

Avrupa Birliği Yolunda ESNAF ve SANATKÂRLAR

Prof.Dr. Ahmet Kemal Çelebi
Doç.Dr. Halit Yanıkkaya
Doç.Dr. Ramazan Gökbnar
Yard.Doç.Dr. Asena Altın Gülova
Gnl.Koord. Mustafa Pala

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

MANİSA ESNAF VE SANATKARLAR ODALARI BİRLİĞİ

Avrupa Birliği Yolunda ESNAF VE SANATKÂRLAR

Proje Grubu

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ
Doç. Dr. Halit YANIKKAYA
Doç.Dr. Ramazan GÖKBUNAR
Yard. Doç.Dr. Asena ALTIN GÜLOVA
Genel Koordinatör Mustafa PALA

Proje Ortakları

Celal Bayar Üniversitesi
Manisa Esnaf Sanatkârları Odaları Birliği

MANİSA 2009

MESOB Yayınları: 03

Proje Grubu

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ
Doç. Dr. Halit YANIKKAYA
Doç.Dr. Ramazan GÖKBUNAR
Yard. Doç.Dr. Asena ALTIN GÜLOVA
Genel Koordinatör Mustafa PALA

Proje Ortakları

Celal Bayar Üniversitesi
Manisa Esnaf Sanatkârları Odaları Birliği

Kapak Tasarımı

Mustafa PALA

Dizgi - Baskı

ajansrenk
0236 232 17 17 - 239 04 04

Baskı Tarihi

2009

Manisa Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği
Çarşı Mahallesi Dumlupınar Caddesi No:5/1 45020 MANİSA
Tel: 0236. 231 29 80 Faks: 0236. 234 36 65
www.mesob.org.tr

ISBN: 978-975-7914-29-7

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Giriş

Sosyolojik olarak toplumun orta direği kabul edilen esnaf ve sanatkârın yaşadığı sosyo-ekonomik sorunlar; sadece bu kesimin iç sorunu olmayıp hem ekonomiyi hem de sosyal dokuyu olumsuz etkilemektedir. Esnaf ve sanatkâr boyutuyla sosyal dokuda oluşan çözünmeler; uzun dönemde toplumu ciddi bir biçimde tehdit eden faktör haline gelebilecektir. Dolayısıyla girişimcilik, dinamizm ve iş yaratma olgularıyla bağlantılı olarak esnaf ve sanatkârların da ülke ekonomisi için önemi büyüktür.

Bilgi teknolojilerindeki değişim, esnaf ve sanatkârların sahip oldukları bilgileri kısa sürede geçersizleştirmekte, ellerindeki teknolojiyi eski ve demode yapmakta, bilgi ve becerilerini, teknik imkânlarını ve en önemlisi mesleki varlıklarını tehdit etmektedir. Esnaf ve sanatkârlar, bu hızlı değişim karşısında kendilerini yenileyemedikleri gibi uyum için eğitim v.b. gereksinimlerini bile tanımlayamamaktalar veya tanımlayabilseler de uygun kurumları bulamamaktadırlar.

Bilgi ve teknolojiideki değişime paralel olarak "küreselleşmeyle gelen artan çeşitlilik baskısı, Uzak Doğu özellikle Çin'den gelen maliyet yönlü fiyat baskısı ve Avrupa Birliği uyum süreciyle gündeme gelen standardizasyon/kalite baskısı" da esnaf ve sanatkârları güç durumda bırakmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik primleri, vergi, dükkân kirası, elektrik ve su parası gibi maliyetleri karşılamada zorlanırlarken kayıt dışı ile de mücadele etmek ve bu yeniçağın dönüşümünü gerçekleştirmek zorundadırlar. Üstelik esnaf ve sanatkârlar çok değişik kaynaklardan ve hatta yaptıkları işin gerekleriyle ilgili çağdaş donanımlardan yoksun olarak yetiştikleri için her şeyden önce mesleki dayanışma da sağlayamamaktadırlar.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Günümüzde tüketici tercihlerine duyarlılık-müşteriye yöneliklik ve müşteri egemenliği- esnaf ve sanatkârları da sürekli yenilik peşinde koşmaya, gelişmeye, büyümeye zorlamakta, tüketiciyi de ödediği karşısında giderek daha fazla tatmin arar hale getirmektedir. Tek duraklı alışveriş olanağı sunan süpermarketlerin, hipermarketlerin tüketici harcamaları içindeki payı artmakta; bakkal, manav, kasap olarak nitelendirilen geleneksel kanalın payı hızla azalmaktadır. Bakkal büyüklüğüne kadar indirgenip, şehirlerin her yanını kuşatan marketler, onların önce müşterilerini sonra işlerini ellerinden almaktadır. Birçok meslek ortadan kalkmakta, rekabet gücü kalmamaktadır. Bu gelişmeler karşısında, işini sürdürmek isteyen esnaf ve sanatkârların sanatlarıyla ilgili bilgi ve becerileri de yetersizleşmektedir. Çoğu esnaf ve sanatkâr yeni bilgi ve becerilere ihtiyaç duyduğu gibi çoğunun da yeni gelişmelerden haberi bile olmamaktadır. Haberi olanların gerekli değişim için umutları yok, umudu olanların da sermayesi yok ve en önemlisi sermaye için gerekli destek kamusal kaynaklarla da yeterince sağlanamamaktadır.

Avrupa Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar Araştırması, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde esnaf ve sanatkârların; tanımı, kapsamı, küresel ekonomideki yerleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye'de esnaf ve sanatkârların; tarihi gelişimi, Türk toplumu için önemleri, temel politikalar, yapısal ve konjonktürel sorunları, Avrupa Birliğine üyelik sürecine uyumları analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Manisa İli merkez ve ilçelerinde esnaf ve sanatkâra ve tüketicilere uygulanan anket çalışmaları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESNAF VE SANATKÂRLAR

I. ESNAF VE SANATKÂR TANIMI

Küçük esnaf işletmeleri, yarisından fazlası tek kişi tarafından idare edilen, 10 veya daha az işçi çalıştıran kusursuz bir mikro girişimci örneğidir. Bu durumda genellikle işletmenin sahibi/yöneticisi ile işletme arasında farklılık aramak oldukça güçtür¹. Esnaf-sanatkâr ve KOBİ kavramları ayrı da olsa, bunların her ikisi birden, ekonomik ve sosyal politikalar bakımından arz ettikleri ortak özellikler nedeniyle bir bütün oluştururlar. Çoğu kez KOBİ denilmekle, bu bütünün tamamı ifade edilmektedir².

Küçük ölçekli işletmeler ya da esnaf ve sanatkâr terimlerinin kapsamı, anlamı hakkında kesinlikle bir fikir birliği söz konusu değildir. Bu çeşitlilik sürpriz olarak algılanmamalıdır. Çünkü “küçük” göreceli bir kavramdır ve bir ülkede “küçük” olarak algılanan diğer bir ülkede “büyük” olarak düşünülebilir. Bir çiftlikte sepet dokuyan bir kadından tutun da, bir kasabada işbirliği içinde mobilya üreten kişilere, elektronik eşya üreten ve binlerce işçi istihdam eden işletmelere kadar çok geniş bir alanda firma ölçeği ve özelliklerini içeren çok sayıda işletme her ülkede mevcuttur. Herhangi bir ihtiyaçtan dolayı bu işletmeler arasında yapılacak bir sınıflandırma gelişigüzel olmak zorundadır. Herhangi bir değişkenin ideal olması düşünülemez ve araştırmacılar en az tartışmalı olanları seçme yoluna yönelmektedir.

Esnaf ve sanatkâr kavramı için, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı tanımlamalar kullanılmaktadır.

¹İ. Fillis, “Barriers to Internationalisation An Investigation of the Craft Micro Enterprises”, European Journal of Marketing, Vol. 36 No. 7/8, 2002, s. 913.

²İrfan YAZMAN, Aişe AKPINAR, Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı (Türkiye ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları), Ankara: TESKOMB Yayını, 2001, s.362.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmalarda küçük girişimler iki ana grupta toplanmıştır: fabrika üretimi yapanlar ve yapmayanlar. Buna göre büyük veya küçük fabrika üretimi yapanları sanatkârlardan ayıran en önemli özellik üretimde uzmanlaşma, iş bölümü derecesidir. Yine fabrikasyon üretimi yapanlar esnaflara göre daha çok içsel koordinasyona ve yönetime ihtiyaç duyarlar. Sanatkârlık bir sanayi dalı olarak, esnaf tarafından tek başına veya birkaç yardımcı veya çırak ile ve geniş bir iş bölümü olmaksızın yürütülen imalat olarak tanımlanabilir. Sanatkârlar görev ve iş yerleri açısından, işyerinin bulunduğu yere ve tutulan işçilere bağlılık derecesine bağlı olarak iki grupta toplanmıştır. Fabrikada üretim yapmayan küçük girişimcilerin diğer üç türü ise aile içinde kendi kullanımı için imalat, iki tanesi fabrika düzenine doğru yönelenler ve son ikisi ise esnaf ile fabrika ortasında yer alanlar olarak sayılabilir. Böylece fabrika üretimi yapılmayan toplamda beş grup sayılmıştır. Genelde küçük girişimler, bu beş gruba küçük fabrikalar da eklenerek altı grupta incelenir. Hane halkı sektörü ise bunlardan ilkinde (kendi kullanımı için aile içinde üretim) sanatsal üretim ve ev içerisinde sürdürülen operasyonlar eklenmesiyle tanımlanmaktadır³.

Birçok farklı araştırmacı küçük girişimlerin sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlara sahiptirler:

-Anderson, küçük girişimleri, "hane halkı faaliyetleri, küçük mağaza ve fabrikalar" olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Amerika Uluslararası Gelişim Örgütü'nün Pisces Çalışmaları'nda ise mikro girişimciler, en küçük ölçekteki ekonomik girişimlerdir ve işletmenin sahibi olan tek bir yönetici ve işveren ile idare edilirler. İşe başlama sermayeleri ise yüz, iki yüz dolar civarındadır. Bu mikro girişimler üç seviyeye ayrılmıştır. Birinci seviyede seyyar satıcılık gibi sürekli olmayan işlerle uğraşan ve kendilerinin girişimci olarak tanımlamayan marjinal mikro girişimler yer almaktadır. İkinci seviyede, işletme faaliyetlerinin temel anlayışına sahip, iyi iş

³S. Davies, D. Mead, J. Seale, "Small Manufacturing Enterprises in Egypt", Jr. zEconomic Development And Cultural Change, Vol. 40, No. 2, Pp. 381-412, Jan., 1992, s. 384.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

fırsatlarını değerlendiren ve sũreklilik arz eden girişimciler yer almaktadır. Őçũncũ seviye girişimlerini ise, daha iyi işletme yeteneklerine ve gũçlũ bir girişimcilik gũdũsũne sahip işletmeler oluřturmaktadır⁴.

-Bir başka çalışmada yapılan iki tũr sınıflandırmayı hane halkı girişimleri ve mikro girişimciler oluşturmaktadır. Hane halkı girişimlerinin iki ۆzelliđi vardır: makine ve ekipmanların en dũřũk dũzeyde kullanımı, kalifiye olmayan iřgũcũ kullanımı. Asgari sermaye sınırı 50E£ olarak belirlenmiştir. Mikro girişimciler ise hane halkı girişimlerinden, daha karışık ۆretim biçimleri dolayısıyla ayrılırlar. Asgari sermayenin ũstũnde makine ve ekipmana sahiptirler ve kalifiye iş gũcũ kullanırlar. Bunları bũyũk şirketlerden ayıran ise basit pazarlama sistemleridir. Mikro girişimler doğrudan siparişleri alırlar ve bunun ۆzerine ۆretim yaparlar, envanter sistemleri yoktur.

Hane halkı ۆretiminin temel ۆzelliklerini řۆyle sıralayabiliriz:

- (i)alışanlar genellikle bekâr, kalifiye olmayan aile ũyeleridir.
- (ii)Firmalar kũũktũr ve basit teknoloji kullanırlar.
- (iii)Hane halkı sektۆrũne girmek kolaydır.
- (iv)Őretim maliyeti ve ũrũn fiyatları dũřũktũr.
- (v)Hedef tũketicisi de dũřũk gelirlidir.
- (vi)Őreticinin geliri dũřũktũr, ancak katılım çoktur.
- (vii)Bu ũrũnlerin kolayca seri ۆretimi yapılabilir, bu yũzden bũyũk firmalardan gelen yoğun rekabet baskısı vardır.
- (viii)Őrũn izgilerindeki durağanlık saat başı gelirlerin azalmasına yol açar.

⁴ D. Anderson, "Small Industry in Developing Countries: A Discussion of the Issues", World Development 10, No. 11, 1982, s. 915.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Mikro girişimcilerin temel özellikleri ise:

- (i) Çalışanlar genelde erkektir ve ücret karşılığı kiralılır, firmalar daha büyüktür.
- (ii) Sermaye donanımı daha yüksektir.
- (iii) Üreticinin geliri hane halkı girişimcininkinden daha yüksektir.
- (iv) Mikro girişimcinin ürününe olan talep daha iyidir.
- (v) Bu girişimciler, yeni pazar fırsatlarına ve zevklerdeki değişimlere cevap verebilirler.
- (vi) Ancak uyum kapasiteleri pazarlama sistemiyle sınırlandırılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde ve özellikle AB içinde kullanılan işletme tanımları, istihdam kriter alınarak şöyle belirlenmektedir⁵:

- Serbest Meslek İşletmeleri (Bağımsız İşletme): İşletmede sadece tek kişi vardır.
- Mikro İşletmeler: İşletmede 1-9 veya 1-19 arası işçi çalışır.
- Küçük işletmeler: 20-99 arası veya 10-99 arası çalışanı olan işletmelerdir.
- Orta Ölçekli İşletmeler: 100-499 arası işçi çalıştırılır.

Gelişmiş ülkelerde esnaf ve sanatkâr tanımlarında ise genellikle, AB içinde benimsenen üç yaklaşım türü kullanılmaktadır. Bunlar:

A. Sektör ve Ölçek Yaklaşımı

Bu yaklaşım esnaf ve sanatkâr tanımını hem sektörel açıdan hem de büyüklük açısından sınıflandırmaktadır. Mesleki yaklaşımdan farklı

⁵ S. Bridge, K. O'Neill, S. Cromie, "Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business", Second Edition, Palgrave Macmillan, 2003, s. 3.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

olarak bu uygulamanın yürürlükte olduğu ÷lkelerde esnaf-sanatkâr faaliyetleri sektörel açıdan tanımlandığı kadar istihdam açısından da sınırlamaya tabi tutulmaktadır⁶.

B. Mesleki Yaklaşım

Bu yaklaşımın uygulandığı ÷lkeler, esnaf ve sanatkâr faaliyetlerinin en dinamik olduğu ÷lkelerdir. Burada 'mesleki icraat' temel ölçütü oluşturmakta ve işletmenin büyüklüğünden tamamen ayrı tutulduğundan, esnaf ve sanatkâr tanımına giren büyük istihdam ölçekli işletmelerin faaliyetlerine de imkân vermektedir. Bu yaklaşımla, tanımlanmış meslek kolların da faaliyette bulunabilmek için yeterlilik ve niteliklerin kazanım ve sertifikasyon uygulamalarının oluşturulması gerekmektedir.

C. El Sanatları / Maharet Yaklaşımı

Bu yaklaşım esnaf ve sanatkâr faaliyetlerini yalnızca dar anlamda sanatsal beceri kapsamında değerlendirmektedir. Yukarıdaki iki yaklaşım metodundan farklı olarak bu sistemin yaygın olduğu en belirgin ÷lke olan İspanya'da esnaf ve sanatkâr tanımının hukuki temeli milli ve merkezi bir düzenlemeye ek olarak yerel ve bölgesel yasalarla düzenlenmiştir.

II. ESNAF VE SANATKÂR İŞLETMELERİNİN ÖZELLİKLERİ

Değişik tanımlardan yola çıkarak söz konusu işletmelerin özellikleri nitel ve nicel olarak sınıflandırılabilir.

A. Nitel Özellikler

- Girişimcilik; işletme sahipliği ve yöneticiliğinin aynı kişide bütünleşmesi, aile bireylerinin de işletmede fiilen çalışması,
- Yöneticinin bağımsızlığı, yönetici aynı zamanda işletme sahibi olduğu için kendisinin yeterli ölçüde dışarıdan denetlenememesi,

⁶DPT, age, s. 16.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- İşletme sahibi yöneticinin büyük işletmelerdeki profesyonel yöneticilerden farklı olarak aynı zamanda zarar ve iflas riskini üstlenmesi,
- İşletme ile işletme sahibi arasında tam bir bütünleşme, hatta özdeşleşmenin gerçekleşmesi; işletmenin sahip-yöneticinin hayatının en önemli parçası haline gelmesi,
- Hedef pazarın daha ziyade yöresel olması,
- Sermaye piyasası imkânlarından yararlanamayışları, dolayısıyla finansmanın bireysel ve küçük sermaye gruplarınca sağlanması,
- İşletme sahibinin fiilen çalışması; işletme büyüdükçe dahi işletme sahibinin fiilen çalışması; sahip-yöneticinin işletmesi büyüdükçe daha ziyade gözetim ve denetim konularında yoğunlaşmaya başlaması,
- İşletme sahibi ile çalışan personel arasındaki ilişkinin dolaysız ve samimi nitelikte olması.

B. Nicel Özellikler

- İstihdam edilen iş gören sayısı,
- Kapasite büyüklüğü,
- İşletmedeki makine parkının değeri,
- Sabit varlıklar tutarı,
- Toplam sermaye,
- Belirli bir sürede kullanılan enerji miktarı,
- Belirli bir sürede kullanılan hammadde tutarı,
- Ücret ve aylıklar toplamı,

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Belirli bir süredeki katma değeri.

III. KÜÇÜK İŞLETME, ESNAF VE SANATKÂR KAVRAMLARININ KAPSAMI

Girişimcilik, girişim ve küçük işletme kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Aralarında anlam ve kapsam farklılıkları mevcuttur, ancak her üç kavram da birbiri ile sıkı sıkıya ilişkilidir⁷.

Küçük işletme kavramı, farklı gelişim aşamaları, farklı işletme sahipleri ve farklı sektörlerle göre değışik anlamlarda kullanılmaktadır. 1971'de İngiltere'de yayımlanan Bolton Raporu'nda, ekonomik anlamda küçük işletmeler için kapsamlı bir tanım geliştirilmiştir. Buna göre küçük işletmenin ilk olarak, pazar payı oldukça küçüktür. İkinci olarak, resmi bir yönetim biçimi olmayıp, işletme sahibi aynı zamanda yönetici sıfatına sahiptir. Üçüncüsü, bu işletmeler büyük bir işletmenin bir parçası olarak kurulamazlar ve işletmenin sahibi/yöneticisi kararlarını alırken işletme dışından birinin kontrolüne bağılı değildir. Raporda ayrıca, her sektör için ayrıntılı biçimde küçük işletme kapsamı belirlenmiştir. Bugün bile küçük işletmeyi tanımlayan tek, açık ve net bir tanım mevcut olmadığından, farklı amaçlara yönelik olarak çok farklı tanımlamalar kullanılabilmektedir. Az sayıda çalışan, düşük gelir, resmi olmayan bir yapı, işletmenin sahibinin aynı zamanda yönetici olması, yerel piyasaya hitap etme v.b. küçük işletmenin ana özellikleridir. Bu nitel kriterlerin yanında, küçük işletmeleri belirleyen temel nicel kriter ise genellikle istihdam hacmidir.

İşletme ölçeğini belirlemede, işletmenin faaliyette bulunduğu sektörde bulunan işletmelerin genel anlamda ölçekleri de dikkate alınması önemlidir.

İşletme kavramı ise, bir başlangıcı ve bitişli olan, gelire ve istihdama sahip olan, bağımsız bir yasal kimliği olan bir öznedir. İşletmeyi kuran kişi ile işletme birbirinden ayrı yasal kimliklerdir. Örneğin işletmenin

⁷Bridge, s. 10.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

varlığı sona erse bile, işletme sahibi yaşamaya devam edecektir. İşte girişimci ve işletme arasındaki farklılık bu noktada kendini göstermektedir.

Küçük işletmelerin büyüme adımları, genellikle beş adımlı bir aşama modeline dayanmaktadır:

- **Varoluş:** Ürün, hizmet ve müşteri bulunarak hayatta kalınır.
- **Varlığını sürdürme:** Müşteri tabanı oluşturulur ve yaşamaya devam edilir.
- **Başarı:** Pazar pozisyonu güvencededir ve daha fazla büyümeye gidilir.
- **Olgunluk:** Daha büyük ve sabit bir işletmenin özelliğidir.

Bu adımların öncesine, girişimci kültürünü ve fikrin oluşumu ile araştırma aşamaları da eklenebilir. Sonrasında ise düşünüş ve bitiş aşamaları yaşanacaktır. Her aşamada işletmenin gereksinimleri farklı olmaktadır.

Küçük işletme türlerinde ise, ilk olarak sanayi sektöründe faaliyet gösteren küçük işletmeler yer almaktadır. Burada işletmenin faaliyet gösterdiği sanayi dalına göre istihdam hacmi, ölçeği belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkincisi yasal küçük işletme yapılarıdır. Genellikle kullanılan yasal işletme türleri, tek kişilik işletme, ortaklık, şirket, kooperatif ve toplumsal şirketler şeklindedir.

Üçüncü bir küçük işletme türü ise aile işletmesidir. Özellikle tarım işletmeleri ve esnaflar bu şekilde yapılanmaktadır. Aynı aile işletmeleri, "bir aile birliğince sahip olunan ve kontrol edilen, sadece bir aile üyesinin sahip olduğu ve yönettiği işletmeler", "iki veya daha fazla aile üyesinin sahip olduğu ve yönettiği işletmeler" v.b. birçok şekilde tanımlanmaktadır. Bu işletme türünün avantajlarının yanında bazı dezavantajları da mevcuttur. Faaliyetlerde bağımsız hareket, uzun dönemli bir yapı, aile kültürü, zor zamanlardaki dayanışma, daha az

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

bürokrasi, finansal esneklik, işin tüm kuşaklarca bilinmesi gibi avantajları aile şirketlerinin tercih nedenlerinden olabilmektedir. Bunların yanında, sermaye piyasasına daha az yönelme, iş bölümü eksikliği, akrabaları kayırma, şımarık çocuk sendromu, şiddetli kavgalar, otokratik kurallar gibi bazı dezavantajları da mevcuttur.

Bunlara ek olarak kırsal/kentsel kesim, yüksek/düşük teknoloji, evli/bekâr kişilerin sahip olduğu, üçüncü yaş (orta yaştaki kişilerin kurduğu) veya esnaf işletmeleri diğer küçük işletme türleridir. Avrupa genelinde esnaf işletmeleri, el becerisine dayalı iş türünden çok, işletmenin sahibine ve ölçeğine bağlı olarak belirlenirken, İngiltere'de ise el becerisi belirleyici faktör olmaktadır.

Küçük işletmeleri farklı kılan özellikleri ise, işletme sahibinin istek, ihtiyaç ve yeteneklerine dayalı olarak oluşan işletme kültürü, piyasayı veya çevrelerini çok az etkileme güçleri, sınırlı kaynaklar kullanmaları ve işletme sahibinin hırslıdır.

Küçük işletmeleri pozitif veya negatif biçimde etkileyebilecek kişi veya kuruluşlar vardır. Bunlar ticari ilişkiler, müşteriler, tedarikçiler, profesyonel yardım kuruluşları, yakın arkadaşlar, aile ve akrabalar, yakın iş çevresi olabilmektedir. Küçük işletmelerin en önemli sorunu ise finansmandır. Çünkü bu işletmeler kuruluş için gereken kaynakları çok zor elde ederler, dış finans kaynaklarından yararlanmak istediklerinde teminat göstermek zorundadırlar, sürekli bir finans kaynakları yoktur ve bankalar özellikle kadın girişimcilere ayrımcı bir davranış ve negatif bir yaklaşım sergilemektedir⁸.

IV. ESNAF VE SANATKÂR İŞLETMELERİNDE ÖRGÜTSEL UYGULAMALAR

4637 küçük işletme kullanılarak, şirket performansı ile çalışanlara verilen örgütsel taahhütler arasında bir ilişkinin olup olmadığının test edilmeye çalışıldığı çalışmada, işçilere verilen örgütsel taahhütler, çalışanlar için yapılan bir örgüt faaliyeti olarak ele alınmaktadır.

⁸ Bridge, s. 20.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Çalışanların refahı, tatmini, adil bir ödüllendirme sistemi, eğitime ve gelişime yatırım yapma, üstün bir ücretlendirme gibi özellikler uygulanan örgütsel işçi taahhütlerinin yansımalarıdır. Sağlık programı, emeklilik planı ve ortalama ücretler bu taahhütlerin en önemli parçalarıdır. Bu tür uygulamalar ile şirket performansına etkileri küçük firmalarda daha fazla hissedilmektedir⁹.

Beşeri sermaye ile işletme performansı arasındaki ilişkiyi içeren çalışmalar Temsil teorisi (Jensen ve Meckling, 1976), Beşeri Sermaye Teorisi (Becker, 1964), Kurumsal Teori (Meyer ve Rowan, 1977) ve Kaynağa Dayalı Firma Teorisi (Barney, 1991)'dir. Kaynağa Dayalı Firma Teorisi'ne göre, beşeri kaynaklar, rekabetçi avantajın tek kaynağı haline getirilebilir. Bu kaynak değerli, nadir, taklit edilemez ve ikame edilemez bir kaynak olarak rekabetçi avantaj doğurabilir. Müşteri memnuniyeti çalışanlara bağlıdır. Memnun olan müşteri ile işletme sahipleri de memnun olurlar ve son olarak çalışanlarını da memnun ederler. Yani memnuniyetin kaynağı beşeri sermayedir. Bu kaynağı rekabetçi avantaja çevirmenin yolu ise, çalışanlara verilen taahhütlere sıkı sıkıya bağlıdır.

Küçük işletmelerde, sağlık hizmeti, emeklilik programı, yüksek ücret gibi uygulamalar sınırlı biçimde yapılabilmektedir. Yani büyük şirketlerin çalışanlarına olan taahhütlerinin daha güçlü olması beklenir. Ayrıca örgütün çalışanlarına desteğı arttıkça, çalışanların davranışlarında da değişiklikler meydana gelecek ve kendilerini şirketin bir parçası gibi görmeye başlayacaklardır. İşletme sahibinin davranışları ve deneyimleri bu noktada, işçi performansını doğrudan etkileyen bir değişkendir. Bekâr olan ve bayan olan işletme sahipleri ile işletme taahhütleri arasında da pozitif bir ilişkinin varlığı kabul edilmiştir.

ABD'de bu konu üzerine 1992-93 yıllarında yapılan anket için 4637 firmadan veriler toplanmıştır. Bu işletmeler, 500'den az işçi çalıştıran küçük işletme grubuna dâhildir. Anket verileri ile yapılan analiz sonuçlarına göre,

⁹ L.A. Muse, M. W. Rutherford, S. L. Oswald, J. E. Raymond, "Commitment to Employees: Does It Help or Hinder Small Business Performance?", Small Business Economics, 24, 2005, s. 100.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

küçük işletmelerde, işletme ölçeği, sanayisi, borçları, sabit varlıkları, işletme sahibinin eğitim durumu ve deneyimi gibi beş tane performans modeli ile işçilere verilen örgüt taahhütleri arasında önemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre ilk olarak, işletme taahhütleri ve işçinin ona duyduğu güven, işçilerin verimliliğini arttırmaktadır. Ayrıca maliyetler, gelirlerden daha hızlı arttığı için, örgütsel taahhütlerin etkisi dışlanmış olabilir.

İkinci olarak, ortalama ücretler ile beş işletme performans ölçüsü arasında önemli bir ilişki bulunamamıştır. Ancak emeklilik planının, satış gelirleri, nakit akım üzerindeki gelirler ve verimlilik üzerinde pozitif, işçilerin gelişimi üzerinde negatif bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Sağlık planlarının ise, bu üç performans modeli ile negatif, işçi gelişimi ile pozitif bir etkileşimi vardır. Yani iyi bir emeklilik planı ile, yüksek ücret veya sağlık planına kıyasla işçinin performansının daha fazla güçlendirmek mümkündür. Küçük işletme performansı ile emeklilik beklentileri arasında güçlü ve pozitif ilişki söz konusudur. İşçinin performansını arttırmak için yüksek ücretler yerine, daha başka teşvikler gerekmektedir.

Son olarak, küçük işletmeler, büyüklere kıyasla daha sınırlı kaynaklara bağlı olduklarından, işletmeyi büyütmek veya emeklilik planı gibi imkânlar sağlamak arasında bir seçim yapmak durumundadır. Sağlık planı gibi taahhütlerin küçük işletmelere getirileri, maliyetlerinin çok gerisinde kalmaktadır. Ayrıca diğer önemli bir bulgu da, büyük işletme taahhütlerinin küçüklerinkine göre daha güçlü olduğudur. Eğitim derecesi yüksek olan firma sahiplerinin taahhütleri, düşük eğitim seviyesindekilere göre çok daha güçlüdür.¹⁰

V. YENİ İŞE BAŞLAYAN MİKRO İŞLETMELERDE ÖĞRENME SÜRECİ

Yeni kurulan mikro-küçük bir işletme için ilk yapılması gerekenler ¹¹:

¹⁰Muse, s. 101.

¹¹ Nolo.com, "Ten Tips for New Small Businesses", <<http://www.nolo.com/article.cfm/objectId/E6166BB8-CFD7-4A19-B8A435BE137AB595/111/228/289/CHK/>>, (21.06.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(i) İŖe başlamadan önce m¼mk¼n olduğunca fazla para biriktirilmelidir: Hiçbir tasarrufu olmadan işe başlayan kişiler genellikle arkadaşlarından veya bankalardan borç alma yoluna gideceklerdir. Kâr etmeye başlayınca da bu borçların ödeneceği umulur. Ancak yeni bir işletmenin kâra geçmesi aylar, hatta yıllar alabilir. Borçları geri ödemede zorlanan işletme sahibi yeni kredi bulmakta da zorlanacaktır. Bu tür zor durumlara düşmemek için olabildiğince fazla tasarruf sağladıktan sonra işe başlamak en doğrusudur.

(ii) Düş¼k b¼tçe ile işe başlanmalıdır: K¼ç¼k düşünerek işe başlanmalı ve gereksiz yere işçi ve yer kiralanmamalıdır. Başlarda gerçekteştirilen k¼ç¼k adımlarla hem büyük zararlardan kaçınılmış, hem de bu yanlışlardan öğrenme şansı yakalanmış olur.

(iii) şahsi varlıklar korunmalıdır: İşe başlandığında tüm borçlardan kişisel olarak sorumlu olunacağından, herhangi bir sorunda borçlular doğrudan şahsi varlıklara el koyacaklardır. Bu sorumluluktan, işletme borç sigortası satın alınarak kurtulmak m¼mk¼nd¼r. Daha büyük borçlar için ise, şirketi limited şirket olarak kurmak en doğrusudur.

(iv) Ne şekilde kâr yapılacağının iyice anlaşılması gerekir: Yeni işe başlayan bir işletme aylık olarak işçilere ne kadar ücret ödeyeceğini, ne kadar kira vereceğini, diğer maliyetlerini hesaplayarak bir plan yapmalı ve masraflar ödendikten sonra hangi noktada kâra geçeceğini basit bir şekilde yazıya dökmelidir.

(v) Uzunluğu önemli olmayan bir işletme planı yapılmalıdır: Başa başnoktası, kâr zarar tahminleri ve nakit akımlarının yer aldığı işletme planı ile başlangıç maliyetleri ve bir pazarlama stratejisi belirlenebilir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(vi) Keskin bir rekabet belirlenmeli ve korunmalıdır: Bu işlem işletmenin uzun dönemli başarısı için kritik bir role sahiptir. Bunun yolu ise rakiplerinin iyice tanımak, taklit edilmesi zor bir ürün üretmek, ürünü etkin biçimde üretip, dağıtmak, iyi bir konumlanma ve en iyi müşteri hizmetini sağlamaktır. Bu keskin rekabeti korumak ise rekabet avantajı sağlayan ticaret sırlarını korumakla mümkündür. Başka bir yol da meydana gelen rekabetçi zorluklara, anında ve yeniliklerle cevap vermektir.

(vii) Bütün anlaşmalar yazılı biçimde yapılmalıdır: Belli bir tutarın üzerindeki işlemlerin yazılı anlaşma ile yapılması ve 1 yıl boyunca saklanması yarar vardır. Çünkü sözlü biçimde yapılan işlemleri ispat etmek ve bunlar üzerinden hak iddia etmek çok zordur.

(viii) Çalışanlar özenle seçilmeli ve iyi insanlar olmalarına dikkat edilmelidir. İstikrarlı ve mutlu bir iş ortamı yaratmak için çalışanlar çok önemli bir role sahiptir. Dürüst ve çalışkan işçiler, müşteri memnuniyetini de arttıracaktır.

(ix) Çalışanların yasal statülerine dikkat edilmelidir: İşletmeyi kısıtlayacak olan veya yükümlülük altında bırakacak olan bir konu da çalışanların yasal konumlarıdır. Ayrıca çalışanlarla bir istihdam sözleşmesi imzalanması, işletme değişikliğe ihtiyaç duyduğu zaman sorun oluşturacaktır.

(x) Hesaplar zamanından önce ve vergiler tam vaktinde yatırılmalıdır: Gerçek dünyada bir işletmenin en önemli varlığı, borçlarını önceden veya zamanında ödeyerek kazanacağı itibardır. Böylece insanların size olan güveni artar, pozitif bir kredi profili oluşur. Bu da son dakikaya kadar elde nakit para bulundurması ile mümkün olabilir. Vergilerin de zamanında ve tam olarak ödenmesi kritik bir öneme sahiptir.

Küçük işletme kuranlar için henüz işin başındayken, işletmenin kısa ve uzun dönem performansına ve kişisel gelişime katkı sağlayacak

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

etkenleri öğrenmeleri hayati bir önem taşımaktadır. Küçük işletmelerin öğrenme fırsatları ve bu yöndeki davranışları üç sonuçla ilgilidir: performans sonuçları (amaçların başarılmaması), kişisel gelişim sonuçları (tecrübelerin gelişmesi) ve etkin bir değerlendirme sonucu (memnuniyet). Kişinin öğrenme ile ilgili davranışlarının daima bu sonuçları etkilemesi beklenir¹².

Yeni işe başlayan genç işletme için, değişim, karışıklıklar, çekişmeler gibi kavramlar iş çevresini nitelendirebilir. Müşteri, tedarikçi, işçiler, finansörler, ürün gelişimi, teknoloji, devletin koyduğu düzenlemeler hakkında, bilgi sahibi olmaksızın bu yeni işletmenin başarılı olması imkânsızdır. Optimal performansı ve kişisel gelişimi amaçlayan genç işletmelerin, fırsatları ve bunlara karşısında nasıl davranacaklarını öğrenmeleri şarttır.

Geleneksel olarak girişimcilik konusunda öğrenme önemli bir değişkendir. Kişisel öğrenme ise, kişisel faktörlere bağlı olarak değişir. Öğrenme fırsatlarını ve davranışlarını incelerken, girişimcinin öğrendiği koşullar (öğrenme fırsatı sağlayan mesleki özellikler) , girişimcinin nasıl öğrendiği ve hangi farklı öğrenme davranışlarını sergilediği, öğrenme davranış ve fırsatlarının başarı, tatmin, tecrübe gibi sonuçlar üzerine nasıl etki ettiği konusunda bilgi sahibi olmak gerekir.

Öğrenmeyi teşvik eden unsurlar ise motivasyon ve fırsatlardır. Bir yöneticiyi öğrenmeye iten gelişime yönelik özelliklerden dört tanesi mesleğin bir parçasıdır. İlk olarak mesleki olarak konumda veya yerde bir değişikliğe neden olan dönüşümler yöneticiyi gelişime itecektir. Çünkü artık sahip olduğu nitelikler yeni statüsü için uygun olmayacaktır. Görevle ilgili özellikler ise, görevin kendisinden kaynaklanan ikilem ve sorunlardır. Yüksek oranda sorumluluk, yenilik yaratmak ve otoriter olmayan ilişkiler kişiyi gelişime iten görevle ilgili özelliklerdir. Piyasada karşılaşılan engeller

¹² M. Gelderen, L. Sluis, P. Jansen, "Learning Opportunities and Learning Behaviours of Small Business Starters: Relations with Goal Achievement, Skill Development and Satisfaction", Small Business Economics 25, 2005, s. 99.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ve üstlerin sağladığı destek yine kişiyi öğrenmek için motive eden faktörlerdir.

Öğrenme davranışı, kişinin öğrenme durumunda benimsediğı kişisel yaklaşım ve öğrenme stili olarak tanımlanabilir. İki tür öğrenme yaklaşımı olabilir; **“anlamaya yönelik öğrenme”** ve **“öğretmeye yönelik öğrenme”**.

Bir başka yaklaşıma göre ise iki tür öğrenme yaklaşımı, **“acil öğrenme”** ve **“planlı öğrenme”** olarak değişmektedir. Öğrenmenin sonucu üç değişken üzerinde kendini gösterir: Amaçların başarılmaması, deneyimlerin gelişimi ve memnuniyet. Finansal ölçümlerin kullanılmama nedeni ise, yeni kurulan küçük bir firmada mali sonuçların bir başarı göstergesi olamamasından kaynaklanır. Öğrenme fırsatlarının tamamı kazanılan deneyimlerle pozitif bir ilişki içindedir. Amaçların gerçekleştirilmesinde ise piyasa engellerinin ve mesleki dönüşümlerin negatif etkisi olurken, destek ve diğer dışsal grupların pozitif etkisi vardır. Öğrenme davranışlarının tamamı yine deneyimlerin gelişimine pozitif etki etmektedir. Öğretmeye yönelik öğrenme, amaçların başarılmaması ile pozitif yönlü olarak ilişki içindedir. Aynı şekilde anlamaya yönelik öğrenme de amaçların gerçekleştirilmesi ile pozitif olarak ilişkilidir. Ayrıca anlamaya yönelik öğrenme memnuniyet derecesini de arttırmaktadır. Memnuniyet derecesi engellerle negatif, işle ilgili özelliklerle pozitif etkileşim içindedir. Son olarak yüksek sorumluluğa sahip yeni ve küçük bir işletme için memnuniyet derecesi, oldukça güçlü bir rol oynamaktadır¹³.

VI. ESNAF VE SANATKÂRLARIN EKONOMİK BÜYÜMEDEKİ ROLÜ

Araştırmacılar tarafından küçük işletmeler ekonomik büyümenin dinamik bir parçası olarak yeniden keşfedilse ve tüm dünyada bu işletmeleri desteklemek için çok sayıda program oluşturulsa da küçük ve büyük işletmeler arasında ciddi anlamda önemli ve kalıcı verimlilik farklılıkları bulunduğunu gösteren çok sayıda kanıt mevcuttur. Bu

¹³ D. Megginson, “Planned and Emergent Learning”, Management Learning, 27(4), 1996, s. 413.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

verimlilik farklılıkları gelişmişlik düzeyi ile azalsa da gelişmiş ÷lkelerde bile tam olarak yok olmamaktadır.¹⁴ Ekonomik büyüme sürecinin temel belirleyicilerinden biri olan 'yaratıcı yıkım' olarak da adlandırılan teknolojik gelişme sürecinde küçük işletmelerin çok önemli roller oynadığı bilinmektedir.¹⁵

Uluslararasılaşma süreciyle birlikte büyük firmaların hâkimiyetinin yanında küçük firmaların uluslararası ticaretteki rolünün analizi için OECD'nin 18 üye ÷lkesi ve 8 Asya ÷lkesi ile yaptığı analizlere göre 1990'larda üye ÷lkelerde ihracatın %26'sı, Asya'da ise %35'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tahminlere göre dünyadaki 35000 uluslar ötesi şirketin 20.000'i 500'den az işçi çalıştırmaktadır. Üye ÷lkeler içinde imalat yapan küçük işletmelerden %10-20'si satışlarının %10-40'ını ihracat olarak gerçekleştirmektedir. 2005 yılı itibariye ise KOBİ'lerin %80'i uluslararası ticarete katılmıştır. Sonuç olarak KOBİ'ler küresel piyasaların önemli bir parçasıdır ve gelecekte de öyle olacaktır¹⁶.

Küçük ve yeni firmaların ekonomik büyümedeki rolü üç aşamada değerlendirilmektedir:

(i) İlk olarak ulusların karşılıklı olarak kıyaslanmasında, küçük ve büyük firmaların toplam yıllık satışları arasındaki fark, çıkarma yoluyla karşılaştırılabilir. Küçük firmanın satışlarındaki büyüme büyük firmanınkini aşmışsa fark pozitif olacaktır. Bu hesaplama AB içi 2'şer yıllık üç dönem halinde hesaplanmış bu dönemlerde GSYİH'nın büyümesi doğrusal modellerle tahmin edilmiştir. Sonuçlara göre ise küçük firma satışların büyük firmalara kıyasla daha büyük bir artış, ertesi yıl ulusal GSYİH'da daha fazla bir büyümeyi

¹⁴ Erol Taymaz, "Are Small Firms Really Less Productive?", Small Business Economics (2005) 25, s. 431.

¹⁵Z.J. Acs, R. Morck, J.M. Shaver ve B. Yeung, "The internationalization of Small and Medium-Sized Enterprises: A Policy Perspective" SMEs in the Age of Globalization, (Edited by D.B. Audretsch, Cheltenham), UK, 2003, s.478.

¹⁶Paul D Reynolds, "New And Small Firms in Expanding Markets", 2002, s. 16.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

beraberinde getirmektedir. Yani ekonomik büyümenin bağımsız kaynağı büyük firmalar değil küçük firmalardır¹⁷.

(ii) İkinci olarak sektörler arası kıyaslama yapılmıştır. Farklı ekonomik sektörlerdeki değişimi ölçmek için 33-34 farklı sanayi sektörü, her 7 OECD ülkesi ve 1985-90 yılları için kuruluş hacminden yararlanılarak aynı ekonomik sektördeki iş gelişimi hesaplanmıştır. Buna göre ortalama kuruluş ölçeği, istihdamdaki büyüme değişiminin yarısı olarak açıklanmıştır. Ortalama kuruluş hacmi daha küçük olan alt imalat sektörleri, daha büyük bir istihdam genişlemesine sahiptir¹⁸.

(iii) Son olarak, bölgelerarası kıyaslamada aynı ülke içindeki farklı coğrafi bölgeler için küçük işletmelerin önemi ve ekonomik büyümeye katkısı hesaplanmıştır. İsveç için yapılan analizlerde küçük ve yeni firmaların ekonomik büyümeye katkısının hesaplanması için 80 işgücü piyasası alanı bir bütün olarak incelenmiştir. İsveç'ten alınan örneklerin %99,99'u 200'den az işçi çalıştırmaktadır. Analiz sonuçlarına göre bölgesel ekonomik refah üzerinde işletme dinamiklerinin etkisi, birinci olarak daha büyük bir çalkantılar (doğumu, ölümü, büyümesi) ekonomik refahı beraberinde getirmektedir. İkinci işletme dinamikleri ölçüleri arasında çok düşük bir ilişki olup, bölgeler bu bağlamda tektir. Üçüncüsü, daha yüksek değişim seviyesi, ekonomik büyüme en düşük seviyede olsa bile pozitif bir etkiye sahiptir. Dördüncüsü, firmaların doğuşu ve ölümü, büyüme ve küçülme değişkenlerine göre ekonomik büyüme üzerinde daha pozitif bir etkiye sahiptir. Beşincisi, büyümeyi etkileyen tek ve en önemli faktör tek başına doğuş oranlarıdır. Benzer sonuçlar ABD için yapılan bir çalışmada

¹⁷Roy Thurik, Small Firms, Large Firms, and Economic Growth. OECD Industry Committee Working Party on Small and Medium Enterprises High-Level Workshop on "SMEs: Employment, Innovation and Growth", Washington, DC, 1995, s. 17.

¹⁸Paul Schreyer and Michelle Chavoix-Mannato, Quantitative Information on SMEs: OECD Approach, Data Collection and Examples of Analysis, OECD Industry Committee Working Party on Small and Medium Enterprises High-Level Workshop on "SMEs: Employment, Innovation and Growth", Washington, DC, 1995, s. 16.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

da ortaya çıkmıştır. Ayrıca ekonomik büyümeye katkı sağlayan küçük firmaların bir arada ve işbirliği içerisinde olduğu, aynı sanayi kolunda birçok küçük işletmenin var olduğu sanayi bölgeleri de sosyo-kültürel değeri koruma ve sanayi atmosferi yaratmada oldukça etkindir¹⁹.

Bölgesel farklılaşmaya bir örnek de İtalya'da büyük firmaların olduğu bir bölgede refah kaybı olurken, küçük firmaların kurulduğu bir bölgede 1983-84 arası refah artışı gözlenmiştir. Genişleyen ekonomik piyasalarda iki tür değışim yaşanmıştır: taşımacılık ve iletişimdeki teknik ilerleme, ekonomik faaliyetin olduğu yerde denetsel/kurumsal şartların ve çevrenin düzenlenmesi. Birincisi maliyetleri, ikincisi de piyasa işlemleri ile birleşerek riskleri azaltır. Bu bağlamda işletmeler kimi piyasalarda hacimlerini küçültürken kimilerinde büyötmeyi seçmektedirler. Örneğın; otomobil sektör üretiminde hacim küçöltme, pazarlama ve dağıtımında hacmi büyötmeye yoluna gidilmektedir. Sonuç olarak küçük ve yeni işletmeler uluslararası ticarete doğrudan katılmaktadırlar ve gelecekte daha da gelişeceklerdir. Böylece ekonomik büyümeye katkı sağlayan bu işletmeler için küreselleşme de yeni ve büyük fırsatlar doğurmaktadır.

VII. KÜRESEL EKONOMİDE ESNAF VE SANATKÂRLARIN YERİ

A. Uluslararası Finans Birliği'nin (IFC) Mikro ve Küçük İşletmelere İlişkin Verileri

Dünya Bankası Grubu'nda yer alan Uluslararası Finans Birliği, küçük işletmeleri/esnaf ve sanatkârların iş konusundaki kabiliyetlerini geliştirmek amacıyla, İşletme Şubesi (Business Edge) adında bir yaklaşım geliştirmiştir. Kurulan birimler, küçük işletmelere yönelik birçok idari eğitim programı gerçekleştirmektedir. İlk birim Vietnam'da kurulmuş ve sonrasında 12 ülkeye yayılmıştır. Şubenin faaliyetleri Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi için yerelleştirilmiş ve bölge içinde Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Yemen, Umman, Filistin ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere yedi ülkede uygulanmaktadır. Ayrıca Orta Doğu ve Kuzey Afrika Özel Girişim Ortaklığı

¹⁹ Reynolds, agm, s. 18.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(PEP-Mena) bu bölgede özel sektörün, finans hizmetlerinin ve küçük işletmelerin gelişimine yönelik faaliyetler sürdürmektedir²⁰.

İşletme ve idare kabiliyetleri boyut ve yer ayırt etmeksizin her işletme için çok önemlidir. Büyük işletmeler çalışanlarının eğitim giderlerini karşılayabilirken, birçok küçük işletme için eğitim konusu çok zor ve maliyetli bir iştir. Bu aşamada IFC, İşletme Şubeleri ile küçük işletmelere esnek ve etkin bir eğitim imkânı sunmaktadır. Şube faaliyetleri Çin'e kadar yayılmış, bu ülkede de yerel ürün piyasasını, özel sektörü ve küçük işletmeleri geliştirici faaliyetler düzenlemiştir. Bu bağlamda Çin'in batısında iki yıl içinde 25,000 yöneticiye seminer imkânı sağlamıştır.

IFC, Mısır'da yeni bir yaklaşım gerektiren, farklı bir iş çevresi ile karşılaşmıştır. Küçük işletmelerin çok az bir bölümü eğitimi önemsemektedir. Bu yüzden birlik Çin de dâhil olmak üzere bu bölge için yenilikçi bir yaklaşım geliştirmiştir. Öncelikle IFC, bölgedeki işletme birlikleri ile ortaklaşa bir faaliyete girişmiş ve eğitim programlarına hız kazandırmıştır. Sonrasında telekomünikasyon operatörleri ile küçük işletme müşterilerini ve dağıtıcılarını eğitmek amacıyla bir ortaklık kurmuştur. Ayrıca toplumun farklı gruplarına yönelik eğitim programları da dikkat çeken diğer bir uygulamadır.

IFC, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere, varolan finans kurumları aracılığı ile kredi sağlama yolunda hızla ilerlemektedir. Ayrıca bu işletmeler üzerine doğrudan yatırımlar, bankaların küçük işletmelere kredi sağlaması için yapılan teknik yardım programları IFC'nin uygulamaları arasındadır²¹.

Son yıllarda, mikro, küçük ve orta boy işletmeler, büyüme, istihdam, yenilik, rekabet ve yoksulluğun azaltılması konuları ile olan sıkı ilişkilerinden dolayı büyük ilgi çekmektedir. Bu bağlamda bu tür işletmelerle ilgili önemli bir veri kaynağı IFC'nin bu tür işletmelere yönelik olan bölümüdür. 103 ülkeyi kapsayan ve %85'i 2000 yılı ve sonrasına ait

²⁰ International Finance Corporation (IFC), Outcomes, Business News, Trends, and Results From Emerging Economies, 2006, s. 2.

²¹ IFC, s. 4.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

olan veri kümelerinde küçük işletmelerin istihdam hacmi 250 işçi ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca mikro işletmeler (esnaf ve sanatkârlar) ülkelerin çoğunluğunda işletme çalışanlarının sayısına göre tanımlanmıştır. Genellikle, 10 kişiden az işgücü istihdam eden işletmeler mikro işletmeler olarak tanımlanmıştır. Buna karşılık bazı ülkelerde ise mikro işletmelerin yıllık cirolarına bağlı olarak da tanımlandıkları görölmektedir.

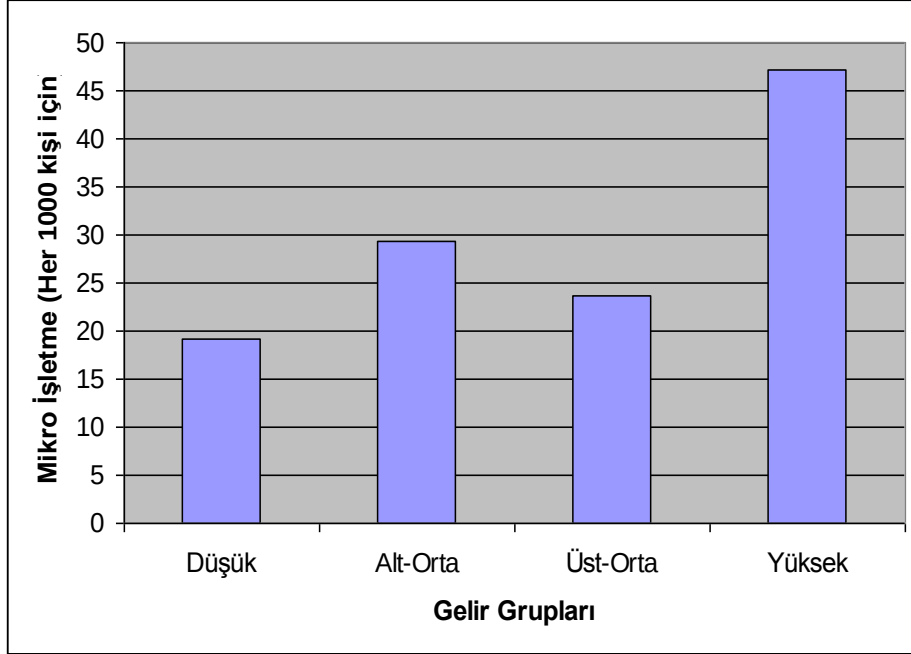
Dünyada tüm ülkelerde mikro işletmeler, toplam mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (MKOBİ) %80 ya da daha fazlasına karşılık gelmektedir. Bu da her bir ülke için esnaf ve sanatkârların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Mikro işletmelerin MKOBİ içindeki payının en yüksek olduğu ülke grubunun alt-orta gelir grubu (yüzde 88) olması dikkat çekicidir. Mikro işletmeler en fazla bu grupta yer almakta ve ülkeler gelir göstergesinde yükseldikçe bu işletmelerin büyük işletmelere ya da KOBİ'lere doğru kaydığı bilinmektedir. Türkiye için 2000 yılı verileriyle 210,134 olan mikro, küçük ve orta ölçekli işletmenin yüzde 95'i mikro işletmedir. Dünya (110 ülke) ortalamasının yüzde 86 olduğu düşünülürse bu oranın ülkemizde yüksek olduğu göröür. Dolayısıyla, ülkemizde MKOBİ'lerin neredeyse tamamını kapsayan mikro işletmelere çeşitli düzeylerde ve şekillerde destek verilmesi hayati önem arz etmektedir.

Şekil 1'de dört gelir grubuna ayrılan ülkelerdeki her 1000 kişi için mikro işletme sayıları gösterilmiştir ²². Mikro işletmeler alt-orta ile yüksek gelir gruplarında yoğun biçimde görölmektedir. Gelir düzeyinin artışına bağlı olarak MKOBİ sayısında bir azalma gözlemlense de, mikro işletme yoğunluğunun halen yüksek gelir grubundaki ülkelerde en yoğun şekilde bulunduğu görölmektedir.

²²International Finance Corporation, Small and Medium Enterprise Department Background Note on Micro, Small and Medium Enterprise Database, <[http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/\\$FILE/09278291.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/$FILE/09278291.pdf)>, s. 1.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Şekil 1: Gelir Gruplarına göre Ortalama Mikro İşletme Yoğunluğu

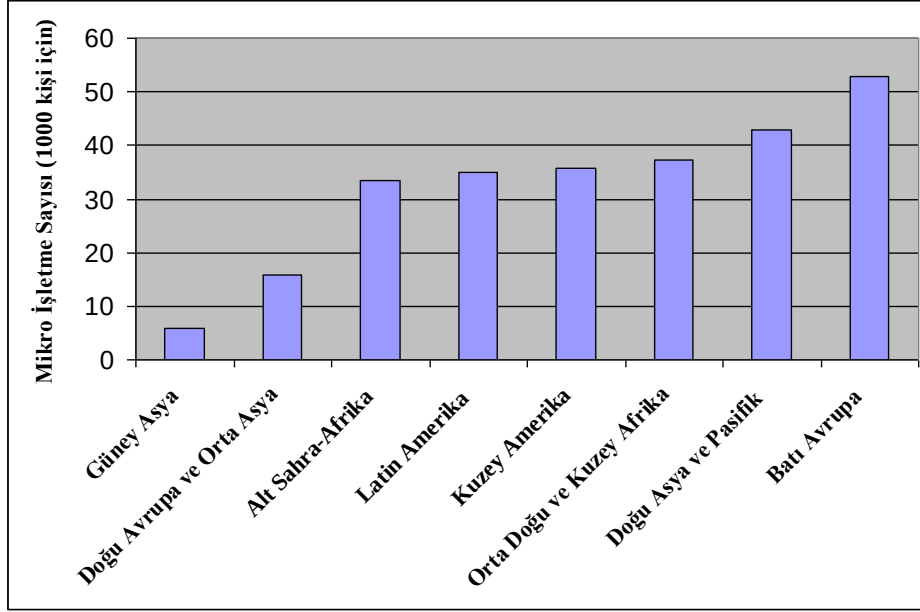

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), 2006, Washington, D.C.
and Doing Business Report (World Bank)

Gelir gruplarına göre bu tür işletmelerin yoğunluğunun oldukça farklı olduğu düşünülürse, bölgelere göre incelendiğinde de aynı farklılıkların ortaya çıkması sürpriz olmayacaktır. Şekil 2'de farklı ülke grupları için mikro işletme yoğunlukları gösterilmiştir. Buna göre MKOBİ içindeki payı açısından bakıldığında mikro işletmelere en çok, Afganistan, Bangladeş, Hindistan gibi Güney Asya ülkelerinde rastlanmasına rağmen nüfusa oranlandığında gerçekte en az bu ülkelerde olduğu görülmektedir. Diğer ülke gruplarına kıyasla Avustralya, Çin, Hong Kong, Endonezya, Japonya gibi ülkelerin yer aldığı Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde bu tür işletmelerin yoğunluğu daha fazladır. Yani, gelişmiş ülkeler olan Batı Avrupa ve Uzakdoğu Asya ülkelerinde ise en yoğun biçimde görülmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Şekil 2: Ülke Gruplarına Göre Mikro İşletme Yoğunluğu

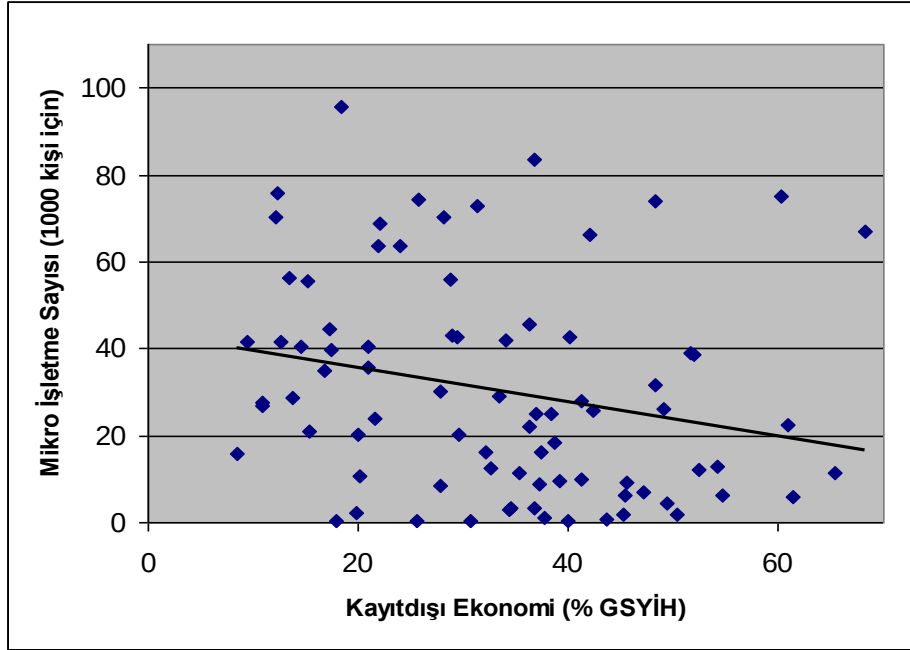

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), 2006, Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank).

Hem MKOBİ sayısındaki farklılıklar hem de MKOBİ içinde mikro işletmelerin payının farklı olması ülkelerin gelişmişlik düzeyinin bir nedeni mi yoksa sonucu mu olduğunu anlamak içinse mikro işletmelerin MKOBİ içindeki payı ile diğer bazı değişkenler arasındaki ilişkileri de incelemek gerekmektedir. Zira her bir ülkede mikro işletmelerin sayısını etkileyen faktörlerin ne olduğu yeterince anlaşılmadan bu hususta politika önerilerinde bulunmak beklenen sonuçlarının alınmasını engelleyecektir.

Genellikle mikro ve küçük işletmeleri kapsayan kayıt dışı sektörlerin azaltılması birçok ülke için önemlidir. Çünkü kayıt dışı işlemler arttıkça, devletin vergi gelirleri ve ayrıca küçük işletme yoğunlukları da azalacaktır. Kayıt altına alınan küçük işletmeler tüm resmi olanaklardan yararlanma şansı yakalayacaktır. Ancak bu sürecin önünde bazı engeller (finansman, kötü iş ortamı gibi) bulunmaktadır. Bu da dolayısıyla, küçük işletme yoğunluğunun azaltan bir unsurdur.

Şekil 3: Mikro İşletme Yoğunluğu ve Kayıtdışılık

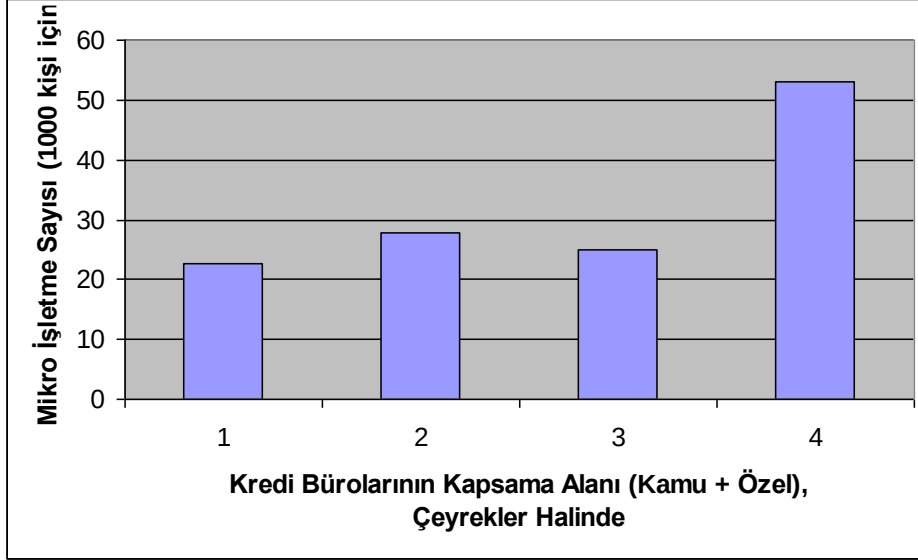
Kaynak: International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank, 2006).

Şekil 3'de bu iki değişkenin nasıl ilişkilendirildiği gösterilmiştir. Şekilden kayıtdışı ekonominin boyutu arttıkça mikro işletme yoğunluğunun azaldığı açıkça görölmektedir. Türkiye'de 2002 verileriyle kayıtdışı ekonominin boyutu GSYİH'nın %34.3'ü olarak hesaplanmıştır²³. Ülkemiz için bu oran gelişmekte olan ölkeler ortalamasının altında yer almaktadır. Bu durum ölkemizde düşük mikro işletme yoğunluğunu, kayıtdışı ekonominin boyutu dışında etkileyen çok daha önemli değişkenlerin olduğunu göstermektedir.

²³ Friedrich Schneider, Shadow Economies of 145 Countries all over the World: Estimation Results over the Period 1999 to 2003, Johannes Kepler University of Linz, Department of Economics, Austria, unpublished manuscript, 2005, s. 17.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Şekil 4: Ortalama Mikro İşletme Yoğunluğu ve Kredi Kuruluşlarının Kapsama Alanı

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank, 2006).

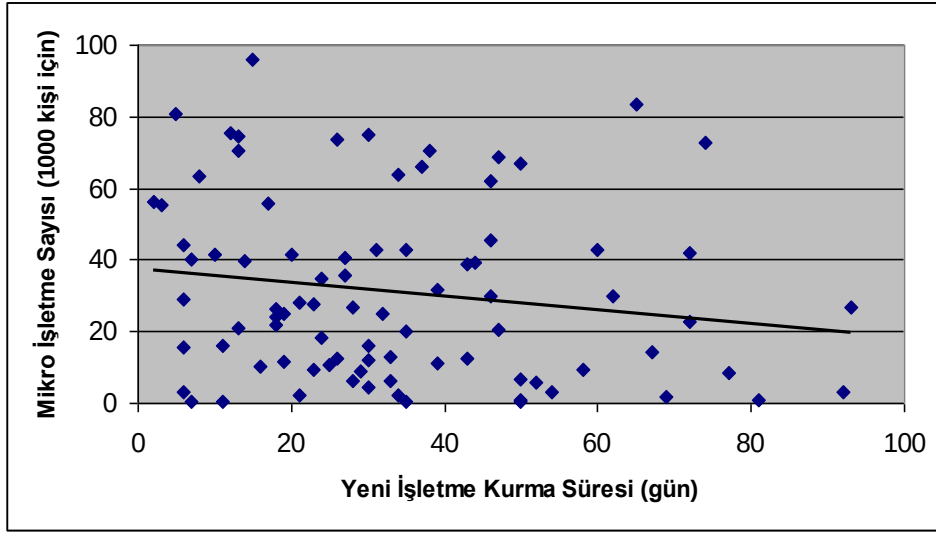
Mikro ve küçük işletmelerin yoğunluğunu azaltan diğerk bir unsur da finansman zorluklarıdır. Örneğink; yeni işe başlayan bir girişimcinin kredi olanakları sınırlı ise veya henüz iyi bir nakit akışı yaratmadan kredilerini ödemek zorunda ise, erken bir başarısızlığa uğrama riski oldukça yüksekt olacaktır. Böylece kredi sağlama ve mikro işletme yoğunluğu arasındaki güçlü ilişki Şekil 4 yardımıyla gösterilmiştir. Kredi kapsama alanının en yüksek olduğu grupta en fazla mikro işletme olduğu görölmektedir.

Yeni bir işletme kurarken varolan prosedürlerin fazlalığı ve gereken toplam gün sayısı ile mikro işletme yoğunluğu arasında güçlü ve negatif bir ilişki mevcuttur. Şekil 5'de de mikro işletme sayılarındaki azalma işe başlamak için gereken gün sayısının artışına bağlanmıştır. İş kurmak için gerekli gün sayısının fazla olduğu ülkelerde mikro işletme yoğunluğunun az olma eğiliminde olduğu görölmektedir. Bürokratik işlemlerin çok olması hali hazırdaki işletmelerin resmi kayıt altına girmesini zorlaştıracakđı ve

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kurulacakların da gecikmesi ya da engellenmesine yol açacağı düşünülebilir. Bu tür bürokratik zorlukların, çok büyük işletmelere nazaran esnaf ve sanatkârları daha çok etkilediği de bilinmektedir. Ülkemizde yeni iş kurmak için gerekli süre 6 gündür ve bu oran dünya ortalamasının (47.3 gün) çok altındadır. Kayıtdışı ekonominin gelişmekte olan ülkelere göre düşük olması ile bu sonuçlarla paralellik göstermektedir.

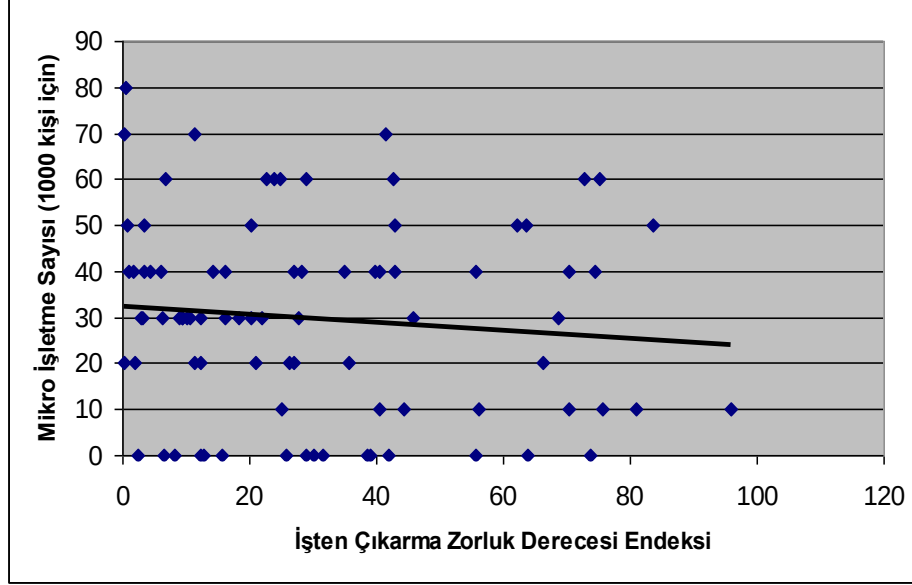
şekil 5: Mikro İşletme Yoğunluğu ve İşe Başlama (gün)

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank, 2006).

Küçük işletme sahipleri özellikle kuruluşlarının ilk yıllarında, istikrarlı bir iş seyri yakalayamazlar. Yoğun biçimde işçi çıkarma ve işe alma faaliyetleri, işletme sahiplerinin bu istikrarı yakalama olasılığını daha da düşürür. İşten çıkarma ve işe alma zorluk dereceleri ile mikro işletme yoğunluğu arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. İşten çıkarmanın zor olduğu ülkelerde mikro işletmelerin yoğunluğunun az olduğu görölmektedir (şekil 6). Ayrıca, veriler işten çıkarmanın zorluğunun (toplam istihdamın yüzdesi olarak) firmaların çalıştırdıkları işçi sayısını da düşürdüğünü göstermektedir.

Şekil 6: Mikro İşletme Yoğunluğu ve İşten Çıkarma Zorluk Derecesi İndeksi

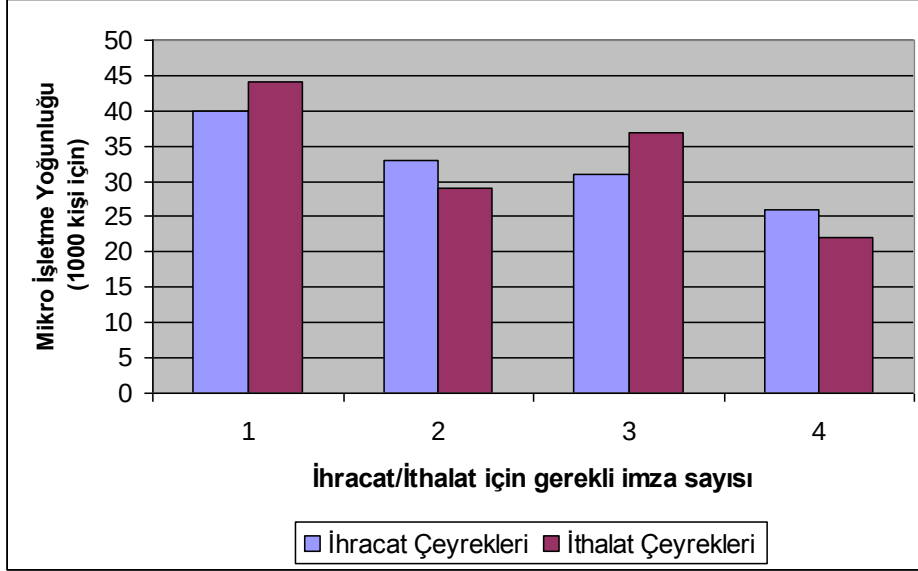

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank, 2006),

Türkiye'de işten çıkarma zorluk derecesi endeks rakamı (100 üzerinden) 30'dur ve dünya ortalamasına (31) çok yakındır. Fakat Türkiye'de toplam istihdam içinde MKOBİ istihdamının payı yüzde 64.3'dür ve bu oran dünya ortalamasının (yüzde 57.7) üzerindedir. Türkiye için yüksek istihdam verileri ile işten çıkarmanın göreceli olarak diğer gelişmekte olan ülkelere göre kolay olması uyum halindedir. Yüzde 30'luk bu oranın daha da aşağılara çekilmesi ülkemizde istihdamının artmasına ve KOBİ ve mikro işletme sayısının artmasına pozitif katkılar yapacağı açıktır. Buna karşılık, işe almanın zorluğunu gösteren endeks rakamı ülkemiz için (100 üzerinden) 56'dır ve bu rakam dünya ortalaması olan 32 düzeyinin çok üzerindedir. Ülkemizde bu endeksi daha aşağılara çekecek politikaların hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Şekil 7: Ortalama Mikro İşletme Yoğunluğu ve İhracat/İthalat İçin Gerekli İmzalar

Kaynak: International Finance Corporation (IFC), Washington, D.C. and Doing Business Report (World Bank, 2006).

Son olarak uluslararası ticaretin de mikro işletme yoğunluğu üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Her ne kadar mikro işletmelerin dış ticaretteki yeri çok büyük işletmelere göre çok az olsa da, dış ticaretin kolaylaştırılmasının mikro işletme yoğunluğunu artıracak beklenmektedir. Örneğin; ithalat veya ihracat için hazırlanan belge sayısı, harcanan zaman ve prosedürler arttıkça, bu işletme türlerine daha az yoğunlukta rastlanmaktadır. Şekil 7 ortalama mikro işletme yoğunluğu ile ihracat/ithalat için gerekli işlemler (imzaları) arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Türkiye’de 2005 yılı itibarıyla ihracat esnasında 8 adet ve ithalat esnasında 13 adet doküman/imza istenmektedir. Bu oranlar ihracat için dünya ortalamasının (7 imza) biraz üzerinde olmakla beraber ithalat için dünya ortalamasının (8 imza) çok üzerindedir. Dolayısıyla, mikro işletmelerin daha fazla dış ticarete katılabilmeleri ve yarar

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sağlayabilmeleri için hükümetin alacağı tedbirler bulunmaktadır. Ticari liberalleşmeden istenilen sonuçların elde edilebilmesi için ticaretin önündeki engellerin en aza indirilmesinin önemi açıktır.

Sonuç olarak sınır ötesi ticaretin önündeki engeller, küçük işletmeleri yurtiçine yöneltmekte ve bu işletmelerin yoğunluğunun azaltmaktadır. Bu veriler hem politikacılar, hem de araştırmacılar için, mikro işletmelerin ekonomi içindeki önemini anlamak açısından oldukça kritik verilerdir²⁴.

B. Mikro İşletmelerin Geleceği ve İzlemeleri Gereken Stratejiler

Birçok çalışmada, yüksek teknoloji sektörlerde hızla artan ABD menşeli yeniliklerden, yüksek kalitedeki Japon ürünlerinden, Tayvan'ın çok etkili ve hızlı teknoloji transferinden, Hong Kong'un hızla değişen modaya yine aynı şekilde hızla uyumundan, Singapur'a çok uluslu şirketlerin yatırımdan ve Bangladeş'te yoksulluğun azaltılmasından sorumlu olan işletmelerin mikro, küçük işletmeler olduğuna dikkat çekilmektedir.²⁵

Araştırmacıların çoğu, küresel güçlerin ve faktörlerin mikro ve küçük işletmelere etkisini ihmal ederek büyük işletmeler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Fakat genellikle hükümet desteği bulunmaksızın ya da çok az destekle ulusal ve uluslararası piyasalarda hızla gelişen, büyüyen ve rekabet avantajı elde eden birçok küçük işletme vardır.

Küçük işletmelerin rekabetçi bir yapı kazanabilmeleri için bazı muhtemel stratejileri uygulamaları gerekir. Bu stratejilerden birisi; yerel piyasalarda küçük işletme olarak yaşamını sürdürebilmektir. Bu konuda küçük işletmelere verilebilecek temel reçete, yerel piyasalarda büyük

²⁴ International Finance Corporation, 2006-Small and Medium Enterprise Department Background Note on Micro, Small and Medium Enterprise Database, <[http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/\\$FILE/09278291.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/$FILE/09278291.pdf)>, s. 4.

²⁵ Henry Wan, "SMEs in the Globalized Developing Economies: Some Asia-Pacific Examples", Globalisation and SMEs in East Asia, (Edited by Harvie C ve BC Lee), Cheltenham, 2002, s.44.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

işletmelerle direkt rekabetten kaçınmalardır. Bu birkaç şekilde olabilir. *Birincisi*, parçalanmış sektörlerdeki aktivitelerde yoğunlaşılabilir. Bir diğeri, büyük işletmelerin hiç ilgilenmediği ya da çok az ilgilendiği alanlarda iş yapmaya çalışmalıdır. Örneğin; bireysel kullanıcılar için farklılaştırılmış ürünlerde üretim yapılabilir. Üçüncü muhtemel yol da küçük işletmenin çok yüksek riskleri kabul ederek çok özel yönetim özelliklerini taşımasıdır. Dördüncü strateji ise büyük rakiplerine oranla çok daha esnek bir üretim yöntemine sahip olmaktır. Küçük işletmelerin iş ortamında çıkacak değişikliklere karşı daha duyarlı ve daha fazla olumsuz etkiye açık olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, üretim yöntemindeki esneklik küçük işletmeler için piyasalarda var olma haricinde yüksek kârlar da elde etmesine neden olacaktır. Beşinci olasılık ise, küçük işletmelerin, büyük işletme ya da işletmeler grubuna girdi veya ara malı sağlayarak devamlılıklarını sürdürmeleridir. Bu sistem Japon otomobil endüstrisinde kullanılmakta olan sistemdir. Son olarak, küçük işletme önemli bir yeniliğe imza atarak gelecekte daha büyük bir işletme olma yolunu da seçebilir. Çünkü halen bildiğimiz dev işletmelerin çoğu yaşamlarına küçük işletme olarak başlamışlardır.

İkinci strateji, dünya pazarlarında rekabet avantajı elde edebilmektir. Sürdürülebilir rekabet avantajlarını elde edebilmeleri için çok sayıda faktör bulunmaktadır. Örneğin; belirli tahıllar için verimli iklim ortamını bulunması ya da belirli mineral madenlerinin bulunmasıdır. Böylelikle, küçük işletme düşük maliyetli temel maddelere kolayca ulaşabilmenin ortaya çıkarttığı maliyet avantajından yararlanabilir. Diğer bir faktör, düşük ücretli kalifiye işgücünün varlığıdır. İşgücü yoğun üretimde (örneğin; blue jean üretimi) düşük ücretler rekabet avantajına neden olabilecektir. Rekabet avantajı yenilik, çok özel bilgi ya da yeteneklerin sonucu da olabilir. İşletmeler dünyada talebi kısıtlı çok karmaşık mallar üzerine yoğunlaşır ve uzmanlaşırsa, firma düzeyinde avantajlar da sağlayabilir ve bu durum işletmeyi küresel ölçekte rekabetçi konuma getirebilecektir. Fiyat avantajı kazanabilmenin diğeri bir yolu da farklı, avantajlı pazarlama tekniklerine sahip olabilmektir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Dünya piyasalarında ise, aynen yerel piyasalarda olduğu gibi, rekabet avantajı ya çeşitli faktörlerden kaynaklanan maliyet avantajından ya da fiyat avantajına sahip olmakla sağlanabilecektir. Küçük işletmeler belirli niş/boş piyasalarda çalışmayı seçtiklerinde ya da bu piyasalara yoğunlaştıklarında başarılı olabilirler. Tabii ki bu stratejiyle ilgili değişik sorunlar da mevcuttur. Örneğin; niş piyasalara yönelmekle işletme bu piyasalar büyümediği sürece kendisi de büyümeyecektir ya da niş piyasalar çok hızlı büyürse büyük rakipler ilgili piyasaya hızla girecektir. Fakat küçük işletmeler aşğıdaki stratejileri izledikleri zaman uluslararası arenada da başarılı olabilecekleridir. Bu stratejiler, müşteri tabanlı üretim, az sayıda ticari işlem (ya az sayıda büyük müşteri ya da özel bir markayı büyük bir dağıtıcıya sağlamak gibi), üstün hizmet kalitesi, uzmanlaşma, değişmelere hızlı uyum ve esneklik olarak sayılabilir.²⁶

1990'lı yıllardan itibaren tüm ölkelerde doğrudan yabancı yatırımların ve uluslararası ticaretin önemi hızla artmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar hem dünya üretiminden hem de dünya ticaretinden daha hızlı artmaktadır. Tüm dünya ölkelerinde küreselleşme ile artan bağlantıların en büyük itici gücü bilgi teknolojilerindeki ilerlemelerdir. Yaşanan bu hızlı değişim işletme kararlarını, faaliyetlerini ve yapısını önemli oranda etkilemiştir. Teknik ilerlemeler bilgi akışının ve iletişim maliyetlerini düşürürken, sınırların ortadan kalkmasıyla yaşanan yoğun rekabet firmaları yenilik ve yüksek kaliteye odaklanmaya itmiştir. Küreselleşmenin sürüklediği ölçek ekonomileri sayesinde büyük firmaların öneminin giderek artıp küçük işletmelerin etkinliklerini yitireceği konusundaki tahminleri doğru çıkmamıştır. Küçük işletmeler bu süreçte, dinamik, esnek ve yenilikçi yapılarıyla büyük firmalarla aralarında bir sinerji oluşturmuşlar, yerel ekonomiye katkıları giderek artmış ve teknolojik yeniliklerle sanayinin gelişimine katkıları giderek büyümüşür. Küçük teknoloji odaklı işletmelerin uluslararası alandaki rolü de hızla artış

²⁶ Yair Aharoni, "How Small Firms Can Achieve Competitive Advantage in an Interdependen World", Small Firms in Global Competition (Edited by Agmon, T. ve R. Drobnick), New York, 1994, s. 9-18.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

göstermiştir²⁷. Ancak, özellikle 1970 sonrası dönemde küçük işletmeler hakkında çok sayıda çalışma ve geniş bir literatür bulunmasına rağmen bu işletmelerin teknolojik performansları hakkındaki literatür ise çok sınırlıdır. Bu anlaşılması zor bir durumdur zira bu tür teknolojik ürünlerin üretimi, geliştirilmesi ilgili firmaların rekabetçi olabilmelerinin, yaşayabilmelerinin ve gelir üretebilmeleri için hayati öneme sahip olduğu açıktır.²⁸

İnternet teknolojisi küçük işletmeler için büyük fırsatlar yaratabilir ve operasyonel etkinlik ile pazara ulaşımı kolaylaştırabilir. İnternet sayesinde küçük işletmeler, küçük olmalarından kaynaklanan sınırları ortadan kaldırılabirler. İnternet sayesinde küçük işletmeler²⁹:

- (i) Yerel ve ulusal alanda diğer işletmelerle rekabet edebilirler.
- (ii) Birçok kişi için işe başlama konusunda fırsat ve olanaklar yaratabilir,
- (iii) İş ile ilgili işlemleri yapmada büyük kolaylık sağlar,
- (iv).Küçük işletmelerin büyüklerle rekabet edebilmesi ve uzak ülkelere satış yapabilmeleri için, daha az maliyetli olanaklar sunmaktadır.

Günümüzde birçok küçük işletme bilgisayar ve internet kullanmaktadır. Ancak en büyük eksiklikleri, çoğunun ürünlerini satmak ve tanıtım yapmak için web sitelerinin olmamasıdır.

Küreselleşen dünyada küçük firmalar ve politikacılar, büyük dünya pazarına uyum sağlayabilmek için varolan üretim ağlarını genişletmek,

²⁷ Z. Acs, J., L. Preston, "Small and Medium-Sized Enterprises, Technology, and Globalization: Introduction to a Special Issue on Small and Medium-Sized Enterprises in the Global Economy", Small Business Economics 9, 1997, s. 1.

²⁸Henny Romijn, "Small Enterprise Development in Developing Countries: Innovation or Acquisition of Technological Capability", Innovation and Small Enterprises in the third World (Edited by van Dijk M. P. Ve H. Sandee), Cheltenham, UK, 2002, s. 15.

²⁹ R. Dholakia, R., Kshetri, N., "Factors Impacting the Adoption of the Internet among SMEs", Small Business Economics 23, 2004, s. 311.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yenilerini bulmak ve bunları e-ödeme sistemleri ile birleştirmek zorundadırlar³⁰.

Son yıllarda hızla yayılan küreselleşme dalgası içinde küçük işletmeler, büyük firmalardan kaynaklanan dezavantajlarını e-ticaret yoluyla bertaraf edebilme ve dış piyasalara yönelme şansını yakalamışlardır.

E-ticaret, internet hizmeti sağlayanların, telekomünikasyon operatörlerinin faaliyetlerini, yeni girişimleri, reklâmları ve en önemlisi e-ödeme hizmetlerinin içermektedir. Bunlar içinde e- ödeme sistemi merkezi bir rol üstlenmiştir. Çünkü bunun sayesinde, alıcı ve satıcı arasında etkileşim sağlanarak, transfer işlemleri kolaylaşmakta ve piyasa ekonomileri koordine olmakta, hiç ödeme yapmadan piyasaya giriş mümkün olmamakta ve piyasa ekonomisi içinde ekonomik faaliyetler kolaylıkla değerlendirilebilmektedir. E-ticaret küreselleşme hareketlerini daha da körüklemektedir. Küreselleşen pazarların hepsinde büyük ve küçük firmalar eşit olarak yer almakta, tüm dünyaya yayılmaktadırlar. Ayrıca internet ve e-ticaret beraberinde e-ödeme sistemlerinin tüm faaliyetlerini kapsamaktadır.

Hızla küreselleşen piyasalarda küçük işletmeler, ihrac piyasalarına ulaşmadaki zorluklardan ve denizaşırı ülkelere gitmenin yüksek maliyetlerinden dolayı uluslararası ticaretin dışında kalmışlardır. Ayrıca tüm dünya piyasalarına hâkim olan dev küresel işletmeler, küçük işletmelerin önündeki en büyük engeldir. Gelişen e-ticaret kısa dönemde küçük firmaların uyumunu kolaylaştırabilir, ancak potansiyel bir tehlike büyük firmaların bu sayede faaliyetlerini daha da büyütmesidir. Bu tehlikeyi ortadan kaldıracak olan tek yol ise uygun kamu politikalarıdır. Bu politikalar, e-ödeme sisteminin düzenlenmesi, e-ticareti gerektiren rekabet ve denetim politikaları ile küçük işletmelerin iç ağı (intranet) veya

³⁰ P. Fariselli, C. Oughton, C. Picory, R. Sugden, "Electronic Commerce and the Future For SMEs in a Global Market-Place: Networking and Public Policies", Small Business Economics 12, 1999, s. 261.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

diğer ağlarla e-ticaretten ve yeni teknolojilerden yararlanmalarını sağlayacak eğitim, öğretim politikalarıdır.

Tekli kullanıcı sistemi, çoklu kullanıcı sistemi, ağ dışsalıkları gibi birçok karmaşık e-ödeme sistemi geliştirilmiştir. Ancak bunların geleneksel bankacılık sistemi ile birbirleri ile nasıl ilişkilendirileceği henüz kesin değildir. Bu da küçük işletmelerin gereksinimlerini, rekabet ve denetim politikalarını belirsiz kılmaktadır. Bu riskleri ortadan kaldırmak yine, belli finansal prosedürlerle küçük firmalar adına durumu eşitlemek işi politikacılara düşmektedir. Ayrıca küçük firmaları bu konuda eğitici önlemler de alması zorunludur.

Küçük işletmeler arasında yaratılacak bir iş birliği ve ağ sayesinde küreselleşme ve e-ticaretin dezavantajları azaltılabilir. Grup halinde hareket eden küçük firmalar, büyük firmalara karşı durabilir ve riskleri azaltabilirler. Ayrıca teknoloji ve bilgi maliyetleri de paylaşılabileceğinden sisteme uyum sağlamak daha kolay olacaktır. Birkaç küçük firma bir araya gelerek oluşturabilecekleri e-ticaret eğitim ve öğretim ağı ve uygun politikalar ile durumu lehlerine çevirmeleri mümkün olabilir. Ayrıca e-ticaret ağları, üretim ağlarının (finans, eğitim, araştırma, teknolojik gelişim, ürün dizaynı, pazarlama ve dağıtım gibi faaliyetleri işbirliği içinde yürüten firma gruplarının oluşturduğu ağ) oluşumunu da kolaylaştırmaktadır. Bu ağlar sayesinde küresel piyasada küçük işletmelerin rolü büyümektedir. Yatay üretim ağları ile işletmeler kendi aralarında bir e-ödeme sistemi oluşturabilirler. Sonuç olarak küçük işletmelerin önünde en büyük finans sorunlarından biri olan işlem maliyetlerinde önemli bir düşüş sağlanabilir ve küreselleşmenin ve büyük firmaların getirdiği dezavantajlar fırsatlara dönüştürülebilir³¹.

VIII. ESNAFLARIN VE MİKRO İŞLETMELERİN ULUSLARARASILAŞMASI VE BU SÜRECİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Küçük işletmelerin uluslararasılaşma süreci 19. yüzyıldan bu yana hızla devam etmektedir. Ancak, uluslararası faaliyetlerin en yaygın olanı

³¹ Fariselli vdğ., s. 272.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

hâlâ ihracat yapmalarındır. Bunun yanında Ar-Ge, üretim, dağıtım gibi işletme faaliyetlerini yurt dışına taşıma yönünde bir eğilimde mevcuttur. Birçok araştırma küçük firmaların büyüklere oranla, finansman, bilgi, yönetim kapasitesi gibi konularda kaynak kıtlığı ile daha fazla karşılaştıklarını ortaya koymuştur. Bu yüzden küçük firmaların faaliyetlerinin uluslararasılaşması, diğerlerine göre daha sınırlı kalmıştır ve bu amaçla sözleşme yoluyla veya daha hafif yollarla dışa açılmaktadırlar. Küresel ortamdaki yoğun rekabet ve artan yenilik ve bilgi gereksinimleri, küçük işletmeleri işbirliği yapmaya zorlamaktadır. Genellikle tercih edilen ortaklar ise ileri teknoloji ve bilgi yoğun firmalardır.³²

Küçük işletmelerin uluslararasılaşmasının önündeki temel engellerden biri bu sürecin çok maliyetli olmasıdır. Bu maliyetler yurtdışı piyasaların analiziyle, hukuki yardım hizmetleri satın almayla, evrakların tercüme edilmesiyle, ürünlerin yabancı piyasalara oyumlandırılmasıyla ve ulaştırma ile ilgili olan maliyetleri kapsamaktadır. Ayrıca, bu işletmeler daha yüksek iş ve mali risklerle de karşılaşmaktadırlar. Bazı dışsal engeller de söz konusudur. Bunlar da yürürlükteki kanun ve düzenlemeler, ürün standartları, fikri mülkiyet haklarının korunması, sermaye ve finansmanın eksikliği, destek ve tavsiye eksikliği, kültür ve dil farklılıkları ve bilgi eksikliği olarak sayılabilir.³³

Araştırmalar genellikle küçük işletmelerin ihracatları ya da toplam satışlar içindeki payına yoğunlaşırken, uluslararasılaşmanın kârlılık, büyüme ve uzun dönemde hayatta kalabilme üzerine etkisini göz ardı edebilmektedir. Uluslararasılaşmanın küçük firmaların uzun dönemli performansına ve yaşamaları üzerine etkisi hakkındaki kanıtlar genellikle bölük pörçük ve çelişkilidir.³⁴

³² H. Hollenstein, "Determinants of International Activities: Are SMEs Different?", Small Business Economics 24, 2005, s. 433.

³³ OECD, OECD SME and Entrepreneurship Outlook, OECD Publishing, 2005, s. 40.

³⁴ T.S. Manolva, I. M. Manev, "Internatonalization and the Performance of the Small Firm: A Review of the Empirical Literature between 1996 and 2001", Emerging Paradigms in International Entrepreneurship, (Edited by Jones M. V. Ve P. Dimitratos, Cheltenham), UK, 2004, s. 58.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İsviçre'deki küçük işletmelerin uluslararasılaşma süreçleri üzerine 1998 yılında yapılan ankete en az 5 işçi çalıştıran 5,567 firma katılmıştır. Ankete firmaların % 95,2'inden cevap alınabilmektedir. Büyük oranda uluslararasılaşmış olan İsviçre ekonomisi için bu ankete katılan firmalardan % 56'sı yurt dışında direkt (% 33) veya ihracat (% 23) biçiminde faaliyette bulunmaktadır. Büyük firmalarda bu faaliyetler daha yoğundur, ancak küçükler de dışa açılmak için gayret göstermektedir. 1990'lar boyunca işletmelerin faaliyetlerini büyütmüşler ve hızla dışa açılmışlardır. İmalat sektörün faaliyetleri, hizmet sektörüne göre daha dışa dönüktür.

Genel anlamda, işletmelerin uluslararası yatırımlarını açıklayan üç teori vardır. Klasik uluslararası ticaret teorisi ekonominin faktör donanımına değinir ve işletmelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu yerlerde yatırım yaptıklarını savunur. Yeni ticaret teorisine göre işletmeler, farklı ülkelerin çekici faktörlerinden bağımsız olarak, teknoloji, pazarlama gibi belli işlevlerini evde olduğu kadar yurtdışında da başarıyla yerine getirirler. İşlem giderleri teorisine göre ise, dış ülkeye taşıma işlemlerinin maliyeti, orada iş yeri kurmak ve organizasyon ağı oluşturmaktan yüksek ise işletmeler, doğrudan yabancı yatırımları tercih ederler. Bu teorilere rağmen, işletmelerin uluslararası faaliyetlerini tam olarak açıklayan tek bir yaklaşım mevcut değildir. Bu amaçla OLI paradigması geliştirilmiştir. Buna göre işletmenin uluslararası işlemlerine dair üç değişken vardır: Spesifik Sahiplik (Ownership-Specific:O), Spesifik Yer (Location-Specific:L), İçselleştirme Avantajları (Internalising Advantages:I). Sahiplik avantajları işletmenin kendi yetenek ve özelliklerini yansıtır. Bu tür avantajlar beşeri ve fiziksel sermayenin yanı sıra, pazarlama, organizasyon, bilgi-işlem, öğrenme, idari yetenekler, güven, finans, yabancı piyasa deneyimleri, mülkiyet hakları gibi soyut kavramlardan doğar. Yer avantajları, işletmenin belli yerleri kullanarak değer zincirleri oluşturmasıyla, optimum faaliyetlerini gerçekleştirmesinden kaynaklanır. Bu tür avantajlar ülkeden ülkeye değişen faktör fiyatları, altyapı, taşımacılık, iletişim masrafları, vergiler, teşvikler gibi unsurlar sayesinde elde edilir. İçselleştirme ise, şirket devri veya birleşmeleri ile ortaklık veya işbirliği yollarıyla, pazar işlemlerinin içselleştirilmesi ile oluşur. Böylece işletme, araştırma ve işlem maliyetlerini

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

azaltıp, belli parça ve materyallerin yüksek kalitede olmasını sağlayabilir. Bu avantajlardan O-Avantajı, Yeni Ticaret Teorisi, L, Klasik Ticaret Teorisi, I ise, İşlem Maliyeti Teorisi ile ilişkilidir. Son yıllarda ise uluslararası ortaklıklar ve ağlar çok yaygın biçimde görölmektedir.

Yapılan ekonometrik analiz sonuçlarına göre ise işletmeleri uluslararası alana iten asıl güç “O” avantajıdır. Sonuç olarak yüksek oranda uluslararasılaşmış olan İsviçre ekonomisindeki küçük işletmelerin çoğu dış ülkelere doğrudan bir yönelim içindedir. Küçük işletmeler de dâhil birçok firma ihracat faaliyetlerine ek olarak, dağıtım, üretim, Ar-Ge gibi birçok işletme faaliyetini yurt dışına kaydırmaktadır. Ancak analiz sonuçları, büyük firma faaliyetlerinin daha yüksek oranda dışarıya yönelik olduğunu göstermektedir. Küçük firmalar için, İsviçre'nin L dezavantajı, faaliyetlerini yurt dışına kaydırmalarını teşvik eden bir unsurdur. Buna göre küçük işletmeler hisse almak yerine, sözleşme türündeki ortaklıklara daha çok yönelmektedir³⁵.

Küçük işletmeler uluslararasılaşma sürecinde büyük firmalara kıyasla çok daha farklı ve büyük sorunlarla karşılaşır. Bu sorunları anlamanın yolu ihracat engellerini incelemekten geçer. İhracatın önünde engeller, hiç ihracat yapmamış, geçmişte birkaç kez yapmış, halen ihracat yapan ama uluslararasılaşma sürecindeki sorunları yaşayan işletmelerle ilgilidir. İhracat engellerinden en önemlileri, yurtiçi piyasaya kıyasla dışarıda karşılaşılan yoğun rekabet, ihracat konusunda bilgi eksikliği, doğru ödeme prosedürünü seçmedeki eksiklikler ve yurt dışında hedef pazarı belirlemedeki sorunlardır. Bu türden engeller küçük işletmeler için daha yüksek seviyelerdedir. İhracat engelleri, siparişleri karşılamada yetersiz bir üretim kapasitesi gibi içsel veya istenmeyen kur değişimleri gibi dışsal etkenlerden de kaynaklanabilir. Mikro nitelikteki işletmeler söz konusu olduğunda içsel faktörler daha büyük önem kazanmaktadır³⁶.

³⁵ Hollenstein, s. 447.

³⁶ I. Fillis, “Barriers to Internationalisation an Investigation of The Craft Micro Enterprises”, European Journal of Marketing , Vol. 36 No. 7/8, 2002, s. 914.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf işletmelerinin tarih içindeki gelişiminde ise iki dönem göze çarpmaktadır. İlk olarak, esnaf ve sanatkârların İtalyan Rönesans'ı ile Orta Çağdaki gelişimi incelenir. İkinci olarak, popülerliğinin zirveye ulaştığı Esnaf ve Sanatkârlar dönemidir. Bununla birlikte esnaflığın anlamı ve yapısı bu dönemler boyunca değişikliğe uğramıştır. Önceleri esnaf ürünleri bölgesel alanda yaygın iken, son zamanlarda estetik bir değer kazanmıştır.

Metcalf (1997), esnaflığı beceri gerektiren bir meslek olarak nitelendirmiştir. Esnafın ürettiği ürünler de yüksek oranda el yapımı girdilerle, el yordamı, el aleti veya daha gelişmiş yine elle kullanılan güçlü aletlerle üretilmiş eşyalardır. Yine esnaf ürünleri yalnızca geleneksel materyallerle üretilmek zorunda değildir, ancak bu geleneksel yöntemler üretim sürecinin bir parçası olarak kullanılmalıdır³⁷.

Günümüze ait literatüre göre esnaflık sektörü, kültürel dalların bir parçası olarak, tasarımcılığı, kitap yayıncılığını, müzik sektörünü, TV ve radyo yayıncılığını, bağımsız film ve video, sanat dallarını ve sinemayı kapsayan bir sektör olarak görülebilir. Esnaflık işi İngiltere'de, Galler'de ve İskoçya'da açıklanırken, ilgili destek kuruluşlarınca kullanılan tanımlar farklılık göstermektedir.³⁸

Esnafılar için yapılan bir ankette esnaflığın mümkün olan en geniş tanımı kullanılmış ve üretimin herhangi bir aşamasında el yapımı unsur kullanılan dekoratif ve fonksiyonel ürün yapan imalat ve yapım firmaları esnaflık tanımına dâhil edilmiştir³⁹.

El sanatı üretimiyle, daha büyük imalat faaliyetlerini içeren, el sanatına dayalı sanayiler arasında bir ayırım yapan anlayışa göre ise, el sanatı üretimi, kavramsal olandan başlayıp fabrikasyona kadar, tüm

³⁷ B. Metcalf, "Craft and art, culture and biology", in Dormer, P. (Ed.), The Culture of Craft-Status and Future, Manchester University Press, Manchester, 1997, s. 2.

³⁸ A. Gray, J. McGuigan, Studying Culture An Introductory Reader, Edward Arnold, London, 1993, s. 4.

³⁹ D. Leke, Audit of the Craft Sector in Northern Ireland, completed for Craftworks NI (Ltd), 1994, s. 3.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

süreci gerçekleştiren tek bir kişiyi içermektedir. El sanatı ürün, kendi başına estetik bir çekiciliğe sahip olmalı, ürünün kişisel bir dizaynı olmalı ve üretiminde yüksek derecede el becerisi kullanılmış olmalıdır. İngiltere ve İrlanda'da yapılan anket çalışmalarında esnaf ve sanatkârlar, girdi olarak yüksek oranda el becerisini kullanan tek bir veya birkaç parti imal eden birimler olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu sıfatla esnaflık, esnafların çoğunun, üretimde seri üretim metotlarını kullanmamaları, esnaf ve sanatın sıkı sıkıya birbirine bağlı olması gibi gerekçelerle, uluslararasılaşmanın önündeki engellerle ilgili konularda karşımıza çıkmaktadır⁴⁰.

İngiltere ve İrlanda'da, esnaf kuruluşları sahiplerinin uluslararasılaşmanın önündeki içsel ve dışsal engellere nasıl reaksiyon gösterdiklerini belirlemek amacıyla yapılan anket çalışmasında 500 esnafa gönderilen sorulardan 123 tanesinden geri dönüşüm sağlanabilmiştir. Anketin sayısal sonuçlarına göre katılanların % 47,5'i tek şahıs şirketi biçiminde olup, 1/3'ünden fazlası da 2-5 arasında işçi çalıştırmaktadır. Kalan % 15'lik kısım ise diğer kategorilerde yer alırken, işletmelerden hiç biri 50-99 arası veya 200'den daha fazla işçi çalıştırmamaktadır. % 58,8'inin toplam yıllık satışları 30,000£'un altında, %10'unun 30,001£-50,000£ arasında, % 13'ünden fazlasının ise 50,001£-100,000£ arasındadır. % 60,7'lik bir kısmın satışları 500,000£'un üstündedir. Katılımcı işletmelerden ihracat yapanların yarısının, yıllık ihraç malı satışları 10,000£'dan az, 1/5'inin 10,001£-25,000£ arasındadır. Sadece 5 ihracatçı ise 100,001£'u aşmış, bunlardan üçü 250,000£'a ulaşmıştır. Yani, ortalama ihracatları, satışlarının % 38'i kadardır⁴¹.

Anket sonuçlarına göre katılımcılardan 55 tanesi ihracat yaparken, 68'i hiç ihracat yapmamaktadır. İhracat yapmama kararında en etkili olan faktörler, yetersiz üretim kapasitesi, küçük işletme ölçeği ve yeni pazar araştırmak için zamanın yetersiz olmasıdır. En az etkili olan

⁴⁰ Coopers & Lybrand, "The Employment and Economic Significance of the Cultural Industries in Ireland", report published for the Arts Council of Ireland, 1994, s. 309.

⁴¹ Fillis, s. 918.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

faktör ise işletme sahibinin daha önce yurtdışına hiç çıkmamış olmasıdır. Bu kararı etkileyen dışsal faktörlerden en önemlisi ise yurt içi satışlarının yeterli görülmesidir. İhracat konusunda yetersiz bilgi, karışık ihracat prosedürleri, düşük ihracat yardımları ve sınırlı devlet desteği de diğer dışsal faktörlerdir. En az etkili olan dışsal faktör, uygun pazarlama bilgisi ve dağıtım kanalları yapısı eksikliğidir. İhracat yapan sanatkâr firmalardan % 36,4'ü yabancı pazara girişte sorunlar yaşamıştır. En önemli sorunlar ise, güvenilir bir dağıtımçı bulunması, ürünün tanıtımı ve rakiplerin fiyatlarına uyum konularında yaşamaktadır. Ürün için dağıtım kanallarının tanımlanması ve pazarlama bilgisi eksikliği en az karşılaşılan sorunlardır.

Ankete katılanların birçoğu kendisini esnaf-üretici yerine sanatkâr veya tasarımcı olarak nitelendirmektedir. Bu kişiler üretim, pazarlama gibi terimlerden rahatsızlık duymakta ve pazarın istediğini değil kendi istediklerini üretme (prima donna) yaklaşımına inanmaktadırlar. Bu yaklaşım genelde işletme sahibi /yönetici tarafından işletilen esnaflar için geçerlidir ve kendine göre bazı riskleri vardır. Yaratıcılık güdüsüyle hareket eden bu işletmelerin gelişiminde bu dürtü, bir engel teşkil etmektedir, çünkü onlara göre 'sanat, sanat içindir' ve ticari bir amaç güdülmemektedir. Bu da işletmelerin ihracat yapmasının önünde içsel bir engeldir.

El yapımı ürünlerin satışında, yurt dışından gelen taklitleriyle rekabet de önemli bir sorun oluşturmaktadır. Ürünü yurtdışına satarken fiyat konusu ve taşıma maliyetleri ürünün yapısı, sigorta masrafları gibi faktörlerin fiyata etkileri dikkatle incelenmelidir.

Küçük esnaflara yurt dışından gelen siparişleri karşılamada, kapasitenin yetersiz olmasından dolayı müşterinin memnun olmaması ve yukarıda sayılan tüm bu gibi sorunlar ihracata başlanmasının, devam edilmesinin ve esnafların uluslararasılaşma sürecinin önünde önemli engellerdir.

Esnaf ve sanatkârları ihracat yapmaları konusunda motive eden faktörler de mevcuttur. Örneğin; sahip olunan hayal gücü ve yaratıcı

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yetenekler, ürün ve iş konusundaki yenilikler, kendileri için değil de piyasa talebi için üretim yapma düşüncesi, yaşanan olumlu deneyimler hepsi ihracata teşvik eden faktörlerdir. Yine de en önemli belirleyici işletme sahibi-yöneticisinin düşünce yapısı ve bakış açısıdır. İdealist ve girişimci nitelikte olan esnaf ve sanatkârların çoğu ihracat yapmayı seçmektedir. Bunu belirleyen ise daha çok kültürel etkenlerdir⁴².

IX. DÜNYADA ESNAF VE SANATKÂRLAR

Avrupa ülkelerinde olduğu gibi dünyada ancak 1970'li yıllardan sonra önemi anlaşılmaya başlayan esnaf- sanatkâr ve küçük işletmeler;

- ekonomiye dinamizm kazandırmak,
- istihdam sağlama ve yeni iş imkanları yaratmak,
- esnek yapıları ile yenilikleri teşvik etmek,
- bölgesel kalkınmayı hızlandırmak,

v.b. birçok önemli sosyo-ekonomik roller üstlenmişlerdir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri incelendiğinde, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik göstergeler, bu kesimin önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Her ne kadar küçük ve orta ölçekli işletmeler, ülkelere göre tanımsal ve yapısal farklılıklar gösteriyorsa da dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar değişmeyen bir gerçek; bu işletmelerin ülkelerin ekonomilerinde göz ardı edilemeyecek katkılara sahip oluşlarıdır. Bugünün ekonomik politikaları artık teknoloji ve pazar uyumludur. Dünyada etkin rol oynayan ülkelere göz atıldığında küçük işletmelerin⁴³;

- Toplam işletmelere oranının %95,

⁴² Fillis, s. 923.

⁴³ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkârlara Götüürülen Hizmetler, Ankara: DPT Yayın No:2653-ÖİK:658, Ankara, 2001, s. 12.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- İstihdam oranının % 50'nin (Japonya'da % 80) ve
 - Yatırım paylarının % 40'ın üzerinde,
 - Üretim paylarının % 50 düzeyinde,
 - İhracat paylarının % 30-40 civarında
- olduğu görölmektedir.

A. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ESNAF VE SANATKÂRLAR

Mikro ve küçük işletmelerin istihdam ve yeni olanaklar sağlamadaki rolü politikacıların, bürokratların, uluslararası mali kuruluşların ve araştırmacıların dikkatini çekmektedir. 1970'lerde küçük işletmeler üzerinde oluşan ilgi aynı zamanda eşitlik ve istihdam ile ilgili konularda da paralel olarak gelişmiştir. Büyük ölçekli, modern sanayileşme stratejilerinin işsizlik ve yoksulluğu çözümede genellikle başarısız kaldığı görölmüştür. Ayrıca, son yıllarda gelişmekte olan ülkelerde küçük ölçekli işletmelerin, özel sektörün, ülkenin büyüme ve eşitlik amaçlarına en etkili şekilde desteğini sürdürebilmesi için teşvik edildiği görölmektedir. Fakat küçük ölçekli işletmeler ve özellikle mikro işletmeler hakkında gelişmekte olan ülkelerde çok fazla bilgi de yoktur. Küçük ölçekli işletmeler ile esnaf ve sanatkârların çoğu ya standart istatistikî ağların dışında kalmakta ya da kayıt dışı ekonomide yer almaktadır. Esnaf ve sanatkârların bileşimi ve özellikleri hakkında çok az bilgi sahibi durumundayız. Dolayısıyla, hükümet ve diğer ilgililer bu grup hakkında eksik bilgi ve istatistikî veri ile politika üretmek zorunda kalmaktadırlar⁴⁴.

Gelişmekte olan ülkelerde küçük ölçekli işletmelerin ürettikleri mal ve hizmetlere talep dört faktörden kaynaklanmaktadır. Bunların en önemlisi, şehir ve kırsaldaki hane halklarının gelirlerinden kaynaklanan tüketim mal ve hizmetlerine olan yurtiçi taleptir. Esnaf ve sanatkâr işletmelerinin ürettikleri mal ve hizmetlerin büyük çoğunluğunun hafif

⁴⁴ Carl Leidholm and Donald, "Small scale industries in developing countries: Empirical evidence and policy implications", MSU International Development Papers, Paper No.9, 1987, s. 116.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

tüketim malları olduğu düşünülürse bu faktörün önemi daha iyi anlaşılabilir. İkincisi ise küçük ölçekli işletmeler arasındaki ve yurtdışındaki diğör özel firmalar ile ileri ve geri üretim ilişkilerinden kaynaklanan taleptir. Bu işletmeler ile genellikle üretim ilişkisi olan iki sektör olarak tarım ve büyük ölçekli işletmeler sayılabilir. Son ikisi ise devletin ve dış dünyadan bu işletmelerin mallarına olan taleptir. Fakat son iki faktörün toplam talep içindeki payının çok düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Gelişmekte olan ülkelerde küçük ölçekli işletmelerin bugünkü ve gelecekteki yerleri açısından arz ile ilgili sorunlar da büyük önem arz etmektedir. Bu noktada temel konu küçük ölçekli işletmelerin ekonomik kaynaklarını ne kadar etkin kullandıkları ile ilgilidir.

Küçük sanayi işletmelerinin büyük işletmelere göre daha fazla işgücü yoğun üretim yaptığı görölmektedir. Benzer şekilde işgücü başına çok daha az sabit sermaye kullandıkları da bilinmektedir. Leidholm ve Mead (1987) küçük ölçekli işletmelerin getirileri ve ekonomik kârları hakkındaki literatürün bu tür işletmelerin genelde etkin, verimli olduğunu ancak getirilerinin değışik üretici tipleri arasında farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Etkin firmalar genellikle işgücü kiralayan, kendi bölgeleri dışında işletmeleri olan, 2000 kişinin üzerinde nüfusu olan bölgelerde olan, ekonomik geleceği parlak olan malları üreten firmalardan oluşmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde küçük ölçekli işletmelerin çok yaygın, dağınık şekilde bulundukları ve bunların kaynaklarını en etkin şekilde kullandıkları bilinmektedir (Leidholm ve Mead, 1987). Verimli istihdama ve milli gelire etkileri göz önüne alındığında, hükümetler ve uluslararası mali kuruluşların politikalarının ve projelerinin hedefinde bulunması gerekmektedir.

1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Mikro ve Küçük İşletme Dinamikleri

Mikro ve küçük işletmeler gelişmekte olan ülkelerde istihdamın ve milli gelirin ana kaynağı durumundadır. Detaylı anketler, çalışma çağındaki nüfusun dörtte birinin bu işletmelerde çalıştığını göstermektedir. Bu işletmelerde çalışan nüfusun payının zamanla giderek arttığına

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

inanmak için elimizde gerekçelerimiz de vardır. Mikro ve küçük işletmelerin yapısı hakkında yüzeysel olsa da bilgi var, fakat nasıl bir süreç içerisinde bu işletmelerde istihdam artmaktadır bunu dair daha az bilgi vardır⁴⁵.

Yeni iş olanaklarının artırılması konusunda mikro ve küçük işletmelerin yaptığı katkı tüm dünyada tartışma konusudur. ABD'de de bile, bazı araştırmacılar her on yeni iş olanağının sekizinin mikro ve küçük işletmelerden kaynaklandığını iddia etmektedir. Avrupa Komisyonu Raporuna (2002) göre Avrupa'da 1990 ve 2001 yılları arasında mikro işletmeler istihdama net katkı yapan tek kaynak olmuştur.

Mikro ve küçük işletmelerdeki yeni istihdam olanakları ya yeni işletmelerin kurulmasından ya da var olanların büyümesinden kaynaklanmaktadır. Fakat net pozitif etkiyi hesaplamak için iflas ya da küçülme gibi durumlar da dikkate alınmalıdır. Dünya çapında mikro ve küçük işletmelerle ilgili çok sayıda projenin bu tür negatif ve pozitif etkilere bağlı olarak oluşturulduğu bilinmektedir. Bazı projeler yeni iş kurma yolundaki zorlukları aşmaya yönelik önlemler almaktadır. Bazıları ise hali hazırda var olan işletmelerin sorunlarını çözmeyi ya da verimliliklerini, performanslarını artırmayı amaçlamaktadır.

Birçok ülkede yapılan çok sayıda çalışma işletmelerin kurulması, yaşaması ya da kapanması, büyümesi ve bu konularının her birini etkileyen faktörlerin yapısı hakkında araştırmacılara yeni ufuklar sunmaktadır. Mead ve Liedholm (1998) bu konudaki bulguları sekiz tane Afrika ve Latin Amerikan ülkesi üzerinde yapılan anket çalışmalarına dayanarak sunmaktadır. Hane tabanlı anketlere göre mikro ve küçük işletmeler ülkelerin resmi istatistik ofislerinin rapor ettiğinden çok fazladır. Anket sonuçları çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık yüzde 17-27 arasında olan bölümünün mikro ve küçük işletmelerde çalıştığını göstermektedir.

⁴⁵C. Donald, Carl Liedholm, "The Dynamics of Micro and Small Enterprises in Developing Countries", World Development, 26 (1), 1998, s. 61.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Mikro ve küçük işletmelerin aktivitelerinin çoğunluğu çok küçüktür. Bunların birçoğu ise tek kişinin çalıştığı işletmelerdir. Bu grup çoğu ülkede mikro ve küçük işletmelerde çalışan istihdamın yarısını oluşturmaktadır. Ücret ödenmeyen aile işçileri de hesaba katılırsa bu oran dörtte üçe kadar çıkmaktadır. Ülkelerin çoğunda mikro ve küçük işletmelerin yarısından çoğu kırsal bölgelerde bulunmaktadır. Mikro ve küçük işletmeler genellikle esnaf ve tacirlerden oluşmaktadır. Fakat bazı ülkelerde ise küçük imalatçı işletmeler de mikro ve küçük işletmelerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İmalat faaliyetlerinin kırsal bölgelerde, şehirlere oranla daha önemli olduğu ise dikkati çeken diğer bir durumdur. Mikro ve küçük işletmeler içinde en fazla dikkati çeken faaliyetler, tekstil ve giyim, gıda ve içecekler, ağaç ve orman ürünleri olarak sayılabilir. Kırsal alanlarda bu üç sektör, toplam imalat faaliyetlerinin yüzde 90, şehirlerde ise yüzde 75'ini oluşturmaktadır. Mikro ve küçük işletmelerin çoğunun, ülkede bayanlar tarafından işletildiği de görölmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde mikro ve küçük işletmelerin etkinliğini değerlendiren çalışmalara (Leidholm ve Mead, 1987) göre bir hane halkının saatlik getirisi 2-5 kişi çalışan işletmelerde, sadece bir kişinin çalıştığı işletmelere göre daha yüksek olduğu görölmektedir. Etkinlik artışı 6-9 kişilik işletmeler için de devam etmektedir.

Mikro ve küçük işletmeler devamlı bir değışim hali içindedir. Çok sayıda firma faaliyete başlamakta, bazıları faaliyetlerine son vermekte ve bazılarında ise büyüme ya da küçölmeler yaşanmaktadır. Ters yönde çalışan bu değışikliklerden dolayı net rakamlar mikro ve küçük işletmelerde olan net değışiklikleri gizleyebilmektedir.

Mikro ve küçük işletmelerin büyüklüğündeki artış yeni işletmelerin kurulmasından ya da olan işletmelerin büyümesinden kaynaklanacaktır. Ülke ekonomisinde bir iyileşme yaşıyorsa bu mikro ve küçük işletmelere de istihdamın artışı şeklinde görölebilecektir. Aynı zamanda bazı işletme sahipleri işyerlerini kapatıp getirisi yüksek olan işlere yönelme eğiliminde olacaktır. Ekonomi durgunluk ya da kriz halinde ise bu durum mikro ve küçük işletmeler için yeni istihdamın çok azaldığı, işten çıkarmaların olduğu bir dönem olacaktır. Buna rağmen, mutlak olarak toplam

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

çalışabilir nüfus arttığı için her ne kadar çok az getirisi olsa dahi yeni işyerleri açmak için baskı olacaktır. Dolayısıyla bireyler için çalışma seçeneklerinin azlığı, mevcut işletmelerin devamını ve aynı zamanda yeni işletmelerin açılması zorunluluğunu beraberinde getirecektir. Mikro ve küçük işletmelerde bu tür bir değişim verilerle de desteklenmektedir⁴⁶.

Bugüne kadar yapılan birçok çalışma, gelişmekte olan ÷lkelerdeki küçük sanayi girişimlerinin olağanüstü bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu yüzden bu grup hakkında herhangi bir genelleme yapmak doğru olmayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada ÷lke örnekleri üzerinde duracağız.

2.Gelişmekte Olan ÷lkelerde Esnaf ve Sanatkâr Uygulamaları

a. Mısır

Mısır'da bulunan esnaf ve sanatkârlar üzerine yapılan bir çalışmada, hem kırsal hem de kentsel kesimden örneklemeler iki eyalet üzerinden alınmıştır (Fayoum, Kalyubiya). Bunun için 13 sanayiden 426 üreticinin işgücü kullanımı, girdi alımları, satışları ve üretimi üzerindeki veriler düzenli olarak incelenmiştir. Çalışmada Mısır'daki küçük girişimlerin genel özellikleri belirlenmeye çalışılırken, yine küçük girişimlere dair alternatif bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıřtır⁴⁷.

Mısır'da yapılan araştırma sonuçlarına göre iş gücü bakımından küçük girişimcilerin hane halkı gruplarından farkı, erkekler tarafından işletiliyor olmalarıdır. Hane halkı işletmeleri ise daha çok kadınlar tarafından işletilmektedir. Yine işgücünde hareketlilik ve kalifiye olma yönünden küçük işletmeler daha öndedir. Küçük firmalarda iki veya daha fazla işçi çalıştırılırken çırac ve yardımcılar genelde dışarıdan kiralanır. Hane halkı işletmelerde ise çalışanların tamamı aile üyeleridir ve çalışan sayısı bir veya birkaç kişidir.

⁴⁶ Donald vdğ., s. 61.

⁴⁷ S. P. Davies, D. C. Mead, J. Seale, "Small Manufacturing Enterprises in Egypt", Jr. Economic Development And Cultural Change, Vol. 40, No. 2, 1992, s. 386.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Sermaye bakımından ise hane halkı girişimlerinin çoğu evlerde bulunurken, mikro girişimlerden birçoğu ev dışında kurulmaktadır. Yine hane halkı girişimlerinin makine ekipman ve araç kullanımı çok sınırlı iken, mikro işletmeler daha yoğun kullanım oranlarına sahiptirler.

Pazarlama açısından bakıldığında Mısır'da hane halkları sipariş üzerine üretim yaparlarken, diğerkleri pazarda satışa sunmak veya stoklara eklemek üzere üretim yapmaktadırlar. Ev halkı sadece işleme sanatı gibi alanlarda yoğunlaşırken, mikro işletmeler ham maddelere kadar geniş ürün seçenekleri sunarlar. Yine mikro işletmeler hane halklarına göre daha yüksek gelirler elde etmektedir. Bunun nedeni bu işletmelerde varolan kalifiye işgücü ve sermaye stoku olarak gösterilebilir.

b.Sri Lanka

Sri Lanka'da esnaf ve sanatkârlar üzerine geliştirilen önemli projeler mevcuttur. Örneğin, ILO tarafından hazırlanan bir projeye göre kurulan Ulusal Proje Merkezlerinin amacı, kırsal kesimdeki el işçilerinin ihracat piyasalarının ihtiyaçlarını karşılayacak bilgi ve yeteneklerini geliştirme ve özellikle deniz aşırı piyasalar için yerel el sanatlarının kalitesini iyileştirme çalışmalarına öncelik verilmektedir. 1986'da başlayıp 1988'de sona eren proje, sonuç olarak esas amaçlarına ulaşabilmiştir. Esnafların eğitimi için gerekli olanaklar sağlanmış, bilgi yayınlanması gibi amaçlarını da gerçekleştirmiştir. En etkin sonuçlarından biri de yenilikçi bir tasarımda ve ucuz hammadde ile üretilen ürünler ve 7 bölgede esnaflar için oluşturulan eğitim alanları olmuştur. Ulusal Proje Merkezleri el sanatlarının gelişimi için on adet kamu kuruluşu ve sivil kuruluşa ortaklaşa hareket etmeye başlamıştır. Esnafların ve yöneticilerin el işçiliğinde yeni teknikler öğrenmeleri, daha ucuz hammadde ile yeni ürünler üreterek profesyonelleşmeleri yoluna gidilmektedir⁴⁸.

⁴⁸ International Labour Organization, "Sri Lanka's Handicraft Industry Comes Into ITs Own", 2006, s.1.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

c. Etiyopya

Gelişmekte olan ÷lkelerdeki küçük işletme, esnaf ve sanatkârlar üzerine yapılan analizlere bir örnek de Etiyopya'da yapılan bir çalışmadır. Buna göre, 1990 ortalarında Etiyopya'da küçük imalat işletmeleri (190 adet) üzerinde yapılan küçük örneklı bir anket yoluyla elde edilen verilerle yapılan analizler sonrası, 1995 yılında tekrar ziyaret edilen bu işletmelerden bir kısmının kapanmış olduğu gözlenmiştir. Bazıları ise hızla büyümüşlerdir. Küçük işletmeler arasında yaşanan bu farklılık işletmelere ait üç karakteristikten ileri gelebilir: i) İşletmenin kuruluşu, ii) işletmenin faaliyet gösterdiği sektör, iii) işletmenin sahibi.

Etiyopya için yapılan analizler dört sektörü kapsamaktadır: mobilya, giyim ve ayakkabı, tekstil, yiyecek ve içecek. Sonuçlara göre ise gelişmekte olan ÷lkelerdeki küçük işletmeler büyük olanlara göre daha zor hayatta kalmaktadır. Ancak hayatta kalabilenler büyüklere göre daha hızlı büyümektedir. Hayatta kalabilme olasılığı ise işletmenin yaşı ile birlikte azalma eğilimindedir. Bu yüzden ilk kuruluş hacmini kontrol etmek gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre ticaretin serbestleşmesi ile ithalat sonucu oluşan rekabet yüzünden korunan sektörlerde işletmelerin hayatta kalma oranları düşmektedir. Ayrıca okullaşma oranındaki artışlar girişimcilik başarılarını ve işgücü piyasasından kazançları arttırmaktadır. Böylece işletmeler daha uzun ömürlü ve büyüyen bir yapıya kavuşma şansı yakalayabilirler⁴⁹.

ç. Kenya

Gelişmekte olan ÷lkelerde küçük ve mikro ölçekli işletmeler yaygın biçimde gör÷lmektedir. Alt Sahra ÷lkelerinde yetişkin nüfusun %17-27'sine, mikro ve küçük işletmeler istihdam olanağı sağlamaktadır. Tarım dışı alanda küçük işletmelerin istihdama katkısı oldukça yüksektir. Bu yüzden

⁴⁹ T. Mengistae, "Competition and Entrepreneurs' Human Capital in Small Business Longevity and Growth", Journal of Development Studies, Vol.42, No. 5, 2006, s. 813.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

hükümetler mikro ve küçük işletmelere ayrı bir önem vermeye başlamışlardır⁵⁰.

Bu yüksek istihdamın bir başarı mı yoksa başarısızlık mı olduğu konusu henüz bir netlik kazanmamıştır. Kimilerine göre, insanlar başka alternatifleri olmadığı için buralarda çalışmaktadırlar. Kimlerine göre ise, mikro ve küçük işletmelerin artması refahın ve ekonomik büyüme sürecinin bir parçası olabilir. Çünkü zengin ülkelerde de küçük işletmelerin gelire ve refaha olan katkıları oldukça fazladır.

Mikro ve küçük ölçekli işletmelerin gelir seviyelerine bakıldığında ise bir grup işletme oldukça yüksek gelirler elde ederken, diğeri bir grup ise çok düşük gelir seviyesine sahiptir. Kenya'da bu iki grup arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla yapılan anket çalışmasında önce mikro ve küçük işletmelerin (MKİ) tanımı belirlenmiştir. Buna göre MKİ'ler bir ile elli arasında işçi çalıştırıp, tarımsal ve mineral üretimden çok gelir kazanmaya yönelik faaliyetler yürütürler. Anket sonuçlarına göre, işçi başına net gelirin ülkedeki asgari ücret seviyesinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yerleşim yerlerine göre bakıldığında ise kentsel alanda kurulan MKİ'lerin kırsal alandakilere göre daha fazla gelir elde ettiği görülmüştür, ancak bu istatistikî olarak çok güçlü değildir. Ayrıca kentteki işletmelerin çalışma saatleri diğerlerine oranla daha fazladır. Bunun nedeni ise, kırsal alandaki işletme sahiplerinin tarım gibi başka alanlarda da çalışmalarıdır.

Yine anket sonuçlarına göre Kenya'da erkeklere ait MKİ'ler kadınlara ait olanlardan daha fazla kâr elde etmektedir. İşletme ölçeğine göre incelendiğinde ise en büyük gelirleri toptancılar, barlar, restoranlar, oteller ve mağazalar kazanırken, en düşük gelirleri ise kömürcüler, ayakkabı tamircileri ve bira satan işletmeler kazanmaktadır. İşletmenin yaşına bakıldığında ise 19-20 yaşlarına kadar kârı artarken, sonraki yıllarda düşmeye başlamaktadır. Ayrıca girişimcinin yaşı yükseldikçe işletmenin başarısız olma olasılığı düşmektedir. Net kârdaki farklılıkların çoğu sanayi

⁵⁰ L. Daniels, C. M. Donald, "The Contribution of Small Enterprises to Household and National Income in Kenya", The University of Chicago, 1998, s. 45.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sektöründeki MKİ'lerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca kredi alan işletmelerin kâr oranlarının düştüşü de göze çarpmaktadır.

İşletmelerin işçi alma düzeyleri ise marjinal gelirin marjinal maliyetlere eşit olduğu noktaya kadar devam etmektedir. Böylece bu noktaya kadar alınan işçiler analiz sonuçlarına göre toplam kârı arttırmaktadır. Eğitim seviyesi de kâr üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim düzeyi daha yüksek mikro ve küçük işletmeler diğerklerine göre daha yüksek kâr elde etmektedir.

Bu işletmelerin ülke refahına katkısının önemli bir nedeni ise çalışanlara, asgari ücretten daha yüksek ücret kazanma şansı sunarak yoksulluğu azaltmalarıdır. MKİ'lerin GSYİH'ya toplam katkısını ölçmek için girişimde çalışan üretim faktörlerine yapılan ödemeler ölçülmelidir. Anket sonuçlarına göre Kenya'daki mikro ve küçük ölçekli işletmelerin GSYİH'ya toplam katkısı 43 milyon Kenya Şilini'dir. 1994 yılı GSYİH'nın tamamına bakıldığında %12-14'ünün MKİ'ler tarafından üretildiğini görmekteyiz. Ulusal gelire en büyük katkı ise toplamın 1/4'ü oranında perakende ticaretten kaynaklanmaktadır. İmalatta en büyük katkı tekstil ve ayakkabı sektörlerinden gelirken, yiyecek, içecek ve tütün bunları takip etmektedir⁵¹.

1984 yılından itibaren Kenya'da değişen eğitim sistemiyle birlikte öğrencilerin iş ile ilgili yeteneklere sahip olmaları ve serbest mesleklerle yönelmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Eğitime konu olan yeni meslekler ise mobilyacılık, metal işleme, deri işleme, terziliklerdir. Bunun yanında, tarım, ev sanatları gibi konularda da eğitim verilmektedir. Ancak bu yeni mesleki eğitim sisteminin sonuçları henüz net olarak görülememektedir. Bu eğitimi sağlayan birçok kamu ve özel kuruluş mevcuttur. Ayrıca açılan teknoloji kurumlarında üç yıllık bir eğitim sonrasında eğitimli esnafı yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak varolan koşullarda ilk aşamada esnaflık belli bir sermayeyi gerektirdiğinden, mezun olanlar genellikle maaşlı işleri tercih

⁵¹ Daniels, Donald, s. 61.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

etmektedirler. Çıraklık eğitim merkezleri de birçok esnaf grubu için çırak ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılamaktadır⁵².

Kenya'daki mikro ve küçük girişimler üzerine yapılan diğer bir anket sonucuna göre ise işletmecilerin büyük çoğunluğu, düşük eğitim seviyesine sahip genç insanlardan oluşmaktadır. Ayrıca çalışanlarının da eğitilmiş olmalarını gerekli görmemektedirler. 1960 ortalarından sonra ilköğretim mezunu kişiler yerel ekonomiye kazandırmak ve sanatkâr yetiştirmek amacıyla Genç Teknik Okulları açılmıştır. Şimdi ise 600'ün üzerinde teknik okul terzilik, perdecilik, örgücülük, ev ekonomisi ve hayvancılık konusunda eğitim veren küçük merkezlerle faaliyetlerini sürdürmektedir. Teknik okulların birçok eksiği ise Mikro-Girişim Geliştirme Programı ile tamamlanmaya çalışılmaktadır.

1990'lardan bu yana ise Kenya'da Dünya Bankası'yla 1994'te imzalanan Küçük Girişimci Eğitim ve Teknoloji Programı ile sanayi sektöründeki küçük işletmelerin yeteneklerinin geliştirilmesi, altyapı, teknoloji ve pazarlama konusundaki bilgilerinin artırılması ve kurumsal çevre ve politikaların geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, Alt Sahra Afrika ülkelerinde, kırsal kesimdeki kuruluşlar üzerine yapılan inceleme sonuçlarına göre, bu ülkelerden Mali'de, 1991 yılında hazırlanan bir programla, gayri resmi sektördeki esnaf ve küçük işletme sahiplerinin yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak esnaf birlikleri şekillendirilmiş, kooperatifler ve kredi biçimleri belirlenmiş, yeni teknoloji ve eğitime verilen önem artırılmıştır. Program sayesinde birçok esnaf, yeni teknik yetenekler kazanmış, kredi ihtiyaçlarının karşılanması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için çaba sarf etmeye başlamıştır. Ayrıca esnaf birlikleri, esnafın kendi başlarına yapamayacağı birçok sözleşmeye başarıyla imza atmıştır ve böylece esnaf ürünleri için pazarlar genişletilebilmiştir. Ancak, sektörde birçok

⁵² H. Haan, C. Turin, "Training for Work in The Informal Sector: Evidence from Kenya, Tanzania and Uganda", International Training Centre of the ILO, Chapter 3, 2001, s.5.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

eksiklik mevcuttur ve son raporlar sektörün geleceğinin belirsiz olduğunu göstermektedir⁵³.

Kamerun'da ise yaşanan sayısız krizler, hem kırsal hem de kentsel alandaki hane halkları üzerinde, birçok olumsuzluğa neden olmuştur. Yaşanan zorluklar neticesinde, kırsal alanda yaşayan kadınlar, alternatif bir gelir kaynağı olarak el sanatlarına yönelmişlerdir. Özellikle ayakkabı, çanta ve sabun imalatına başlamışlardır. Bu ürünler yeni ürünler değildir, ancak, üretimde bulunan yeni yöntemler ve bol ürün çeşidi bu ürünleri cazip hale getirmiştir. Üretilen çok çeşitli ürünler yerel olarak kolayca bulunan ham maddelerle üretildiğinden maliyetleri de çok düşüktür. Ürünler ithal veya sanayi ürünlerinden daha ucuz olduğundan, bu ürünlerle rekabet edebilmektedir ve kırsal kesim hane halkları için yeni bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

d. Brezilya

Son yıllarda küçük ölçekli işletmeler, politikacılar ve gelişim kuruluşları arasında bir çıkar dalgası meydana getirmiştir. Gelişen dünyaya büyük oranda hâkim olan küçük ölçekli işletmeler Brezilya'da da hâkim durumdadır. Örneğın, ülkenin kuzey ve güney doğusunda çalışanların %71'i, 20'den az işçi çalıştıran işletmelerde istihdam edilmektedir. Bu işletmeler çok zor bir iş çevresinde ve zayıf kurumsal yapılar altında, az bir fiziki ve beşeri sermaye ile faaliyet göstermektedirler. Özellikle düşük gelirli ülkelerde ekonomik büyümeyi arttırmanın önemli bir yolu da küçük ölçekli işletmelere yapılan yatırımlar olarak görülmektedir⁵⁴.

Yoksul ülkelerde yaşayan yoksul insanlar, büyük ölçekli teknoloji yoğun sektörlerde çalışmak için gerekli olan yeterli beşeri sermaye

⁵³The World Bank Group, Knowledge Pack:Rural Institutions, Indigenous Knowledge Program for Development, <<http://www.worldbank.org/afr/ik/ikpacks/ruralinstitutions.htm>>. (23.06.2008).

⁵⁴ R. Jayaraman, P. F. Lanjouw, "Small-Scale Industry, Environmental Regulation and Poverty: The Case of Brazil ", The World Bank Economic Review Volume 18, Number 3, 2004, s. 443.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

donanımına sahip değillerdir. Bu aşamada küçük işletmeler bu insanlara istihdam olanağı sunmaktadır. Küçük işletmelere yapılacak yatırımlar sayesinde ÷lke genelinde yoksulluk azaltılabilecektir. Ancak var olan çevre koşullarında bu yatırımları arttırmak oldukça zordur. Brezilya'da küçük işletmelerin %9,4'ünden azı imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. Çevre kirliliği bakımında küçük işletmelerin, büyüklerden daha zararlı olduğuna dair bir inanış yoktur.

Bu ÷lkede çevre kirliliği de dikkate alınarak, küçük işletmeler için yapılan çevresel maliyetlere yönelik düzenlemeler ve yapılması gerekenler analiz edilmiştir. Yapılan araştırmalar ÷lke sanayisinin yarattığı hava kirliliğinin % 62'si gibi büyük bir rakamın küçük işletmelerce yaratıldığını ortaya koymuştur. Bu işletmeler toplam sanayi istihdamının ise, ancak % 50'isini gerçekleştirilmektedir. Bu işletmelere getirilecek çevresel düzenlemelerin, ÷lkenin yoksulluk düzeyini daha da arttıracasına dair bir inanış ise, büyük ölçekli işletmelerin istihdama daha fazla katkı sağlaması dolayısıyla haksız çıkmaktadır. Hava kirliliğinin toplum sağlığı için çok önemli bir tehdit unsuru oluşturduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, yoksulluğu azaltıcı düzenlemeler küçük işletmelere yönelik olmalıdır.

Analiz sonuçları hava kirliliğine neden olan küçük işletmelerin kapatılması ile kirliliğin önemli ölçüde azalacağını göstermektedir. Ancak bu işletmelerin kapatılması 200.000 kişinin yoksullaşması ve yoksulluk oranının %25 artması anlamına gelmektedir. Bu durumda büyük işletmelere kirlilik konusunda baskı oluşturup, küçük işletmeleri desteklemek, yoksulluğu azaltmak açısından tercih edilebilir bir yoldur. Bu iki seçenek arasından ikincisi yoksul ÷lkeler açısından daha fazla tercih edilmektedir.

B. GELİŞMİŞ ÷LKELERDE ESNAF-SANATKÂR VE MİKRO İŞLETMELER

1. Avrupa Birliği

Avrupa'da esnaf ve sanatkârlar, geleneksel ekonomik kültürü korumaya devam etmekte, mesleki yetenek ve girişimciliği teşvik ederek

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ekonomik ve sosyal anlamda süreklilik sağlamaktadır. Avrupa genelinde tek bir esnaf ve sanatkâr tanımı olmayıp, ulusal tanımlar kullanılmaktadır. Bazı ÷lkelerde sanatkâr tanımı, yerel kanunlarda sabittir. Bu tanımlar mesleki kriterleri kullanan mesleki yaklaşımına, sanatsal alanları da içeren sanatkârlık yaklaşımına veya belli sanayilerdeki küçük girişimleri içeren sanayi/ölçek yaklaşımına dayanmaktadır. Bazı ÷lkelerde ise hiç yasal tanım olmadığından esnaf ve sanatkâr sektörünün boyutlarını belirlemede bu yaklaşımlardan biri kullanılmaktadır. ÷lkeler arasında büyük tanım farklılıklarından dolayı, Birlik seviyesinde esnaf ve sanatkâr ölçeğini belirleyecek bir girişim mevcut değildir⁵⁵.

Esnaf-Sanatkârlık AB ÷lkelerinde değişik şekillerde tanımlanmaktadır. "Sanatkârlık" çoğunlukla 'beceri'yi, belli bir düzeyde 'el becerisini' "esnaflık" ise 'hizmet üretimini ve sunumu'dur. Çoğu zaman "esnaf" ve "sanatkâr"ı birbirinden ayırmak mümkün olmamaktadır. Genel olarak "esnaf" için 'tradesman', "sanatkâr" için ise "craftsman" kavramları kullanılmakla birlikte, sanatkâr işletmesi olarak sayılan işletmelerin büyük bir bölümünün ürettiği ürünü aynı zamanda tüketiciye sunması, söz konusu işletmenin, esnaf işletmesi mi yoksa sanatkâr işletmesi mi olduğu yönünde kesin karar vermeyi güçleştirmektedir⁵⁶.

AB Komisyonu'nun KOBİ'ler için ortak bir tanım getiren 3 Nisan 1996 tarihli tavsiye kararında esnaf-sanatkârlık (craft enterprises) işletmelerin tanımlarının, özellikleri gereği ulusal düzeyde üye ÷lkeler tarafından belirleneceği belirtilmiştir. Bu kararla Komisyon, çoğu zaman birbirine karıştırılan mikro işletmeler ile esnaf-sanatkâr işletmelerinin farklı olduklarına dikkat çekmiştir. Nitekim son dönemde Birlik düzeyinde dile getirilen görüşler ve uygulamalar "mikro işletmeler" ile "esnaf-sanatkâr" işletmelerin eş anlamlı kullanılmadığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar

⁵⁵ The European Observatory for SMEs, "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, s. 71.

⁵⁶ Kaan YARALIOğLU, "Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakere Süreci Esnaf ve Sanatkârın Durumu", Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakere Sürecinde Esnaf ve Sanatkârların İstihdam sorunları ve Mesleki Eğitim Uluslar arası Sempozyum (23.11.2005), İzmir: İESOB Yayını, 42.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

esnaf ve sanatkâr işletmeleri küçük veya mikro işletmeler kapsamında olsa dahi, her mikro veya küçük işletme, esnaf-sanatkâr işletmesi değildir. Esnaf-sanatkâra; İngilizce'de "craft"; Almanca'da "handwerk"; Fransızca'da "artisanat"; İtalyanca'da "artigianato" denilmektedir. Bu kavramların hiçbirisi tanımı ifade etmemekte, anlam itibariyle de değişik kültürel referanslara sahip olan tanımlamalar söz konusudur⁵⁷.

AB içinde yeni meslek standartlarını belirleyecek olan ISCO 88, ISCO68'in revize edilmiş halidir. Bu standartlara göre esnaflık, doğal kaynak ve ham maddeleri kullanarak, belli bir deneyim ve pratiklikle üretim yapma faaliyetlerini içerir. Üretim aşamasında ileri teknolojiye araç ve ekipmanlar kullanılabilir. Ancak bunlar işin temel yeteneklerini ve gerekliliklerini değiştirecek düzeyde olmamalıdır⁵⁸.

Bu alanda AB boyutundaki milli uygulamalar incelendiğinde genelde üç yaklaşım görülmektedir. Daha önce de tanımlandığı gibi bunlar⁵⁹: (i) Sektör ve Ölçek Yaklaşımı, (ii) Mesleki Yaklaşım, (iii) El sanatları /Maharet Yaklaşımıdır.

AB içindeki sektör yaklaşımını uygulayan ülkeler İtalya, Fransa ve Hollanda'dır. Diğer iki ülkeden farklı olarak Fransa'da, ölçek kıstası sektörden sektöre değişmektedir. Ancak son olarak 1995'de yapılan yasal değişiklik sonucu esnaf ve sanatkâr sınıfındaki işletmelerin azami istihdam tavanı 10'dan 15'e yükseltilmiştir. Hollanda'da esnaf ve sanatkârları kapsayan bir kanun bulunmamakta ve 100 işçiye kadar bütün işletmeler, küçük işletme tanımına girmektedir. Buna karşın, sektör yaklaşımı nedeniyle esnaf-sanatkâr faaliyetleri pratikte meslek kuruluşlarınca tanımlanmış bulunmakta ve toplam 179 meslek bu kategoriye girmektedir.

⁵⁷Rasih DEMİRCİ, A. AKPINAR, İ. ÇEVİK, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği Yayını, 2001, s.26.

⁵⁸ P. Elias, M. Birch, "Establishment of Community-Wide Occupational Statistics", ISCO 88 (COM)A Guide for Users, IER, 1994, s. 2.

⁵⁹ DPT, s. 15.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Mesleki Yaklaşımı Benimseyen Ülkeler: Avusturya ve Lüksemburg'da esnaf ve sanatkâr sayısı zaman içinde istikrarlı bir seyir izlemiştir. Almanya'da ise, 1994 ve 1997 yıllarındaki istihdam düşüşünden sonra, son yıllarda istikrar kazanmıştır. Diğer ülkeler için (İzlanda, Liechtenstein) ise yeterli verilere ulaşmak mümkün olmamıştır.

Sektör/ölçek Yaklaşımını Benimseyen Ülkeler: Fransa'da, 1990'lı yılların ilk yarısında esnaf ve sanatkârların istihdamı düşmüş, ancak 1995'den sonra bu düşüş tersine dönmüştür. İtalya'da esnaf girişimlerinin sayısı sabittir. Hollanda'da ise esnaf ve sanatkâr sayısı ve istihdamını 1995'ten beri artmaktadır.

İspanya'da sanatkâr yaklaşımı kullanılmaktadır ve girişimlerin sayısı 90'ların başında artmış, ortalarında düşüşe geçmiştir, şimdi ise sabittir.

Başka yaklaşımları kullanan ülkeler hakkında veriler çok sınırlıdır. İrlanda'da 1993'den beri esnaf istihdamı kademeli olarak artmaktadır. Diğer ülkeler içinse bir yorum yapmak mümkün değildir.

Esnaf ve sanatkârlar, AB üyesi ülke ekonomilerinin birçoğunda önemli bir yere sahiptir. Ancak birçok ülkede yasal anlamda esnaf ve sanatkârın tanımlanmamış olması ve çeşitlilik özelliğinden dolayı bu konu hakkında yeterli bilgiye ulaşmak zordur. Avrupa girişimcileri hakkında oldukça fazla istatistikî veri bulunmaktadır, ama girişimcilerin esnaf gibi alt gruplarına inildikçe daha az veriye ulaşılabilir. Bu doğrultuda Ulusal İstatistik Kurumları ve Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi verilerinin yardımıyla küçük girişimciler ve esnaflıkla uğraşan girişimcilerin ekonomik ve istatistikî bir metodolojisi geliştirilmeye çalışılmıştır.⁶⁰

Esnaf ve sanatkâr niteliğindeki girişimcilerin ve küçük girişimcilerin AB ekonomisinde oynadığı büyük rol her zaman toplanıp ölçülemeyebilir. Bu eksikliğin nedenleri ise şöyle sıralanabilir:

⁶⁰ European Commission, "Proposal for the Development of a Methodology for the Collecting Grouping of Statistical Data on Small Craft Bussinesses in Europe", 2001, s. 3.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Ülkeler arasında küçük girişimcilere ait istatistiklerin düzenli olmaması,
- Çok farklı ölçümlere dayalı metodolojilerin kullanılması,
- Esnaf ve sanatkârların farklı şekilde tanımlanmaları,
- Her ülkenin bir tanımlama yapmamış olması.

AB'de verimli olarak 19,370,000 adet girişimci vardır. Bunlardan 19,330,000 tanesi ortalama işletme başına 6 işçi çalıştıran küçük ve orta ölçeklidirler. Toplam girişimcilerin %93,4'ü 9'dan az, %5,8'i 10-49 arası, %0,8'i 50'nin üzerinde işçi çalıştırmaktadır. Bunun anlamı ise Avrupa'da tarım dışı alanda faaliyet gösteren girişimcilerin %99,2'si Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi tarafından kullanılan küçük girişimci kapsamına girmektedir. Avrupa geneline bakıldığında mikro çaplı işletmelerin (9'dan az işçi çalıştıran) en çok İtalya, Fransa, Yunanistan ve İspanya'da, KOBİ'ler ise daha çok Almanya'da bulunmaktadır.

AB'de bulunan girişimcilerin sayısı ve burada kaç kişinin çalıştırıldığına dair rakamlar, belli bir tanımlama yapılmamasından ve kriterlerin eksik olmasından dolayı belli değildir. Örneğin; İspanya'da resmi esnaf ve sanatkâr girişimciler yaklaşık 15.000 adet olup, farklı kriterler kullanıldığı zaman bu rakam tahminlerin altına düşmektedir. Kullanılan resmi tanım da girişimciliğin boyutu için oldukça önemlidir. Girişimciliğin boyutunu sınırlayan ülkelerde tek girişimci tarafından işletilen esnaf işletmelerinin sayısı, sınırlama yapmayan ülkelere göre daha azdır.

Avrupa'daki yetersiz istatistik metodolojisi üç ana sorunu kanıtlar niteliktedir.

- Genel asgari rakamlara dayalı istatistik metodolojisinin yokluğu,
- Daha önceki tüm düşüncelere bakılmaksızın, farklı ülkeler, esnafın kesin varlığına olduğu kadar ülkeler arasındaki

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

dağılımına dair değişik anlayışlar yaratan çeşitli istatistik verileri sunmaktadırlar.

- Esnaf ve sanatkârın rakamlarla ifade edilememesinin nedeni ise anket metotlarındaki çarpıklık ve güncel verilere ulaşlamamasından kaynaklanmaktadır.

Bunun üzerine Avrupa'da 1996'da esnaf ve sanatkâr üzerine yapılan istatistikler için düzenlenen ikinci seminerde bu sorunlara çözüm bulma yönünde bir adımdır. Bunun için ulaşılabilen bütün istatistik bilgileri gruplandırmak için (1994 yılına kadar olan veriler 1996 yılı itibariyle düzeltilmiştir) şu üç yaklaşım geliştirilmiştir: sektör büyüklüğü yaklaşımı, mesleki yaklaşım ve sanatsal yaklaşım. Yapılan analiz sonuçlarına göre sektör üzerindeki istatistikler şöyledir:

- Avrupa ölçüsünde hiçbir mevcut veri karşılaştırmamıştır.
- Mevcut veriler, gerçek durum değerlerinin altında kalmaktadır.
- Konu üzerindeki düzenlemeler küçük girişimlerin ulusal ekonomilerdeki öneminin vurgular niteliktedir.
- Genellikle esnaf-tacirleri yasal olarak tanımlamış ülkeler, diğerlerine kıyasla çok büyük sayılardaki girişimciler yoluyla sektörde bunlar önemini gözler önüne sermektedirler.
- Esnaf ve sanatkârların yalnızca sanatkâr esnaf anlamına geldiği İngiltere ve İspanya'da sektörün rolü, düşük tutulan tahminlerden daha fazladır. Bu iki ülkede esnaf-tacir tanımlamalarında sanatkâr kelimesine sıkça rastlanır.
- Mesleki yaklaşımı kullanan ülkelerde (hiçbir boyut sınırlaması yapılmaksızın), esnaf-tacir sektöründeki istihdam hacmi, toplam girişimlerdeki istihdama kıyasla daha fazladır (İtalya hariç). Bu varolan tanıma bakmaksızın sonraki ülkelerde

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

istihdam açısından sektörün önemi, yasal tanımında değil sektörün verimliliğinin niteliğindedir.

Bu farklılıklar (AB içinde) bir engel olarak düşünülmemelidir, ancak ekonomik ve kültürel bir miras sağlayabilir. Ayrıca bu sayede, ortak bir strateji belirlenip ve Avrupa'daki esnaf-tacir ve küçük girişimcilerin varlığı güçlendirilebilir.

AB çapında ortak bir tanım geliştirirken, farklı ülkelerde kullanılan yasal tanımlamalar ve istatistik verileri önem taşımaktadır. Esnaf-tacir girişimcilerin tanımlanmasına yardımcı olacak başlıca dört faktör ise şöyledir:

(i) Girişimin yasal yapısı; Birliğe üye 15 ülkenin 8'inde esnaf-tacir tanımına, bir kişilik işletmeler, ortaklıklar ve kollektif şirketler girmektedir.

(ii) Girişim tarafından üstlenilen meslek; 12 ülkede esnaf olarak düşünülen mesleklere bir tanım verilmiştir. Bu ülkelerde, Uluslararası Standart Meslek Sınıflandırması (ISCO) 88 mesleklerinin uluslararası sınıflandırmasının 7. grubuna (esnaf ve ilgili sanatkârlar) karşılık gelen esnaflar grubuna değinilmektedir. Bunlara ek olarak bu meslekler, aile hizmetleri (grup 514, sağlık hizmetleri (grup513) ve araç sürücüleri (grup 83) ile de bağlantılıdır.

(iii) Girişimin ekonomik faaliyetleri; dokuz ülke için esnaf-sanatkâr tanımlaması, ekonomik faaliyeti, esnaf-sanatkâr olarak tanımlanan belli sektörlerle ait olan girişim şeklinde tanımlanır. 7 ülkede ise esnaf-sanatkâr faaliyetleri kapsamına, imalat, yapı, tamir, taşımacılık ve kod 90 ve 93'deki diğer hizmetler dahil edilmiştir. Bu sanatsal faaliyetler, metal, seramik, kereste işleme, gıda maddeleri üretimi gibi imalat faaliyetlerini içermektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(iv) Çalışan sayısına göre girişimin boyutu; 7 AB ülkesi için esnafın tanımı çalışan sayısına bağlı olarak girişimin hacmiyle bağlantılıdır. Çalışan sayısı Finlandiya'da 3'den Hollanda'da 50'ye kadar değişirken, bazı durumlarda ise sektör faaliyetine bağlı olarak değişebilir.

Esnaf girişimleri sayısının daha kesin bir şekilde tahmini, sadece serbest meslek mensubu çalışanlar göz önünde tutulmasıyla mümkün olabilir. Avrupa genelinde esnaf girişimcilerin tahmini için şöyle bir metodolojik yol izlenebilir; her ülkede esnaf girişimler için yapılan yasal tanımlamaları incelemek, tanımdaki ana faktörlerin belirlenmesi, yasal yapı, meslek grubu, ekonomik faaliyet ve büyüklüğün belirlenmesi, Avrupa'da esnaf girişimin tanımlanması, her bir ülkedeki esnaf sayılarının tahmini için anket ve kayıtların kontrolü ve sonuç olarak Avrupa'daki esnaf girişimlerin sayısının tahmin edilebilir.

Birlik içerisinde her ülkenin ayrı bir yasal esnaf tanımına sahip olması, herkes tarafından kullanılabilecek ortak bir tanımlama yapılmasına engel olmuştur. Bunun yerine AB tek bir tanımı olan ve 50'den daha az işçi çalıştıran “küçük işletme” kavramını kullanmaktadır. Bu küçük işletmeler arasından esnaf olanları, üye ülkeler tarafından esnaf faaliyeti olarak nitelendirilen işlerle uğraşanlar şeklinde ayırt etmek mümkündür.⁶¹

AB içerisinde ortak bir KOBİ tanımı ilk kez, 3 Nisan 1996'da Avrupa Birliği Komisyonu'nca yapılmıştır.

⁶¹ European Commission, s. 27.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 1: Avrupa Komisyonu KOBİ Sınıflandırması

	İstihdam	Satışlar	Bilanço Toplamı
Orta Ölçekli İşletme	≤ 250 kişi (50-249)	≤€ 50 milyon	≤ €43 milyon
Küçük Ölçekli İşletme	≤ 50 kişi (10-49)	≤ € 10 milyon	≤ €10 milyon
Mikro Ölçekli İşletme	≤ 10 kişi (1-9)	≤€ 2 milyon	≤ €2 milyon

Kaynak: European Commission, The New Definition of SMEs, <http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf>, s.14.

Bu sınıflandırmaya göre, 1-9 işçi arası istihdam yapanlar mikro işletme, 10-49 arası küçük ölçekli işletme, 50-249 arası ise orta ölçekli işletme kapsamına alınmıştır.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun aynı tarihli kararı ile esnaf ve sanatkâr işletmelerinin tanım ve özellikleri üye ülkelerce, ulusal düzeyde belirlenebilecektir. Komisyonun bu kararı ve son zamanlarda birlik içindeki uygulamalar, genellikle birbirinin yerine kullanılan mikro işletme ve esnaf-sanatkâr işletmelerinin birbirinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. “Bu çerçevede AB komisyonu düzeyinde, esnaf-sanatkâr işletmelerinin kabul gören ortak özellikleri şunlardır:

- Sınırlı miktar ve nitelikli üretim,
- Beceri ve mesleki eğitim gerekliliği,
- İş bölümü eksikliği (çırak, kalfa, usta hariç),

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Bağımsızlık duygusu hâkimiyeti,
- Sermayedarın aynı zamanda yönetici/işletmeci olması,
- İşletmede aile bağlarının güçlü olması,
- Finansman/kredi zorlukları,
- Yerel/bölgesel Pazar için üretim.

AB'de esnaf ve sanatkârlara ilişkin politikalar, mesleki niteliklerin ve girişimciliğin teşvik edilmesi, geleneksel ekonomik kültürün korunması ile sosyal ve ekonomik devamlılığın sağlanması temelinde oluşturulmuştur." Esnaflık genelde, hizmet üretimi ve arzını kapsarken, sanatkârlık daha çok el becerisine dayalı bir meslektir. Esnaf-sanatkâr işletmelerinde tam bir iş bölümü yoktur ve işin tamamı çalışan herkes tarafından üstlenilirken, işletme sahibi de işletme de bizzat çalışmaktadır. Temizlik, bakım-onarım, hizmet gibi alanları kapsayan bu işletmeler için Birlik genelinde kesin ve net bir tanıma ulaşmak mümkün değildir. Bu da ülkeler arasında veriler yolu ile bir kıyaslama yapılmasına engel olmaktadır.

a. AB İçinde Esnaf ve Sanatkârların Gelişimine Yönelik Politikalar

Daha önce de belirtildiği gibi, Avusturya, Almanya, İzlanda, Liechtenstein ve Lüksemburg esnaf tanımlamalarında mesleki yaklaşımı kabul etmiştir. Avusturya ve Lüksemburg'da esnaf ve sanatkâr girişimci sayısı uzun süredir sabit bir seyir izlerken, Almanya'da ise 1994 ve 1997 yılları arasındaki düşüşten sonra sabit bir seyir izlemektedir. Diğer ülkeler için ise veri yetersizliği yüzünden kesin bir yargıya varılamamıştır⁶².

AB içinde faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârların sayılarına ve istihdam hacimlerine ilişkin veriler tablolar halinde sunulmuştur.

⁶² European Commission, The European Observatory for SMEs , "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, s. 70.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 2: Ulusal Tanımlara Göre Esnaf ve Sanatkâr Girişimlerinin Sayısı (1000)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Mesleki Yaklaşım									
Avusturya	42	42	42	42	42	42	42	43	n/a
Almanya	598	606	614	594	598	603	605	607	608
İzlanda	5	5	6	6	6	6	n/a	n/a	n/a
Liechtenstein	1	n/a	n/a	n/a	1	n/a	n/a	n/a	n/a
Lüksemburg	4	4	4	4	4	n/a	n/a	n/a	n/a
Sektör/Ölçek Yaklaşımı									
Fransa	854	857	831	811	821	828	823	819	n/a
İtalya	1140	1209	1260	1272	1326	1333	1325	1338	n/a
Hollanda	101	107	115	121	101	127	140	145	n/a
Sanatkâr Yaklaşımı									
İspanya	14	15	15	15	15	15	15	15	n/a
Diğer Yaklaşımlar									
Belçika	n/a	n/a	n/a	n/a	54	n/a	n/a	n/a	n/a
Finlandiya	n/a	n/a	n/a	104	n/a	n/a	n/a	164	n/a
İrlanda	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
İsviçre	58	n/a	n/a	n/a	57	n/a	n/a	60	n/a
İngiltere	n/a	n/a	17	n/a	19	n/a	n/a	n/a	n/a

Kaynak: European Commission, 2000, s. 71.

Fransa, İtalya ve Hollanda ise sektör/ölçek yaklaşımına göre esnaf tanımlaması yapmışlardır. Fransa'da "esnaf ve sanatkâr sayısı" 1995'e kadar düşmüş, daha sonra yükselişe geçmiştir. İtalya ve Hollanda'da, esnaf girişimlerinin sayısı artarken, istihdamı kademeli olarak azalmıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İspanya'da el sanatları yaklaşımı kullanılarak tanımlama yapılmıştır ve girişimlerin sayısı sabittir. Ancak 1995'den beri istihdam hacimlerinde bir düşüş gözlenmiştir.

Belçika, Finlandiya, İrlanda, Portekiz, İsviçre ve İngiltere'de ise diğer yaklaşım türleri kullanılmaktadır. İrlanda hakkındaki verilere göre 1993 yılından beri, esnafın istihdam hacimlerinde artış gözlenmektedir.

AB içinde KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkârların ekonomik refah ve istihdam yaratma üzerindeki önemli bir etkiye sahip oldukları anlaşılmış ve Topluluk programlarına Birlik içinde ortak bir tanım geliştirme çabaları dâhil edilmiştir. 1997 yılında da, KOBİ'lere ve esnaflara yardım için işbirliği faaliyetleri üzerine bir rapor hazırlanmıştır. Fransa ve Almanya başta olmak üzere tüm ülkelerde, mesleki eğitim, vergi sistemi, finansman, yenilik, Ar-Ge gibi konularda esnafın gelişimini sağlayacak proje, program ve düzenlemelere öncelik verilmiştir⁶³.

AB içinde KOBİ'leri kapsayan kuruluşlardan bir tanesi ekonomik ve sosyal komite, diğeri AB Esnaf ve KOBİ'ler Birliği'dir. Ekonomik ve Sosyal Komite sivil toplumun geniş bir kesimini kapsayan 222 üyeden oluşur. Bu üyeler; işverenler, işçiler ve diğer ekonomik gruplar (çiftçiler, esnaf ve sanatkârlar, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ve diğer işletmeler, beyaz yakalılar ile bilim-öğretim camiasının, kooperatiflerin, ailelerin ve ekoloji temsilcileri) olarak 3 grubu temsil etmektedirler⁶⁴.

⁶³European Commission, s. 252.

⁶⁴ H. S. Başmanav, AB Terminolojisinde KOBİ'lerle İlgili Sözcük ve Kavramlar, KOSGEB, 2001, s. 3.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 3:Ulusal Tanımlara Göre Esnaf Ticaretinde Varolan İstihdam (1000)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Mesleki Yaklaşım									
Avusturya	288	290	288	294	292	293	293	292	n/a
Almanya	4516	4670	5018	6872	6409	6296	6170	6171	6171
İzlanda	16	16	15	14	15	15	n/a	n/a	n/a
Liechtenstein	5	n/a	n/a	n/a	6	n/a	n/a	n/a	n/a
Lüksemburg	41	43	43	43	44	43	n/a	n/a	n/a
Sektör/Ölçek Yaklaşımı									
Fransa	2245	2205	2165	2010	2063	2305	2307	2757	n/a
İtalya	3112	3097	3011	3108	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Hollanda	354	353	331	317	308	419	430	433	n/a
Sanatkâr Yaklaşımı									
İspanya	148	57	59	54	46	46	46	45	n/a
Diğer Yaklaşımlar									
Belçika	n/a	n/a	n/a	n/a	519	n/a	n/a	n/a	n/a
Finlandiya	27	n/a	n/a	n/a	20	n/a	n/a	n/a	n/a
İrlanda	99	96	89	97	99	102	114	n/a	n/a
İsviçre	351	n/a	n/a	n/a	335	n/a	n/a	317	n/a
İngiltere	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Kaynak: European Commission, 2000, s. 71.

Avrupa Esnaf ve KOBİ'ler Birliği UEAPME'nin, esnaf ve KOBİ'ler adına üstlendiği temel amaçları şöyle tanımlamaktadır⁶⁵:

⁶⁵ UEAPME, Annual Report-2005, Published By Hans-Werner Müler, Edited By Francesco Longu And Guido Lena Layout By Melle Hofman, 2005, s. 3.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- AB politikalarından esnaf ve KOBİ'ler ile ilgili olanlar hakkındaki sorunlardan üyelerini haberdar etmek, AB politikaları ve mevzuatlarının izlemek,
- Avrupa'daki kurumlarda ve uluslararası kurumlarda, üyelerinin fikir, ihtiyaç ve çıkarlarını korumak ve dile getirmek,
- AB politikaları içinde, üyelerini teknik, yasal ve akademik anlamda desteklemek,
- AB entegrasyonu konusunu desteklemek ve Avrupa'daki işbirliğine katkıda bulunmaktır.

Birlik çalışmaları kapsamında 6. Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Programı AB'nin en büyük programlarından biridir. Program çerçevesinde küçük işletmelerin yüksek teknolojili, büyük projelere katılmalarını sağlamak için, esnaflar arasında işbirliği içindeki araştırmalar, KOBİ birliklerinin ortak çalışmaları için bütçe ayrılmıştır. Geniş kapsamlı yıllık plana sosyal sorunlara, istihdam ve eğitim sorunlarına öncelik verilmiştir.

Avrupa Esnaflar, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği (UEAPME)'nin çalışmasına göre Avrupa'daki tüm şirketlerin %99'u esnaf ve KOBİ'den sayılmaktadır ve bunlar toplam işgücünün 2/3'ünü istihdam etmektedirler. Avrupa Esnaf ve KOBİ'ler olmaksızın yenilikçi ve rekabetçi bir güç kazanamazdı. 2006 Avrupa bahar zirvesindeki KOBİ politika teklifi ile UEAPME, üye ülkeler komisyon ve Avrupa Komisyonunca alınacak olan en önemli ve en acil kararlar listesini, eğer KOBİ' lere ve özellikle mikro ve küçük işletmelere verilen sözler gerçekleştirilirse sağlamayı düşünmektedir. Öncelikle KOBİ'lerin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi için emek yoğun sektörlerdeki KDV oranlarının azaltılması önerilmektedir. Bunun özellikle kayıtdışlıkla mücadele aracı olarak kullanılması düşünülmektedir.⁶⁶

⁶⁶ European Council-Spring, "European Policy for Crafts and SMEs: Now it's time for concrete actions", UEAPME's SME policy message to the European Council, Brussels, 2006, s. 2.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Avrupa finans piyasaları KOBİ'leri etkin bir şekilde destekleyemediği için ekonomik büyüme ve istihdam bununla birlikte düşüşe geçecektir. Yine kuruluşun bu aksaklıkların giderilmesi için risk paylaşım araçları ve modelinin kurulması gibi farklı önerileri vardır.

Hem işçilerin hem de işverenlerin artan esneklik talepleri için ön koşul olan güvenliğin iş güvenliği yerine çalışan güvenliği olarak değiştirilmesi, tüm çalışanlar için uzun bir yaşam sağlanması, esnaf ve küçük girişimlerin öğrenme ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla staj (çıraklık) gibi bir alternatif eğitim yöntemi geliştirilmelidir.

AB içindeki birçok mikro ve küçük işletmenin yeterli bir çevre politikası bulunmamaktadır. AB'nin çevresel alandaki faaliyetlerinde bu gerçek her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Avrupa'da her bir ülkede en önemli politik aktörler, küçük işletmelerdeki gerçekler ve onların gerçek ihtiyaçları hakkında bilgi sahibi değıllerdir. Avrupa'daki KOBİ politikalarının kalitesini geliştirmenin ön koşulu ise Esnaf ve KOBİ'lerin temsilcileriyle daha yakından ilgilenmektir. Küçük işletmelerin birliklerini güçlendirmek ise henüz tam olarak yerine getirilmemiş olan 2000 yılı Küçük İşletmelere Yönelik Avrupa Sözleşmesi'nin ana bölümlerinden birisidir. UEAPME, temsili ve güçlü Esnaf ve KOBİ birliklerinin gelişimi için gerekli koşulların sağlanmasını söylemektedir. Ayrıca temsili Esnaf ve KOBİ birlikleri tüm seviyelerde karar almada önemli bir paya sahip olmalıdırlar⁶⁷.

b. Küçük İşletmelere Yönelik Avrupa Sözleşmesi

Küçük işletmelere yönelik Avrupa Sözleşmesi'nin gelecek için koyduğu üç ana hedef vardır⁶⁸:

⁶⁷ European Council-Spring, s. 6.

⁶⁸ European Commission, European Charter for Small Enterprises, Good Practice Selection, 2006, s. 4.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

- (i) K işletmelerin tek pazar dışına açılmalarının ve mevzuat ile standardizasyon hakkında bilgilere kolayca ulaşmalarını sağlamak,
- (ii) İşletme transferlerinde ve işletmelerin kuruluş aşamalarının tam destek sağlamak,
- (iii) Başarılı bir e-işletme modeli oluşturulmasıdır.

Bu amaçları gerçekleştirmek üzere tüm Birlik üyeleri gerekli düzenlemeleri yapmaya başlamıştır.

K işletmeler Avrupa ekonomisinin bel kemiğidir. Bunlar yeni iş fikirlerinin ve işlerin önemli bir kaynağıdır. Yeni ekonomide Avrupa'nın öncü olma çabası ancak k işletmeler gündemin ilk sayfasına yerleştirildiği takdirde başarıya ulaşabileceği iddia edilmektedir.

K işletmeler iş çevresindeki bütün değişikliklere en duyarlı olan kuruluşlardır. Yine fazla bürokrasiden en çok etkilenen, bürokrasiyi azaltmada ve öncü olarak ilerlemede birinci sırada yer alırlar. K işletmeler Avrupa'daki sosyal ve yerel bütünleşmenin olduğu kadar istihdamın ve yeniliğin ana sürükleyicileri olarak düşünölmek zorundadır. Bunun için k işletme ve girişimciler için en iyi çevrenin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca k girişimlerin dinamik kapasitelerini tanımak, girişimciliğin çok değerli bir kabiliyet olduğunu kabul etmek, gerektiği zaman adil bir şekilde başarıyı ödüllendirmek, yeni ekonomide bilgi, işlem ve esnekliğin değerini tanımlamak gerekmektedir. Tüm bunların gerçekleşmesi için k işletmelerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak sözleşmede kararlaştırılan hareket noktaları şöyledir:

- (i) Girişim için eğitim ve öğretim: girişimcilik yeteneği için eğitim üniversite, yüksek okul ve ortaokul yıllarından itibaren verilmeye başlanacaktır.
- (ii) Daha ucuz ve daha hızlı kuruluş: Başlangıç maliyetleri ve var olan prosedürler girişimlerin önünde çok büyük bir engel

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

olduğundan bu açıdan geride olan ÷lkeler hızlı olanları yakalamalıdırlar.

- (iii) Daha iyi kanun ve yönetmelik
- (iv) Kabiliyetlerin kullanılrlılığı
- (vi) Bilgisayar ağlarına erişimi geliştirmek
- (vii) Tek pazarın dışına çıkabilmek
- (viii) Vergilendirme ve finansal sorunların çöz÷lmesi
- (ix) Küçük işletmelerin teknoloji kapasitesinin güçlendirilmesi:
Özellikle ulusal ve bölgesel seviyede firmalar arası gruplar ve ağlar geliştirerek Pan-Avrupa bölgesindeki küçük işletmeler arasındaki bilgi teknolojileri kullanımını, işbirliğini ve bunların üçüncü dünya ÷lkelerine açılmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.
- (x) Başarılı bir elektronik işletme modeli ve birinci sınıf küçük iş desteği
- (xi) Birlik seviyesinde ve ulusal seviyede küçük işletmelerin çıkarlarının daha güçlü ve etkin bir şekilde korunmasının geliştirilmesi.⁶⁹

Tüm bu gelişmelerin yanında Birlik içindeki küçük işletmelerde bilgi teknolojilerinin kullanımını yaygınlaştırmak için bazı politik uygulamalar da yapılmaktadır.

Bilgi teknolojileri yenilik ve bölgesel gelişim konusunda oynadığı rolden dolayı küçük işletmelerde önemli bir yere sahiptir. Ancak, Avrupa'da çok fazla türdeki küçük işletmeler için ortak bir bilgi teknoloji politikası henüz uygulanamamıştır. Küçük firmalarda bilgi teknolojilerinin

⁶⁹ European Council-Spring, "European Policy for Crafts and SMEs: Now it's time for concrete actions", UEAPME's SME policy message to the European Council, Brussels, 2006, s. 6.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yayılması için kullanılacak bir politika yenilikçi faaliyetlerin güçlenmesine ve bölgesel gelişime katkı sağlanmasına hizmet edecektir. Bunun yanında firmaların teknik kapasitesi artacak, bölgesel izolasyon nedeniyle oluşan büyümenin önündeki engeller azaltılabilecek ve kullanıcı ve üretici arasında bilgi akışı sağlanabilecektir⁷⁰.

AB'de 1980'lerde ve 1990 başlarında bilgi teknolojilerinin yayılması için uygulanan politikalar daha çok arz odaklı politikalardı. Ancak küreselleşme dalgası ve yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler dolayısıyla talep odaklı politikalarla desteklenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Ayrıca uygulanacak politikalar tedarikçi, işletme ve politikacıların karşılıklı etkileşimi ile belirlenmeli, bölgesel, ulusal ve Birlik önceliklerini içermelidir. Yeni gelişmeleri destekleyebilecek esnek politikalar makro ekonomik çevre izlenerek hazırlanmalıdır⁷¹.

c. AB Ülkelerinde Durum

(1) Avusturya

Bu ülkede uygulanan politikalar, yasaların modern hale getirilmesi ile ekonomik çevrenin geliştirilmesine yöneliktir. 1 Temmuz 1997'de uygulamaya konulan yeni düzenlemelere göre, sanayi alanlarının kurulması ile ilgili idari sınırlamalar azaltılıp, yeni nitelendirmeler yapılmıştır. Kanunlarda yapılan düzenlemelerle yeni girişimcilerin ödediği vergi miktarları indirilmiş, işe başlarken kamuya ödenen bazı ücretler kaldırılmış ve çeşitli teşviklerle yeni girişimler desteklenmeye çalışılmıştır. Ayrıca verilere ulaşmak açısından 10'dan az işçi çalıştıran iş yerlerine de aylık istatistik raporları doldurma zorunluluğu getirilmiştir⁷².

Avusturya'da borç finansmanı oldukça gelişmiştir. Girişimlerin, ileri teknoloji ile işe başlarken ihtiyaç duyduğu finans kaynakları oldukça yüksek fonlar gerektirdiğinden, gereken destek dolaylı yollardan

⁷⁰ Renata Lèbre La Rovere, "Small and Medium-Sized Enterprises and IT Diffusion Policies in Europe", Small Business Economics, 11, 1998, s.1.

⁷¹ Renata Lèbre La Rovere, s. 7.

⁷² European Commission, The European Observatory for SMEs , "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, s. 255.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sağlanmaya çalışılmaktadır. Garanti yolları genişletilmiş, öz sermayenin garantisi uygulaması başlatılmış, belli bir miktarın üzerindeki yatırımlara Brges Bankası'nca garanti sağlanmış, eski girişimcilerin deneyimlerinden yenilerinin yararlanması için bir sistem geliştirilmiştir. Esnaf ve küçük işletmeler için ıracılık eğitimi konusu birçok yasal düzenleme ile geliştirilmiştir. Yeni işe başlayan girişimciler içinde destek hizmetleri sunulmaktadır.

(2) Belçika

KOBİ'lerin ve küçük işletmelerin finans yapısının güçlendirilmesi ve yatırımların desteklenmesi amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. İlk olarak, küçük işletmelerin varolan sermayelerini yatırıma dönüştürmelerini sağlamak ve borç almalarını kolaylaştırmak için bir vergi kredisi uygulaması başlatan ülke, profesyoneller içinde kota edilmemiş yeni pazar payları sunmaktadır. Sabit varlık almak isteyen işletmelerin risk sermayesi finans kurumları ve kamu katılım fonlarınca paylaşılacaktır. Muhasebe kayıtlarını kolaylaştırmak amacıyla yeni bir interaktif multi medya sistemi geliřtirilmiřtir⁷³.

Küçük girişimlerin istihdama katkısını artırmak amacıyla ilk işe alınan işçi için ödenen sosyal güvenlik ödemesinde düşüş sağlanmıştir.

(3) Danimarka

Son zamanlarda, küçük işletmelerin gelişimini sağlamak ve ekonomik büyüme için en iyi koşulların yaratılması amacıyla ciddi adımlar atılan Belçika'da, Ar-Ge, yenilik, verimlilik, işletme ve kurumlar arası işbirliği gibi konuları öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu amaçla idari prosedürler azaltılmaya başlanmış, doğrudan sübvansiyonlar yerine yeniliğe yönelik krediler sağlanmaya başlamıştır. Bilgi birikimi ve yeteneklerin geliştirilmesi Belçika ulusal politikalarının esas elementleridir. Bu amaca iki önemli kuruluş hizmet etmektedir: Teknolojik Hizmet Enstitüleri ve Anlaşma

⁷³ European Commission, s. 71-72, 258.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Merkezleri. Ayrıca okullarda girişimcilik kültürünün yaygınlaşması için yeni programlar düzenlenmiştir.

(4) Finlandiya

1999'dan sonraki yeni hükümet küçük işletmelerin gelişimi için yeni bir programı uygulamaya koymuştur. Buna göre, vergiler basitleştirilmiş, sosyal güvenlik payları azaltılmış, dolaylı emek maliyetleri indirilmiş, prosedürler kolaylaştırılmış, Ekonomik Gelişim Merkezleri kurularak eğitim desteği amaçlanmış ve finans yardımı için özel fonlar oluşturulmuştur. Ayrıca küçük işletmelerin kredi talepleri için garanti konusunda da kolaylıklar sağlanmış⁷⁴.

(5) Fransa

Bütün AB ülkelerinde olduğu gibi Fransa'da da esnaf ve sanatkârlar ekonomik anlamda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu ülkede esnaf ve sanatkârlar çalışan kişi sayısı ve faaliyet alanına göre tanımlanmıştır. 1-9 arası işçi çalıştıran, gıda, yapı işleri, ağaç işleri ve mobilya, metal işleri, diğer imalat alanları, tekstil, deri, giyim, mekanik ve elektrik, tamir, ulaşım ve hizmetler alanlarında faaliyet gösteren işletmeler esnaf olarak kabul edilir. Her esnaf sicile kaydedilir⁷⁵.

Bu kesimin eğitime büyük önem verilmektedir. Çıraklık eğitimi, Yeterlilik Eğitimi, Adaptasyon Eğitimi, Oryantasyon eğitimi olarak, dört tane temel yarı zamanlı mesleki eğitim imkânı sunulmaktadır. Esnaf ve sanatkârların finansmanı amacıyla, uygun koşullu krediler, ipotek kredisi, kaynak kredisi, karşılıklı kefalet uygulaması olmak üzere kolay kredi imkânları da sağlanmaktadır.

Fransa'nın sanayi politikası, esnaflar ve KOBİ'ler lehine faaliyetler öngörmektedir. Programın amaçlarından biri idari prosedürleri kolaylaştırmak ve devlet ile özel sektör arasındaki ilişkileri geliştirmek

⁷⁴ European Commission, p. 262.

⁷⁵ R. Demirci, A. Akpınar, İ. Çevik, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, Ankara, 2001, s. 79.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

amacıyla sınırları azaltmaktır. Bir başka program ile küçük işletmelerin bir nesilden diğesine aktarılması kolaylaştırılmıştır. İleri teknoloji üreten girişimleri desteklemek için, faizsiz sermaye fonları sağlanmış, esnaflara kolay kredi için garanti ve kredi sistemi revize edilmiştir. Esnaf ve sanatkârların ihracat yapması için sağlanan destekler artırılmıştır⁷⁶.

Yeniliğe verilen önem sayesinde, İnternet teknolojisi kullanan girişimlere özel destek sağlanmaktadır. Esnafların rekabet gücünün artırılması için hazırlanan yenilik destek programı ve çıraklık eğitimi programı gibi programlar esnafları geliştirmeye yönelik olan çabalaradır.

(6) Almanya

Almanya'da sanayiden sonra en büyük sektörü oluşturan esnaf ve sanatkârlar, çok çeşitli mal ve hizmet arz etmektedir. Esnaf ve sanatkârlığın tanımında herhangi bir sınırlama yapılamayan bu ülkede, faaliyetlerini esnaf ve sanatkârlığa dayalı olarak yürütenler ilgili kanun kapsamında esnaf ve sanatkâr olarak tanımlanmıştır. Esnaf ve sanatkârları diğere işletmelerden ayırmak için yasada belirlenen bazı kriterler şöyledir⁷⁷:

- (i) Esnaf ve sanatkâr işletmelerinde, işveren bizzat işyerinde çalışır,
- (ii) İş bölümü çok yaygın değildir, herkes her işi yapabilir,
- (iii) Makine, yarı mamul, yeni teknoloji ekonomik ve piyasa gelişmelerini takip etmek için kullanılır, ancak bunlar el becerilerinin yerini almazlar.
- (iv) Müşteriye özel, miktar ve içerik açısından esnek mallar arz edilir.
- (v) Montaj ve üretim işleri ağırlıklı olarak yapılır.

⁷⁶ European Commission, The European Observatory for SMEs , "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, p. 265.

⁷⁷ Demirci vdğ., s. 67.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârlar arasında bir ayırım bulunmamaktadır ve bu meslek grupları; inşaat ve hırdavat; metal ve elektrik işleri; ağaç işleri; giyim, tekstil ve deri; gıda; insan sağlığı, kimya ve temizlik işleri; cam, kâğıt, seramik ve diğler meslekler olarak yedi grupta toplanmıştır. Bu meslekler giriş ise, mesleki yeterliliğie (ustalık belgesi) bağılıdır. Bu amaçla mesleki eğitime de büyük önem verilmiştir.

Esnaf ve sanatkârlar Federal Ekonomi Bakanlığı'ndan finansal destek almaktadır ve ekonomide KOBİ olarak temsil görmektedir. Ayrıca Avrupa İyileştirme Programı'ndan da destek sağlayan bu işletmelerin, KOBİ'lerden görebilecekleri olası zararlara karşı korunması için ilgili önlemler alınmaktadır. Bunların elektronik ticaretten yararlanması amacıyla altı e-ticaret merkezi ve internet portalı oluşturulmuştur.

Almanya'da, küçük işletmeler arasında işbirliğinin ve şeffaflığın artırılması, varolan önlemlerin yenilenmesi, işletmeler yararına yeni pazar politikaları ve yeni önlemler geliştirilmesi amacıyla destek programları uygulamaya konulmuştur⁷⁸.

Her ülkede olduğu gibi, ilk olarak prosedürlerin azaltılması sağlanarak ek maliyetler ortadan kaldırılmıştır. 1999 yılı itibariyle de işletme kârı ve işle ilgili gelirler üzerinden alınan vergilerin düşürülmesine karar verilmiştir. İş yerlerinde sağlık ve güvenlik Alman işletmeleri için, idari anlamda yüksek maliyetli bir iş iken, artık bu konuda da çalıştırılan işçi sayısına göre kolaylıklar sağlanmıştır. Yeni çıkarılan şirketler için iflas yasası ile kanunlar kredi alan kuruluşların korunması için revize edilmiştir. Ayrıca yeni kurulacak işletmeler için yeni fon kaynakları ve finans yardımlarını öngören bir ödeme yapılması, Eylül 1999 itibariyle kabul edilmiştir. Küçük işletmelerin uluslararasılaşması için de gereken destek, ilgili devlet kurumlarınca sağlanmıştır. Her işletmenin bir web sayfası olması için gerekli düzenlemeler yapan devletin uyguladığı yenilikçi ve eğitime odaklı politikalar dikkat çekicidir. Fikri hakların korunması da bu politikalara dâhil edilmiştir.

⁷⁸ European Commission, The European Observatory for SMEs , "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, p. 270.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(7) Yunanistan

Yunanistan'da özellikle imalat sektöründeki küçük işletmelere yardım ve teşvik sağlanması için gerekli önlemler alınmıştır ve ihtiyaç duyulan fonlar kredi kooperatifleri gibi kuruluşlar yardımıyla sağlanmaktadır. Diğer Balkan ülkeleri ile işbirliği içinde verilen konferanslar, eğitimler ve görüşmeler yolu ile bölgedeki küçük işletme pazarı genişletilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca ülke içinde oluşturulan ağ sistemi sayesinde işletmelerin her alandaki sorunlarına çözümler üretilmektedir.

(8) İzlanda

1 Ocak 1999 itibarıyla yürürlüğe giren yeni işletme kanunu ile işletmelerin açık oldukları saatler serbestleşmiş ve lisanslar kaldırılmıştır. Yenilikçi ve eğitime dayalı bu ve buna benzer birçok yeni düzenleme ve finansal yardımlar aracılığı ile küçük işletmelere destek sağlanmıştır. Ayrıca esnaf için özel olarak kurulan komisyonda, bu işletmelere yönelik fonların artırılması ve sektör için pazarlama ve teknik merkezlerinin oluşturulması kararı çıkmıştır.

(9) İrlanda

Küçük işletmeler için ülkede kurulan yeni komite, bunların üzerindeki vergi yükünü azaltmak, sosyal güvenlik konusunda kolaylıklar sağlamak, istatistikî sorumluluklarını azaltmak ve belli sınırlamaları ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. İşletmelere yatırımlar, istihdam olanakları, Ar-Ge, işletmenin gelişimi, pazarlama ve eğitim konularında yardım sağlayacak olan yeni bir girişim komisyonu da faaliyete geçmiştir. Teknolojik yenilik içeren projelerin öncelikli olarak desteklenmesi ve küçük işletmelerin kamu sektörüne girişini kolaylaştıracak rehberlik hizmetleri sağlanmaktadır. 1997 yılı itibarıyla kabul edilen finansal yardım planı ile yenilikçi işletmelere yardım edilmektedir ve yapılan bir pilot çalışma sonrası işletmelere yardımcı olacak bir eğitim programı uygulamaya konulmuştur.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(10) İtalya

Hukuken özel olarak tanımlanan sanatkârlık işletmesi, “sanatkârlık bilgi ve yeteneğine sahip bir kişi tarafından kurulup çalıştırılan işletme” olarak tanımlanmıştır. Sanatkâr işletmesi, genellikle bitmiş veya yarı mamul mal üreten ve hizmet sunan bir ekonomik birimdir. İşletme sahibinin üretim veya hizmete katılması da önemli bir kriterdir. İtalya’da tarım, ticaret hizmetleri, komisyonculuk, yiyecek-içecek satışı esnaf-sanatkârlık kapsamına girmemektedir.

İtalya’da esnaf ve sanatkâr işletmeleri ölçek bakımından sanatkârlık alanına giren işletmeler, inşaat sektöründeki sanatkâr işletmeleri, ulaşım alanındaki sanatkâr işletmeleri, seri üretimdeki sanatkâr işletmeleri, seri üretime dâhil olmayan sanatkâr işletmeleri başlıkları altında ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Dekorasyon, fotoğraf, ağaç işleri, metal işleri, değerli taş ve taş işletmeciliği, kuaförlük, deri ve nakış işleme, restorasyon, terzilik, müzik aletiliği, tekstil, cam, seramik ve taşçılık ve diğer meslek grupları altında üç yüzdenden fazla sanatkâr mesleği bulunmaktadır. Ayrıca mesleki eğitim konusu ilgili kanunlarla düzenlenmiş ve üzerinde titizlikle durulmaktadır⁷⁹.

Esnaf ve sanatkârların ekonomik açıdan korunması için birçok düzenleme yapılmıştır. Sosyal güvenlik ödemelerinde %50’ye varan indirimler, bankalardan sağlanan destekler ve Hazine bünyesindeki Sanatkârlar Kasası en önemli finans kaynaklarını oluşturmaktadır.

İtalya’da da diğer ölkelerle benzer şekilde, yasal düzenlemeler yapılmış ve işletmelerin idari maliyetleri azaltılmaya çalışılmıştır. Ayrıca finansal destek ve otomatik teşvikler son yıllarda yapılan düzenlemeler arasındadır. Getirilen yeni bir kanun ile işletmelerin yurt dışına açılması için finansal kaynaklar oluşturulmuş, ihracat kredileri arttırılmış, uluslararası kiralama genişletilmiş ve kanun esnafın da uluslararasılaşmasını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Yenilikçi projeler ve üretim süreçleri yine öncelikli olarak ele alınan konulardandır. Mesleki eğitim programları

⁷⁹ Demirci vdğ., s. 93.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ile genç ve eğitimli çıraklar küçük işletmelerin lehine olan diğerk bir gelişmedir⁸⁰.

(11) Liechtenstein

Bu ÷lkede küçük işletmeler için doğrudan destek yoktur. Büyük veya küçük bütün işletmeler için aynı politikalar uygulanmaktadır.

(12) Lüksemburg

Hem hükümet, hem işçiler, hem işverenler hep birlikte yaptıkları görüşmeler sonunda, küçük işletmeler daha esnek düzenlemeler yapılmasına karar vermişlerdir. İşverenlere sağlanacak teşvikler yoluyla istihdam olanaklarının genişletilmesi öngörülmüştür. Diğerk Avrupa ÷lkeleri için yapılan benzer uygulamalar bu ÷lkede de yapılmış, prosedürler azaltılmış, rekabetçi güç arttırılmış, vergi indirimleri sağlanmış yenilikçi projeler desteklenmiştir.

(13) Hollanda

Hollanda'da küçük işletmeler lehine vergilendirme, yenilikçi politikalar, düzenleme konusundaki reform paketleri iş gücü piyasası konularında yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Girişimci Toplum Politikası ile işletmeler üzerindeki idari yükün kaldırılması, düzenlemelerin azaltılması, pazara odaklanma sağlanması, kalite gelişimi, verimlilik artışı sağlanmak istenmiştir. Ayrıca mesleki eğitim ve yenilik konularının üzerinde özenle durulmuştur.

Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre ve İngiltere de, diğerk Birlik üyesi ÷lkelerinkine benzer amaçlarla gerekli ulusal politika düzenlemelerini gerçekleştirmişler ve küçük işletmelerin gelişimi konusu üzerinde hassasiyetle durmuşlardır⁸¹.

⁸⁰ European Commission, The European Observatory for SMEs , "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, 2000, p. 275.

⁸¹ European Commission, s.280.

(14) İspanya

Girişimciliğin yaygın hale gelmesi, teknolojik yenilikleri takip edebilme, istihdam yaratılması gibi nedenlerle desteklenmesi gereken esnaf ve sanatkârların, İspanya ekonomisi için önemi büyüktür. İspanya'da esnaf ve sanatkârların ticari faaliyet hakkı el sanatı becerisinin uygulamalı kazanımına veya sanat okulu eğitime dayanmaktadır. 1995'den bu yana bilhassa bölge yönetimlerinin daha esnek bir esnaf ve sanatkâr tanımına doğru yöneldikleri görölmektedir⁸².

Kültürel ve tarihi bir miras olarak kabul edilen esnaf ve sanatkârların korunup kollanması için gerekli kanuni düzenlemeler yapılmıştır. İspanya'da da esnaf ve sanatkârlar bazı kriterlere göre tanımlanmıştır. Buna göre, esnaf-sanatkâr işletmesi, belli bir mesleğin icrası yoluyla mal veya hizmet üreten ekonomik bir birimdir ve işletme sahibi bizzat üretimi katılarak, süreci kontrol altında tutar. Bu işletmelerde genelde seri üretim yapılmaz ve ıraklar ile aile üyeleri hariç düzenli olarak 10-15 kişi istihdam edilir. İş bölümü kesin ve net olmadığından çalışanlar her işi yapabilir.

Esnaf-sanatkâr faaliyet alanları, geleneksel ve popüler esnaf-sanatkâr meslekleri, el becerisi olarak kabul edilen meslekler, gıda, mamul madde vb. tüketim alanlarında yer alan esnaflar ve sanayide fason imalat yapan esnaf-sanatkârlar ile hizmet sektöründe yer alan esnaf-sanatkâr meslekleri olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır.

Kanuni çerçevede oluşturulan özerk idari bölgeler esnaf ve sanatkârlara konusunda belli yetkilere sahiptirler ve bunları bölge idareleri ile işbirliği içinde kullanmaktadırlar. Her özerk bölge koşullara uygun olarak kendi tanımını geliştirmiştir. Bu ülkede esnaf-sanatkâr faaliyetleri "sanatkârlık" ile sınırlandırılmıştır ve mikro ve küçük işletmelerden ayrı tutulur. KOBİ araçları içinde ele alınan, esnaf-sanatkârlara yönelik finansal destekler, devletin sağladığı kredi, hibe vb. yardımlar, fuarlara katılımın sağlanması, esnaf-sanatkârlara yönelik çalışmaların desteklenmesi,

⁸² DPT, s. 16.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Ürünlerin ticarileştirilmesi için yapılan ekonomik yardımlar, özel destekler sağlanması, mesleki eğitim hizmetleri şeklindedir⁸³.

(15) İngiltere

İngiltere'de sanatkâr, kendi nam ve hesabına çalışan ve düzenli olarak çalıştırdığı işçisi olmayan girişimler olarak tanımlanmıştır. Bu kişiler ürettiği malı doğrudan müşteriye kendisi sunduğundan, kanunda ayrıca bir esnaf tanımı yer almamaktadır. Bu sanatkârlar ulusal düzeyde Sanatkârlar Konseyine bağlıdır. Perakende satış (doğrudan sanatkârlıkla ilgili değilse), yemek ve gıda hazırlama, finansman hizmetleri, kendi hesabına çalışan avukat ve mimarlar, ulaşım, yapı sektörü gibi alanlarda faaliyet gösteren işletmeler, esnaf-sanatkâr kapsamı dışında tutulmaktadır⁸⁴.

İngiltere'de esnaf-sanatkâr ve mikro işletmeler inşaat sektöründe toplam istihdamın % 68'ini, eğitim sektöründe % 54'ünü, imalatla %13'ünü, finansmanda % 9'unu ve elektrik, gaz, su tamirinde %1'den azını sağlamaktadır.

Ülkede esnaf-sanatkârlara yönelik destek ve teşvik uygulamaları kapsamında uygulanan, "Modern Çıraklık Sistemi" ile çok cazip eğitim imkânları sunulmaktadır. Ayrıca Esnaf-Sanatkârlar Konseyi ve Ticaret Odaları da eğitim, kurs ve seminerler ile esnafın eğitime katkıda bulunmaktadır. Kurulan Küçük İşletme Hizmetleri Birimi ile de KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkârların hükümet düzeyinde etkili olması amaçlanmıştır.

İhracat primi, İngiltere'de 1994-2000 yılları arasında 1940 adet küçük imalat işletmesi için yabancı pazara giren ve çıkanların değerlendirilmesi ile ölçülmüştür. İhracata başlayanlarda ihracat yapmayanlara oranla bir ücret, istihdam, verimlilik ve büyüme oranlarında kesin bir artış gözlenmiştir. İhracat primi katsayısı, ortalama olarak verimlilikte %5'den, ücretlerde %1'e kadar değişmektedir. İhracat

⁸³ Demirci vdğ., s. 103.

⁸⁴ Demirci vdğ., s. 62.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yapan işletmeler yüksek işçi ve yönetici maaşlarından olumsuz etkilenmektedir⁸⁵.

İhracat yapan firma küçük bir firma ise denizaşırı ülkede büyük bir rekabet baskısı ile karşılaşmaktadır. Ancak aynı zamanda ölçek ekonomisi, yeni bilgi ve teknolojilerin öğrenilmesi gibi yollarla ihracat yapan işletmelerin yapmayanlara göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Örnekleme yapılan 1940 küçük işletme, 1994-2000 arası 250'den daha az işçi çalıştıran işletmelerdir.

İhracat yapmanın küçük firmalar üzerindeki etkilerini araştırmak için yapılan analizlerde firmalar beş gruba ayrılmıştır: yeni ihracata başlayanlar, yabancı pazardan çıkanlar, düzensiz olarak ihracat yapanlar, düzenli ihracatçılar ve ihracat yapmayanlar. İşletme performansı ise altı değişkenle ölçülmeye çalışılmıştır: işçi sayısı, yurtiçi satışlar, işgücü verimliliği, işçi başına ücret, ortalama yönetici maaşı ve satış gelirleri. Firma ölçeği yurtiçi satışlar ve istihdam hacmi ile ölçülmüş ve her ikisinde de ihracat yapan firmaların daha üstün olduğu göze çarpmaktadır. Kârlılık ise satış gelirleri ile ölçülmüştür. Buna göre pazara yeni giren işletmelerin diğerkleriyle kıyaslandığında pozitif bir artış oranına sahip oldukları görülmüştür. Ücretlerdeki artış ve işgücün verimliliği açısından da yeni girişı yapan işletmeler daha hızlı ilerleme kaydetmişlerdir. Sonuç olarak, ihracat yapmaya başlayan firmalarda firma ölçeği, verimlilik ve ücret konularında pozitif bir artış gözlenirken, ihracatı bırakan küçük işletmeler için tam tersi bir etki söz konusudur. İhracat yapmanın küçük firmalar üzerinde pozitif bir etki yarattığını söylemek mümkündür⁸⁶.

2.Diğerk Gelişmiş Ülkeler

a. Amerika Birleşik Devletleri

Amerikan ekonomisi bu günlerde çok büyük ve çok hızlı bir dönüşüm yaşamaktadır. Çin, daha önce eşı görülmemiş bir hızla ihracat

⁸⁵F. Silvente, "Changing Export Status and Firm Performance: Evidence From UK Small Firms", Applied Economics Letters, 12, 2005, s. 567.

⁸⁶ Silvente, 568.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

ve doğrudan yabancı yatırımların güdümünde başarılı bir büyüme stratejisi izlemektedir ve bu yükselişle tüm dünya ülkelerini etkilemiştir. Küreselleşme dalgasıyla Hindistan da yükselişe geçen önemli bir ülke konumundadır. Amerika'daki birçok büyük ve küçük işletme, yılda %9 gibi bir oranla en hızlı büyüyen bu iki ulus sayesinde ve birçok tüketicinin orta sınıfa geçmesiyle yeni fırsatlar yakalamışlardır. Bazı işletmeler de yoğun bir yabancı rekabetle başa çıkmak durumundadır. Bu bağlamda işletmeler, ya değer zincirleriyle bütünleşmek ya da pazarlama veya Ar-Ge faaliyetlerine ağırlık vermek ya da coğrafik konumunu değiştirmek zorunda kalmışlardır. Hizmet sektörü işletmeleri yine düşük ücretli işçi avantajı olan yabancı rakiplerle karşılaşmıştır⁸⁷. Amerikan ekonomisinde küçük işletmelerin yeri giderek artmaktadır. Örneğin; 1976-1986 döneminde Amerikan ekonomisinde ve özellikle imalat sanayisinde küçük işletmelerin payının arttığı rapor edilmektedir.⁸⁸

ABD ve AB'de hem genel ekonomi hem de istihdam açısından küçük işletmelerin öneminin giderek artması yanında, bu işletmelerin yenilik üzerine etkisi hakkında literatürde çeşitli görüşler mevcuttur. Bir kısım araştırmacılar büyük firmalara oranla küçük işletmelerin daha fazla yenilikçilik karakteri olduğunu savunurken, bir kısım bazı araştırmacılar ise tüm sektörler düşünüldüğünde küçük işletmelerin büyük işletmelere oranlar daha az yenilikçi olduğunu iddia etmektedir.⁸⁹

Küresel ekonomi içerisinde küçük işletmeler ön saflarda yerini almıştır. Bu grup içinde de büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin; bazı küçük işletmeler küreselleşme dalgası ile hızla büyüme fırsatı yakalamışlar ve küresel arz zincirine hemen entegre olabilmışlerdir. Bazıları ise düşük ücret avantajı olan yabancı rakipleriyle uğraşmaktadır. Eski ürün yaşam

⁸⁷ Lael Brainard, "U.S. Trade Policy and Small Business", House Committee On Small Business, 2007, s.1.

⁸⁸ ZJ Acs ve DB Audretsch, "Small Firms in the 1990s", The Economics of Small Firms: A European Challenge (Edited by Acs, ZJ ve DB Audretsch), The Netherlands, 1990, s. 3.

⁸⁹ D. Smallbone, D. North ve I. Vickers, "The Role of Characteristics of SMEs in Innovation", Regional Innovation Policy for Small-Medium Enterprises (Edited by Asheim, BT., A. Isaksen, C. Nauwelaers ve F. Tödtling), Cheltenham, UK., 2003, s.8.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

zincirine göre işletmeler önce kendi piyasasında büyüyüp, sonra yabancı pazarda olgunlaşırken, yeni küresel ekonomi ve ileri teknoloji imkânları altında yabancı pazara giriş için olgunluk dönemi bile beklenmemektedir. Bilindiği üzere Amerika'da tüm ihracatçıların %97'si küçük işletmelerdir ve toplam ihracatın 1/3'ünü gerçekleştirmektedirler. NAFTA ile Kanada ve Meksika küçük işletmelerin ihracatı için önemli hale gelmiştir. Küresel pazarda ön sıralarda yer alan küçük işletmeler, fırsatları değerlendirmede ve küreselleşmeyi etkilemede oldukça büyük bir role sahipken, işlem maliyetlerinin büyük işletmelere göre fazla oluşu önemli bir engeldir. Büyük işletmelerin aksine küçük işletmeler ihracata başlarken uzun yıllar gerektiren araştırmalara ihtiyaç duymazlar. Var olan teşvikler ve daha kolay olan prosedürler küçük işletmelerin yabancı pazara hızla giriş yapmasını sağlar. Yoğun dış rekabete karşı savunma gücü olmayan küçük işletmeler için devlet koruması ve düzenlemelerinin önemi büyüktür.

Amerika'nın küresel piyasadaki karşılaştırmalı üstünlüğünü koruyabilmesi bir açıdan, küçük işletmelerin yeni fırsatları görüp değerlendirmelerine bağlıdır. Küçük işletmelerin rekabet gücü kazanmaları ise ülke içinde desteklenmelerine bağlıdır.

Küresel piyasalarda küçük işletmelerin güçlerini arttırmaları için üç önemli politika önerilmektedir:

(i) Rekabet Gücüne Yapılan Yatırımlar: 21. yüzyılda eğitim, altyapı ve yenilikler için yapılan yatırımlar, yüksek değerde mal ve hizmet üreten Amerikan ekonomisinin bu etkinliğini koruyabilmesi için kritik bir yere sahiptir. Yenilik yatırımları arasında, Ar-Ge harcamalarındaki artış, ödüllendirmeler, yenilik faaliyetleri için yapılan vergi düzenlemeleri vb. göze çarpmaktadır. Ayrıca küçük imalat işletmelerini güçlendirme ve destekleme programları da dikkat çekmektedir. Eğitim yatırımlarında sanayi ile bağlantılı olarak mühendislik gibi alanların öğrenimini daha çekici kılmak ve geliştirmek amaçlanmıştır. Ayrıca yenilik ve problem çözme teknikleri

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

eğitim sistemi içinde büyük bir yere sahiptir. Amerikalı işçilere belli aralıklarla işlerini değiştirerek yeteneklerini geliştirebileceklerine ve yaşam boyu öğrenmeye dikkat çekilmektedir.

(ii) Güçlü Uluslararası Kurallar: Küçük işletmeler yabancı piyasada etkin bir rekabet için, diğerlerine oranla şeffaf ve güçlü uluslararası kuralların görüşülmesine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Amerika'da düşük tarife ve tarım, sanayi ve hizmetlerde ayırmacı olmayan standartların varlığı yanında, gümrük prosedürleri oldukça adil ve hafiftir, ayrıca fikri mülkiyet hakları geliştirilmeye zorlanarak küçük işletmelerin bu düzenlemelerden yararlanması sağlanmıştır. Küçük işletmelerin Exim, OPIC (Overseas Private Investment Corporation) ve SBA (Small Business Administration) gibi özel finansal hazırlıkları yoluyla yabancı pazara girmelerine yardımcı olunmaktadır.

(iii) Düzenleme Yardımları: Küreselleşme dalgasında ön sıralarda yer alan küçük işletmelerde güçlü düzenleme programları kritik bir yere sahiptir. Dış rekabetten zarar görenler devletin yaptığı ödemeler Ticari Düzenleme Yardımları (Trade Adjustment Assistance-TAA), küçük işletmelerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için geliştirilmiştir. Hizmet sektöründe yer alan ve küresel piyasalardaki büyük şirketlerin tedarikçisi olan küçük işletmeler verilen önem sayesinde TAA'nın hizmetler sektörünü de kapsamı sağlanmıştır.

Küreselleşme çerçevesinde alınan önlemler, yapılan düzenlemeler ve uygulanan politikaların kalbini küçük işletmeler oluşturmaktadır⁹⁰. Vergi teşvikleriyle büyük firmalar yoluyla kalkınmaya alternatif olarak küçük firmaların desteklenmesi bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ABD'de de küçük firmalara ve işletmelere yönelişin temelinde bu firmaların istihdamın çoğunluğunu ortaya çıkarttığı inancı

⁹⁰ Lael Brainard, "U.S.Trade Policy and Small Business", House Comittee On Small Business, 2007, s. 4.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yatmaktadır. Kanıtlarda ortalama bir yıl için küçük işletmelerin yeni istihdamın çok büyük bir kısmından sorumlu olduğunu göstermektedir. ABD'de de 1990-2003, halen eldeki en son verilere göre, her ne kadar 2003 yılında toplam istihdamın yüzde 18'ni bünyesinde istihdam etse de, küçük işletmeler (20 den az işçi çalıştıranlar) yeni istihdamın yüzde 80'ninden sorumludurlar. Büyük firmalar (500 ve üzeri işçi istihdam eden) ise yalnızca yüzde 7'sinden sorumludur. Fakat büyük firmaların küçük işletmelere göre daha kaliteli iş imkânları ve daha yüksek ücret sundukları da bilinmektedir. Kaliteli iş imkânları sağlık sigortası, emeklilik, ücretli tatiller ve daha iş bırakma gibi birçok faktörü içermektedir⁹¹.

Küçük işletmelerin en az üç nedenle büyük işletmelere göre daha fazla yenilikçi oldukları düşünülmektedir: hantal bürokrasi olmayışı, daha fazla rekabetle yüzleşmeleri ve çok güçlü motivasyonlar (örneğin, kişisel kazançlar). Kanıtlar yenilikçilik noktasında büyük firmaların da en az küçükler kadar önemli olduğunu göstermektedir fakat yenilikçilik noktasında daha verimli ve etkin olduğu yönünde ipuçları da vermektedir.

Esnaf Örgütü Yöneticiler Birliği'nin 2000 yılında, Amerika'da esnaf üreticiler üzerine yaptığı anket sonuçları ile esnafın Amerikan ekonomisi üzerindeki etkileri sayısal bilgilere dökülebilmiştir. Sonuç olarak esnaf satışları, Amerikan ekonomisine en azından 14 milyar dolar katkı sağlamaktadır. Bu anket sayesinde ülkede ne kadar esnaf bulunduğu, nerelere yerleştikleri, ne kadar işçi çalıştırdıkları, hane halkı gelirlerinin ne kadar olduğu gibi bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Anket sonuçlarına göre, ABD'de esnaf başına ortalama gayri safi satışlar/ gelir oranı 76.025 dolardır. Tahminlere göre bugün Amerika'da 106.000-126.000 profesyonel esnaf bulunmaktadır. Yıllık satışların %52,9'u doğrudan perakende satışlardan, %29'u toptan satışlardan, %11,2'si galerilere yapılan konsinye

⁹¹ Kelly D. Edmiston, "The Role of Small and Large Businesses in Economic Development" Federal Reserve Bank of Kansas City, Economic Review, 92(2), 2007, s. 73-97.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

satışlardan oluşmaktadır. Esnafın %64'ü bayan, %41'i ise 46-55 yaş grubundandır⁹².

Amerikan Uluslararası Gelişim Komitesi (USAID), gelişmekte olan ülkelerdeki mikro girişimleri desteklemek amacıyla, bazı öncelikli programlar belirlemiştir. Yurt içinde kurulan mikro ölçekteki işletmeler, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerine önemli katkılar sağlamaktadır. Örneğin Latin Amerika'da işletmelerin %80'inden fazlası 10'dan az işçi çalıştıran mikro işletmedir, ancak ülkede toplam istihdamın yarısını sahiptirler. Bu bağlamda, Küçük İşletme Gelişim Ofisi, Mikro Girişimci Yenilik Projesi adı altında beş ayrı program geliştirmiştir⁹³:

(i) Hibe Programı Uygulaması (IGP), mikro girişimci hizmetlerinin genişletmek ve bu hizmetleri sağlayan yerel kurumların finansal kapasitesini arttırmak için geliştirilmiştir.

(ii) Mikro Girişim Yenilik Programı (PRIME) fonları ise, mikro girişim projelerini ve USIAD'ın misyonlarını birlikte finanse etmek amacıyla kurulmuştur. Fonlar, kuruluşun misyonlarını geliştirmeye, mikro işletmelerin önceliklerine ve uygun desteği alacak olan en kaliteli mikro girişim çabalarına hizmet etmektedir.

(iii) Mikro Hizmet Desteği, USAID fonları ile mikro işletmelerin dünya çapında gelişimini amaçlayan bir projedir. Proje kapsamında teknik destek ve eğitim desteği kullanılacaktır.

(iv) Mikro Girişim Hizmetlerinin Değerlendirilmesi (AIMS) ile; USAID ve onun gelişim ortakları, sonuçları belgeleyip, gelişmekte olan ülkelerdeki mikro girişimlere hizmet eden programların etkilerini ölçebileceklerdir. AIMS ayrıca özel teknik destek de vermektedir.

(v) Mikro Girişimlerin En İyi Uygulamaları ise Amerikan Uluslar arası Gelişim Komitesi Mikro Girişim Yenilik Projesi'nin, araştırma ve öğrenme ayağını oluşturmaktadır.

⁹² D. Boyle, CODA Craft Conference & Survey, 2000, s. 1.

⁹³ USAID's Microenterprise Initiative 1994-1996, s. 1.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Kuruluş özellikle yoksul ÷lkelerde (Afrika, Latin Amerika vb.) küçük girişimlerin desteklenmesi amacıyla bu ÷lkelere önemli fonlar aktartmakta ve projeleri büyük ölçüde desteklemektedir⁹⁴.

13 Nisan 2006'da ABD Başkanı'nın yaptığı konuşmada küçük işletmelerin büyümesine yardım amacıyla uygun çevrenin geliştirilmesi için vergilerin düşük tutulması, daha ucuz ve ulaşılabilir sağlık hizmetlerinin sunulması ve yurtiçinde ve yurt dışında iş fırsatlarının geliştirilmesinin önemini vurgulamıştır.⁹⁵

ABD'de küçük işletmeler tüm istihdamın yaklaşık yarısını karşılamaktadırlar. Ülke ekonomisi içinde oldukça önemli bir yere sahip olan bu işletmeler, 2003 Ağustos'tan beri 5,1 milyon yeni iş gücünü ekonomiye eklemişler, işsizliği %4,7 oranında azaltmışlardır. Küçük işletmeler, kadınlar ve azınlıklar için de önemli iş fırsatları sunmaktadır.

Gelir vergisi ödeyen tüm küçük işletmelerin vergi yüklerinin sürekli azaltılması öngörülmektedir. Böylece işletmelerin sermayelerinin artırılması, daha çok işçi çalıştırılabilmesi konularında ilerleme sağlanabilecektir.

Küçük işletmeler ve serbest meslekler için Sağlık Tasarruf Hesabı geliştirilmiştir. İş yeri sahipleri eğer kendileri ve çalışanları adına sağlık sigortası satın alıyorsa bu kişilerden herhangi bir gelir vergisi veya maaş kesintisi yapılmamaktadır. Küçük işletmelerin de büyüklerle Sağlık Sigortası'ndan aynı indirimi sağlamaları için Sağlık Planları Birliği'nin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca sağlık hizmetlerinin daha ucuz hale getirilmesi için önemsiz davaların azaltılması gerekmektedir. Yine sağlık hizmetleri prosedürlerinde şeffaflığın sağlanması ve bilgi teknolojilerinin yaygın hale getirilmesi bir başka uygulamadır.

ABD Küçük İşletmeler İdaresi, yurt içinde kişilerin kendi şirketlerine sahip olabilmek için kolaylaştırmak için çok çalışmaktadır. Bunun

⁹⁴ USAID's Microenterprise Initiative 1994-1997, s. 2.

⁹⁵ G. Bush, "The President's Small Business Agenda: Helping Entrepreneurs Prosper", White House News, 2006, s. 1.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

için küçük işletme kredileri ikiye katlanmış, azınlık girişimler için krediler %175 arttırılmış, bürokrasi ve idari maliyetler azaltılarak ucuz kredi imkânları arttırılmıştır. Küçük işletmeler için deniz aşırı ülkelerde iş yapmanın maliyeti çok yüksek olmasına rağmen, satışlarını geliştirme konusunda da büyük bir potansiyele sahiptirler. Bu işletmelerin kolayca yurt dışına açılmalarını sağlamak içinse dünyanın her yerinde serbest ticaret anlaşmalarının imzalanmasının önemini vurgulamıştır.

b. Kanada

Kanada'da esnaf/sanatkâr grubuna, esnaflar, stüdyolar, girişimler, medya, kamu ve özel galeriler, toptan ve perakende satış yerleri vb. dâhil edilmiştir. Kanada esnaf ve sanatkârları önemli bir kültürel ve ekonomik değer taşımakta olup; cam, metal, tahta, taş, doğal ürünler, plastik v.b. geleneksel materyallerle çalışmaktadırlar. Kanada esnaflarını çıkarlarını gözetmek amacıyla Kanada Esnaflar Federasyonu kurulmuştur. Ülkede hükümet desteğini sınırlı biçimde almalarına rağmen, esnaflar gelirlerinin %16'sını ihracat yolu ile kazanmakta ve bu ihracatın büyük bir kısmını Amerika'ya yapmaktadır. Yüksek bir potansiyele sahip olan esnaf sektörü, 2001 yılında 727 milyon dolarlık ekonomik faaliyet üretmişlerdir. Kanada'da 14.048 esnaf stüdyosu vardır ve 22.597 kişi istihdam edilmektedir. Esnafların %73'ü tek kişilik şahıs şirketi olarak kurulmuştur⁹⁶.

Kanada'da esnaflık, esnaflıkla ilgili işle uğraşan kişilerin yaptığı iş olarak tanımlanmaktadır. Esnafların faaliyetlerinin büyük oranda destekleyen on tane Bölgesel Esnaf Konseyi mevcuttur. Ülkenin Esnaflar Federasyonu ise, federal seviyede esnafları temsil etmekte ve ulusal ve uluslar arası alanda esnafların gelişimini sağlamak için çaba göstermektedir. Ülkede esnaflar ayrıca bir kültür objesi ve yaratıcılık sürecine dâhil birimler olarak görülmektedir⁹⁷.

⁹⁶ T. McFall., others, Craft International Trade Action Plan, 2003, s. 4.

⁹⁷ L. Chapados, "Profile and Development Strategy for Craft in Canada", The Canadian Crafts Federation, Peartree Solutions Inc., 2003, s. 29.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

c. Japonya, Güney Kore ve Tayvan

Modern ekonomilerde küçük işletmelerin refah ve istihdam yaratmadaki rolü giderek artmaktadır. Küçük işletmeler büyüklere kıyasla, birim sermaye başına daha fazla işgücü istihdam etmekte; toplumda, daha eşit bir gelir dağılımı sağlamakta; bölgesel gelişime katkı sağlamakta; girişimciliğin ve imalat sektörü çalışanlarının yeteneklerinin geliştirilmesi için bir eğitim platformu işlevi görmekte; iş öncesi ve sonrası bağlantılar sağlamaya önemli katkıda bulunmakta; ekonomideki büyük firmaları tamamlayıcı bir rol üstlenmektedirler⁹⁸.

Tayvan, Güney Kore ve Japonya'da bulunan küçük imalat firmalarından bazıları Çin'den yapılan ithalat akımının artmasına karşı farklı tepkiler göstermişlerdir; bir kısmı faaliyetlerini Çin'e taşıırken, bazıları ithalattan etkilenen ürün piyasalarından çıkmışlar, diğerleri ise yeni üretim teknolojileri kullanmaya veya üretimlerini kendi ülkelerinde sürdürürken bazı adımlarını Çin'e kaydırma kararı almışlardır⁹⁹.

Küreselleşme sürecine girilmesiyle birlikte Asya ülkelerindeki tüm işletmeler, yabancı pazarlardaki kâr fırsatları ve aynı zamanda yabancı işletmelerin rekabetiyle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle Çin¹⁰⁰ ve Hindistan'ın yükselişi kalifiye olmayan işgücüne yüksek ücret ödeyen gelişmekte olan ülkelerdeki işletmeler üzerinde baskılar yaratmıştır. Bu ortamda işletmelerin önünde üç seçenek kalmıştır; ya ürün karmalarını ve üretim tekniklerini değiştirmek, ya denizaşırı rekabete katılma ya da kapanmak.

⁹⁸ M., A. Abdullah, T. Beal,, "The Strategic Contributions of Small and Medium Enterprises to the Economies of Japan and Malaysia: Some Comparative Lessons for Malaysian SMEs", s. 1410.

⁹⁹ La Croix, J. Summer, "Globalization and SMEs: A Comment on Three Asian Experiences", Department of Economics, Population Studies Program University of Hawaii'i-Manoa, 2006, s.1.

¹⁰⁰ Bknz.; Ahmet F. Özsoylu, Çin: Bir Devlin Doğuş, Adana: Nobel Yayınları, 2006, s.12-43.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tayvan işletmeleri Çin rekabetine, Çin'de birçok yeni işletme kurarak cevap verirken, Güney Kore'deki firmaların bir kısmı kapanmış, bir kısmı faaliyetlerinin bazı adımlarını Çin'e taşımış ve üretim teknolojilerini geliştirmişlerdir. Japon işletmeleri ise bunların aksine, yabancı ülkedeki üretim genişletmek yerine pazardan çıkmayı tercih etmişlerdir. Küçük işletmeleri bu ortamda başarılı olma nedenleri ise, AR-GE faaliyetlerine ayrılan bütçe ve teknolojik yeniliklere verilen büyük önemdir.

1980 başlarından beri küresel ekonomiye hâkim duruma gelen ve deniz aşırı ülkelerde rakiplerinden çok daha fazla yatırımlara sahip olan milletler üstü Japon şirketleri, Japonya'nın yerel ekonomisine özellikle de Japon Yönetim Anlayışı ve Şirket Ağları (Keiretsu)'nda faaliyet gösteren küçük firmalara zararlı etkiler doğurmaktadır ve onların ürettiği ara mallara olan talebi azaltarak sektörü aşındırmaktadır. Bu durum uzun dönemde ülkenin sanayisini tehdit eden bir strateji hatasıdır¹⁰¹.

Japonya'da savaş sonrası yükseliş yıllarının aksine, 1990'larda ardı ardına yaşanan krizlerin nedeni bazılarına göre, yükselişi sağlayan politikanın verimlilik artışı değil de yüksek kamu yatırımları olmasıdır. Ülkede yasal sınırlama ve bürokratik engellerin fazla olması işletmeler üzerinde krizin etkilerinin artmasına neden olmuştur. Ülke ekonomisi içinde önemli bir yere sahip olan küçük işletmeler toplam özel kuruluşların %99'unu oluşturmakta, istihdamın ise %78'ini gerçekleştirmektedir. Küçük işletmelerin oluşturduğu ağ (Keiretsu) sayesinde ise, işletmeler iş birliği içinde hareket ederek rekabet avantajları sağlamakta, bilgi paylaşımında bulunmakta ve böylece yaratılan sinerji ile sektörün verimliliği ve gelişimi hızlanmaktadır. Ancak milletler üste şirketlerin deniz aşırı ülkelerde artan faaliyetleri bu ağdaki işletmelerle aralarındaki bağların zayıflamasına neden olmuştur. İşletmeler dışa açıldıkça dünya çapında taşeronluk yaptırmaya başlamışlar ve küçük işletmelerin mallarına olan talep hızla düşmeye başlamıştır. Sonuç olarak küçük firmaların kârlılığı ve hayatta kalma şansı da giderek azalmıştır. 1990

¹⁰¹ K. Cowling, P. R. Tomlinson, "The Japanese Crisis- A Case of Strategic Failure?", The Economic Journal, 110, Blackwell Publisher, USA, 2000, s. 358.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sonrası birçok küçük işletme iflasla yüz yüze gelirken, yeni küçük işletme yatırımları da hızla düşmüştür. Yani Japonya'daki küçük işletmeler uluslararasılaşmanın kurbanı olmuşlardır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ESNAF, SANATKÂR VE MİKRO İŞLETMELER

I.ESNAF VE SANATKÂRLARIN TARİHİ GELİŞİMİ

A.Osmanlı Devletinde Esnaf ve Sanatkârların Yeri ve Önemi

Osmanlı Devletinin sosyo-ekonomik yapısı batı ülkelerinden farklı sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel özelliklere ve dinamiklere dayanmaktadır. Osmanlı toplumunun en temel özelliği miri toprak düzenine sahip olmasıdır. Tarıma dayalı ekonomik bir yapının egemen olduğu Osmanlı'da, tarımın yanı sıra canlı bir ticari hayatın, gelişmiş el sanatlarının ve dönemin teknolojisine göre oldukça ileri tekniklerle üretim yapan küçük işletmelerin var olduğu da bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk imalat faaliyetleri el sanatları ile gelişmeye başlamıştır. Küçük imalat işletmelerinin çoğu pamuk ve ipek dokumacılığı, halı ve kilim dokumacılığı, deri işleme ve ayakkabı yapımı, çatal bıçak yapımı, demir ve bakır satışı ve çeşitli yiyeceklerin işlenmesi şeklinde olup, ülkenin farklı bölgelerinde faaliyet göstermişlerdir¹⁰².

Osmanlı Devleti'ni dünya çapında siyasi ve ekonomik bir güç yapan özelliklerinin başında miri toprak düzeni ve esnaf ve sanatkârlarla ilgili ahilik kurumu gelmektedir. Devletin kuruluşunda ve yeniceeri

¹⁰² Bknz.; Suraiya FAROQHI, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak (Çevirenler:Gül Ç. GÜVEN, Özgür TÜRESAY), Yaşamak, İstanbul:YKY Yayınları, 2003, s.9-12; Edhem R. ÖNEŞ, Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Esnaf, İstanbul: Esnaf ve Sanatkârlar Derneği Yayını, 1985, s.9-108; Refik H. SOYKUT, Esnaf Kimdir, Ankara:Esnaf Araştırma-Eğitim Merkezi, 1978, s.47-60; Ahmet TABAKOĞLU vdğ, İstanbul Esnaf Tarihi 1, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997, s. 24; İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, 17. 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Esnaf, İstanbul: İESOB Yayını, 1999, s.11-19; A. Rıza GÖKBUNAR, Türk Maliye Tarihinde Âyanlık Kurumu Rantiyer Bir Sınıfın Oluşum Mücadelesi, Bursa: Ekin Yayınları, s.52-53.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kurumunun ortaya çıkışında ahilerin büyük rolü olduğu Osmanlı tarihçilerinin üzerinde hemfikir oldukları tarihsel bir gerçektir.¹⁰³

Ahlak ve sanatın uyumlu bileşimi olan ahilik*, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde ortaya çıkan Türklere özgü bir kurumdur. Ahiliğin, Moğol saldırısının sebep olduğu Türk göçlerinden hemen sonra Anadolu'da kurulması ve diğerk İslam ülkelerinde daha önce böyle bir müessesenin veya benzerinin bulunmayışı bu tespiti doğrulamaktadır. Nitekim ahiliğin temellerini atan ve kurumsallaşmasının ilk öncüsü olarak kabul edilen Ahi Evran'ın (ölüm tarihi yaklaşık 1280) Anadolu'ya gelişı de bu tarihlere rastlamaktadır¹⁰⁴. Ahi örgütleri daha sonraları mesleki lonca olarak gelişmiştir¹⁰⁵. Loncalar bir anlamda, dönemin merkezi otoritesi karşısında kendi haklarını koruyan sivil örgütlerdi¹⁰⁶.

13. yüzyılın ortalarından 20. yüzyıla kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkâr örgütlenmesi olarak varlığını devam ettiren ahilik müessesesi, ortaya çıkışından 19. yüzyılın başlarına kadar geçen süreçte sadece iktisadi hayatın düzenlenmesinde değil, fakat aynı zamanda sağlam bir sosyal yapının tesis edilmesinde de önemli fonksiyonlar icra eden çok yönlü bir yapıya sahip olmuştur. Ahilik kurumu, toplumun sosyo-ekonomik

¹⁰³Bknz.; Fuat Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Ankara, 1959, s.89, Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt II, Sayı 1-4, İstanbul, 1950, s.536; TESK, Türkiye Birinci Esnaf ve Sanatkârlar Şûrası (3-5 Aralık 1990), Ankara. TESK Yayınları, s.19-22.

*TESK, Esnaf ve Sanatkâr, Ankara: TESK Yayınları, 1973, s.3-77.

Manisa'da ahiliğin tarihçesi konusunda bknz.; Önder BAYIR, "XVIII. Yüzyılda Manisa'da Esnaf Teşekküllerinin Kurdukları Vakıflar", Osmanlı Öncesi İle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri (9-10 Mayıs 2002), İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Yayını, 2003, s. 279-292; Bilgi, Necdet (1999), "Manisa'da Ahilik ve Esnaf Teşkilatı", II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59, s.49-57Bknz.; Burçak EVREN, Osmanlı Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap, 1999, s. 1-17.

¹⁰⁴ TESK, Cumhuriyetin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkâr, Ankara, 1973, s.26.

¹⁰⁵ KOSGEB, "Strengthening of Small and Medium-sized Enterprises Facing Globalization and Liberalisation", Journal of Economic Cooperation 23, 2002, s.7.

¹⁰⁶

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

örgütlenmesinin temellerini atmış, Türk gençlerini aylaklıktan ve her türlü kötülükten korumanın ve orduya asker temin etmenin yanı sıra esnaf ve sanatkârların tüketicilerle ve birbirleriyle olan ilişkilerini ahlaki temellere dayalı kurallar ve yaptırımlarla düzenlemiştir.¹⁰⁷ Çeşitli üretim dallarındaki esnaf ve sanatkârın sıkı bir sosyal ve ahlaki disiplin temelinde örgütlenmesi ve ticari ahlak- kalite-tüketici hakkı gibi kurallar çerçevesinde çalışmasının sürekli denetlenmesi olan Ahilik, bir taraftan toplumun inanç ve gelenekleri diğer taraftan ise çalışma, ahlak ve bilginin erdemi... iki kaynağın bileşkesi olarak şekillenen Ahilik, gücünü ve etkisini günümüze kadar sürdürmüştür. Ahiliği, yüzyıllarca bu topraklarda yaşayan, doğruluğu ve isabetliliği yüzyıllarca kanıtlanmış bir ahlak okulu, bir sanat ve üretim birliği, toplum refahını ve sosyal barış sağlayan bir modeldir¹⁰⁸. Ahilik, Türk sanat ve ticaret ahlakının oluşması ve yaygınlaşmasında çok önemli hizmetler görmüştür.

B.Osmanlı'da Ahiliğin Çöküşü ve Esnaf ve Sanatkârların

Gerilemesi

Osmanlı toplumunda güçlü bir sosyo-ekonomik kesim olan esnaf ve sanatkârların ve ahilik kurumunun çözölme ve çöküş süreci Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girmesiyle birlikte başlar¹⁰⁹.

Tanzimat'ın liberal politikası içinde yaşama şartları iyice zorlaşan esnaf örgütleri, özellikle sınaî üretimde faaliyet gösterenler, artan ithalat ile rekabet edebilecek şekilde maliyetini düşüremediği, yeni tüketim alışkanlıklarına cevap verecek malları üretmekte zorluk çektikleri için hızla gerilemeye başlamışlardır.1838 Türk-İngiliz Ticaret Anlaşması'nı müteakip Osmanlı şehirlerinde yabancıların da perakende ticarete girmeleri ile

¹⁰⁷ TESK, Cumhuriyetin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkâr, s.30.

¹⁰⁸ Galip DEMİR, "Ahilik ve Yükselen Değerler", Görüş, S:46, s.76-82, <<http://www.tusiad.org/yayinlar.nsf/frame1?openframeset>>, (26.06.2008).

¹⁰⁹ Bknz.; Sadık GÜRSU, "Ahilik Kurumu ve Lonca'nın Son Çağlardaki Düşüşü-Yükselişi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Esnaf Meselesinin Gelişmesine Giriş", Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu (13-15 Eylül 1985/Kırşehir), s.141-153.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

esnaf örgütleri fevkalâde zor bir döneme girmiş¹¹⁰, Avrupa sanayi ürünleri Anadolu'nun en uzak köşelerine kadar yayılmıştır. Bu tarihlerde Sivas ve Kayseri gibi yerlerde orta halli halkın bile Londra çuhasından elbise giydiği bilinmektedir¹¹¹. Esnafın çözölme süreci, Avrupa'nın daha yüksek emek üretkenliğinin ürünü olan malların Osmanlı pazarlarını doldurması ve hammaddelerinin ihracı ve pahalılaşması nedeniyle 19. yüzyılda daha da hızlandı.

Batı sanayi karşısında yerli üretim gerileyince, Osmanlı toplum yapısı içerisinde esnaf ve sanatkârlar arasına yeni bir iç ticarete yönelen bir girişimci sermaye grubu katıldı. Köyden şehre göçenlerden meslek değiştirenler oldu. Bu gelişmeler, ahilerin sermaye-emek bütönlüğünü parçaladı. Köyden şehre göçler de loncalaşan ahi birliklerinin disiplinini iyice bozdu. Böylece ahi birlikleri çözöldü ve çöktü¹¹². Çöküşe yol açan gelişmeler sırasıyla şunlardır.

1.Loncaların Bozulması

Kanuni devrinde başlayan Celali isyanlarıyla birlikte, reayanın İstanbul başta olmak üzere şehirlere göç etmeye başladığı, tarımda düzeni ve güvenliği sağlayan sipahi sisteminde de bozulmaların ortaya çıktığı görölmektedir. Şehirlere göç eden işsiz kimseleri köyelerine dönmek için çıkarılan padişah fermanları, göç dalgasının önüne geçebilmek konusunda başarılı olamamıştır.¹¹³

Şehirlerde ortaya çıkan bu işsizler, vasıfsız emek arzının büyük oranda artmasına yol açmak suretiyle lonca sisteminin işleyişini olumsuz yönde etkilemiştir. Vasıfsız ve ucuz işgücü, lonca sistemi kapsamındaki işgücüyle rekabet ederek iktisadi düzenin bozulmasına neden olmuştur.

¹¹⁰ Mehmet GENÇ, "Osmanlı Esnafı ve Devlet", Loncadan Odaya, İstanbul: İTO Yayınları, 2007, s.87.

¹¹¹ Sabahattin GÜLLÜLÜ, Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1992, s.162-163.

¹¹² Cemal ANADOL, Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s.118.

¹¹³ Ömer Lütfi Barkan, 16'ncı Astın İkinci Yarısında Türkiye'nin Geçirdiği İktisadi Buhranların Sosyal Yapı Üzerindeki Tesirleri, s.32.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Buna bağlı olarak loncalar dışa daha kapalı yapılar haline dönüşmeye başlamıştır.¹¹⁴ Diğer taraftan esnaf ve sanatkâr kesiminin en büyük müşteri grubu niteliğindeki köylünün alım gücünün gerilemesiyle birlikte pazar alanları daralan esnaf ve sanatkârların kendi aralarında yıkıcı rekabete girişmeleri, ahilik müessesesinin ahlaki temellerinin sarsılmasına neden olmuştur. Loncaların 16. yüzyılın sonlarında başlayan ve süreç içindeki olumsuz gelişmelere bağlı olarak artarak devam eden bozulmaları, sonunda 1912 yılında çıkarılan bir kanunla ortadan kaldırılmalarına yol açmıştır.

2.Avrupa'daki Keşif ve İcatlar

16. yüzyıla kadar doğu ve batı arasındaki ticaret yolları (ipek yolu ve Akdeniz'deki deniz ticareti) Osmanlı devletinin kontrolündeydi. Ancak Ümit Burnu yolunun keşfiyle birlikte doğu ve batı arasındaki ticaret yolunun Hint Okyanusu ve Atlantik Okyanusundan geçmeye başlaması ve batının Amerika ile ticaretinin artmaya başlaması, Akdeniz'i tali bir ticaret bölgesi haline getirmiştir. Ümit Burnu yoluyla yapılan doğu ticaretinde ulaştırma maliyetlerinin düşmesi, Batı Avrupa'da Hint baharatının, ipeklilerinin ve Çin porselenleri gibi ürünlerin fiyatını o derece düşürmüştür ki, bunları Avrupa'dan alıp Osmanlıya ihraç etmek daha ucuz ve kârlı hale gelmiştir. Örneğin, Avrupalıların daha önce Halep, İskenderun, Bursa ve İstanbul'dan aldıkları baharat, boya ve çivit gibi birçok mal, Ümit Burnu yolu aşıldıktan sonra, East India Company tarafından önce İngiltere'ye getirilip daha sonra Levant Company tarafından Osmanlı'ya satılmaya başlanmıştır.¹¹⁵

Keşiflerin yanı sıra alanındaki icatların üretime uygulanmasıyla birlikte kütle üretimi yapan büyük ölçekli yeni sanayinin ortaya çıkması, büyük ölçüde el emeğine dayalı tekniklerle üretim yapan Osmanlı sanayindeki küçük işletmelerin çöküşünü hızlandırmıştır.

¹¹⁴ M. Aktepe, Patrona Halil İsyanı, s.24.

¹¹⁵ Aydın Yalçın, Türkiye İktisat Tarihi, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1979, s295, 297.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

3.Dış Ticarette Avrupa Ülkelerine Verilen İmtiyazlar

Osmanlı devletinin bir Avrupa ülkesine tanıdığı ilk imtiyaz, 1535 yılında Fransa'yla imzalanan kapitülasyon anlaşması ile olmuştur. Daha sonraki dönemlerde İngiltere, Felemenk ve diğer Avrupa ülkeleriyle de benzer anlaşmalar yapılmıştır. Osmanlı devletinin bu tür imtiyaz anlaşmalarını, diplomاسilerinin ve stratejik hedeflerinin bir aracı olarak kullandıkları söylenebilir. Nitekim verilen imtiyazların 18. yüzyıla kadar Osmanlı dış ticaretinde açıklara ve yerli üretim üzerinde olumsuzluklara neden olmadığı görölmektedir. Bu imtiyazların Osmanlı ekonomisinde ve dolayısıyla esnaf ve sanatkâr kesimi üzerindeki yıkıcı etkileri, keşif ve icatlarla iktisadi ve siyasi gücünü pekiştiren batı ülkelerine yeni dış ticaret anlaşmalarıyla önemli imtiyazların verilmeye devam edilmesi nedeniyle 18. yüzyıldan sonra ortaya çıkmıştır.¹¹⁶ Sanayileşen Avrupa ülkeleri Osmanlıdan mamul madde yerine hammadde ithal edip büyük miktarda mamul madde satmaya başlamıştır.

4.Vergi Yükünün Ağırlaşması

Osmanlı devletinde 18. yüzyıla kadar esnaf ve sanatkâr kesiminden alınan başlıca vergi, ilk uygulaması Osman Gazi zamanında başlayan “bâc-ı bâzâr” (Pazar vergisi) dir.¹¹⁷ İhtisab vergisi olarak da isimlendirilen bu vergi değişik miktar ve şekillerde 1826-27 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı maliyesindeki bozulma ile birlikte bu vergi belirtilen tarihten itibaren “Asakir-i Mansure” masraflarını karşılamak üzere yeni kanun ve nizamlara bağlanarak¹¹⁸ ağırlaştırılmıştır. Bu kapsamda esnaf ve sanatkârlardan alınan vergilerin başlıcaları, damga resmi, altın ve gümüş ürünlerinden alınan evzan ve ekyal resmi, ölçü aletlerinden alınan mizan resmi, yevmiye resmi, şehriye-i dekahin, kasaphane resmi, salhane resmi, dem resmi ve balta resmidir.¹¹⁹ Vergi yükünün ağırlaşması ve mültezimlerin adaletsiz uygulamaları esnaf ve sanatkârları mali

¹¹⁶ Yalçın, a.g.e, s.289-290.

¹¹⁷ Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umr-i Belediye I, İstanbul, 1922, s.362.

¹¹⁸ Ziya Kazıcı, Osmanlılarda Vergi Sistemi, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1977, s.130.

¹¹⁹ TESK, Cumhuriyetin 50. Yılında, s.114.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

bakımdan zor duruma düşürerek ayakta kalmasını zorlaştıran bir diğerk neden olmuştur.

C.Alınan Önlemler

Osmanlı devleti çökmekte olan yerli sanayii ayakta tutmak amacıyla bazı önlemler almak zorunda kaldı. Alınacak önlemlerle ilgili olarak 1864 yılında "İslah-ı Sanayi Komisyonu" kuruldu. Komisyonun kuruluş gerekçesi "İstanbul Sanayicilerinin uzun süreden beri maruz kaldıkları çöküntüyü önlemek ve kalkınmalarını sağladıktan sonra uygulanan tedbirleri memleketin öteki bölgelerine götürmek" şeklinde özetlenmektedir.¹²⁰ Komisyon, küçük ve dağınık işletmelerin bütünleştirilmesi sayesinde Avrupa sanayii ile rekabet edilebileceği sonucuna vardı. Komisyonun çalışmaları sonucunda alınması gerekli önlemler şu şekilde sıralanmıştır:¹²¹

- Gümrük resimlerini yükseltmek,
- Sanatkârları birleştirerek ortaklıklar kurmak,
- Sanat okulları açmak,
- Sergiler düzenleyerek yerli ürünleri tanıtmak.

Sanatkârları ortaklıklar halinde birleştirmek amacı doğrultusunda ilk olarak "Şirket-i Debbağıye ve daha sonra 7 ortaklık kurulmuş, ancak bunların hiçbirisi uzun ömürlü olmamıştır.

İkinci Meşruiyet döneminde yerli sanayi korumak için daha köklü önlemler alındı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yerli sermayeyi bir araya getiren 88 yeni şirket ortaya çıktı. Bu ortaklıkların en önemlileri "Milli Fabrikalar Cemiyeti", "Milli Mensucat Şirketi" ve "Milli Mahsulat Şirketi"dir. Diğerk taraftan yerli sanayi korumak için 1915 yılında gümrük tarifesi %30'a

¹²⁰ Adnan Giz, "İslah-ı Sanayi Komisyonu", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 5, İletişim Yayınları, s.1360.

¹²¹ Naci Dinçer, "Türkiye'de Esnaf ve Küçük Sanatkârlar", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 3, İletişim Yayınları, s.754.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yükseltildi. Bu dönemde İttihat ve Terakkinin esnaf ve sanatkârlarla ilgili önemli bir girişimi de, ünlü Kara Kemal aracılığıyla bu kesimi örgütlendirmeye çalışmasıdır. Esnaf birlikleri kurularak “Kâhyalar” etrafında birleştirildi. Böylece bir yandan “milli burjuva” yetiştirme çabaları sürerken, diğer yandan da yıkılmış olan esnaf örgütleri canlandırılmaya çalışılmıştır.

II. TÜRKİYE’DE ESNAF VE SANATKÂR KAVRAMI

“Esnaf” ve “Sanatkâr” deyimleri genellikle bir arada kullanılmaktadır. Ülkemizde de esnaf ve sanatkâr deyimleri genelde birlikte kullanılır¹²²:

- “Esnaf “, ticaret ve hizmet iş kollarında çalışan, ancak faaliyet geliri “Tacir” sayılacak kadar büyük olmayan girişimci,
- “Sanatkâr” ise imalat iş kollarında çalışan, ancak faaliyetleri ve geliri “sanayici” sayılacak kadar büyük olmayan girişimci,”olarak tanımlanabilir.

Türk Ticaret Kanunu’nu 17. maddesinde Esnaf, “İster gezici olsunlar, ister bir dükkânda veya bir sokağın muayyen yerlerinde sabit bulunsunlar, iktisadi faaliyeti nakdî sermayesinden ziyade bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan sanat ve ticaret sahipleri tacir değildirler” şeklinde tanımlanmaktadır. Net olmayan geliri ölçüt olarak alan aynı kanunun 1463’üncü maddesinde gelir miktarı, Bakanlar Kurulunca belirlenmektedir. Bakanlar Kurulunun 1986 tarihli, 86/10313 sayılı kararına göre:

- “Gelir vergisinden muaf olanların,
- Kazançları götürü usulde vergilendirilenlerin,
- İşletme hesabına göre defter tutanlardan iktisadi faaliyetleri nakdi sermayelerinden ziyade bedeni

¹²²Demirci, Akpınar,Çevik, a.g.e., 2001, s. 33.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

çalışmalarına dayanan ve kazançları ancak geçimlerini sağlamaya yetecek derecede az olan ve VUK 177. maddesinin 1, fıkrasının bir ve üç numaralı bentlerinde yer alan nakdi limitlerin yarısını, iki numaralı bendin de yazılı nakdi limitin tamamını aşmayanların esnaf ve küçük sanatkâr sayılmalarına karar verilmiştir."

507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu'nun 2. maddesine göre esnaf ve sanatkâr; "İster gezici olsun, ister bir dükkânda veya bir sokağın belli yerinde sabit bulunsunlar, ticareti sermayesi ile birlikte vücut çalışmalarına dayanan ve geliri o yer gelenek ve teamülüne nazaran tacir niteliğini kazanmasını icap ettirmeyecek miktarda sınırlı olan ve bu bakımdan ticaret sicili ve dolayısıyla ticaret ve sanayi odasına kayıtları gerekmeyen, aynı niteliğe (sermaye unsuru olsun, olmasın) sahip olmakla beraber, ayrıca çalıştığı sanat, meslek ve hizmet kolunda bilgi, görgü ve ihtisasını değerlendiren hizmet, meslek ve küçük sanat sahipleriyle bunların yanlarında çalışanlar ve geçimini sınırlı olarak kamyonculuk, otomobilcilik ve şoförlükle temin eden kimseler" şeklinde tanımlanmıştır.

5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu'nun 3. ve 4. maddelerinin kuruluş ve çalışma alanı kapsamında olanlar "tacir ve "sanayici" sayılırken, bunun dışında kalanlar ise esnaf ve küçük sanatkâr olarak tanımlanmaktadır.

Esnaf ve sanatkârlarla ilgili karşılaşılan çeşitli sorunlardan temel nitelikte olanı bu kavramların ne ifade ettiğidir. 2005 yılında kanunlaşan 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nda esnaf ve sanatkâr tanımı 3/a maddesinde "İster gezici ister sabit bir mekânda bulunsun, Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dâhil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedenî çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabı esasına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunan meslek ve sanat sahibi kimseleri ifade eder" şeklinde yapılmıştır. Bu kapsamda, 18.6.2007 tarihli ve 2007/12362

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sayılı Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayicinin Ayırımına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nda: "Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nun belirleyeceği ve Resmi Gazete'de yayımlanacak esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dâhil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedeni çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunanlardan 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 177. maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan nakdi limitlerin yarısını, (2) numaralı bendinde yazılı nakdi limitin tamamını aşmayanların esnaf ve sanatkâr sayılmaları" benimsenmiştir.

III. TÜRK TOPLUMU İÇİN ESNAF VE SANATKÂRLARIN ÖNEMİ

Bilindiği üzere Ülkemiz; özellikle imalat ve hizmet sektörlerinde esnaf ve sanatkârlar ile küçük işletmelerin hâkim olduğu bir yapıya sahiptir. Küçük işletmelerin ülke ekonomisi ve sosyal yaşamda taşıdıkları önem Avrupa'da olduğu gibi 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizden sonra artan oranda anlaşılmaya başlanmıştır. Ülkemizde küçük işletmeler, yerel ve ulusal ekonomilerin vazgeçilmez unsurları durumundadırlar¹²³.

İş ve istihdam yaratma, büyük sanayii destekleme ve tamamlama, esnek ve yeniliklere açık özellikleri ile ekonomik ve sosyal hayatın istikrar unsuru olan esnaf, sanatkârlar ve küçük işletmelerin önemi giderek artmaktadır. Çok güçlü bir sosyal yapıya sahip olan esnaf, sanatkârlar ve küçük işletmeler ekonomik dalgalanmalara karşı çok çabuk uyum sağlayabilmekte, değışen dünyanın şartlarına ve piyasaların taleplerine göre yeniden yapılanabilmektedirler¹²⁴.

Esnaf ve sanatkârlar sınırlı sermayeleriyle bilgi ve becerilerini birleştirerek kendi işini kuran, bu sayede halkın ihtiyaçlarını karşılayarak geçimini temin eden, devlete vergi ödeyen, yanında eleman çalıştırarak

¹²³ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu:523, 2000, s. 182.

¹²⁴DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkârlara Götürülen Hizmetler, Ankara: DPT Yayın No:2653-ÖİK:658, 2001, s. 5.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

istihdama katkı sağlayan ve aynı zamanda mesleğini başkalarına aktararak, gençlerin meslek sahibi olmalarına çalışan ve milli gelirin tabana yayılmasında etkin bir görevi yerine getiren, milli ekonomiyi güçlendiren bir kesimdir.¹²⁵

Toplumsal değişimlerden etkilenen, topluma çeşitlilik gösteren bir katkılar bütünü sağlayan bir oluşum olarak esnaf ve sanatkârlar genellikle ekonomik çağrışımları üzerinden algılanmakla birlikte "topluma dinamizm kazandırma, sosyal değişime itici güç sağlama, sosyo-ekonomik/politik istikrara destek sağlama, toplumsal üretkenlik düzeyini artırma gibi" önemli sosyal işlevler görürler.

Esnaf ve sanatkârların toplumla olan ilişkileri sosyal sorumluluk anlayışı temelinde kurulmaktadır. Bir yaşam biçimi olan esnaf ve sanatkârlık sadece ekonomik hayatın bir parçası olmayıp, toplumsal barış, siyasal istikrar, sosyal iletişim aracı ve güvenilirliği yüksek bir organizasyondur. Esnaf ve sanatkârlar toplumsal süreçte de yaşamımızın gelişiminde ve yapılanmasında önemli işlevleri olan bir istikrar, denge unsurudur. Devinimleri toplumsal bir bağlamda gerçekleşen esnaf ve sanatkârlar, toplumla doğrudan etkileşen öznelerdir. Dolayısıyla toplumdan etkilendikleri gibi, toplumu çok yönlü etkileyen ve toplum çeşitlilik gösteren katkılar bütünü sağlayan oluşumlardır. Topluma dinamizm kazandırma, toplumsal değişime itici güç sağlama, sosyo-ekonomik-politik istikrara katkıda bulunma, toplumsal üretkenlik kapasitesini artırma v.b. yönlerden önemli katkıları söz konusudur. Esnaf ve sanatkârlık bir yaşam biçimi olup, kişisel özgürlüktür. Esnaflığın tarihi olan ahiliğin Türk toplumunda kökleştirdiği dürüstlük, birbirine güven, sözünde durma, hoşgörü, sevgi ve saygı, adil davranma, işbirliği, standartlar geliştirme, hizmette mükemmellik*, sosyal sorumluluk* gibi

¹²⁵ Manisa ESOB, Manisa'nın Değişim Öncüleri, s.64.

* "Bugünün iş dünyasında da vazgeçilmez temel değerlerden olan 'hizmette mükemmellik' asırlarca bütün hizmet çeşitlerinde kullanılmış, özellikle üretimde kalitesizliğe izin verilmemiş ve kalitesiz mal üreten meslekten ihraç edilmiştir. Bu konuda müşteri veli nimettir ilkesini esas alan Ahilikte 'pabucun dama atılması' deyimi tüketiciyi korumada geçmişteki kalitesiz hizmet üretimi için verilen cezalar için örnek bir uygulamadır. Ahiliğin kurucusu, esnaf ve sanatkârların piri olan Ahi

Evrân, ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceler, hileli gördüklerini kesip dama atarmış. Böyle bir olay olunca, bunun haberi esnaf arasında hızla yaygınlaşır, 'filanca ustanın pabucu dama atıldı' denilirmiş. Pabucu dama atılan usta, utancından haftalarca insan içine çıkamaz, kimsenin yüzüne bakamaz, kendisini af ettirmek için elinden gelini yaparmış. Çok zaman da bunlar kafi gelmez, terki diyar etmek zorunda kalırmış....burada üzerinde durulması gereken gerektiğinde esnafın en ağır şekilde cezalandırılmaktan çekinilmediğidir. Kimsenin gözünün yaşına bakmayan bir adil oto-kontrol sistemi ile yardımlaşma, dayanışma ve toplumcu anlayış sayesinde ki esnaf ve sanatkârlarımızın toplum içerisindeki hak ettikleri yere gelmişlerdir (Bknz. Ferhat ERARİ, "Ahilik ve Ahilik Kültürünün İktisadi Hayatımızdaki Anlam ve Önemi", II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59, s.123). Ahiliğin temel felsefesi, kaliteli, ucuz, bol üretim ve müşterinin korunmasıdır. Toplam kalite yönetiminde olduğu gibi, ahilik örgütünde de üretim müşteri odaklıdır. Ahi esnafında "müşteri velinimettir"; toplam kalite yönetiminde "müşteri kraldır", ..."Mesleki eğitimi genel eğitim ile bir bütünlük içerisinde ele alıp, buna ömür boyu devam edecek bir faaliyet olarak uygulamaya koyan ahilik örgütleri, felsefe olarak da kaliteli, ucuz ve bol üretimle tüketicileri korumayı amaç edinmişlerdir. TKY'nin felsefesinde kalite, bir yaşam tarzı ve bir bakış açısidir. Kişinin çalışmalarıyla, işletmesiyle, kısaca yaşamla bütünleşmesidir"... "ahilikte israf yasaktır. TKY sıfır hatayı esas aldığı için israfı önlemektedir" (Nurullah ÖZDEMİR, "Ahilik Örgütü ve Toplam Kalite Yönetimi", Standart, Şubat 1999, s.17-22).

- * 11. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Ahilik ve daha sonraki formuyla lonca teşkilatı, işletmelerin ve mesleki birliklerin topluma karşı sorumlulukların yerine getirilmesinde önemli bir mirasa sahiptir. Bu teşkilatlar ekonomik işlevlerinin yanı sıra pazar, üretim ve çalışma koşullarının tespiti, üyelerin ve toplumun eğitimi, sosyal hizmet ve sosyal güvenlik fonksiyonları üstlenmişlerdir. Kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında şüphesiz Ahilik teşkilatının en önemli işlevi çalışma koşullarının düzenlenmesidir. Ahiliğin önde gelen işlevlerinden biri, çalışma hayatında usta-çırak-kalfa ilişkilerini düzenlemesidir. Bu yönüyle ahilik, XIII. yüzyılda Anadolu'da teşkilatlanırken Türk örfi hukukuyla İslam hukukunu çalışma hayatının düzenlenmesinde kaynak olarak almış; XIX. yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmiş ülkelerde disiplin haline gelen ve işçi-işveren-devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen "bireysel iş hukuku"nun proto tipini oluşturmuştur. Ahilik teşkilatı, "Orta Sandığı" gibi düzenlemeleriyle günümüzdeki "sosyal güvenlik" kurumlarının da ilk örneğidir.. Orta Sandıkları, üyeleri için hastalık, sakatlık, yaşlılık ve ölüm gibi sosyal risklere karşı belirli bir gelir güvencesi sağlamayı amaçlamıştır. Ahiliğin işyeri dışındaki merkezleri olan zaviyeler, çok işlevli mekânlar olup, eğitim, karşılaşılan mesleki sorunları çözme ve yönetim yeri işleviyle birlikte, sosyal hizmet işlevi de yerine getirmiştir. Fakirler, yolcular buralarda yedirilip içirilmiş ve yoksullara, düşkünlere, kimsesizlere yardımcı olmak, Ahiliğin manevi cephesini oluşturan fütüvvetin gereği olarak algılanmıştır. Ahilik teşkilatı tarafından işyerlerinde çırakların yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim verilirken, zaviyelerde her meslek grubu kendi üyelerine ahlak eğitimi vermiştir. Bu eğitim, ağırlıklı olarak tasavvuf eğitimine yönelik olmuş; bu bağlamda, "ahilere" Ahiliğin manevi temelini oluşturan fütüvvet

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

erdemler Weberci anlayışa göre iş etiğinin oluşturunuculandır. Buradan hareketle girişimcilik kültürü*, kazanma arzusu, risk yüklenme, yenilik inisiyatif, kendine güven, yaratıcılık ve rekabeti içeren bir dizi değerler, semboller ve uygulamalar olarak tanımlanabilir. Girişimcilerin sosyal tabanlarının esnaf ve serbest meslek erbabına dayandığı aile tabanlı küçük işletmelerin ekonomik yaşamdaki faaliyetleri dikkate değerdir. Küçük aile bazlı üreticiler topluluğu esnaf ve serbest meslek tabanlı olarak zanaatkârlık becerilerini aileye bağlılık değerleriyle birleştirerek bir atılım gerçekleştirmişlerdir¹²⁶.

Orta sınıf niteliği ve sosyal geçişi kolaylaştırıcı dinamik yapıya sahip esnaf ve sanatkârlar toplumsal bütünleşmeyi sağlamada servetin yaygınlaşmasına olan katkısıyla sosyal istikrarın sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Esnaf ve sanatkârlarla toplumsal istikrarın sağlanmasında

ilkeleri öğretilmiştir. Her insanın bir işi, bir mesleği olması gerektiği ilkesini benimseyen; ıssızlığe, aylaklığa kötü gözle bakan Ahilik, helal yoldan kazanmayı, eline, beline ve diline sahip çıkmayı esas alan bir ahlaki eğitimle üyelerinin yetiştirilmesini sağlamış; kusursuz mal üretmeye özen gösteren, müşteriye aldatmayan bir "iş ahlakı" oluşturmuştur. Öte yandan sosyal sorumluluk bağlamında bu mesleki örgütler tüketiciyi koruma işlevi görmüştür. Ahi teşkilatı, zarara uğrayan tüketicinin zararını ilgili esnaftan talep ettiği gibi, ikinci, üçüncü uyanlardan sonuç alınamaması halinde esnafa "ihraç" cezası verirdi. Görüldüğü gibi, ahi birliklerinde esnaf ve sanatkârların meslek ahlakına uygun tutum ve davranış içinde bulunup bulunmadıkları, kaliteli ve standartlara uygun mal üretilip üretilmedikleri teşkilat içindeki görevlilerce kontrol edilmekteydi. Kısacası bu teşkilat, bugünkü meslek kuruluşları için bir model niteliğindedir (Bknz.; Halis Yunus ERSÖZ, Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları , İstanbul: İTO Yayınları, 2007-36, s.65-67).

* Esnaflık (ticaret) ve sanatkârlık (üretim) kuşaklar arasında aktarılan bir bilgi ve beceri (girişimcilik) stokudur ve bu stokun çeşitli dönemlerde ülke ve dünya konjonktürüne kendini uyarlaması ile esnaf ve sanatkârlık aynı zamanda sanayileşmenin evrim sürecine de dâhil olmaktadır. Yerel sosyal yapıyla iç içe olan bu stok, çeşitli dönemlerde ortaya çıkan dışsal fırsatları en etkin şekilde yerelliğe içselleştirebilme yetisini göstermiştir. Ancak, burada şu soru karşımıza çıkmaktadır: "Neden sanayi odaklarındaki esnaf ve sanatkârlık temelli girişimcilik stoku, diğerlerinden daha erken dönemlerde oluşmuştur?" Bu soruya verilecek yanıtlar, her bir sanayi odağının tarihsel gelişim sürecinin ayrı ayrı incelenmesini gerekli kılmaktadır.

¹²⁶ Hüsnü E. BODUR, "Ahilik ve Türk Girişimcilik Kültürünün Oluşumuna Katkıları", II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59, s.67-69.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

önemli bir baskı gücü de olmuşlardır. Tarihsel süreçte de zaman zaman devlet yönetiminde etkili olmuştur, “Otuz iki lonca bir olunca, sadrazamı düşürür” atasözü olmuştur¹²⁷. Orta sınıfın özellikle de esnaf ve sanatkârların güçlenerek toplumun aşırılıklarından ve sosyal çalkantılarından korunması, yabancılaşmanın azalması açısından önemlidir.

Yardımlaşma, saygı, adalet, dürüstlük, güven yaratma gibi temel değerlere dayanan; iş yaşamında bireylere yol gösterici temel ilkeler, normatif tutum ve davranışlar olarak ifade edebileceğimiz iş etiği, esnaf ve sanatkârlarla özdeşleşen önemli bir kavramdır. Özellikle mesleki etik anlamında belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup, koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler¹²⁸ esnaf ve sanatkârlarca günümüze taşınan değerlerdir. Dolayısıyla bu durum, iş yaşamının geleceğini şekillendirmede esnaf ve sanatkârların önemli katkılardır.

Günümüzde iş yaşamındaki yozlaşmayı ifade eden “Amaç araçları meşru kılar, dürüstlikle zengin olunmaz, gemisini kurtaran kaptan, herkes yapıyor, biz niye yapmayalım” v.b. sözlerin en az geçerli olduğu alanın esnaf ve sanatkârlar olduğunu söylemek mümkündür. Esnaf ve sanatkârların kökleri 13. yüzyıldaki “Ahilik Sistemi” “insanları sevmek, saymak herkese iyilik etmek, dolayısıyla insanlar için çalışmak, cömert olmak, doğru olmak, nefsi için istediğinden fazlasını başkaları için istemek, dostlara, yakınlara sadakat göstermek, hayâ sahibi olmak, hileye, kötülüğe sapmamak, kötü düşünceleri kafalardan atmak gibi insanı insan yapan ahlaki değerlerin üzerinde kurulmuştur. Bu değerler aynı zamanda milli kültürümüzün temel taşlarıdır. Önemli bir üretim düzeni olan ahiliğın dayandığı değerleri sanayileşmede hâkim kılmak, üretim alanının insan sevgisi ve insana hizmet gibi değerler üzerine yükseltmek Türk insanının en

¹²⁷ İsmet ÇETİN, “Bir Fikir Sistemi olarak Ahilik”, II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59, s.93.

¹²⁸ İTO, Şirket Kültürü ve İş Prensipleri, İstanbul: İTO Yayın No:2004-4, ss.34-36.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

büyük özlemlerinden birisinin gerçekleşmesini sağlayacaktır¹²⁹. Kendine güvenen iş etiğine önem veren, kaliteyi ön plana çıkaran, standartlar oluşturan ahilerin çağdaş temsilcileri olan esnaf ve sanatkârların toplum için önemi ortadır.

Her bir esnaf ve sanatkârın işyerine günde ortalama 10 kişiden yılda 3500 insanın girip çıkması ile kurulan diyalogları ve bunların aynı mekânda birbirleri ile kurdukları ilişkileri düşünürsek, sosyal dokumuzun sağlamlaşmasındaki önemini daha iyi anlayabiliriz.

Esnaf ve sanatkârlarımızın, ülkemiz için taşıdığı bu hayati önemlerine ve gerekli kalkınma hamlesi için oluşturdıkları potansiyele rağmen her geçen gün, "ölen ölür kalan sağlar bizimdir" mantığı içinde kaderlerine terk edildikleri¹³⁰ geleneklerinden her geçen gün uzaklaştığı görülmektedir.

Türk girişimciliğinin temelinde yer alan ve girişimcilik zihniyetinin gelişimine sürekli olarak katkı sağlayan esnaf ve sanatkârlar girişimcilik kültürünün oluşmasında ve gelişmesinde hiç kuşkusuz, nirengi noktası oluşturmaktadırlar.

DİE 2002-Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de 1 milyon 720 bin 598 girişimcinin % 46.19'u ticaret, % 14.35'i imalat, % 14.21'i ulaştırma, depolama, haberleşme sektörlerinde faaliyet göstermektedir¹³¹. Devletin ekonomi üzerinde oluşturduğu borç ve vergi yükü, risk sermayesinin belirsizliği, bilimsel gelişmelerin ekonomik faaliyetlere iyi yansıtılamaması, girişimcilerin önünde yer alan devasa bürokratik engeller, işgücü piyasasının esnek ve etkin olmaması, girişimcilerin çalışmalarının karşılığını yeterince alamamaları, girişimciliğe hak ettiği önemin verilmemesi vb. girişimciliği kısıtlayan engeller, bir

¹²⁹ Süleyman KAZMAZ, "Ahilik ve Sanayileşme", Erdem Dergisi, Atatürk Kültür Merkezi Yayın No:35, C:12, S:35, Mayıs 2000, s.

¹³⁰ Pala, s.6.

¹³¹ DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, <http://www.die.gov.tr/sanayi_sayimi/gsisll141003.pdf>, (04.11.2003).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

yandan istihdamın azalmasına neden olup, işsizliği arttırırken, Türk vatandaşının refahını da azaltıcı önemli bir etki de yaratmaktadır¹³².

Girişimcilik yeterince desteklenmiyor, girişimcilere gerekli disiplinler kazandırılmamakta; piyasalardaki belirsizlik ve sermaye sıkıntısı işsizlikle birleşince, herkes bir maceraya atılır gibi esnaflığa girişmektedir.

¹³²Küreselleşmenin arttığı ve rekabetin yoğunlaştığı ekonomi ortamında sadece Avrupa değil, birçok ülke ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Bunların başında istihdam sorunu vardır. Drucker (1985) yapmış olduğu çalışmada, 1965-85 döneminde nüfusun 129 milyondan 180 milyona büyürken, çalışan ABD'li sayısının 71 milyondan 106 milyona yükseldiğini ifade etmektedir. 20 yıl içinde yaratılan 35 milyonluk istihdamın 24 milyonu sadece 1974-84 döneminde yaratılan yeni işlerdir. Drucker'a göre bu istihdam artışının arkasındaki en büyük itici güç girişimciliktir. İstihdam yaratan bu "girişimci ekonomi", 1993-96 yılları arasında ABD'de 8 milyon yeni istihdam daha sağlamıştır. Sadece yeni firmaların % 5 gibi bir bölümü bu yaratılan istihdamın % 77'sini oluşturmaktadır. İstihdam yaratan bu girişimciler yeni şirketler kurarak ekonomiye ivme kazandırmışlardır. Girişimciliğin artması yeni kurulan şirketlerin artmasıyla paralel olarak gelişmektedir. Örneğin, ABD'de 20'nci yüzyıl başında yılda 200 bin adet olan yeni kurulan şirket sayısı 1970'lerin ortasında 600 bin, 1996 yılında ise 3,5 milyona çıkmıştır. Bu yüzden, KOBİ'lerin ilgi odağı olması ve ekonomik kalkınmada oynayabilecekleri rol incelenmeye başlanmıştır. Büyük ölçekli firmaların verimlilik sorunlarına karşın KOBİ'lerin esnek ve değişimlere açık yapıları ile çok daha üretken olabilecekleri, daha çok istihdam yaratabilecekleri düşünülmektedir. Örneğin, yeni ve büyümekte olan firmalar 1969-76 yılları arasında yaratılan istihdamın % 82'sini oluşturmuştur. Bu tür firmaların gündeme gelmesi girişimciliğin önemini arttırmıştır. Çünkü yeni firmalar kurarak ekonomiye istihdam ve üretkenlik artışı sağlamaktadır. Fakat "girişimci ekonomi" sadece yeni şirketlerin kurulması ve kurulan şirketlerin sürekli küçük ve orta ölçekli kalması demek değildir. Tam tersine, girişimci yeni kurduğu şirketin sürekli olmasını sağladığı ve büyütebildiği ölçüde başarılı bir girişimcidir. Buna en güzel örnek Microsoft Firması'nın kurucusu olan Bill Gates'tir. 1980 yılında 38 işçisi ve 8 milyon dolar geliri olan bu yeni ve küçük firma, 1997 yılında 21,000 işçisi ve 15.1 milyar dolar satışıyla ABD'nin ve hatta dünyanın sayılı başarılı firmalarından birisi haline gelmiştir. Her ne kadar bu örnekte Microsoft yüksek teknoloji ise de, Drucker'ın (1995) da gösterdiği gibi, istihdam artışının sadece ileri teknoloji şirketlerinden geldiğini düşünmek yanıltıcıdır. 1965-85 döneminde ABD'de yaratılan 40 milyon istihdamın ancak 5-6 milyonu yüksek teknolojilere dayanır. Dolayısıyla, önemli olan ekonomide istihdamı ve büyümeyi sağlayan dinamizmin oluşturulmasıdır (TÜSİAD, 2002). Türkiye'deki birçok ekonomik ve sosyal sorunun çözümünde anahtar rolü üstlenen özel sektörün bu sorunlu ekonomide yeni gelir ve servet kaynakları yaratmadaki becerileri ve eski, verimsiz işletmeleri verimli olanlarla ikame ederek istihdama yaptıkları katkıyı arttırmaları girişimcilik güçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda büyük şirketler değişimde öncü rol oynadıkları düşünülse de, KOBİ'lerin esnek yapılarıyla bu yeni yapıya büyük katkıda bulundukları kesindir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Bu yüzden ciddi ölçüde zaman zaman esnaf enflasyonu oluşmaktadır. Sanatkârlık ise tam bir çöküş yaşamakta, gençler mesleğe yönelmemekte ve meslek sahibi olmayı cazip bulmamaktadırlar.

Kendi işini kuran ve kendi istihdamı ile beraber diğler insanlar için de istihdam imkânı sağlayan esnaf ve sanatkârlar bir anlamda “işçi patron” olarak emek-sermaye ilişkilerinde teşvik edici bir sosyal ortamın oluşmasına yardımcı olabilmektedirler. Küçük bireysel sermayeyle düşük maliyetli çözümler üreterek iş kurma girişiminin başarı alanı olan esnaf ve sanatkârlar işsizliğin düşürülmesine olan katkıları yanında, özellikle niteliksiz işçilerin istihdamına olanak sağlayan ekonomik birimlerdir.

2 milyon kişi çalıştığı ve barındırdığı gizli istihdamla esnaf ve sanatkârların ekonomiye katkıları önemlidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) işgücü istatistiklerine göre, 2003-2010 döneminde ekonomi yılda ortalama yüzde 8'lik bir büyüme ivmesi kazandığı takdirde, her yıl yaklaşık 842 bin kişi ile 1 milyon kişi iş bulabilecektir. Bunun için de her yıl ortalama 20-25 milyar dolar tutarında olan yatırım miktarının 120 milyar dolara çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca 2007 yılı sonu itibariyle yaklaşık 3.2 milyon olan toplam girişimci sayısının, 2012 yılında 5 milyon “girişimci nüfusa” ulaşabilmesinde esnaf ve sanatkarların önemli işlevleri olduğu bir gerçektir.

Kısaca, esnaf ve sanatkârların demokratik yollardan taleplerini dile getiren, politik sürece yön vermeye çalışan kentli bir orta sınıfın oluşmasında yaşamsal katkıları söz konusudur.

IV. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ESNAF VE SANATKÂRLARA YÖNELİK POLİTİKALAR

Ülkemizde esnaf ve sanatkârların bugün içinde bulundukları durumu, yaşadıkları sorunları anlayabilmek ve çözüm önerilerinde bulunabilmek için, Cumhuriyet döneminde bu kesime yönelik ne tür politikaların gündeme geldiğini ve uygulamaların ne yönde gerçekleştiğini tarihsel süreç içinde incelemek gerekir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

A. Hükümet Programlarında Esnaf ve Sanatkârlara Bakış

Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan **I. İnönü Hükümeti** (30.10.1923-06.03.1924), **II. İnönü Hükümeti** (06.03.1924-22.11.1924), **Okyar Hükümeti** (22.11.1924-03.03.1925), **III. İnönü Hükümeti** (03.03.1925-01.11.1927), **IV. İnönü Hükümeti** (01.11.1927-27.09.1930), **V. İnönü Hükümeti** (27.09.1930-04.05.1931), **VI. İnönü Hükümeti** (04.05.1931-01.03.1935) ve **VII. İnönü Hükümeti** (01.03.1935-01.11.1937) Programlarında esnaf ve sanatkârlarla ilgili bir ifade bulunmamaktadır.

Esnaf ve sanatkârlara ilişkin politikalara ilk olarak **I. Bayar Hükümeti** (01.11.1937-11.11.1938) Programında, “Şef, küçük esnafa ve küçük sanayi erbabına muhtaç oldukları kredileri kolayca ve ucuzca verecek bir teşekkül vücuda getirmek ve kredinin normal şartlar altında ucuzlatılması direktiflerini vermişlerdir. Kabul buyurmuş olduğumuz Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu malumunuzdur. Memleketimizde diğer sahalarda çalışan kredi müesseselerinin çoğalmakta bulunmasına rağmen bu çeşit küçük kredi ihtiyacını tatmin yolu çok dardır.” ifadesiyle yer verilmiştir.

Daha sonra sırasıyla kurulan **II. Bayar Hükümeti** (11.11.1938-25.01.1939), **I.Saydam Hükümeti** (25.01.1939-03.04.1939) ve **II. Saydam Hükümeti** (03.04.1939-09.07.1942) Programlarında esnaf ve sanatkârlarla ilgili herhangi bir görüş ve politika açıklanmamıştır.

I. Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942-09.03.1943) Programında, II. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkan fiyat artışlarından sadece memurların olumsuz etkilendiği, esnaf sanatkârlar dahil diğer kesimlerin doğrudan zarar görmedikleri vurgulanmaktadır. Bu tespitin dışında esnaf ve sanatkârlarla ilgili herhangi bir politikaya bu hükümet programında yer verilmediği görölmektedir.

II. Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943-07.08.1946), **Peker Hükümeti** (07.08.1946-10.09.1947), **I. Saka Hükümeti** (10.09.1947-10.06.1948), **II. Saka Hükümeti** (10.06.1948-16.01.1949), **Günaltay Hükümeti** (16.01.1949-22.05.1950) ve **I. Menderes Hükümeti** (22.05.1950-09.03.1951)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Programlarında da esnaf ve sanatkârlarla ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954) Programı'nda esnaf sözcüğü sadece "Gelir ve Esnaf Vergileri kanunlarıyla Vergi Usul Kanununun aksak hükümlerinin düzeltilmesine çalışılacaktır" şeklindeki ifade içinde gelir ve esnaf vergileri kanunlarından bahisle yer almaktadır.

I. Bayar Hükümeti Programı'ndan sonra esnaf ve sanatkârlarla ilgili görüş ve politikalara **III. Menderes Hükümeti** (17.05.1954-09.12.1955) Programı'nda yer verildiğı görölmektedir. Programda, "hususî teşebbüs ve sermayenin geliştirilmesine lâayık olduğu ehemmiyetin verilmeye devam edileceğı, bu cümleden olmak üzere son dört sene içinde büyük bir inkişafa mazhar kılınan küçük sanat erbabı ve esnaf teşekküllerinin takviyesine, muasır memleketlerdeki emsalleri seviyesine çıkarılmasına ve kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılacağı, esnaf vergisinin süratle ele alınacağı ve kazançları az olan yüz binlerce küçük esnafın mutlak surette vergi dışında bırakılmasının teklif olunacağı" ifade edilmiştir.

IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955-25.11.1957), **V. Menderes Hükümeti** (25.11.1957-27.05.1960), **I.Gürsel Hükümeti** (30.05.1960-05.01.1961) ve **II.Gürsel Hükümeti** (05.01.1961-20.11.1961) Programları'nda esnaf ve sanatkârlarla ilgili görüş ve önerilerin yer almadığı görölmektedir.

VIII. İnönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962) Programı'nda sadece "esnaf ve küçük sanatkârlarımızın mesleki davaları ve ihtiyaçları ihtimamla göz önünde bulundurulacaktır" ifadesi bulunmaktadır. **IX. İnönü Hükümeti** (25.06.1962-25.12.1963) Programı'nda esnaf ve sanatkârlar konusuna değinilmemektedir. Hemen arkasından kurulan **X. İnönü Hükümeti** (25.12.1963-20.02.1965) Programı'nda ise "kalkınmamız açısından büyük önem taşıyan yatırım ve işletme kredisi kaynaklarının geliştirilerek genel kredi hacmi içindeki paylarının artırılması yolunda çalışmalara devam edilecek; tarım kredileri ile küçük sanayici ve esnaf kredileri alanındaki yetersizliğı giderici tedbirler alınacaktır" şeklinde bir

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

açıklama yapılarak, esnaf ve sanatkârların kredi sorunlarının giderilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmektedir.

Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965) Programı'nda “bugün tüccar ve esnafın işlerin açılmasını gözlediği, sanayicilerin bir an önce yardım beklediği; memur, işçi ve köylü arasında geçim derdinin kendisini hissettirir bir hale geldiği kanâati, gün geçtikçe genişlemektedir” denilerek, diğer kesimlerin yanı sıra esnaf ve sanatkârların sorunlarına da genel olarak değinilmektedir.

I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı'nda “Halk Bankası gibi kurumların imkânlarını takviye etmek, sanayi siteleri kurularak küçük sanatkârın makine ve alet ihtiyaçlarını ve donatımını kolaylaştıracak tedbirler almak, ham maddesini ucuz elde etmesine yardım etmek, pazarlama ve ihracat hususunda önyak olmak, el sanatlarının teşviki ve tanınması amacıyla sergiler açmak, imalatın kalitesini kontrol için prototipler tespit etmek, esnaf ve sanatkârların birer meskene ve dükkana kavuşmalarında gereken bütün yardımları yapmak ve nihayet bu zümreyi sosyal güvenlik teşkilâtı içine alarak yarınından emin bir hale getirmek, takip edeceğimiz politikanın esaslarını teşkil edecektir” denilmek suretiyle önceki hükümet programlarından farklı olarak esnaf ve sanatkârların sorunlarına daha kapsamlı yaklaşıldığı dikkati çekmektedir.

II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970) Programı'nda bir önceki Demirel Hükümeti programında esnaf ve sanatkârların finansman sorunlarının giderilmesi, küçük sanayi siteleri kurulması, pazarlama ve ihracat desteği sağlanması, el sanatları sergilerinin açılması, işyeri sorunlarının çözümlenmesi ve sosyal güvenlik kapsamına alınması konularında dile getirilen görüş ve öneriler tekrar edilmiş, ek olarak “halka daha güvenilir bir hizmet verebilmek ve mesleğin örf ve adetlerini koruyabilmek amacıyla, çıraklık, kalfalık ve ustalık kanunun çıkarılacağı, esnafın ödediği vergiye; adil dengeli ve kolay ödenir bir şekil verebilmek için vergileme usullerinin basitleştirileceği, küçük sanayide gelişmenin hızlandırılması için, esnaf ve sanatkârların eğitim, öğretim metotlarından

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

geniş ölçüde faydalanmaları imkânı sağlanacağı, sosyal mesken politikasının esnafa da teşmil edileceği ve kredilerden istifade yoluyla ev sahibi olmalarının mümkün hale geleceği, şoförlerin taşıt sahibi olabilmesi, taşıtı bulunanların da tamir ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla özel fonun miktarının arttırılacağı, bunlardan faydalanacakların sayısının çoğaltılacağı ve bu konu ile ilgili formalitelerin basitleştirileceği" belirtilerek yeni politikalar gündeme getirilmiştir.

III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971) Programı'nda önceki Demirel Hükümetleri Programlarından farklı olarak "Hükümetin, hayatını sermayesinden çok emeği ile kazanan işçi, köylü ve çiftçi, esnaf ve sanatkârların ekonomik ve sosyal şartlarını iyileştirmek hususundaki çalışmalara titizlikle devam edeceği, bu konuda yeni bir çok tedbirler getireceği, yurt kalkınmasına emek ve alın teri ile büyük katkıda bulunan ve sosyal bütünlüğün korunmasında önemli görevleri olan esnaf ve sanatkârların iktisadi güçlerinin arttırılacağı, bunların daha iyi sosyal yaşama şartlarına kavuşturulacağı" şeklinde genel ifadeler yer almaktadır.

12 Mart Muhtırası'ndan sonra kurulan **I.Erim Hükümeti** (26.03.1971-11.12.1971) Programı'nda esnaf ve sanatkârlarla ilgili herhangi bir ifade bulunmamakta, **II. Erim Hükümeti** (11.12.1971- 22.05.1972) Programında sadece "Sıkıyönetim Kanunu, Resmi Yüksek Okullar Kanunu, Serbest meslek sahipleri ve esnafla ilgili Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, bundan önceki Hükümetin iş başına gelmesinden sonra Yüce Meclislere sunulan ve kanunlaşan tasarılarından sadece birkaçıdır" şeklindeki ifade içinde esnaf sözcüğü geçmekte, **Melen Hükümeti** (22.05.1972-15.04.1973) Programı'nda "memleket ekonomisinde önemli yeri olan esnaf ve küçük sanatkârların kredi imkânlarının daha müsait bir seviyeye çıkarılmasına çalışılacağı" şeklinde genel bir açıklama yer almakta ve **Talu Hükümeti** (15.04.1973-26.01.1974) Programı'nda ise "işçi, küçük esnaf ve sanatkârlar gibi dar gelirliilerin geçim şartlarını iyileştirici sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlayıcı tedbirleri almak ve uygulamak için her türlü gayretin gösterileceği, küçük esnaf ve sanatkârların kullandıkları kredilerin

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

faizlerinde meydana gelmiş bulunan tatbikat aksaklıklarının giderileceği" belirtilmektedir.

I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974) Programı'nda "büyük bir gelişme potansiyeline sahip olan ve teşviki halinde kalkınma hamlelerine büyük katkıda bulunacak küçük sanayici esnaf ve sanatkârların içinde bulundukları iş yeri edinme, finansman, tedarik, eğitim, pazarlama müşküllerini süratle ortadan kaldırıcı tedbirlerin alınacağı" şeklindeki bir ifade içinde esnaf ve sanatkârların genel sorunlarından bir cümleyle bahsedilmektedir.

İrmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975) Programı'nda "küçük sanayide esnaf ve sanatkârların kredi, hammadde, eğitim ve özellikle altyapı problemlerinin çözömlenmesi için çaba harcanacağı" şeklinde kısa bir görüş açıklanmaktadır.

IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977) Programı'nda, önceki Demirel Hükümetleri programlarında yer alan esnaf ve sanatkârların iş yeri, teşkilatlanma, finansman, küçük sanayi siteleri kurulması, mesleki eğitim, sosyal güvenlik sorunlarının çözömlenmesi için gayret gösterileceği tekrar belirtilmekte, bunların dışında yeni olarak "sanayileşme hamlesinde değerli bir rol ifa eden küçük sanayi kuruluşları ile büyük sanayi arasındaki bağların geliştirilmesine çalışılacağı, esnaf ve sanatkârların ağır ve gereksiz defter tutma formalitelerinden kurtarılarak basit ve götürü usullerle vergilendirme yoluna gidileceği" ifade edilerek, büyük sanayi ile entegre olmaları ve defter tutma formalitelerinin basitleştirilerek götürü usullerle vergilendirilmeleri yönünde politikaların geliştirileceğinden söz edilmektedir.

Bir ay işbaşında kalan **II. Ecevit Hükümeti** (21.06.1977-21.07.1977) Programı'nda "esnaf ve sanatkârların vergilendirme işlemlerinin sadeleştirileceği, belli durumlardaki esnaf ve sanatkârlar için de işsizlik sigortası kurulacağı, ekonomideki veya teknolojiyeke değişmelere uyabilmelerini sağlamak için gerekli önlemlerin alınacağını, bu amaçla esnaf ve sanatkârların kooperatifleşmelerinin ve örgütlenmelerinin

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kolaylaştırılacağı, kredi olanaklarının büyük ölçüde genişletileceği, çıraklığın yasayla yeniden düzenleneceği ve çıraklık eğitimiyle örgün meslek eğitimi arasında bağlantı kurulacağı" belirtilmektedir.

V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978) Programı'na bakıldığında önceki Demirel Hükümetleri Programlarında ifade edilen görüşlere yer verildiği görölmektedir. Bu kapsamda Programda, "esnaf ve sanatkârların kredi sorunlarının çözöleceği, girişimciliğin destekleneceği, tecrübe ve ekonomik güçlerini birleştirmek amacıyla her türlü teşvik önlemlerinin alınacağı, tabii afetlerden zarar gören esnaf ve sanatkârlar için iş güvenliği sigortasının getirileceği, işyeri ve mesken ihtiyacı için her türlü kredi kolaylığının sağlanacağı, BAĞ-KUR'la ilgili kanun değişikliklerini gerçekleştirileceği" ifade edilmektedir.

III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı'nda, yeni kurulan İşletmeler Bakanlığı'nın "... ayrıca esnaf ve sanatkârların teknolojiye ve piyasa koşullarındaki değişmelere uyabilmelerini, aralarında birleşerek orta veya büyük boy işletmeciliğe geçebilmelerini kolaylaştırmak üzere gerekli düzenlemeleri yapmakla ve kurumları oluşturmakla da görevli olacağı, iç ticaretin düzenlenmesinde, üretici - tüketici ve esnaf kooperatiflerinden, bunlar arasında geliştirilecek işbirliğinden ve belediyelerin olanaklarında da yararlanılacağı, esnaf ve sanatkârların kredi alma olanaklarının büyük ölçüde artırılacağı, esnaf ve sanatkârlara iş ve gelir güvenliği sağlamak ve ekonomideki veya teknolojiye değişimlere uyabilmelerini, gereğinde bir araya gelerek orta ve büyük boy işletmeciliğe geçebilmelerini kolaylaştırmak amacıyla esnaf ve sanatkârların kooperatifleşmelerinin ve örgütlenmelerinin kolaylaştırılacağı, çıraklığın, çağın ve değişen teknolojinin gereklerine uygun bir yasayla düzenleneceği, esnaf ve sanatkârın belli koşullara uygun olarak sağladığı çıraklık eğitimiyle örgün meslek eğitimi arasında bağlantı kurulacağı ve Bağ-Kur Kanunu'nda sigortalıların en iyi şekilde toplumsal güvencesinin sağlanması için gerekli değişiklikler hazırlanacağı" belirtilmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980) Programı'nda önceki Demirel Hükümetleri Programlarından farklı olarak esnaf ve sanatkârlarla ilgili görüş ve politikalara daha kısa değinildiği dikkati çekmektedir. Programda, "köylünün, memurun, emeklinin, dul ve yetimin, emekli işçinin, esnaf ve küçük sanatkârın, Devletin maaş bağladığı ihtiyar ve gazilerin, malullerin fevkalade zor duruma düştükleri" açıklandıktan sonra "esnaf ve sanatkârlara önemli kolaylıklar getirileceği, esnaf muafiyet hükümlerinin yeniden düzenleneceği ve götürü vergi usulünün gerçekleştirileceği, esnaf ve sanatkârların mesleki faaliyeti için zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasındaki müşküllerin halledileceği, esnaf ve sanatkârlarla diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliğini düzenleyen Bağ - Kur Kanunundaki aksaklıkların ve noksanlıkların giderileceği, esnaf ve sanatkârlara daha fazla konut, işyeri ve tesis işletme kredisi verileceği, mesken kredisi limitlerinin günün şartlarına göre yükseltileceği" dile getirilmektedir.

12 Eylül Darbesinden sonra kurulan **Ulus Hükümeti** (20.09.1980-13.12.1983) Programı'nda "esnafın ve sanatkârın üretimi artırıcı ekonomik faaliyetlerinin teşvik edileceği, işçi ve işveren meslek teşekküllerinin faaliyetlerinin kuruluş amaçlarına uygun olarak geliştirileceği, bu suretle ülke çapında üretim ve verimliliğin artmasının da temin edileceği ve vergi yükünün mükellef grupları ve sektörler arası gayri adil dağılımının düzeltilileceği" kısaca ifade edilmektedir.

I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) Programı'nda önce "bizim programımız, Ortadirek dediğimiz işçi, memur, esnaf, çiftçi ve emekliye müşahhas, pratik ve gerçekçi çareler getiren sosyal adaletçi bir programdır" denildikten sonra "çiftçi, küçük esnaf ve sanatkâr, işçi, memur, emekli, dul ve yetimler ile kimsesizlerin sosyal güvenliğe sahip olacakları, orta direğin en büyük düşmanı olan enflasyonun düşürüleceği, orta direğin milli gelirden daha fazla pay almasının sağlanacağı, esnaf ve sanatkârlara işyeri ve işletme için makul şartlarla ve yeterli kredi verileceği, küçük sanayi sitelerinin geliştirileceği, teknik yardım ve mesleki eğitim desteği yapılacağı, malların yurt içinde ve yurt dışında kolaylıkla satışı için destek olunacağı, vergilerin basitleştirileceği, esnaf ve sanatkâr

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

için en önemli husus olan işyeri sahibi olması ve makine - teçhizat alımında gerekli desteğin temini için küçük sanayi sitelerinin daha hızlı bir şekilde tamamlanacağı, halen sadece Halk Bankası eliyle verilen kredilerin bütün banka sistemine yaygınlaştırılarak her ticari bankanın esnaf ve sanatkâra daha uygun kredi verebilmesine ağırlık tanınacağı ve esnaf ve sanatkârların ürettiği malların sadece yurt içinde değil, yurt dışında da pazarlanabilmesi için gerekli teşviklerin uygulanacağı; teknik yardım, bilgi ve eğitim yönünden daha iyi hizmet veren danışma ve yardımcı birimlerinin geliştirileceği, bu maksatla esnaf ve sanatkâr kuruluşlarına gerekli yardımın yapılacağı" açıklanmaktadır.

II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989) Programı'nda önceki Özal Hükümeti Programı'nda olduğu gibi önce esnaf ve sanatkârların önemi vurgulanmakta daha sonra da "esnaf ve sanatkâr için en önemli hususun işyeri sahibi olması ve makine teçhizat alımında gerekli desteğin temini olduğu, bu maksatla küçük sanayi sitelerinin daha hızlı bir şekilde tamamlanmasına öncelik verildiği, esnaf ve sanatkârların ürettiği malların sadece yurt içinde değil, yurt dışında da pazarlanabilmesi için gerekli teşviklerin uygulanacağı; teknik yardım, bilgi ve eğitim yönünden daha iyi hizmet veren danışma ve yardım birimlerinin geliştirileceği, bu maksatla esnaf ve sanatkâr kuruluşlarına gerekli yardım yapılacağı, esnaf ve sanatkâra verilen kredilerin artırılabacağı ve kredilerin alınmasının kolaylaştırılacağı ve esnaf ve sanatkârın ekonomik ve sosyal yönden gelişmesini sağlamak için kanunlarda gerekli düzenlemelerin yapılacağı" belirtilmektedir.

Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991) Programı'nda "esnaf ve sanatkâr için en önemli hususun işyeri sahibi olması ve makine teçhizat alımında gerekli desteğin temini olduğu, bu maksatla küçük sanayi sitelerinin daha hızlı bir şekilde tamamlanmasına öncelik verildiği, esnaf ve sanatkârların ürettiği malların sadece yurt içinde değil, yurt dışında da pazarlanabilmesi için gerekli teşviklerin uygulanacağı, teknik yardım, bilgi ve eğitim yönünden daha iyi hizmet veren danışma ve yardım birimlerinin geliştirileceği, bu maksatla esnaf ve sanatkâr kuruluşlarına gerekli yardım yapılacağı, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için ihtiyaç duyulan

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

işyerleri ve altyapı imkanları büyük ölçüde sağlanmış bulunduğundan gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sanayi potansiyelinin bulunduğu yerlerde açılacağı, bu işletmelerin desteklenmesi ve geliştirilmesi için danışmanlık, ihtisas, eğitim, teknoloji geliştirme merkezleri ve enstitüleri, teknopark ve bilgi bankaları ile hizmet verecek "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı" olan bir teşkilatın kurulmasına ilişkin kanun tasarısı hazırlandığı ve Yüce meclise arz edildiği" ifade edilmiştir.

I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991) Programı'nda "Bağ-Kur'un esnaf, sanatkârlar ve diğer bağımsız çalışanlar ile bunların emekli, dul ve yetimlerine sağladığı sosyal sigorta haklarının yeniden düzenleneceği, Bağ-Kur'a nimet-külfet dengesi içinde en kısa zamanda sigortalılar ile diğer hak sahiplerine arzu edilen seviyede sosyal sigorta hakkı sağlayabilen bir sosyal güvenlik kuruluşu hüviyeti kazandırılacağı, ekonomik hayatımızda önemli bir yeri olan kalkınmamızın dinamizmini ve kaynağını teşkil eden esnaf, sanatkâr, tacir ve sanayicilerin mesleki kuruluşları olan oda ve borsaların fonksiyonlarını daha iyi ifa edebilmeleri için gerekli koordinasyonun sağlanacağı, sanayinin entegrasyonu ve yaygın bir şekilde geliştirilmesi maksadı ile kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB) tarafından bu işletmelerin sınırlı imkanları ile sağlayamadığı teknoloji, pazarlama, nitelikli iş gücü, kalite ve bilgi temini ve eğitim gibi hizmetlerin karşılanacağı, ayrıca bu kesimin yatırım ve işletme kredisi gibi ihtiyaçlarının uygun şartlarla sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılacağı" vurgulanmaktadır.

VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993) Programı'nda, "orta boy işletmelere, küçük esnaf ve sanayiciye yönelik yeni uygulamalarla bu kesimlerin finansman, pazarlama ve organizasyon sorunlarına çözüm getirileceği; ekonominin bu önemli birimlerinin şimdiye kadar ihmal edilmiş ihracat potansiyelinin değerlendirileceği, ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında önemli bir yeri bulunan ve ulusun temel yapısını teşkil eden esnaf ve sanatkârların güçlenmesine özel bir önem verileceği, küçük esnaf ve sanatkârları sosyal güvenliğe kavuşturan Bağ-Kur

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Kanunu'nun uygulamada aksayan yönlerinin düzeltileceği, esnaf ve sanatkârların kredi imkanlarının arttırılacağı, esnaf ve sanatkârların çalışma şartlarını ağırlaştıran vergi mevzuatının gözden geçirileceği, esnaf ve sanatkârların daha kolay ve daha çabuk kredi kullanabilmesi için Kefalet Kooperatifleri'nin, Esnaf ve Sanatkârlar Kooperatifleri'ne dönüştürülmesinin sağlanacağı, esnaf ve sanatkârın Türk toplumunun ekonomik ve sosyal nüvesi, toplumumuzun temeli oldukları bilinci içinde, esnaf ve sanatkârın yanında olunacağı ve bu kesime her türlü desteğin verileceği" ifade edilmektedir.

I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995) Programı'nda, "özelleştirmeden sağlanacak kaynaklarla öncelikle sanayileşmenin teşvik edileceği, ayrıca küçük ve orta boy işletmelere, esnaf ve sanatkârlara ek kredi imkanı sağlanarak, onların ek istihdam yaratmalarına katkıda bulunulacağı ve esnaf, sanatkâr ve Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi işletmelerinin desteklenmesinin ekonomik ve sosyal verimlilik ilkeleri çerçevesinde sürdürüleceği, yan sanayinin gelişmesine özel önem verileceği, gerekli bilgi ağlarının oluşturulmasıyla bu kesimin dış bağlantılarının güçlendirileceği" belirtilmektedir.

II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995) Programı'nda, "alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik politikaların bir program dahilinde uygulanmasına 1996 yılından itibaren başlanacağı, kişilerin kendi işlerini kurmalarının desteklenmesine devam edileceği, bu bağlamda Ekonomik ve Sosyal Konseyin, toplumsal uzlaşmada etkin bir araç olarak en kısa zamanda hayata geçirileceği, ekonomik değişme ve yeniliklere uyum sağlama yeteneği ve istihdamı yaratma kapasitesi yüksek olan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) destekleneceği, KOBİ'lerin finansman İmkanlarının güçlendirilmesi için Kredi Garanti Fonu'na ve teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde finansman imkanı sağlayacak Risk Sermayesi Kurumu'na işlerlik kazandırılacağı ve organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin tesisine yönelik desteklerin sürdürüleceği, küçük sanayi işletmelerinin finansman başta olmak üzere, teknik, bilgi, kalite, pazarlama ve araştırma

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

konularındaki sorunlarının çözümü çalışmalarına ağırlık verileceği" açıklanmaktadır.

III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996) Programı'nda "hükümetin esnaf ve sanatkârların sorunlarını çözmeye, ek kredi taleplerini karşılamaya yönelik çabaları, bu kısa dönemde de artırarak sürdürmeye kararlı olduğu", belirtildikten sonra "esnaf ve sanatkâr kesimi ile birlikte, ülkemizde büyük bir potansiyel olan girişimcilerin de, "Genç Girişimci ve Kadın Girişimci Kredileri" ile desteklenmeye devam edileceği ve ekonomik kalkınma içinde ayrı bir yeri olan küçük ve orta boy işletmelerin, KOBİ'lerin, konum ve önemlerine uygun çerçevede desteklenmelerinin sürdürüleceği" ifade edilmiştir

II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996) Programı'nda "teşvik politikalarının, yeni istihdam imkanlarını geliştirme, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme, çevrenin korunması, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesine katkıda bulunma ve gümrük birliğinin gerektirdiği yapısal uyumu sağlayacak şekilde uygulanacağı, ayrıca, ileri teknolojiyi sağlamak, uyarlamak ve üretmek için, işletmelerin AR-GE faaliyetlerinin ve bunlarla ilgili yatırımların destekleneceği, üretken istihdamın artırılması ve kişilerin kendi işlerini kurmalarının destekleneceği, ülkede istihdamın ve üretimin en önemli dinamiklerinden olan esnaf ve sanatkârlar ile küçük ve orta boyutlu işletmelerin rekabet ve teknoloji gücünü yükseltecek, verimliliğini ve ihracat kapasitesini artıracak tedbirlerin alınacağı, esnaf ve sanatkârların kredi imkanlarının artırılacağı, bu kesiminin çalışma şartlarını ağırlaştıran vergi mevzuatının yeniden gözden geçirileceği, küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) üretim ve istihdamdaki paylarının artırılması, işyerlerinin teknoloji transferi yolu ile kalite ve standartlarını geliştirici tedbirler alınarak, Gümrük Birliği içinde rekabet edici bir yapıya kavuşturulmalarının sağlanacağı", "KOBİ'lere, oluşturulacak risk sermaye şirketleri kanalıyla, yatırıma dönük karlı ve verimli projeleri hayata geçirecek, kolay kredi teminine imkan vermek üzere, kredi garanti fonu uygulamasının getirileceği ve KOBİ'lerin, organize ve küçük sanayi sitelerinde faaliyetlerini sürdürebilmeleri sektörel ve çok ortaklı şirketler halinde örgütlenebilmeleri ve Avrupa Birliği'nden temin edilen

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kaynaklarla desteklenmelerinin, uluslararası piyasalarla irtibatlandırılmalarının sağlanacağı" belirtilmiştir.

Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997) Programı'nda, "teşvik politikalarının; yeni istihdam imkanlarını geliştirecek, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyecek, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesine ve teknolojik ilerlemeye katkıda bulunacak ve gümrük birliğinin gerektirdiği rekabete uyumu sağlayacak şekilde uygulanacağı, üretime, istihdama ve teknolojik gelişmeye önemli katkılarının yanı sıra toplumsal istikrar unsuru olan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin finansman, yönetim, nitelikli işgücü, pazarlama ve diğer alanlardaki sorunlarının çözümüne proje bazında her türlü imkan ve desteğin sağlanacağı, KOBİ'lerin çok ortaklı sektörel şirketler biçiminde örgütlenmelerinin teşvik edileceği, bu suretle teknolojik gelişmelerinin sağlanacağı, rekabet güçleri ve ihracat imkanlarının artırılacağı, KOBİ'lere ve diğer işletmelere uluslararası yükümlülöklere uygun olarak devlet desteği sağlanacağı, bu çerçevede eğitim ve pazar araştırması, AR-GE, çevre, yurt dışı fuarlara katılım, tanıtım gibi alanlardaki yardımların Bütçe kapsamına alınarak yeterli kaynak aktarılacağı ve 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu'nda ilgili meslek örgütlerinin önerileri doğrultusunda gerekli değişikliklerin gerçekleştirileceği" ifade edilmiştir.

III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999) Programı'nda, "ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında yoksulluğun azaltılmasına, sabit gelirliilerin, emekli, dul, yetim, küçük esnaf ve çiftçilerin fakirleşmesinin önlenmesine, işsize iş bulmaya önem verileceği, ekonomik ve sosyal gelişmenin kaynağı ve kalkınmanın orta direği olan küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) ile esnaf ve sanatkârların, yoğunlaşan rekabet ortamında toplumun talep ve ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri için gereken bütün tedbirlerin süratle uygulamaya konulacağı, esnaf ve sanatkârların kredi olanaklarının artırılacağı ve bu kesimin çalışma şartlarını ağırlaştıran vergi mevzuatının yeniden düzenleneceği, KOBİ'lerin üretim ve istihdamdaki paylarının artırılması, çağdaş teknoloji kullanarak uluslararası düzeyde rekabet edebilir hale gelmeleri için gerekli bütün tedbirlerin uygulamaya konulacağı, KOBİ'lerin iç ve dış piyasalara

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ulaşabilme ve rekabet yeteneğinin artırılması amacıyla bilgiye erişim ve bilgiyi kullanabilme olanaklarının uluslararası düzeye yükseltilmesinin temin edileceği, KOBİ'lerin organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde faaliyetlerini koordineli bir şekilde sürdürebilmelerinin, sektörel ve çok ortaklı kaynaklarla desteklenmelerinin sağlanacağı, yaratıcı düşüncenin rekabetçi yeni ürüne dönüşebilmesi için kişilere ve KOBİ'lere karlı ve verimli projeleri hayata geçirebilmelerine imkan verecek finansman desteğinin Risk Sermayesi yatırım Ortaklıkları oluşturularak sağlanacağı; kredi temini amacıyla da kredi garanti fonu uygulamasının yaygınlaştırılacağı ve KOBİ'lerin Türk Cumhuriyetleri ile Avrupa Birliği Ülkeleri arasında bir köprü görevini görecek şekilde yönlendirilmelerine önem ve öncelik verileceği" belirtilmiştir.

IV. Ecevit Hükümeti (11.01.1999-28.05.1999) Programı'nda esnaf ve sanatkârlarla ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-18.11.2002) Programı'nda, "esnaf ve sanatkârlarla küçük ve orta boy işletmelerin geliştirilmesi için daha fazla kaynak tahsisine çalışılacağı, küçük sanayi sitelerinde kalite garantili üretim planlamasının özendirileceği, bu sitelerin, dış ticaret şirketleri aracılığıyla, dışarıya yönlendirilebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılacağı" ifade edilmiştir.

Gül Hükümeti (18.11.2002-14.03.2003) Programı'nda, "ülke gerçeklerine ve teknolojik gelişmelere cevap verecek bir insan gücü planlamasının yapılacağı, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verileceği, her yaştaki işsiz ve mesleksiz kişilerin, ilgilerine, yeteneklerine ve fiziki özelliklerine uygun meslek sahibi olabilmeleri amacıyla kısa süreli eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin etkin hale getirileceği ve halen teşvik belgesi kapsamında uygulanan ve gereksiz bürokratik işlemleri içeren vergisel destek unsurlarının, AB mevzuatı ve diğer uluslararası yükümlölükler de dikkate alınarak ilgili Kanunlarda yapılacak değişiklikler ile teşvik belgesiz ve otomatik olarak KOBİ'ler de dahil tüm yatırımlara uygulanır hale getirileceği" ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

I. Erdoğan Hükümeti (14.03.2003-22.07.2007) Programı'nda, "Ülkemizde iktisadî ve sosyal yapımızın omurgası olan üretim, istihdam ve katma değerin oluşturulmasında önemli katkılar sağlayan esnaf ve sanatkârların çok yönlü olarak destekleneceği, Türk ekonomisinin dinamiklerini ortaya çıkarma ve harekete geçirmeye yönelik uygulamaların; KOBİ'lerin ve risk sermayesi şirketlerinin teşvik edilmesini, stratejik ve önceliği belirlenmiş teknolojik kalkınma modellerinin desteklenmesini ve istihdama ilişkin tedbirleri içerdіđi ve bu çerçevede, sektör, üniversite ve devlet arasında işbirliğini güçlendiren yaratıcı ar-ge faaliyetlerinin etkinliğinin artırılacağı, ayrıca KOBİ'ler için özel destek sisteminin kurulacağı, istihdam yaratıcı ortam oluşturulacağı" vurgulanmıştır.

II. Erdoğan Hükümeti (22.07.2007-.....) Programı'nda, önce I. Erdoğan Hükümeti Dönemi'nde esnaf ve sanatkâr kredileri ile KOBİ kredilerinin büyük ölçüde arttırıldığı ve kredilerin faiz oranlarının da yüzde 47'den yüzde 13'e indirildiği belirtilmiş, daha sonra da "modern teknolojiyi takip edememeleri nedeniyle rekabet güçleri azalan KOBİ'lerin müşterek yatırımlarının kümelenme yaklaşımı çerçevesinde destekleneceği, organize sanayi bölgesi yönetimlerinin kümelenmede önemli rol üstlenmelerinin sağlanacağı, girişim sermayesi, kredi garantisi gibi uygulamaların gelişmesinin destekleneceği, KOBİ'lerin finansman imkânlarının çeşitlendirilmesinin sağlanacağı, teknoloji geliştirme bölgelerine yatırım kredisi faiz desteği sağlanarak ar-ge çalışması yapan KOBİ'lerin sayısının artırılacağı, geleneksel sektörlerde faaliyette bulunan firmaların markalaşma çalışmalarıyla eş zamanlı olarak, teknik altyapısından insan kaynaklarına, yönetim sistemlerinden marka yönetimi ve pazarlamaya kadar tüm yeteneklerini uluslararası standartlara ulaştırarak rekabet güçlerinin de artırılacağı ve bu amaçla, kümeleme politikaları oluşturarak, hâlihazırda doğal olarak oluşmuş KOBİ kümelerinin sektörel kümeler halinde örgütlenmesinin özendirileceği" açıklanmıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

B. Kalkınma Planlarında Esnaf ve Sanatkârlarla İlgili Politikalar

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

- Küçük sanayiın kredi ihtiyacının giderilmesi için Türkiye Halk Bankası'nın kredi fonu genişletilecek ve kredi maliyetini azaltıcı tedbirlerle faiz oranı düşürülecektir. Kredilerin tesislerin genişletilmesi, hammadde ve makine sağlanması, mamul madde stoklarında istenilen şekilde kullanılması sağlanacaktır.

- Küçük sanayi destekleyecek kredilerde ve başka yardımlarda, küçük sanayin kooperatifler şeklinde birleşmeleri göz önüne alınacaktır.

- Atölye açmanın kendi başına ve usta olarak bir sanatı yapmanın şartları açık olarak tespit edilecektir.

-Çıraklık müessesesi müeyyideler konularak yeniden düzenlenecektir.

- Küçük sanayi ve el sanatları mamûllerinin iç ve dış pazarlarda tanıtılması için iç ve dış fuarlara katılınacak ve kataloglar hazırlanacaktır.

-Sanat okulları programlarına el sanatları ile ilgili konular eklenecek ve büyük merkezler dışındaki köy eğitiminde bölgenin el sanatları göz önüne alınarak kurslar düzenlenecektir.

- İhraç imkanı olan el sanatları, turistik eşya ve hediyelik eşyaların tescil ve gümrük işlemlerindeki güçlükler giderilecektir.

-Ciddi olmayan atölyelerin haksız rekabetinin önlenmesi için nitelik kontrol kurumları kurulacak ve her türlü mamûl standartları tespit ve ilan edilecek, bu standartlara uyulmaması halinde cezai müeyyideler süratli ve etkili şekilde uygulanacaktır.

-Küçük sanayicilerle küçük sanayi mamûlleri satanların ayırt edilmesine kolaylıkların doğrudan doğruya üretici küçük sanayicilere tanınmasına dikkat edilecektir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Kurulacak bir kurum yardımıyla devlet kesimi ve büyük sanayiın küçük sanayiye sipariş vermesi sağlanacaktır.

- Bölgesel özelliği olan dokuma, taş işleme halıcılık, duvar çiniciliği gibi küçük sanatların geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

-Sigorta priminin tamamını ödeyecek olan serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkârlar sosyal güvenlik düzeni içine alınacaklardır.

-Büyük şehirlerden başlamak üzere serbest meslek sahipleri, esnaf ve fikir işçileri için ihtiyarlık ve ölüm sigortalı kurulması yoluna gidilecektir.

Bu dönemde 507 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu" kabul edilmiştir (1964).

2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

- Küçük sanayiın kredi sorunu, esnaf kredisi ve küçük sanat kredisi sorunlarından ayrı olarak ve özelliği göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

-Küçük sanayi faaliyetlerinin finansmanında kontrollü kredi uygulamasına geçilecektir.

-Küçük sanayiın faaliyet konusu olan bir kısım üretimin büyük sanayiye geçmesiyle, İkinci Beş Yıllık dönem sonuna doğru belli küçük sanayi dallarında fazla kapasite sorununun artması beklendiğinden, sorumlu kamu kuruluşları ve meslek kuruluşları bu konuda küçük sanayicilere yardımcı olacak, uzun vadeli tedbirleri alacaktır.

-Küçük sanayiciler için teknik haber ve araştırma hizmetlerinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.

- Küçük sanayide pazarlama yardımları, büyük sanayi ile işbirliğinin sağlanması, kamu satın almalarında küçük sanayi ürünlerine öncelik verilmesi, kalite kontrol düzeninin kurulması, küçük sanayiciler arasında işbirliğinin, kooperatifleşmenin temini gibi temel sorunlar bir bütün olarak ele alınacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Tarım araçları imal eden küçük sanayinin geliştirilmesi üzerinde önemle durulacaktır.

-El sanatlarının geliştirilmesi ile ilgili her türlü çalışmayı programlamak ve yürütmek üzere milletlerarası kuruluşların teknik yardım projelerinden yararlanılarak enstitü şeklinde bir merkezi teşkilat meydana getirilecektir.

-Küçük sanat erbabının temel sorunlarının çözümünün bir bütün olarak ele alınması, el ve köy ev sanatlarının gelişmesinin hızlandırılması amacıyla sorumlu kuruluşlarca uzun vadeli projeler hazırlanacaktır.

-El sanatlarıyla uğraşanların kademeli olarak örgütlenmelerinin temini için derhal çalışmalar başlanacaktır.

- Merkezi ve alt kuruluşlar, hammadde ve kredi sağlanması, teknik yardım konusunda sanatkârlara yardımcı olacaklardır.

-El sanatlarında yaygın mesleki ve teknik eğitim verecek düzen kurulacak, özellikle çıraklık müessesesinin bir nizamla bağlanması sağlanacaktır.

-Milli Eğitim Bakanlığı'nca mahalli küçük sanat ürünlerinin şekil, desen ve renk yönünden araştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

-Ticaret Bakanlığı'nca Türk el sanatları mamûlleri için bir iç ve dış pazar araştırması yapılacaktır.

-El sanatlarında pazar imkanı olan üretimin finansmanı için gerekli kredi yardımı Ziraat Bankası'nca yapılacaktır.

-Sosyal güvenlik sistemini daha yaygın bir hale getirmek amacıyla küçük sanatkâr ve esnafın da bu düzen içerisine alınması sonucunda kamu fonlarının artması ile, küçük sanayinin daha fazla desteklenmesi mümkün olacaktır.

-Şehirlerde küçük sanatlarda, küçük hizmetlerde çalışanların ve esnafın çalışma şartlarının düzenlenmesine gayret edilecektir. Bu konuda

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

işyerlerinin denetimi önem taşımaktadır. Gerekli mevzuatın hazırlanmasında bu gibi işyerlerinin özellikleri göz önünde tutulacaktır.

-Bağımsız çalışan esnaf ve sanatkârların, serbest meslek sahiplerinin ve bağımsız küçük çiftçilerin sosyal güvenlikleri, ücretlilerin sosyal güvenliklerinden farklı özellikler göstermektedir. Bu grupların sosyal güvenlik imkânlarından yararlanması ve ilerde tek bir sosyal güvenlik sistemi içinde yerlerini almalarını sağlamak amacıyla birlikler, barolar, kooperatifler, odalar gibi çeşitli yardımlaşma ve dayanışma kuruluşları içinde teşkilâtlanmaları gerekmektedir, bu yöndeki çabalar desteklenecektir.

-Esnaf ve sanatkârlar, bağımsız çiftçiler, serbest meslekte çalışanların hastalık, ihtiyarlık ve ölüm hallerinde gelir güvenliklerini sağlamak için, uygulama şekil ve şartları araştırmalarla tespit edilecek ve kendi aralarındaki yardımlaşma ve dayanışma kuruluşlarından yararlanabilecek sosyal sigortalar kurulacaktır. Kurulan bu sigorta kurumları ilerde Sosyal Sigortalar Kurumunda birleştirilerek tek bir güvenlik sistemi içine alınacaktır.

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

-Küçük sanayi kesiminde mevcut kapasitenin ve beşeri gücün ekonomik kalkınmaya yaralı biçimde yönlendirilmesi ve buna göre küçük sanayiın konusu, kullanılan teknoloji ve teşebbüsün büyüklüğü açılarından ayrıcalıklı bir teşvik ve yönlendirme politikası esas alınacaktır.

-Niteliği gereği yoğun mühendislik hizmeti ya da kişisel beceri ile teknik bilgiyi gerektiren ve bu nedenle küçük sanayi çapında kalması uygun olan teşebbüslerin devamlılığı sağlanacaktır.

-Büyüme imkanı ve yeteneği bulunan ya da büyümekte olan küçük sanayi işletmelerinin kısa sürede ekonomik büyüklüğe erişecek şekilde gelişmeleri teşvik edilecektir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Üretim konuları itibariyle büyük sanayi ile yan sözleşmeler yaparak çalışma olanağı bulunan küçük sanayi kuruluşlarının büyük sanayi ile işbirliği kurmaları teşvik edilecektir.

-Hammadde ya da öteki şekilde kaynak kaybına yol açan ve büyüyerek gelişmesi mümkün olmayan küçük sanayide çalışanların başka üretim konularına geçmeleri teşvik edilecektir.

-Gelir artışı ve şehirleşmeye paralel olarak pazar imkanları genişleyen ve daha çok tamirat hizmeti esasına dayanan ya da berberlik gibi büyümesi gereği veya olanağı bulunmayan küçük sanatların mesleki disiplin içinde faaliyetlerinin sürdürölmesi esastır.

-Makine üretimi alanına da giren üretim dallarındaki küçük sanat girişimlerinin üretim, konu ve tiplerinin iç ve dış pazara dönük hatıra ve hediyelik eşya üretimine çevrilmesi teşvik edilecektir. Özellikle küçük el dokuma tezgahlarında bu amaca dönük özel bir programın uygulanması sağlanacaktır.

-Geleneksel, tarihi ya da yöresel desen, renk ve şekilleri işleyen, özellikle çinicilik, lületaş işlemtmeciliği, kilim ve halıcılık gibi küçük sanatların kalite, desen, renk ve şekil yönünden belli standartların üzerinde sürdürölmesi teşvik edilecek, hammadde tedarikleri düzenlenecektir.

-El sanatları, ailelere gelir sağlama ve mevsimlik işsizliğe çözüm getirme imkanları dikkate alınarak geliştirilecektir.

-Üçüncü Plân döneminde el sanatlarının özellikle geleneksel sanata dayalı el sanatları ile köy sanatlarının geliştirilmesi için teknik yardım yapılması ve ürünlerin pazarlanmasının düzenlenmesi teşkilatlandırılacaktır. Bu teşkilat, süs eşyası vs. ürünlerin özellikle ihracata yönelmesini sağlayacaktır.

-Küçük sanayi kooperatiflerinin kredi yönünden desteklenmesine devam edilmesi yanında, kamu satın almalarında ürünlere öncelik verilmesi suretiyle de desteklenmeleri sağlanacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Küçük sanayi ve el sanatlarına ilişkin hizmetlerle ilgili kamu kuruluşlarının yeniden düzenlenmesi de kamu kesimi reformu içinde genel olarak kapsanmıştır. Bu hizmetlerin yukarıda belirlenen ilke ve hedeflerin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak ve hızlandıracak yönde organizasyonu, söz konusu reform ile tutalı bulunmak suretiyle sağlanacaktır.

-Esnaf Kefalet Kooperatiflerinin ticaret ve hizmet erbabı ile küçük sanayici ve küçük sanat erbabı için ayrı ihtisas örgütleri şeklinde gelişmeleri teşvik edilecektir.

4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Organize sanayi siteleri ile ilgili kuruluş işlemlerini yönetmek, bu merkezlerde uygulanacak olan işletmeciliğin ortak ilkelerini saptayarak gerekli denetimleri yapmak ve yaptırmak, merkezlerin çeşitli sorunlarını çözmek ve bu amaçla gerekli eşgüdüm ve işbirliğini sağlamak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının sorumluluğu altında gerçekleştirilecektir.

-Organize sanayi sitelerinin sanayileşme çabalarında yatay ya da dikey bütünleşmeyi sağlayıcı bir anlayışla kurulmaları sağlanacaktır.

-Organize sanayi sitelerinin altyapı gereksinmelerinin görev alanına göre ilgili kamu kurumlarınca karşılanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu altyapı desteği, uygun koşullarla bir geri ödeme planına bağlanacaktır.

-Küçük sanayinin üç alt kesimini (küçük sanayi/esnaf ve sanatkârlar/el sanatları) oluşturan etkinliklerin temel niteliklerini tanımlama çalışması IV. Plân döneminin ilk yılında başlatılacaktır. Tanımlamanın bundan önce yasalarda yapılan ve halen geçerli olan değişik tanımlamaların yerine geçmesini sağlayıcı yasal düzenlemeler öncelikle gerçekleştirilecektir.

-Küçük sanayi siteleri yapımı, bir yandan var olan kapasitenin rasyonel yerleşim, gelişim, üretim ve depolama gereksinmelerini karşılayacak, öte yandan var olan küçük sanayicilerin birleşmeleri, ortak

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Üretime geçmelerine yönelik benzer yeni birimlerin kurulmasına ve gelişmesine olanak sağlayacak nitelikte bir program çerçevesinde yürütülecektir.

-Küçük sanayi işletmelerinin kişisel işletme düzeyinde kalmanın sorunları ve belirsizliklerine karşı işkolu düzeyinde kooperatifler ya da şirketler biçiminde gelişmeleri özendirilecektir.

-Küçük sanayi işletmelerinin gerek hammadde alım ve dış alım gereksinmelerinin sağlanmasının, gerek üretilen ürünlerin satışının aralarında kuracakları kooperatifler yoluyla gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

-Küçük sanayi işletmelerinin eğitim, araştırma, deneme ve benzeri konularda, teknik bilgi veren her düzeydeki eğitim ve araştırma kuruluşları ile işbirliği yapmaları, onların teknik kapasite ve personelinden bir ücret karşılığı yararlanmaları sağlanacaktır. Küçük sanayide çalışan teknisyenlerin proje bazında bir çalışmanın yürütülmesi koşuluyla, bu kurumlarda özel eğitimden geçirilmesi olanakları geliştirilecektir.

-Esnaf ve sanatkârlar ile küçük sanayi işletmelerinin özellikle nitelik ve fiyat konularında bütün üyelerini içine alan meslek örgütleri yoluyla kendi kendilerini etkin bir biçimde denetlemeleri sağlanacaktır.

-Esnaf ve sanatkârlığa girişte devletin ve meslek örgütlerinin işbirliğiyle, meslek öncesi eğitim ve denetim kursları düzenlenecektir.

-Küçük sanayi ürünlerinin ve el sanatlarının yurt içi ve yurt dışı pazarlanmasına yardımcı olma üzere fuar ve sergilere katılınacak, ayrıca geçici, gezici ve sürekli sergilerin ve satış merkezlerinin düzenli olarak açılması sağlanacaktır.

-El sanatlarının ulusal değer ve özelliklerini ortaya çıkarmaya ve yaşatmaya yönelik yurdun bütün yerleşim merkezlerini kapsayan, konu bazında bir araştırma ve envanter çalışması yapılacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Bugün daha çok, çeşitli küçük üreticileri kredilendirmekte olan T. Halk Bankasının olanaklarının, bu üreticilerin niteliklerini ve kendi finansman durumunu göz önünde tutan bir plan çerçevesinde tarım kesimi dışındaki üretim kooperatiflerinin kısa vadeli kredi gereksinmelerini karşılamaya yöneltmesi esas olacaktır. Banka, esnaf ve sanatkârın üretim faaliyetlerini geliştirici atılımlarını destekleyen ve ekonomik ve teknolojik değişimin gerektirdiği durumlarda meslek ve sanat dalını değiştirmesini kolaylaştıran bir kredi politikası izleyecektir.

-Üretim kooperatifleri ve üst kuruluşları ile tüketici ya da esnaf kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları arasında bağlantı ve işbirliği kurulacaktır.

-Esnaf ve sanatkârların durumlarını düzeltmek, geleceklerini güvence altına almak ve gelişmeye katkılarını artırmak üzere:

- Daha büyük işletmeciliğe geçebilmeleri,

-Çağdaş teknolojilere uyabilmeleri,

-Teknolojik gelişme veya ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişme sonucu meslekleri geçersiz duruma geldiğinde yeni meslekler için eğitim görebilmeleri veya olanak edinmeleri.

-Girdilerini, araçlarını ve gereçlerini, topluca ve düşük maliyetle sağlayabilmeleri, kolaylaştırılacaktır.

-Çırakların hakları etkin biçimde korunacaktır ve çıraklık eğitimi örgün eğitimle bağlantılı olarak düzenlenip denetlenecektir. Öylelikle çırakların eğitimde ve yaşamada ilerleyebilmeleri güvence altına alınacaktır.

5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

-Esnaf ve sanatkâr, hizmet sektörü ile küçük imalat ve sanayi sektörlerinde önemli bir üretim, sosyal açıdan ise güvenilir bir istikrar

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

unsurudur. Kısıtlı sermaye kullanılarak, insan yeteneği ve çalışma gücünün en verimli şekilde üretime geçirildiği politika tedbirleri alınacaktır.

-Plan dönemi içinde esnaf ve sanatkâr kesiminin üretim gücü artırılacak; küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerini görmede daha etkili bir hale gelmesi için gerekli teşvik politikaları uygulamaya konacaktır.

-T. Halk Bankası kaynaklarının kullandırılmasında kurulu ilkelerine uygun şekilde, optimum leği, sermayenin etkin kullanımını ve teknolojik gelişmeyi gözetten küçük sanayi işletmeleri ile esnaf ve sanatkâra ağırlık verilecek ve bu bankanın kredi imkânları geliştirilecektir.

Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicilere Devlet desteği ile sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkânları artırılacaktır.

- 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanununu yeniden düzenleyen 62 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca da "Esnaf ve Sanatkâr Tanımı" belirlenecektir.

-Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayi kesiminin ülkemizde mülkiyetinin yaygınlaştırılması konusundaki önemli rolü de dikkate alınarak, üretim gücünün artırılmasına ve üretim yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasına yardımcı olacak mali ve teknik destek sağlanmasıyla ilgili tedbirlere öncelik verilecektir. İ ve dış pazarlama organizasyonu içerisinde, özellikle organize olmamış küçük işletmelerin piyasayla irtibat kurmaları amacıyla teknik danışmanlık hizmetleri sağlanacak ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirilecektir.

-Küçük sanayi geliştirme çalışmaları çerçevesinde, öncelikle ele alınacak iş kolları belirlenecektir.

-Bütün esnaf ve sanatkârların, ülke düzeyinde başlatılmış olan "Esnaf ve Sanatkâr Sicilci" kapsamına dahil edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerini daha etkili bir hale gelmesi için gerekli teşvik politikaları uygulamaya konacaktır.

-Küçük sanayide kalite kontrolünün yapılması amacıyla gerekli organizasyon sağlanacaktır.

-Aile tasarruflarının yatırıma dönüşmesinde önemli rolü olan küçük sanayi sitelerinin, küçük sanayi potansiyelinin geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılması amacıyla bu sitelerin yaygın bir şekilde yapılmasına ağırlık verilecektir.

-Küçük sanayi sitelerinde yaygın teknik eğitim ve işbaşı eğitiminin bir arada yürütüleceği bir eğitim sistemi oluşturulacaktır.

-Ferdî mülkiyet sistemi içinde önemli bir yere sahip olan küçük işletmelerin birlikler halinde teşkilatlanarak üretim güçlerini artırmaları sağlanacaktır.

-Küçük işletmelerde ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün eğitilmesine ve teknik yayım hizmetlerinin yapılmasına önem verilecektir.

-El sanatlarının sosyal ve ekonomik fonksiyonlarını uyum içinde ele alan bir eğitim ve üretim planlaması sağlanarak pazarlama imkanları geliştirilecektir.

-Türk el sanatlarının tanıtılmasına ortaöğretim müfredat programlarında yer verilecek, mesleki ve teknik eğitim programlarında ise, bölgesel el sanatlarımız araştırılarak yeni meslek dallarının açılması sağlanacaktır.

-Bu sektörü ilgilendiren kamu politikalarının çizilmesinde gerek duyulan istatistiklerin zamanında ve sağlıklı olarak sağlanması için başlatılan çalışmalar sürdürülecek ve DİE tarafından her yıl işyerleri sayımı yapılacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

-Esnaf ve sanatkâr kesiminin üretim gücünün artırılması suretiyle küçük teşebbüsün geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli sanayinin yeniliklere uyum gösteren bir yapıya kavuşturularak büyük sanayiye entegre olması teşvik edilecektir.

-Halk Bankası kaynaklarının kullanılmasında, kuruluş ilkelerine uygun şekilde, küçük sanayi işletmeleri ile esnaf ve sanatkâra ağırlık verilmesi ve bankanın kredi imkanlarının geliştirilmesi sürdürülecektir.

-Ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayan küçük teşebbüsler olarak esnaf, sanatkâr ve küçük sanayinin desteklenmesine ilişkin politikalar geliştirilecektir.

-Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta düzenlemeler yapılarak küçük sanayi mamûllerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

-Küçük sanayi işletmelerinin yapımı, küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerinde yoğunlaştırılacak, bunun yanında küçük sanayinin orta ve büyük sanayiye entegre olması ve yan sanayi sistemi içinde gelişmesi için gerekli teşvikler sağlanacaktır. Yeniden değerlendirme müessesesi yaygınlaştırılacaktır.

-Küçük sanayide, kalitenin yükseltilmesi ve kontrolü ile ilgili düzenleme çalışmaları, Avrupa Topluluğuna giriş süreci de dikkate alınarak uluslararası standartlarda ve rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmet üretimini sağlayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.

-Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin kapasite kullanım imkanlarıyla iç ve dış pazarlama potansiyelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar öncelikli olarak yapılacak, bu amaçla işletmelerin birlikler halinde teşkilatlandırılmaları desteklenecektir.

-Küçük işletmeler için başta finans yönetimi olmak üzere müteşebbisler eğitimi programları uygulanacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Küçük sanayi sitelerinde bir yandan çıraklık ve işbaşı eğitimi imkanları geliştirilirken, diğ er yandan ihtiyaç duyulan vasıflı insan gücünün eğ itilmesine önem verilecektir.

-Üniversite, araştırma kurumları ve küçük sanayi iş birliği geliştirilerek desteklenecek, teknoloji yoğun küçük işletmelerin teknoparklar çevresinde teş viki sağ lanacaktır.

-Küçük sanayinin geliş mesine yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağı rlık verilecektir.

-Küçük işletmelere verilmekte olan ucuz krediler imkanlar ölçüsünde artırı lacak, proje bazındaki kredi taleplerinin ipotek karş ılığı olmadan değ erlendirilmesini sağ layacak bir sistemin geliş tirilmesine çalış ılacaktır.

-İstihdamın geliş mesini sağ layacak ortamın yaratılması idamesi esastır. Bu çerçevede, genel hedefler doç rultusunda yatırımların teş vik edilmesi; müteş ebbislik ruhunun ve teş ebbüs gücünün geliş tirilmesi, küçük ve orta ölçekli teş ebbüslerin desteklenmesi, nitelikli iş gücü yetiştirilmesi ve mevcut iş gücünün niteliğ inin yükseltilmesi; iş gücü piyasasında karş ılaşı lan ve istihdamın geliş mesini olumsuz şekilde etkileyen unsurların ve aksaklıkların ortadan kaldırılması istihdam politikasının temel ilkeleridir.

-Küçük ve orta ölçekli teş ebbüslerin geliş tirilmesi sağ lanacak, mevzuatta ve uygulamada karş ılaşı lan güçlükler ortadan kaldırılacak ve bu teş ebbüslerin geliş mesi desteklenecektir.

-Kendi iş ini kuracaklara sağ lanan çok yönlü destek hizmetleri artırılacak ve yaygınlaşt ırılacaktır.

7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

-Küçük sanayi işletmelerinin yatırım ve işletme safhalarında finansman baş ta olmak üzere, teknik bilgi, kalite, pazarlama ve araştırma önemli sorunlar olmaya devam etmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Devletin fiyatı piyasada oluşan mal ve hizmetlerle ilgili faaliyetleri düzenleyici müdahalesi sınırlı tutulacak, sistemin rekabet kuralları içinde etkin bir şekilde işlemesi sağlanacaktır. Bu çerçevede çiftçi, işçi, esnaf, tüccar, işadami, müteahhit gibi kesimler devlet kapısına bakmaktan kurtulacaktır.

-Türk Cumhuriyetlerinde Türk müteşebbisi, esnafı ve sanatkârının iş kurması için gerekli altyapı ve bilgi desteği sağlanacaktır.

-Bağ-Kur'da aktif sigortalıların primlerini zamanında ödememelerinden ve sigorta yardımlarının devamlı artmasından kaynaklanan finansman darboğazının aşılabilmesi için köy ve mahalle muhtarlarının primlerinin il özel idarelerince kesilmesi, sosyal yardım zammının taban aylığa dönüştürülmesi, sosyal güvenlik destek primi uygulamasının getirilmesi, Kurumda uygulanan otomatik basamak yükseltme sınırının 6'dan 13'e çıkarılması, tarım sigortalıları temsilcisinin Bağ-Kur Yönetim Kurulu'na katılması, istihkak ödemeleri ile teminat iadeleri ve kredi işlemlerinde, esnaf, sanatkâr ve bağımsız çalışanların Bağ-Kur'a üye olmaları ve prim borçlarının bulunmaması şartının aranmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

-GAP yöresindeki organize sanayi bölgeleri plan döneminde tamamlanacak ve küçük sanayi sitelerinin yapımına önem verilecektir.

-Bölgesel sanayi merkezleri ile küçük sanayi siteleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla desteklenecek sanayi türleri tespit edilecek ve geliştirilecektir.

-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine öncelik vermek üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Girişimciliği Destekleme Projeleri uygulayacaktır. Belirtilen girişimcilerin finansman desteğini karşılamak üzere Türkiye Halk Bankası'nca gerekli tedbirler alınacaktır.

-Yerel ekonomik potansiyellerin bu doğrultuda harekete geçirilmesi için başlangıç aşamasında kamunun da dolaylı teşvik ve

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

desteğiyle yerel doğa, insan gücü ve finansman kaynaklarını kullanarak piyasada rekabet etme gücüne sahip olacak girişimlerin gelişmesi sağlanacaktır. Üretken ekonomik faaliyet ve istihdam potansiyeli taşıyan somut projelerin gerçekleştirilmesini sağlayacak çözümler, yerel ihtiyaç ve kapasiteleri de dikkate alacak küçük, esnek ve etkili bir birim aracılığıyla hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, özellikle besicilik, arıcılık, su ürünleri, bağ ürünleri, çeşitli gıda ürünleri, halıcılık, el sanatları, inşaat malzemeleri, mobilyacılık, ayakkabıcılık, konfeksiyon ürünleri, plastik eşya, metal işleme, tıbbi malzeme ve aletler, belirli elektronik ürünler ve benzeri dallarla turizm ve belirli hizmet alanlarında faaliyet gösterecek ya da faaliyetlerini genişletecek girişimler hedeflenecektir. Genelde kırsal sanayiler desteklenecektir. Yarım kalmış yatırımlardan görelî olarak sınırlı bir destekle rekabet edebilme potansiyeline sahip olanların faaliyete geçmelerinin sağlanmasına çalışılacaktır.

-Endüstriyel faaliyetlere elverişli olmayan bölgelerin geliştirilmesine yönelik olarak her bölgenin karakteristik özelliklerine göre hayvancılık, tarım, el sanatları gibi faaliyetler desteklenecektir.

-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından, yeni girişimcileri, teknolojik gelişmeler ve yönetim teknikleri konusunda eğitmek, hazırlayacakları projelere finansman sağlamak ve danışmanlık hizmetleri ile desteklemek üzere bir program hazırlanacaktır.

8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

-İstihdamın artırılmasında, istikrarlı bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi yanında istihdama yönelik üretken yatırımların artırılması, yerel ekonomik potansiyellerin harekete geçirilmesi, KOBİ'lerin istihdam yaratma kapasitelerinin desteklenmesi ve işgücünün genel eğitim ve beceri düzeyinin yükseltilmesi önem arz etmektedir.

-İmalat sanayiinde AB ile gümrük birliği sağlanması sonucunda dış rekabete açılmada önemli mesafe alınmıştır. Ancak, son yıllarda yaşanan küresel krizler ve deprem felaketi sanayiye hem talep hem arz yönüyle

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

etkilemiş, üretimde gerileme, ihracatta durgunluk yaşanmıştır. Sanayide, başta fiziki altyapıdaki ilerlemeler, ülkemizin AB'ye aday ülke konumu ile genç ve dinamik işgücü potansiyeli gibi avantajlar dikkate alınarak; önümüzdeki dönemde bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan sektörlerin gelişmesi, geleneksel sektörlerin rekabet gücünün artırılması, KOBİ'lerin geliştirilmesi ve girişimciliğin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

-Esnaf ve sanatkârlara Türkiye Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkâr kredileri sağlanmakta, ayrıca KOBİ kapsamına giren esnaf ve sanatkârlar KOBİ kredilerinden faydalandırılmakta ve bu kesim vergi muafiyetlerinden yararlandırılmaktadır. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri plasman miktarı Kasım 1999 tarihinde 325 trilyon TL'ye yükseltilmiştir. Bu rakam Halk Bankası tarafından KOBİ'lere kullanılan kredilerin yüzde 43'üne karşılık gelmektedir. 99/12474 sayılı Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karara göre Yatırımları Teşvik Fonundan tahsis edilecek kaynakların en az yüzde 20'sinin Esnaf ve Sanatkâr Odalarına kayıtlı işletmelere tahsis edilmesi hükmü getirilmiştir.

-KOBİ'lerin finansman, istihdam, kalite ve standart alanlarındaki sorunlarının çözümüne katkı sağlamak amacıyla KOBİ yatırımlarına kredi, vergi istisnası, yatırım indirimi, KDV desteği ve enerji desteği gibi yardım unsurlarından yararlanma imkanı getirilmiştir.

-Bakanlar Kurulunun İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında yayımlanan tebliğler ile KOBİ'lere ihracat, tanıtım, Ar-Ge alanlarındaki faaliyetlerinde devlet yardımları sağlanmaktadır.

-KOBİ'lere finansal destek sağlanması, kuruluş, gelişme ve büyüme aşamalar ında danışmanlık hizmetleri verilmesi amacıyla TOBB öncülüğünde KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş. (KOBİ A.Ş.) kurulmuştur.

-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yürütölen faaliyetler çerçevesinde; KOBİ'lere yatırım, üretim, yönetim ve pazarlama konularında danışmanlık hizmetleri verilmiş, ortak kullanım atölyeleri ve laboratuvar hizmetleri ile

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

özellikle imalat sanayiinde çalışan firmaların gelişmiş teknolojilerle tanışması sağlanmıştır. Küçük ve Orta Boy İşletmeler Bilgi Ağı (KOBİ-NET) projesi ile KOBİ'lerin ve ürünlerinin dış pazarlarda tanıtımı yapılmış ve elektronik ticaretin teşviki için ilk adımlar atılmıştır.

-KOBİ'lere yönelik hizmetlerin nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesi ve kurumlar arası etkin koordinasyon sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

-Esnaf ve sanatkârların, ulusal ve uluslararası gelişmeleri izleyebilen, iş potansiyelini geliştirebilen bir yapıya kavuşturulması, sosyal ve ekonomik refah düzeyinin artırılması esastır.

-Yapılan işin niteliği gereği şehir merkezinde yer alması gereken örgütlenmiş esnaf ve sanatkârların toplu işyerleri kurmaları yerel yönetimlerce desteklenecektir.

-Belediyelerin esnaf ve sanatkâr kesimi ile kesişen alanlarda verdikleri hizmetler gözden geçirilecek ve ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

-Büyük alışveriş merkezlerinin şehir dışında faaliyet göstermeleri sağlanacaktır.

-Küçük esnafın haksız rekabete karşı korunması için örgütlenmeleri desteklenecektir.

-Küçük esnaf ve sanatkârın finansman sorunu çözülecektir.

-Esnaf ve sanatkârlara yönelik ana plan hazırlanacaktır.

-507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu günün anlayış ve ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

-Yeni sanayi odaklarının oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak girişimcilere sunulan Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına ilave olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için Örnek Sanayi Siteleri uygulaması başlatılacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Organize sanayi bölgelerinde, orta büyüklükteki sanayi için arsalar üretilecektir.

-Orta ve büyük ölçekli sanayinin entegre edileceği İleri Teknoloji Organize Sanayi Bölgeleri ile Teknokentler oluşturulacaktır.

-Kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan; turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimciler desteklenecektir.

-Serbest zamanların değerlendirilmesi kültürünün geliştirilmesi için yaygın ve örgün eğitim programlarından yararlanılacaktır. Çocukların erken yaşlarda sanat ve geleneksel el sanatları ile tanışmalarının sağlanması amacıyla Kültür Bakanlığının eşgüdümünde, projeler geliştirilecek ve uygulamaya konulacaktır.

-Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.

-KOBİ'lerin uluslararası piyasalarda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslararası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerini gidermeleri amacıyla Sektörel Dış Ticaret Şirketleri modelinin teşvikine devam edilecektir. Ayrıca, KOBİ'lerin organizasyon yapıları içinde pazarlama ve ihracat birimlerinin oluşturulması yönünde gerekli danışmanlık ve destek hizmetleri sağlanacaktır.

-İstihdamın artırılmasında ve işsizliğin azaltılmasında önem taşıyan ve sanayi sektörünün gelişmesine girdi vererek destek sağlayan KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami şekilde yararlanılacaktır. Bu amaçla küçük ve orta boy işletmeler ile bireysel girişimlere yönelik eğitim, proje, finansman, organizasyon, pazarlama ve teknoloji alanındaki destekler artırılacaktır.

-KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esastır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-Bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde, KOBİ'lerin payının artırılması için gerekli imkanlar sağlanacaktır.

-KOBİ'ler sermaye piyasası ve mali piyasalarla düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Kredi garanti fonu, risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

-KOBİ'lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana-yan sanayi bütünleşmesi, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılması desteklenecektir.

-KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.

-KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak, aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları teşvik edilecektir.

-KOBİ'ler Ar-Ge çalışmalarına yöneltilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır. Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.

-KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilecektir. Kredi garanti fonu sisteminin güçlendirilmesini ve yaygınlaştırılmasını, devletin katkısının artırılmasını sağlamak üzere gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

-KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

-KOBİ' lerle ilgili mevzuat AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

-Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmeleri sağlanacaktır.

9. Dokuzuncu Kalkınma Planı

-Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerde; sektörün girdi ve çıktı tarafı göz önüne alınarak tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü analiz edildiği, bir yandan kayıt dışılığın önlenmesinin, verimlilik ve kalitenin artırılmasının ve hijyenik yönden sağlık kurallarına uyumun sağlanmasının, diğ er yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkâr ağırlıklı yapısının, işletmelerin birleştirilmesi gibi ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecektir.

-Başta geleneksel el sanatlarımız olmak üzere, maddi kültür ürünlerimiz ihraç ürünlerine dönüştürülecektir.

-Kırsal alanda, e-ticaret de kullanılarak, tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve pazarlanması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğ er alternatif üretim faaliyetleri geliştirilecektir.

-İşletmelerin uygun koşullarla finansman kaynaklarına erişimi kolaylaştırılacak ve bu kaynaklarda çeşitlilik sağlanacaktır. Başta KOBİ'ler olmak üzere girişim sermayesi, başlangıç sermayesi ve kredi garanti sistemi geliştirilerek işletmelerin kredi temini kolaylaştırılacaktır.

-Kamunun iş dünyasına sunduğu hizmetler, süreçlerin yeniden yapılandırılması suretiyle bütünleşik bir yapıda elektronik ortama taşınacak, bu hizmetlerin işletmeler tarafından yaygın kullanımına yönelik tedbirler alınacaktır. Buna paralel olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş süreçlerinde kullanılması, elektronik ortamda iş yapma biçimlerinin ve e-ticaretin yaygınlaşması ile işletmelerin maliyetlerini düşürmeleri, verimliliklerini yükseltmeleri ve yurtiçi ve yurtdışı satış potansiyellerini

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

geliştirmeleri desteklenecektir. Ayrıca, e-ihale uygulamalarının yaygınlaşması ile özellikle KOBİ'lerin kamu alımlarına katılımı için uygun, şeffaf ve rekabetçi ortam yaratılacaktır.

-Kayıt dışı işletme, kişi ve çalışanların kayıt altına alınabilmesini teminen kayıtlı sistem güçlendirilecektir. Bu amaçla, idari-mali ve yasal yükümlölükler bütçe imkânları doğrultusunda kademeli olarak azaltılacak, başta KOBİ'ler olmak üzere kayıtlı işletmelere yönelik finansman olanakları artırılacak, iş ve çalışma hayatına ilişkin mevzuat basitleştirilerek bürokratik formaliteler azaltılacak, işletmelerin kurumsallaşması teşvik edilecek, kayıtlı işletme ve bireylere yönelik kamu hizmetleri iyileştirilecek, iş ve işgücü piyasasında esneklik artırılabacaktır. Kayıt dışı sektörle mücadelede aktif rol oynayan kurumlar arasında etkin işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır.

-KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini artırmak ve yeni pazarlara açılmalarını sağlamak için, iş kurma ve iş geliştirme aşamalarında eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlanacaktır. Bu amaçla, İşGEM ve benzeri yapılanmalar yaygınlaştırılacak ve etkinliklerini artırmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

-Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklılaştırılmış KOBİ politikaları uygulamaya geçirilecektir. Bu kapsamda; ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün yetiştirilmesine, finansman kaynaklarının genişletilmesi ve araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara ve teknolojiye erişimin kolaylaştırılmasına özel önem verilecektir.

C. Uygulanan Politikalar

Cumhuriyet döneminde esnaf ve sanatkârlara yönelik olarak uygulanan politikaların Meşrutiyet dönemindeki politikaların devamı niteliğinde olduğu söylenebilir. Bir taraftan büyük kapitalist yetiştirilmeye çalışılırken, diğer taraftan toplumun omurgasını oluşturan orta sınıfları desteklemek için sosyal ve ekonomik politikalar geliştirilmiştir.¹³³

¹³³ Dinçer, a.g.m., s.755-756.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Cumhuriyetin ilk yıllarında özel sektörü geliştirme çabalarının yanı sıra, devlet eliyle sanayileşme politikaları kapsamında bazı önemli malların üretilmesi için KİT'ler kurulmuştur. Büyük ölçekli özel sektör sermaye kıtlığı nedeniyle sınırlı olarak gelişirken, girişimcilik faaliyetleri halk arasında yaygınlaşmıştır. Birçok küçük işletme, KİT'ler için yedek parça, bazı nihai ürünler ve yarı işlenmiş ürünler üretmek için kurulmuştur. Ülke, II. Dünya savaşına katılmamış olsa da savaştan ağır bir şekilde ekonomik olarak etkilenmiştir. 1950'lerde ekonomik ve politik değişim başlamış ve özel sektörün gelişimine büyük önem verilmiştir. Birçok KOBİ yardımcı sanayi ve geleneksel el işi ürünleri üretmeye başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde esnaf, sanatkâr ve mikro işletmelerle ilgili uygulanan politikalar, "kredi politikası", "küçük sanayi geliştirme merkezi projesi", "KOSGEB", "küçük sanayi siteleri", "sosyal güvenlik politikası", "mesleki örgütlendirme politikası" ve "mesleki eğitim politikası" olarak incelenebilir.

1. Kredi Politikası

Cumhuriyet döneminde mikro ve küçük işletmelere yönelik en önemli politika, bu işletmelerin ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlayacak olan mali kurumların kurulması olmuştur. Bu politikalar, kamu bankaları ve bu bankalara yardımcı olan kooperatifler eliyle uygulanmıştır. Ancak kooperatifler, bağımsız ve kaynak yaratıcı örgütler şeklinde bir işleve sahip olmamış, kredilerin dağıtılmasında ve geri alınmasında bankalara yardımcı bir araç görevi üstlenmişlerdir.

Esnaf ve sanatkârlara kredi veren başlıca kuruluş 1933 yılında "tefecilerle mücadele edebilmek için bir taraftan tefeciliği ve tefecileri çerçevelemek, diğer taraftan yeni kredi müesseseleri tesisi suretiyle fiilen ihtiyacı karşılamak lazımdır" gerekçesiyle kurulan Türkiye Halk Bankası'dır. 1950 yılına kadar şube açamayan, sadece gerekli gördüğü yerlerde kurulan Halk Sandıklarına kredi veren Banka'nın statüsü çıkarılan 5652 sayılı yasa ile değiştirilmiş, amaç ve görevi esnaf ve sanatkârların kredi ihtiyaçlarını karşılamak olarak netleştirilmiştir. Kanunda ek bir görev olarak

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

diğer banka muamelelerini yapabileceği belirtilmekle birlikte, bu muamelelerin zamanla asli görevinin önüne geçtiği görölmüştür.

Uygulamada mikro ve küçük işletmelere verilen krediler dörde ayrılmaktadır.

Esnaf-Kefalet Kooperatifleri vasıtasıyla verilen krediler: Bu kooperatiflerin en önemli işlevi, Halk Bankası kredilerine güvence sağlamaktır. Halk Bankasının Esnaf Kefalet Kooperatifleri aracılığıyla verdiği krediler, "kısa süreli işletme kredileri", "donatım kredileri", "özel tertip tesis ve işletme kredileri" ve "taşıt kredisi" olarak sıralanabilir. Banka kredilerinin önemli bir kısmı kooperatiflerin güvencesi altında kısa vadeli krediler halinde dağıtılmakta, geri alınmakta ve tekrar dağıtılmaktadır. Esnaf-Kefalet Kooperatiflerinin Halk Bankasından Kredi alması yasal bir sisteme bağlanmadığı için, Bankanın hangi kooperatife ne kadar kredi vereceği siyasi iktidarların inisiyatifine bırakılmıştır. Kooperatif güvencesi ile Halk Bankası kredilerinden yararlanan küçük işletme sayısı oldukça azdır.¹³⁴

Küçük sanayi kredileri: Halk Bankasının küçük sanayiciler için tahsis ettiği kredilerdir. Bu kredilerden küçük sanayicilerin yeterince yararlanamadığı görölmüştür. Kredi karşılığında istenen teminatların yüksek olması nedeniyle, bu kredilerden daha çok orta ve büyük ölçekli işletmelerin yararlanması söz konusu olmuştur.

Fon kredileri: Sanayi Bakanlığı başta olmak üzere ilgili bakanlıkların bütçelerinden ayrılan ödeneklerle kullanılan fon kredileri, daha ziyade küçük sanayi çarşı ve siteleri kurmak isteyen kooperatiflere ve belediyelere tahsis edilmiştir. Ancak küçük sanayicilerin bu kredilerden yeterince yararlanamadıkları görölmektedir.

Ticari Krediler: Halk Bankasının piyasadan kolayca kredi sağlayamayan esnaf ve sanatkârlara açtığı krediler mesleki, piyasadan serbestçe kredi sağlayan tüccar ve sanayicilere açtığı krediler ticari

¹³⁴ Dinçer, a.g.m., s.757.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kredilerdir. Ticari kredilerin bir bölümü ihtisas kredileri şeklinde esnaf, sanatkâr ve küçük işletmelere kısa vadeli olarak verilmektedir.

Bağ-Kur kredileri: Bağ-Kur'un "toplu işyeri kredisi" uygulamasına 1975 yılında başlanmıştır. Bu kredilerden en az 15 Bağ-Kur sigortalısının kurduğu kooperatifler yaralanabilmiştir. Ayrıca Bağ-Kur'a iki tam yıl prim ödeyen en az 15 üyesi olan "Sınırlı Sorumlu Yapı Kooperatifleri"ne kredi verilmiştir.

2. Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi Projesi

Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi projesi I. Beş Yıllık Kalkınma Planında küçük sanayi üretimini rasyonelleştirmek amacıyla bir politika olarak yer almıştır. Hükümet böyle bir merkezin kurulabilmesi için 1966 yılında Birleşmiş Milletler Özel Fon Projesinden talepte bulunmuştur. Ancak yapılan görüşmeler hep sürüncemede kalmıştır. 1969 yılı ortalarında Birleşmiş Milletler temsilcileriyle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkilileri arasında yapılan müzakereler sonucunda, ulusal ölçekte uygulanması gereken proje Gaziantep pilot projesi olarak sınırlı ölçekte uygulanmıştır.

Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı nezdinde Milletlerarası Anlaşma çerçevesinde 1973 yılında Gaziantep'te pilot proje niteliğinde, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM); küçük sanayi işletmelerine, ortak kolaylık atölyeleri ile hizmet vermeye başlamış, daha sonra bu çalışmalar genel bir değerlendirmeye tabi tutularak, 17.6.1983 tarihinde 6744 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) kurulmuştur.

Yine Bakanlar Kurulunun 10.11.1978 günlü 16728 sayılı kararı ile onaylanıp yürürlüğe giren "Sınai Eğitim Hizmetlerinin Verilmesine Dair Milletlerarası Anlaşma'ya göre, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM) kurulmuş, faaliyetlerine başlamıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

KÜSGET; küçük ve orta ölçekli işletmelere, Geliştirme Merkezleri aracılığıyla teknik danışmanlık hizmetleri vermiş, modern işletmecilik ilkeleri bu işletmelerde uygulamaya koymuş; dünya standartlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve yaygınlaştırılması, teknolojik üretim seviyesinin yükseltilmesi, istihdam kapasitesinin artırılması yolunda çalışmalarda bulunmuş, çağdaş yönetim becerilerinin kazandırılması için teknik altyapının kuvvetlendirilmesine ilişkin hizmetleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. SEGEM ise; küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan teknik elemanların ve yöneticilerin eğitim ihtiyacını karşılamak üzere çok sayıda program düzenlemiş, eğitimin her konunun başında yer alan en önemli etken olması gereğinden hareketle, yaşam boyu eğitim anlayışını yaygınlaştırma amacıyla hizmet veren bir kuruluş olmuştur.

3. KOSGEB

KÜSGET ve SEGEM'in proje mahiyetinde gerçekleştirmeye çalıştığı bu hizmetlerin süreli olması, kısıtlı olanaklarla yurt düzeyinde gereken katkıyı yeterince karşılayamaması nedeniyle, bu iki kuruluşun bir çatı altında daha kapsamlı, ülke çapında sürekli ve yaygın hizmet verebilecek bir konuma kavuşturulması bakımından, yasal bir düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Böylece Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB); Ülkemiz ekonomisinde işyerleri ve istihdam payları yönünden büyük bir öneme sahip olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide bütünleşmeyi ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, 12 Nisan 1990 tarihinde kabul edilen 3624 sayılı Kanunla kurulmuştur.

KOSGEB'in amaç ve faaliyetleri şunlardır:

- Küçük işletmelerin iş fırsatları ve başarılarını artırmak,
- Küçük işletmelere ve Girişimcilere sağlıklı, huzurlu, zengin iş ortamları sağlamak,

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- KOSGEB'i; bilgi, teknoloji ve finansman araçlarını yöneten önder bir kuruluşa dönüştürmek,
- Türkiye'deki küçük işletmelerin sesi olarak hizmet vermek,
- Küçük işletmeleri en çok vergi veren kuruluşlar haline getirmek, Elektronik ticaretin gelişmesinin önündeki tüm teknik engelleri kaldırmak, bu konuda ilgili kuruluşlarla amaç ve görev birliği oluşturmak,
- Teknoparkların, teknokentlerin oluşturulmasına katkıda bulunmak.

1990 yılında 8 adet hizmet merkezi ile faaliyete başlayan KOSGEB, bugün Türkiye'nin 33 ilinde kurulu 52 hizmet merkezi ile küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermektedir.

4. Küçük Sanayi Sitelerinin Kurulması

Küçük sanayi siteleri imalat ve tamirat işleri yapan sanatkârları bir arada toplamaya yönelik bir tür kümeleme politikası olarak uygulamaya konmuştur. Ancak bu sitelerde işyeri sahibi olanlar arasında sanatkârlıkla ilgisi olmayan çok sayıda kişinin bulunması, bu sitelerin küçük üreticilerin hizmetinde olması amacını olumsuz yönde etkilemiştir. Sanatkâr olmayan işyeri sahiplerinin yüksek kiralar talep etmesi, finansman sıkıntısı içinde olan sanatkârları zorlamıştır. Ayrıca şehir merkezlerinden uzak olan bu siteler pazarlama örgütü olmayan küçük imalatçıları olumsuz yönde etkilemiştir.

5. Sosyal Güvenlik Politikası

Esnaf ve sanatkâr kesimi Cumhuriyet Döneminde uzun süre sosyal bir güvenceye sahip olamamıştır. Sosyal güvenliklerini geleneksel sosyal dayanışma düzeni içinde sağlamaya çalışan bu kesim, anayasal bir hak olan sosyal güvenlik hakkını ancak 1972 yılında elde edebilmiştir.

Esnaf ve Sanatkârlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu BAĞ-Kur 1971 yılında 1479 sayılı kanunla kurulmuş ve kanunun uygulanmasına 1972 Ekiminde başlanmıştır. BAĞ-KUR Kanunu ile esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlara malullük sigortası, yaşlılık sigortası

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ve ölüm sigortası hakları sağlanmış, ancak sosyal güvenlik şemsiyesi altındaki diğer kesimlerin aksine hastalık ve analık sigortası hakları verilmemiştir. Bu haklarına daha sonra genel sağlık sigortası kapsamında yapılan düzenlemelerle kavuşabilmişlerdir.

6. Mesleki Örgütlendirme Politikası

Cumhuriyetin kurulmasından sonra esnaf ve sanatkârların mesleki örgütlenilmesi konusunda yapılan ilk düzenleme 2 Mayıs 1924 tarihli 655 sayılı kanunla olmuştur. Kanun mikro ve küçük işletmeleri dernek statüsünde düzenlemiş ve Kanun'un 10. maddesi bu derneklerin Ticaret Bakanlığı'nın denetimini altına almıştır. 1943 yılında kabul edilen 4355 sayılı Ticaret Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu ile oda statüsüne geçen esnaf ve sanatkâr örgütleri yarı kamusal bir nitelik kazanmıştır. Ancak küçük işletmelerin büyük işletmelerle birlikte ele alınması ve küçük işletmelerin kendilerine özgü sorunlarının göz ardı edilmesi nedeniyle, bu kanunla getirilen sistem uzun ömürlü olmamıştır.

1949 yılında çıkarılan Kanun Ticaret ve Sanayi Odalarından ayrı olarak esnaf ve sanatkâr odalarının kurulmasını mümkün kılmış ve bu odalara kayıt olma zorunluluğunu getirmiştir. Mesleki örgütlendirme ile ilgili halen yürürlükte olan düzenleme 1964 yılında çıkarılan 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar kanunuyla gerçekleştirilmiştir. Özü itibarıyla bir önceki Kanundan pek farklı olmayan bu kanun, mesleki örgütlenmeyi daha karmaşık ve daha az fonksiyonel duruma getirmiştir.¹³⁵ Esnaf Ve Sanatkâr odalarının üst örgütü olan TESK mikro ve küçük işletmelerin çıkarlarını yeterince savunabildiğini söylemek güçtür. Özellikle, küçük işletmelerde üretimin rasyonelleştirilmesi, eğitim ve danışmanlık konularında ciddi adımlar atamamıştır.

¹³⁵ Dinçer, a.g.m., s.760.

7. Mesleki Eğitim Politikası

Küçük imalat ve hizmet sektöründe faaliyette bulunan sanatkârlar işgücü ihtiyaçlarını çıraklık kurumu ile karşılamaktadırlar. Çıraklık kurumu aynı zamanda bu mesleklerin devam edebilmesinin temelini oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde özellikle küçük imalat alanındaki çırakların eğitimi konusu üzerinde zaman zaman durulmuş, ancak günümüzde geline nokta itibarıyla de henüz çağın ve ülkenin gerçeklerine uygun tam bir sistem kurulamamıştır. Ticaret sektöründeki çırakların eğitimi ve sorunları ise hiç gündeme gelmemiştir.

Cumhuriyetin kuruluşundan 20 Haziran 1977 tarihinde 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu çıkarılıncaya kadar geçen dönemde çırak, kalfa ve usta eğitiminde büyük kamu kuruluşlarındaki az sayıdaki uygulamanın dışında bir sistem bütünlüğü sağlanamamıştır.¹³⁶ Ancak 2089 Sayılı Kanunun da ihtiva ettiği hükümler itibarıyla küçük sanayideki çırakların eğitimi sorununa çözüm getirdiğini söylemek zordur. Nitekim 1981, 1982, 1983 ve 1984 yılı programlarında 2089 sayılı Kanunun yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

1986 yılında yürürlüğe giren 3308 sayılı Çıraklı ve Mesleki Eğitim Kanunu ile çıraklık ve meslek eğitiminin bütünlük içinde düzenlenmesi hedeflenmiştir. Kanun, mesleki eğitimi "çıraklık eğitimi", "tam ve yarı zamanlı okul eğitimi" ve "meslek kursları" olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Ancak, 2089 Sayılı Kanunda olduğu gibi, bu Kanunda da teorik ve uygulamalı eğitim arasında bütünlüğü sağlayacak düzenlemelerin bulunmadığı görülmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanununda 3741 sayılı Kanunla değişiklikler yapılmış ve mesleki eğitimin uygulama kısmında esnaf ve sanatkâr odalarına bazı görev ve yetkiler verilmiştir.

3308 sayılı Kanunla düzenlenen çıraklık ve meslek eğitimi sistemini daha etkin ve yaygın hale getirmek amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı, özel sektör ve meslek odaları arasındaki işbirliğine dayalı METEM (Mesleki

¹³⁶ TESK, TESK'in 40. Yılında Esnaf Ve Sanatkârlar, s.227.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Eğitim ve Teknoloji Merkezi) projesi ilk olarak MEB, TESK, MEKSA ve OSTİM arasında 27.07.1990 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü doğrultusunda Ankara Ostim Sanayi Sitesinde 1992 yılında hayata geçirilmiştir. AB destekli Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) çerçevesinde TESK yer almakta ve projeye destek vermektedir¹³⁷.

V. TÜRKİYE'DEKİ ESNAF VE SANATKÂRLARIN SORUNLARI

Geleneksel sanayi yapısı, esnaf ve küçük sanatkârların hâkim oldukları küçük sanayiine dayanmıştır. Lonca ya da korporasyonlarda örgütlenmiş olan esnaf, kapitalist fabrika sanayinin doğuşu ile birlikte önemini büyük ölçüde yitirmeye başlamışlardır. Esnafıktan işadamlığına, zanaatkârlıktan sanayiciliğe geçiş süreci hızlı gerçekleşmiştir.

Her şeye rağmen gelişmekte olan ülkelerde bugün de esnaf ve sanatkârlar, gerek istihdam gerek üretim kapasitesi bakımından ülke ekonomisinde önemli işlevler üstlenmektedirler. Kütle Üretimi yerine el becerisinin hâkim olduğu yerlerde esnafın ürettiği ürünler sürekli belirli bir piyasaya sahip olmaktadır. Esnaf ve sanatkârların geleneksel işlevlerinden biri de mesleki eğitim vermektir. Loncalardan beri çırak, kalfa, usta düzeni içinde işleyen esnaflık ve sanatkârlık kurumu, nitelikli işgücünün en sağlam kaynağını oluşturmuştur.

Şimdi ve gelecekte müşteri ihtiyaçları hangi alanlara yönelebilir ve esnaf ve sanatkârlar bu ihtiyaçları nasıl karşılayabilirler? “Esnaf ve sanatkârlar, istihdam sağlama, katma değer yaratma, milli gelirin tabana yayılması, meslek eğitiminin desteklenmesi, milli birlik ve bütünlüğün pekiştirilmesine, toplumun ahenginin korunmasına katkıları itibariyle toplumumuzun aileden sonra sahip olduğu çok önemli kurumlardan

¹³⁷ Bu konuda bkz.; TESK, Lizbon 2000 Sürecinde Mesleki Eğitim-Öğretim ve Meslek Kuruluşları Uluslararası Konferansı (21-22 Haziran 2007-Nevşehir), Ankara: TESK Yayını, 2007, s.94-132; TESK, AB ve Türkiye Örnekleri İle Mesleki Eğitim Sistemi ve Mesleki Kuruluşları Uluslararası Konferans (23 Eylül 2005), Ankara: TESK Yayını,s.3-113; TESK, 21. Yüzyıl Türkiyesinde Çıraklık eğitimi, Ankara: TESK Yayını, 1998, s.85-233.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

birdir. Buna karşılık son yıllarda, bilgi, teknoloji ve endüstrideki gelişmelerin, küresel ekonominin ve küresel ticari yapıların, AB uyum yasalarının, Çin ve Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen ucuz malların, halkın, değişen tüketim tercihlerinin ve düşen alım gücünün, tarım sektöründe daralan istihdamın ve düşük gelir düzeyinin, kırsaldan kente yönelen güçlerin, artan nüfusa oranla azalan yatırımların oluşturduğu ıssızlığın, sekiz yıllık kesintisiz eğitimden mezun gençlerin tercih etmediği çıraklık sisteminin olumsuz etkileri, onları; “Sen yasa; halkı yaşat; vatani yaşat; devlet yaşasın.” şeklinde görünen ve hayatın her yanını kuşatan tarihsel zenginliklerinden uzaklaştırarak var olma mücadelesi içine düşürmüştür. Bir zamanlar devlet kuran, kurulu devleti himaye eden, fakire fukaraya aş ve iş veren, üretimi standarda bağlayan, arz ve talebe göre şekillendiren, gençlere edep ve meslek öğretip, onları aylaklıktan ve kötü alışkanlıklardan koruyan Ahi teşkilatının günümüz varisleri esnaf ve sanatkârlar, her gün biraz daha artan ve içinden çıkılmaz hale gelen sorunlarla karşı karşıyadırlar”¹³⁸. Ayrıca bazı yapısal özellikleri de bu kesimin değişimde zorlanmasına neden olmaktadır. Çorumda yapılan bir seminerde Çorumlu bir sanayici tarafından dile getirilen “...Esnaf parasının üzerinde titrer. Parası hemen nemalansın ister. Adeta günöbirliğine yaşar. İstikbale bakış ufku dükkânının kepenginin açılıp kapandığı süre ile sınırlıdır. Yani güneşin doğuşundan batışına kadardır. Esnaf daha ilerisini göremez. Dolayısıyla yeni teknolojilere, uzun vadeli düşünme gerektiren konulara esnaf giremez” sözleri de bu konunun diğer boyutunu ortaya koymaktadır¹³⁹.

Esnaf ve sanatkârların yeni teknolojilere uyum, kalifiye çalışan eksikliği, kalite yönetimi, ortaklık kuramama, ekonomi içindeki yerlerinin belirsizliği, bilgiye ulaşma, nitelikli eleman çalıştıramama, pazarlama olanaklarının yetersizliği, yeni ve ileri teknoloji uygulayamama, 5362 sayılı yasa, eğitim, işyeri ruhsatı, sanayi sitesi, vergi, çok ortaklı ve toplu işyeri açma, ustalık belgesi, sosyal güvenlik primleri, kapasite raporu, kredi,

¹³⁸ Mustafa PALA, Küreselleşme Sürecinde Esnaf ve Sanatkârlar (Dünü-Bugünü-Geleceği), Manisa: Manisa ESOB Yayını, 2007, s.2.

¹³⁹ Tamer MÜFTÜOĞLU, “Ticaret Kültürü ve Girişimcilik Üzerindeki Etkileri”, Esnaf-Sanatkâr ve Kültür, Ankara: TES-AR Yayını, 1993, s.18-19.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kayıt dışı, Marketler Yasası, uluslararası ilişkiler ve fuarlar, 3308 sayılı mesleki eğitim kanunu uygulamalarındaki yetersizlikler, üyelerin defter tasdiklerinin odalarca yapılamaması, basit usulün devam etmesi, Bağ-Kur emeklisi olan çalışan esnafın maaşından yapılan kesinti, Oda adedi 25'in üstünde olan il ve arz ve talep dengesizliği, büyük şehir merkezinde karma oda olmaması, üretilen malların patent konusu, açık pazaryerlerindeki altyapı sorunları*, teşkilatta denetim mekanizması, doğal afet yardımı konusu, yönetim-organizasyon ve bilgi-eğitim konusundaki yetersizlikleri; kiralarn yüksekliği, işyerlerinin fark edilmemesi, küçük sanayi sitelerindeki işyerlerinin bir bölümünün, yatırım amacıyla gerçek esnaf ve sanatkâr olmayan kişilerce alınması, kalite-kontrol merkezleri gibi genel kolaylık tesislerinin yetersizliği, küçük sanayi sitelerinde farklı iş kollarında faaliyet gösteren firmaların olması, yerleşim merkezlerinde ve uygun olmayan şartlarda üretim/hizmette bulunmaları, yerel yönetimlerle iletişim yetersizliği gibi çözüm bekleyen birçok sorun vardır¹⁴⁰.

Günümüzde birçok esnaf sanatkârın sahip olduğu bilgi, beceri ve imkânlarla 21. yüzyılın getirdiklerini göğüsleyecek donanımlara sahip görünmemekte, önemli bir değişim sancısı yaşamakta en kötüsü değişim geçirmesinin gerektiğinin farkında olmamalarıdır. Buna karşılık devletin, esnaf ve sanatkârlık müessesini hazırlayıcı, düzenleyici, destekleyici, geliştirici plan ve programlarında önemli eksikler olmasıdır. Aynı zamanda esnaf ve sanatkârlar, çok değişik kaynaklardan gelmeleri ve hatta tesadüfler ve hayat şartları gereği bu işi seçtiklerinden, ortak değer yargılarını da tesadüfler belirlemektedir. Dolayısıyla kolay organize olamıyorlar, bireysel hareket edip birbirlerini rakip olarak gördüklerinden mesleki dayanışmaya önem verememekte, meslek örgütlerini bir zenginlik olarak görmemektedirler. Dolayısıyla meslek odalarına sahip çıkmıyorlar, meslek odaları ise yetersiz bilgi, yetersiz imkân ve çoğunlukla yanlış

* Bknz.; Gavcar, E., Uçma, T., Köroğlu Ç. (2006), "Seyyar Pazar Esnafının Sorunları ve Çözüm Önerileri Muğla İli Örneği)", İstanbul Ticaret Üniversitesi SB Dergisi, Yıl:5, Sayı:9, Bahar, s133-142.

¹⁴⁰ Esnaf ve sanatkârların spesifik sorunları konusunda bknz.; Önder SÜMER, Esnaf Kürsüsü, Yeniasır Gazetesi, <http://www.yeniasir.com.tr/yazarlar_detay.php?yid=41>.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

alışkanlıklar nedeniyle üyeleri adına etkin hizmetler üretememekte, üyeleri üstünde bir otorite kuramamaktadırlar¹⁴¹.

Bugüne kadar genellikle esnafın siyasîler tarafından oy deposundan başka bir şey olarak görülmemiştir."Esnafa yardım", sadece halk bankasından kredi açmak, kredi faizlerini düşürmek ve vergi yükünü azaltmak v.b. olarak görülmüştür. Esnafa destek için yola çıkan birçok kamusal, yarı kamusal veya özel sektör kuruluşları fazla bir şey yapamamışlardır. Örneğin; Metro Grossmarket'in "Bakkal Nasıl Kurtulur?" projesi, Migros'un "Bakkalım" projesi gibi. Küçük esnaf ise daha fazla değer yaratabilmek için gereken yatay ve dikey bütünleşmelere (satın alma birlikleri, gönüllü zincirler ve perakendeci kooperatifleri v.b.) gidememektedir. Esnafın çoğunun, kendi kendilerine yardım ve dikey işbirlikleri (Dikey Bütünleşme ve Tedarik Zinciri Yönetimi) için satın alma birlikleri, kooperatifler kurarak alımlarda ve lojistikte tasarruflar sağlayıp bunları tüketicilere yansıtmaları şeklindeki çabalar (yatay işbirlikleri), çoğu kez başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunlardan en işler görüneni İzmir'deki BE-SAŞ'tır. Esnafı iyi niyetle de olsa verilen eğitimler ve onlar için yapılan araştırmalar yeterli veya doyurucu olamamıştır¹⁴².

Esnaf ve sanatkârlığı işsizler için kolay ve masrafsız istihdam kapısı gibi gören anlayış, ihtiyaçtan fazla esnaf ve sanatkârın işyeri kurmasına göz yumarken, küresel şartların etkisiyle esnaf ve sanatkârlığı bitiren düzenlemeler getirmek zorunda kalmaktadır. Bu işler önce yerli şirketlere ve sonra çok uluslu şirketlere doğru kaymaktadır.

Ülkemizde esnaf ve sanatkârın sorunları, bulundukları yörenin; coğrafi yapısı, iklim ve hava şartları, sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile sahip olduğu alt yapıya bağlı olarak farklılıklar gösterse de, genel ekonomik konjonktür, esnaf ve sanatkârlık kurumuna devletin yaklaşımı,

¹⁴¹ Pala, age, s.20-21.

¹⁴² Ömer Baybars TEK, "Esnaf Nasıl Kurtulur?", Arasta, Kasım-Aralık 2006, s.33.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

getirilen yasal düzenlemeler, yapısal ve konjonktürel sorunların hemen hemen yurdun her tarafında aynı nitelikler göstermesini sağlamaktadır¹⁴³.

A-Yapısal Sorunlar

1-Teknoloji

Teknoloji üzerinden kurulan bağlantılar insanların yaşayış tarzlarını ve etkileşimlerini tümüyle değiştirmektedir. Teknolojik gelişmeler; ürün çeşitlerini her sektörde üretim biçimlerini, işlerin yapılış şeklini, çalışma yöntemlerini değiştirmiştir. Esnaf ve sanatkârlar 21. yüzyılın öngördüğü değişim ve dönüşümün tehdidi altındadır. Bilgi çağı ve teknolojileri yeni meslek, nitelikler getirmekte ve artan ölçüde her meslekte sertifikasyona doğru gitmektedir.

Bugün geleneksel çarşılar, büyük kentlerde endüstrileşmeye yoz bir geçişin sonuçlarını yaşamakta ve 'ucuzluğun' satıldığı mekânlara dönüşmektedir. Ürünler özgünlüğünü yitirmekte, ustalık önemini kaybetmektedir. Çoğu mimari özelliğini yitirmiş çarşılarda artık plastik ve pleksi malzemeler, neonlar öne çıkmaktadır. Kitle üretimi ve küreselleşme anlayışıyla üretilen ve yüksek kubbeli romantik çarşı yapılarına uymayan ürünler, acımasız bir rekabete karşı sıradan reklâm sloganlarıyla yarışmakta; büyük kentler, bir merkezkaç gücüyle sınırlarını zorlayarak yayılıp genişlerken, Eski Çarşı, Aşağı Çarşı nitelemeleriyle geride bırakılmış çarşılar zamana karşı direnmektedir¹⁴⁴.

¹⁴³ Manisa Esnaf ve Sanatkârlar Odalar Birliği (MESOB), Manisa'nın Değişim Öncüleri, Manisa: MESOB Yayını, 2005, s.61.

¹⁴⁴“... Her şeye rağmen, bize hangi zaman diliminde olduğumuzu unutturacak o büyüleyici yanını koruyor çarşılar. Kenarlara köşelere gizlenmiş anılarıyla bizi çekiyor. Tanıdık bir duygu için eski çarşılarla dönüyor insan. Birbirine bitişik tezgâhların karmaşasında ve birbirine geçmiş sokaklar boyunca kaybolmak isteğini duyuyor; bir kervansarayın tek tük blok taşları, bir hamamın kubbesinden süzülen ışık huzmeleriyle başka bir dünyaya sürükleniyor. Hâlâ çarşılarda bulabildiği, dokunabildiği ve sahip olmak istediği geleneksel ürünlerin öykülerini merak edip, sanatkâriyle ve tüccarıyla bütünleşiyor ve onlardan biri oluyor insan eski çarşı mekânlarında. Sanatına dört elle sarılmış esnaf, “Usta oğlundan çırac olmaz” inancıyla babadan oğula mesleğini devam ettirmek için çabalıyor. Esnafın kaygısı mesleğinin ölmemesi, sanatının unutulmaması. Onlar için çarşılar

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârlar küresel ekonomi, küresel ticaret ve küresel sermaye, Avrupa Birliği uyum yasaları, Güneydoğu Asya ülkelerinin pazar hâkimiyeti ile rekabet edememektedirler. Sokağa, mahalleye hitap etmek, bulunduğu yerleşim yerinde yaşayan halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere bilinç geliştirmiş olan, ısmarlama ve tamirle yetinen esnaf ve sanatkârlarımız, pazarın, sokak, mahalle ve yerleşim yerinin sınırlarını taşıp yaşadığı ili, yurdu ve hatta dünyayı kapsayan küresel pazarlara dönüşmesi karşısında çaresiz kalmakta, gelişmiş pazarlara hitap edecek donanımlardan mahrumdur. Önceleri dışarıdan aldığınız kredilerle teşvik verip her yerde yaygınlaşması için çaba harcadığımız süper, hiper marketler, hızla el değıştirip küresel sermayenin eline geçmektedirler. Nalburiye, züccaciye, sarrafiye, saraciye, kırtasiye, tuhafiyeye... gibi hizmet kollarına göre çeşitlenmiş olan esnaf ve sanatkârlar küresel yapılarla rekabette zorlanmaktadır. Bu küresel yapıların karmaşıklığı yanında esnaf ve sanatkârlar, öbür tarafta yerli pazarı hâkimiyetine alan Çin, Endonezya, Malezya, Tayvan... gibi Asya ülkelerinin ucuz mallarıyla mücadeleyle göze almak zorundadırlar. Diğer taraftan, AB' ye uyumun gerektirdiğı yasal düzenlemelerin getirdiğı yaptırımların mali yüklerini de esnaf ve sanatkârların baş etmesi gereken sorunlar arasındadır. Karayolları ile yük ve yolcu taşımacılığına getirilen yaş, tonaj ve diğer standartlar, küçük esnafı piyasadan dışlamaktadır. Gıda kodeksi-güvenliğı v.b. sınırlamalar, küçük esnafa sermayesinin üstünde yatırım yapmasını zorunlu kılmaktadır. Yakında semt pazarlarında gıda, sebze, meyve satışları yasaklanacak, sokaklarda semt pazarlarının kurulması yasaklanabilecektir.

Yeni teknoloji, ticaret ve örgütsel değışimler sonucu yeni işler ortaya çıkarken var olan işler de yok olmaktadır. Düşük nitelikli işler

önce bir okul, sonra bir yaşam biçimi; çarşılar büyüyor, çarşılar da yetişiyorlar. Ürünler çeşitlenirken onlar eskilere daha çok sarılıyor. Çerçiler kültür taşımacılığını sürdürüyor. Yenilerin yanında eskiler her zaman raflarda tüm ağıllığıyla duruyor ve ayrı bir değer kazanıyor. Kaybolan sanatlar canlandırılıyor, yok olan örnekler yeniden çoğaltılıyor. Geleneksel çarşılar, bugün sessizce bir görevi üstlenmiş insanların bambaşka bir dünyası olarak yaşıyor (NOVARTIS, Yaşayan Çarşılar, İstanbul: Novartis Kültür Yayınları No: 17, 2005, s.31).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

azalmakta, yüksek becerili işler artmaktadır. Sanayi sonrası dönemin dinamizmi kimi meslekleri hızlıca eskitip tasfiye ederken, yaşayabilenlerin de içeriğini sürekli değişime uğratmaktadır. Teknoloji ve küreselleşme yeni meslekler ve işler yaratırken, geleneksel mesleklerin bazıları yok olmakta ya da yapılış biçimi değişmektedir*. Günümüzde karmaşık iletişim hızla artmakta, elle yapılan ve kendini tekrar eden düşük nitelikli görevler yavaş yavaş azalmakta; rutin olmayan ancak elle yapılan görevler de azalmaktadır: Temizlik işleri, dolmuş şoförlüğü gibi düşük beceri isteyen işlere talep devam edecektir ancak bunların ücreti devamlı düşecek ve bu beceriler piyasa avantajlarını devamlı kaybedeceklerdir. Mesleki yeterlilik akademik yeterlilik kadar önemli olacaktır.

Küresel bir toplumun oluşturduğu 21. yüzyılda, gerek küresel ekonominin gerekse bu toplumun oluşumunu sağlayan bilgi ve teknolojiadaki değişmelerin etkisi, esnaf ve sanatkârları her yönüyle etkilemiş/etkilemektedir. Birçok meslek ortadan kalkmış; esnaf ve sanatkârların tezgâhı kapanmış; çoğu sanatkârın teknolojisi eskimiş, rekabet gücü kalmamıştır. Bu gelişmeler karşısında, işini sürdürmek isteyen esnaf ve sanatkârların sanatlarıyla ilgili bilgi ve becerileri de yetersizleşmiştir. Çoğu esnaf ve sanatkâr yeni bilgi ve becerilere ihtiyaç duyduğu gibi çoğunun da yeni gelişmelerden haberi bile olmamaktadır. Haberi olanların gerekli değişim için umutları yok, umudu olanların da sermayesi yok ve en önemlisi sermaye için gerekli desteği devlet yeterince sağlayamamaktadır¹⁴⁵.

Bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler, sahip olduğu bilgileri kısa sürede geçersiz kılıyor elindeki teknolojisini değiştiriyor, eski ve demode yapıyor, çoğunun mesleğini ortadan kaldırıyor. Esnaf ve sanatkârlar, bilgi ve teknolojiadaki bu hızlı değişim karşısında kendilerini yenileyemedikleri gibi

* Basmacı, Celep, Nalbur, Nalbant, Mestçi, Sayacı, Rençber, Sepetçi, Urgancı, Bacacı, Bileyci, Erikçi, Sarımsakçı, Limonatacı, Hallaç, Bezzaz, Zerzevatçı, Çömlekçi, değirmenci, Kolancı, Fesci, Kavuncu, İncirci, Leblebici, Pilavcı, Selepçi, Kozacı, Çıracı, Sucu, Lehimci, Demirci.... Bknz.; Serkan ÖZBURUN, Kaybolan Meslekler, İstanbul: Kuveyt Türk Yayını, 2006.

¹⁴⁵ MESOB, age, s.62.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

eğitim gereksinimlerini tanımlayamıyorlar veya tanımlayabilseler de uygun eğitim kurumları bulamamaktadırlar.

Değişen teknoloji karşısında esnaf ve sanatkârların üretim araçları demode kalmaktadır. İthal mallar karşısında iç ve dış piyasa için gerekli rekabet maliyeti ve kalitesine ulaşılmada güçlükler söz konusudur. Artık giderek küçülen dünyada esnaf ve sanatkârlar giderek uluslararası düzeyde yatırım ve dağıtım kuruluşlarıyla rekabetle karşılaşmaktadırlar. Bu rekabet maliyetleri boyutuyla olduğu kadar çeşitlilik, kalite ve olası müşterinin beğenisini kazanabilecek her alanda yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Yeni teknolojiler ve oluşumlar avantaj ve dezavantajları birlikte ortaya çıkmaktadır.

Bilgi çağı ve teknolojileri beraberinde yeni meslek ve nitelikler gerektirmektedir. Bu değişim temelinde sanayi işçiliğinden bilgi işçiliğine doğru ortaya çıkan çok temel bir dönüşümü ifade etmektedir. Ne var ki yeni işler mavi yakalı işçinin sahip olmadığı ve elde edebilmek için çok az donanımlı olduğu nitelikler talep etmektedir. Düşük nitelikli veya niteliksiz sanayi işçilerine olan talep azalmaktadır. Yeni işler önemli miktarda biçimsel eğitim ve teorik, analitik bilgi elde etme ve uygulama yeteneği gerektirmekte, en önemlisi sürekli bir öğrenme alışkanlığı gerektirmektedir. Nitekim ABD başkanlarından Clinton, ortalama bir Amerikalının yaşamı boyunca yedi kez eğitilmek zorunda olduğunu ifade etmektedir. Bu sayı önümüzdeki dönemde giderek artacaktır¹⁴⁶.

Teknoloji, ticaret ve örgütsel değişimlerin etkisiyle yeni işler ortaya çıkmakta, var olan bazı işler tasfiye olmaktadır. Meslekler rehberine göre; 1980'li yıllarda dünyada yaklaşık 14 bin meslek varken bugün her biri çok daha fazla nitelik gerektiren 36 binden fazla meslekten söz edilmektedir¹⁴⁷.

Esnafın ücretliye dönüşmesi, ekonomideki, tekelleşme, yenilenme ve modernleşme eğilimleri, bağımsız iş sahibi küçük esnafı zorlamakta ve

¹⁴⁶ Ercüment ÖZTÜRK, "Bilgi Toplumunda İnsan Kaynakları Yönetimi", İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:19, Şubat 2005, Sayı:3, s.42.

¹⁴⁷ ÖZTÜRK, agm, s.43.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Ücretlilerin istihdam içindeki oranı zamanla yükselmektedir. AB üyesi ülkelerde işçi, memur ve diğer ücretli çalışanların toplam istihdamdaki payı yüzde 70 ile 85 arasında değişmektedir. Türkiye'de ise bu oran yüzde 50'nin altındadır. Örneğin; bir kasap belki dükkânını açık tutup işini sürdürmekte direnecek ama onun çocuğu büyük bir ihtimalle bir süpermarketin şarküteri reyonunda hayatını kazanacaktır. Bu eğilim, ücretli olarak iş arayanların sayısını artıracaktır¹⁴⁸.

Bugün birçok akıllı esnaf, gelişen pazarlama ve perakendecilik kültürünün etkisiyle pasif şekilde beklemeyi çoktan terk etmiş, evlere motosikletli servis yapar ve promosyonlu el ilanları dağıtır olmuşlardır. Ama bunların da yetmediği bir gerçektir.

Mahalle kasabının entegre tesislere sahip olan bir marketin kasap reyonu ile baş edebilmesi mümkün mü? Küçük esnafın elindeki bulundurduğu küçük sermayesi ile toptancıdan aldığı mallarla holdinglerin raflarına, reyonlarına koyduğu malın alış fiyatı bir midir ki, onlarla mücadele edebilsin? İhtiyaç sahibi tüketici mecburen indirimli kampanyalar üreten büyük marketleri tercih etmek zorunda kalmaktadır. Mahallesinde sattığı ekmeği, şekeri, unun karşılığını kara kaplı deftere yazarak, karşılığını aybaşında almayı planlayan bakkal, gros marketlerle nasıl mücadele edebilsin ki? Esnaf Odaları Birliği kayıtlarına göre, defterlerin rekabet gücünü yitirerek işyerinin kepengini indiren esnafımızla doludur. Çarşıya, pazara çıkıldığında dayanma gücünü yitirmesinden dolayı esnafın işyerleri camlarına "Kapatıyoruz, devren satılık işyeri" gibi duyurularına son zamanlarda çok sıkça rastlanılmaktadır.

Günümüzde bazı esnaf ve sanatkâr işyerlerinde yaşanan değişimlerin nedenleri aşağıda yer almaktadır.

Etkilenen Esnaf ve Sanatkâr Gurubu	Değişimin Nedeni
Tamircilik, Kaportacılık, Oto	Satılan taşıtların son model ve kasko

¹⁴⁸Faruk TÜRKOĞLU; "Türkiye İşsizlik Sorununu Çözmek İçin Hızlı Büyümeye Mecbur",
< <http://www.kobiklinik.com/tr/makale.asp?ID=159> >, 5.01.2008.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Elektrikçiliği, Oto Parçacılığı, Oto Döşemeciliği	sigortalı olması dolayısıyla arıza/kaza durumunda doğrudan özel servislere gidilmekte ve arızalar azalmaktadır.
Oto Kuaför ve Yıkamacılığı	Akaryakıt istasyonları akaryakıt satış karşılığı oto yıkamacılığı işleri ücretsiz yapmaktadırlar.
Elektrikli Araçlar Tamirciliği	Kalitesiz ucuz yabancı elektrikli makine ürünleri bozulduğunda yedek parçası olmadığından ya da tamir maliyetinin yüksekliği dolayısıyla çöpe atılmakta "al-kullan-at modeli" benimsenip yerine yine ucuz başkası alınmaktadır.
Kalaycılık	Plastik kaplar ve çelik tencerelerin üretiminin artması kalay ve bakır ürünlere talebi azaltmaktadır.
Bakırcılık	Bakır eşyalar artık mutfaklarda kullanılmamaya başlanmıştır. Bakırcılık sektörü artık süs eşyası üretimine yönelmiştir.
Demircilik	Teknolojik gelişmeler sonucu demirci ustalarının sayısı giderek azalmaktadır.
Bakkallık	Dondurulmuş gıdadan kişisel bakım ürünlerine bazı ürünlerde hiper marketlere bağılılığın artması ve marketlerin mahalle aralarında perakende satış birimleri açmaları, küçük market veya bakkalları genellikle ekmek+sigara+gazete gibi çok hızlı tüketim mallarının satışının yapıldığı yerler durumuna getirmiştir.
Terzilik	Konfeksiyon mallarının çıkmasıyla, müşteriler artık hazır giyime yönelerek uzun süreli taksitli satış yapan mağazalara yönelmektedirler. Terzilerin büyük bir bölümü sadece büyük beden dikiş siparişi ve elbise tamiri yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

Ayakkabı Tamirciliği	Eskiye ayakkabıları tamir ettirmek yerine ucuz ama kalitesiz (Örneğin; Çin'in imitasyon ürünleri) ayakkabı almak tercih edilmektedir.
Kasaplık	Mahalle kasabının entegre tesislere sahip marketlerin kasap reyonlarıyla rekabet gücü azalmakta/ kalmamaktadır.
Fırıncılık	Ekmek üretimindeki kapasite fazlalığı ve ruhsatsız işyerlerinin çokluğu nedeniyle 'ucuz ekmek' üzerine 'haksız rekabete' yol açmakta fırıncı adeta 'zararına çalışan esnaf' durumuna gelmiştir.
Çömlekçilik	Teknolojik gelişmeye bağlı olarak kullanım alanlarını daha cam veya plastik kaplar gibi pratik, ekonomik ve teknolojik ürünlere bırakması, ucuz Çin ürünlerinin piyasada yaygınlaşması* çömlekçilik mesleğini olumsuz etkilemektedir.
Nalburlar	Yapı marketlerinin çoğalması nalburları güç durumda bırakmaktadır.
Sepetçilik ve Küfecilik	Çiçek ve çeyiz sepeti gibi iyice daralmış pazar alanlarının ucuz ithal ile gelen ürünlerle rekabette iyice zorlanması sepetçilik ve küfeciliği ciddi biçimde yok olmaya yöneltmektedir.
Fotoğrafçılık	Gelişen teknoloji fotoğrafçılık mesleğini değil ancak sanatı olumsuz yönde etkilemiştir. Dijital teknoloji araçları kameralı telefon ya da dijital fotoğraf makinesi klasik fotoğrafçılığın tükenmesine neden

* "...93 yıl önce, sırtında 276 kiloluk mermiyi taşıyarak Çanakkale'yi geçirtmeyen Seyit Onbaşı'nın resmedildiği hediyelik eşyalar bile, artık Türkiye'de değil, Çin'de üretiliyor." Hürriyet, "Çanakkale'yi Çinliler geçti!", <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8493563.asp?m=1>>, (20.03.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

	olmaktadır.
Saat Tamirciliği	Cep telefonlarının bile saat işlevi görmesi saat kullanımını azaltmıştır.
Marangozluk	Ahşap yerine plastik doğrama kullanımı marangoz sanatkârı tamirat işlerine yönelmektedir.
Kırtasiyecilik	Kitap, matbaa ve karton kutu sektöründe satışların büyük marketlere yönelmesi, mahalle arasındaki kırtasiyecilerin azalmasına neden olmaktadır.
El İşi Yorgancılık	Gelişen teknoloji nedeniyle insanlar artık makine ile yapılan daha hafif, daha kolay yıkanabilen elyaf yorganları el emeğiyle yapılan pamuk yorganlara tercih ediyorlar.
Koltuk Döşemeciliği	Koltuk üretimi fabrikasyona dönünce koltuk döşemeciliği teknolojiye yenik düşmeye başlamıştır. Koltuk kılıfları eskidiğinde bunu değiştirmektense yeniden koltuk takımı almak tercih edilmektedir.
Yemenicilik	Kalitesiz deri, aşırı işçilik, plastik ayakkabıların ucuz oluşu v.b. nedenlerden olumsuz etkilenmiş ve mesleğe olan ilgi azalmış; tamamı el

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

	emeğine dayanan yemenici ustaları günümüzde sadece halk dansları yapan gruplara ve turistik amaçlı yemeni dike duruma gelmişlerdir.
--	---

2. Bilgi ve Deneyim Eksikliği

Bilindiği üzere, esnaf sanatkâr ve küçük işletmelerin sorunları irdelenip bu sorunların kaynaklarına doğru inildikçe önemli bir darboğaz olarak bilgi noksanlığı karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ve deneyim eksikliğinden kaynaklanan en önemli işletmecilik hataları işletmenin fizibilite aşamasında başlamakta, işletmelerin yaşam sürecinde de devam etmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği'ne giriş sürecindeki değişen koşullar içerisinde yetersiz bilgi ve sermaye yapısıyla en çok etkilenecek kesim esnaf, sanatkârlar ve küçük işletmelerdir¹⁴⁹.

Kendi kendini istihdam özelliği dolayısıyla işsizlik karşısında gizli çıkış kapısı gibi görülen esnaf ve sanatkâr* iş yeri sayısı arz ve talebe göre dengelenmemiştir. Yerli sanayi ve yan sanayi olmayı hiç düşünmeyen dış pazarlara açılmayı ve uluslararası rekabeti hayal bile edemeyen bir kitle

¹⁴⁹ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkârlara Götürülen Hizmetler, Ankara: DPT Yayın No:2653-ÖİK:658, 2001, s. 49.

* Kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi durumundaki nüfusun bir bölümü, tarımda devam eden makineleşmeye paralel olarak köyünden koparak kentlerdeki işgücüne dâhil olmaktadır. Çiftini bozup şehirlere göç edenler, artan işsizlerin yapacakları bir işleri olmayınca şehirlerde kaçak çalışan seyyarlar olarak işe başlamışlardır.

Son 10 yılda istihdamdaki payı yüzde 45'ten yüzde 27'ye düşen tarım sektöründe bu süreç devam ederek 15 yıl içinde bu oran yüzde 15'e kadar gerileyeceği öngörülmektedir. Bu gerileme sonunda tarımda ortaya açığa çıkan işgücünün istihdamı ekonominin önemli sorunlarından biri olacaktır. TÜİK İşgücü Piyasası 2006 verilerine göre, tarımda son üç yılda yaşanan çözölme sonucunda 1.077.000 kişi tarımdan kopmuştur. 2002-2006 döneminde 2,4 milyon kişinin tarımı terk ettiğini, 2002 yılında 7,4 milyon olan tarımda çalışan sayısı 2006 yılında 6 milyona düşmüştür.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

haline gelmiştir. Kısacası, esnaf ve sanatkârlar, geleneksel yapılarını kaybettikleri gibi evrensel yapılardan da uzaklaşmaktadırlar.

Tarım toplumunun ihtiyaçlarına ve değerlerine göre yapılanan, sanayi toplumunun ihtiyaçlarına cevap verecek değışikliği başarıyla gerçekleştiremeyen, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden uzak ve geleneksel ölçülerle tanımlamaya çalışan esnaf ve sanatkârlarımız, rekabetçi yeni toplumda tamamen çaresiz konumdadırlar. Esnaf ve sanatkârlık her yönüyle bir sistem bütünlüğüne kavuşturulamamıştır. İsteyen istediği yerde, istediği işi yapabilmektedir. Bu durum, bazen yapılacak işle ilgili yeterli sınırlamaların olmayışından, bazen kurumlar arası iletişim kopukluğundan, bazen de görevlilerin çeşitli nedenlerle ihmalden kaynaklanmakta ve bu nedenle adeta akşam terzi yatanlar, sabah çorbacı olabilmektedirler.

Günümüzde gelişmiş ülkeler, tıpkı Ahilikte olduğu gibi, belli bir plan dâhilinde piyasadaki kapasite değışikliklerini dikkate alarak işletmelerin açılmasını denetim altına almaktadır¹⁵⁰. Türkiye'de esnaf planlaması olmaması nedeniyle aynı cadde üzerinde birçok manav, berber yan yana yer alabilmektedir. Esnaf ve sanatkâr nerede isterse orada dükkân açabilmektedir*. Özellikle geleneksel alışveriş noktaları olan bakkal v.b.

¹⁵⁰ Halil İ. KALFAOĞLU, "21. Yüzyıla Girerken Esnaf ve Sanatkârların Problemleri ve Çözüm Önerileri", Osmanlı-Cumhuriyet Çizgisinde Eğitim-Öğretim ve Esnaf-Sanatkârların 21. Yüzyıl Açısından Geleceği, Trabzon: TESOB Yayını, 2000, s.121.

*Dükkân açmak ya da kapatmak ya da herhangi bir yerde bir şey satmak tümüyle gedik yöntemine (bir çeşit tekel ya da sınırlamalar bütünü-ticaret ve sanat yapma yetkisi) bağlı olarak yapıldı. Çünkü dükkân sayısı her esnaf loncası tarafından kanunla saptanmış ve sınırlanmıştı. Gedik sahibinin bu yetkileri, ölümünde sonra mirasçılara geçmesi gibi bir devamlılık da gösteriyordu (Burçak EVREN, Osmanlı Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap, 1999, s.9). Yer değıştirmek fermanla olurdu (Gedik). Dükkân yahut imalathane, serbest işyerlerinin sayıda dondurulmuştur. Mesela, İstanbul'da 200 terlikçi dükkânının bulunduğu XVIII. yüzyılın ortalarında ne bir terlikçi dükkânı açılabilir, ne de mevcut dükkânlardan biri kapanabilirdi. Terlikçiler 200 dükkândır, 201 olamaz, 199'a inemez. Bir dükkânın nakli için devlet izni, "ferman" lazımdı... bakkallık yapamazdı. Bir kimse, sermayesi ne olursa olsun, istediği zaman, istediği yerde bir dükkân bulup iş yeri açamazdı (Bknz.; Reşad E. KOÇU, Tarihte İstanbul Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap, 2002, s.11,83). Plansız iş yeri açılması kaynakların kötü kullanımına yol açmaktadır. Nitekim "İstanbul'da İhtiyacın çok üstünde fırın olması (1996'da bin 500 olan

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

düzeni plansızlık nedeniyle verimsiz ve üretim artışını dağıtmakta yetersiz durumdadır.

Plansızlık kaynak israfına neden olmakta, sürekli olarak işyerlerinin camlarında “kapatıyoruz, devren satılık işyeri” duyurularına sıkça rastlanılmaktadır. Yeni iş yeri açan esnaf ve sanatkârların büyük bir çoğunluğu, işle ilgili çok uzun yıllara dayanan gözlemler yapan girişimciler değildirler. Çoğu iş alanına, iş alanına olmasa bile sektöre yeni girmekte; o nedenle 'işini tanımlama' konusunda eksikleri söz konusudur. İşini, iş yapma tarzını yeterince 'tanımlayamayan' girişimci ister istemez gelişmeler karşısında hangi alternatif tepki biçimlerinin doğru olacağını de bilmeden sanki "...gideceği limanı bilmeyen kaptana, en iyi rüzgârın bile faydası olmaz" sözündeki gerçeğe kısa zamanda karşılaşmaktadırlar.

Günlük işini yöneten esnaf ve sanatkâr girişimci alışkanlıklarını kıramamakta; yerleşik doğrularını sorgulayamamakta; iş yapma tarzını değiştirmek için işine farklı bir pencereden bakamamaktadır. Böylece, önyargıların tuzağına yakalanan girişimci ciddi kaynak israfına yol açmaktadır. Örneğin; işinde yenilik yapma yerine, komşunun yaptığını aynen yineleyen anlayışla gereksiz arz fazlası yaratarak, piyasanın bozulmasına, hem kendisinin hem de komşusunun işinin bozulmasına neden olabilmektedir.

fırın sayısı 2007 sonunda 4 bin 500'e çıkmış) fırınların yüzde 25 kapasite ile çalışmasına yol açmaktadır. Bu durum maliyetleri artırmaktadır. Dünya standartlarında bir fırın işletmesinin kapasitesinin yüzde 55'ine kadar olan kısmı ancak maliyetleri karşılar. Kapasiteyi yüzde 55'den yukarı çıkarınca kâr elde edilebilir... Aslında fırınlar tam kapasite ile çalışsa ekmeğe hiç zamma gerek yok. Fiyatta düşme bile olabilir. Burada yapılması gereken taksilerde, dolmuşlarda olduğu gibi fırın sayısı da sınırlı tutulmalı. İstanbul'da hangi bölgelerde kaç fırına ihtiyaç olduğu belirlenip daha fazla fırın açılmasına izin verilmemeli. Bu konuya çözüm getirilmesi durumunda ekmek zammından vazgeçilebilecekleri de ilgililerce ifade edilmektedir (Referans, “Fırın sayısı sabitlenirse ekmek zammından vazgeçeriz”, <http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=94470>, 10.04.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İlgili odalar yeterince yönlendirici olamamakta*, esnaf ve sanatkârlar plansızlık nedeniyle hem kendi kıt kaynaklarını israf etmekte; hem de kolektif kaynaklardan kendilerine sağlanan 'teşvikleri' verimli kullanamamaktadırlar. Plansız açılan iş yerlerinin "esnaf enflasyonu" yarattığından sayı sınırlandırılması uygulamasına gidilmesi önemli bir konudur.

3. Değişen Tüketici Tercihleri ve Yıkıcı Rekabet

Tüketici profilindeki değişim, esnaf ve sanatkârları tehdit eden en önemli sorunlarından birisidir. Şehirleşme, artan ürün çeşidi, kişi başına düşen milli gelirin artması, fiyat ve moda baskısıyla birlikte tüketici zevkleri gelişmiş ve seçicilikleri artmıştır. Tüketim alışkanlıklarının, ihtiyaçların değişmesiyle lüks sanayi malları ve hizmetlere doğru talep genişlemektedir. 1960'lı yıllarda kitle üretim, 1970'lerde maliyet düşüklüğü, 1980'lerde kalite üstünlüğü, 1990 sonrasında ise marka-tasarım-yenilik ön plana çıkmıştır. 21. yüzyılın paradoksu ise "daha fazla seçeneği olan tüketicilerin daha az tatmin olması"dır. Küreselleşmeyle birlikte tüketicinin

*700 yıllık Ahiliğin bugünkü versiyonu diyebileceğimiz esnaf örgütlenmeleri ne durumda? Bunlar birer sivil toplum örgütü mü?... "Odalar rejimi içinde kurulan bu sistemde, oda üyelerine oda başkanı, oda yönetim ve oda denetim kurulunu seçme, oda genel kurulunda odanın yönetimi hakkında karar alma hakları verildi. Oda yönetimlerine ise, üyelerin meslek ahlakının, meslek disiplininin ve mesleki dayanışmalarının geliştirilmesi, tüketici haklarının korunması, iş ve hizmet yerlerinin denetlenmesi, üyelerin hak ve menfaatlerinin korunması yönünde hak ve ödevler getirilmiştir. Aynı ödevler birlikler, federasyonlar ve konfederasyon için de geçerlidir ama oda, birlik ve federasyonlar ile konfederasyonun maddi kaynakları ile organ temsilcilerinin sahip olduğu bilgi birikimi ile onlara geçmişten miras kalan anlayış ve alışkanlıklar buna imkân vermemektedir. Teşkilatın işleyişinde devletin rehberlik ve denetim görevi yok hükmündedir. Bu nedenle işleyişteki olumsuzluklar zamanla alışkanlığa dönüşerek gelenekselleşmiştir. Bu gelenek zamanla ideallerin ve yasa hükümlerinin yerine geçmiştir. "Devlet Yaşasın" hâkimiyetinden, "Devlet Baba" diyen çaresizliği benliğine işleyen günümüz esnaf ve sanatkârı, sahip olduğu odaları görüş, fikir ve yaptırımında, ortak akıl oluşturmada, şartlara razı olmayıp, şartların oluşumuna katılmada güçlü bir araç olarak görmedi. Onu, bu yönde kullanmayı denemedi. Bu yönde hizmet etmesi için zorlamadı. Hatta buraları, kayıt ve aidat ödeme zorunluluğu sebebiyle sırtında bir yük olarak gördü. Esnaf ve sanatkârların kendi örgütlerine karşı olan ilgisizliğinden dolayı bazıları için teşkilat yöneticiliği, bürokrasinin emeklilik öncesi sayfiye yeri görevleri gibi oldu. Gelir elde ettiler, statü ve itibar kazandılar. Madden ve manen kullanabilecekleri imkânlarla ve tanınırlığa..."(Pala, age, s.5).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

anlamı değişmiş ve tüketim kararlarının merkezinde artık büyük ölçüde tüketicilerin beklentileri bulunmaktadır. Günümüz tüketicisi, sürekli bir bilinçlenme, ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda bir öğrenme çabası içindedir. Tüketicilerin her türlü bilgiye sahip donanımlı bir alışverişçi haline gelmesi ve alverişlerde söz hakkı edinmesi, işletmeleri, onların beklenti ve tercihlerine uygun çözümler üretmeye zorlamakta, müşteri tatmini, üretim politikalarının en önemli unsuru haline gelmektedir¹⁵¹.

Post-endüstriyel toplumun yaşam tarzının değişken yapısına bağlı olarak tüketim alışkanlıklarının sürekli olarak değişmesi ve bu yaşam tarzına özgü tüketim kalıplarının küreselleşmesi sürekli farklılaşan ve çeşitlenen taleplere sahip, yaş, gelir durumu, cinsiyet v.b. nitelikleri de önemlileştiren yeni bir tüketici yapısı ve yeni bir tüketim kültürünü¹⁵² ve bilinçli, eğilimleri daha derin tüketici gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Yeni yaşam biçimlerinin tüketim kültürünü esas alan tüketicilerin hızla değişken ve çeşitlenen taleplerine eş anlı karşılık verebilir esneklikte olabilmeleri için esnaf ve sanatkârların da yeniden yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Zincir restoranlar, kahveciler giderek artmakta; "filtre kahve ve espresso (ve espresso bazlı içecekler), caffe latte" "mocha" "frappuccino" içecek alışkanlıkları artmaya başlamasıyla teni tür kahvehane müşterisi ortaya çıkmaktadır. Artık "ne üretirsem gider", "nasıl hizmet sunarsam sunayım fark etmez" dönemi sona ermiştir.

Son yıllarda artan tüketim ürünleri ve ithal edilen standart veya standart dışı binlerce ürün tüketiciye sunulmuş; değişen ihtiyaçlar, ürün çeşitiminin artması (büyük bir süpermarkette 30 bine yaklaşabilmekte), abartılı reklâmlar, cazip satış teknikleri (kampanyalı, taksitli, ön ödemeli), kolay ödeme koşulları (kredi kartlı, 22 aya varan taksitler) gibi koşullar karşısında en önemlisi de yaratılan yeni ihtiyaçlarla toplum, tüketim toplumu olmaya başlamıştır. Yaşanan bilgi çağında rasyonellikten, bilimsellikten uzak üretim; azalan doğal kaynaklar, küresel ısınma, tüketici-

¹⁵¹ Bknz.; İTO, Yeni Müşteri, İstanbul: İTO Yayınları-2007-41, s.3-181.

¹⁵² Süleyman İLHAN, "KOBİ'ler: Sosyo-Ekonomik Bir Perspektif", FÜ Sosyal Bilimler Dergisi, S:2, 2006, s.273.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

evre sağlık ve güvenliği gibi sorunları da beraberinde getirmekte ve tkretim biçimi, düzensiz ve denetimsiz piyasa düzeniyle ulusal - uluslar arası risklerle Türk tüketicisinin karşısına çıkmaktadır.

Özellikle sosyal yaşamda küresel gelişmeler ile ekonomik yaşamda artan gelir ve zaman faktörleri tkretim alışkanlıklarını değişirmiştir. Alışverişe ayrılan zamanın daralması nedeniyle bir seferde mümkün olduğu kadar fazla ihtiyacı karşılayan alışverişin, mümkün olduğu kadar kısa sürede yapılmasını sağlayan alışveriş merkezlerinin çekiciliği gün geçtikçe artmaktadır. Temiz meknlarda, iklim koşullarından etkilenmeden, güvenli, tüketicisi haklarını gözetten kurallar içinde alışveriş olanağı sunarak, alışveriş zaman kaybı olmaktan çıkartan sinema, konser, imza günü, konferans gibi etkinlikler ve bowling, buz pateni gibi sportif faaliyetler ile eğlenceli hale getiren alışveriş merkezleri günümüzde sosyal buluşma yerleri haline gelmektedir¹⁵³. Artık alışveriş merkezleri alışveriş dışında arkadaşlarla buluşma, gezme, misafir gezdirme yerleri haline de gelmiştir. Alışveriş merkezlerindeki ziyaretçi sayıları her geçen gün artmaktadır. Müşteriler, bir ayakkabı bile almak istiyorsa alışveriş merkezine gitmekte ve yanında başka şeyler de satın almaktadırlar.

Gıda ve ihtiyaç maddeleri perakende satış noktaları, süper ve hiper marketlere doğru gelişmektedir. Bakkalın süpermarkete, pazarın alışveriş merkezine dönüşmesi toplumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Son yıllarda yaşanan ekonomik ve toplumsal yaşama dair pek çok değişim, perakendecilik sektöründe de yeni oluşumları beraberinde getirmiştir. Organize perakendecilik sektörü, önce ulusal sermaye kesimlerinin, sonra uluslararası yatırımcıların sektöre girmeleri ve daha sonra da yaşanan şirket evlilikleri ile artan rekabet ortamı içerisinde hızlı bir büyüme gerekleşirmiştir. Özellikle metropoliten kentlerde büyük alanlar kaplayan çok amaçlı alışveriş merkezleri, hipermarketler, süpermarketler ve yapı-hobi marketler birbiri ardına faaliyete geçmiş, pazar paylarını ve meknsal yaygınlıklarını hızla artırmıştır. Bu durum, yapısal olarak organize perakendecilerin baskınlığının arttığı, küçük

¹⁵³ Akat vdđ, s.16.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ölçekli geleneksel perakendecilerin ise rekabet ortamından ve ekonomik hayattan dışlanarak, sayısal ve hacimsel olarak küçüldüğü perakende çevreleri yaratmaya başlamıştır¹⁵⁴. Yeni alışveriş mekânlarının günümüz toplumunu karakterize eden, düşünme ve yaşam tarzımız üzerinde köklü etkisine yakınmadan bakmak, bu araçlarla bireyler arasında oluşan bağı anlamamız açısından anlamlı olmaktadır. İnsanlar, çoğu zaman bu yeni alışveriş/tüketim mekânlarına bir şey satın almaya niyetli olmasa da sadece vitrin gezmeye gidilmektedir. Yeni tüketim araçlarının çoğu o kadar her şeyi kapsayıcı ya da genel bir ifadeyle o kadar çekici ve caziptir ki, tüketiciler buralara gitmek için özel bir niyetle yola çıkmaktadırlar. Alışveriş merkezlerindeki mağaza vitrinlerinin cezbedici etkisi, çok fazla seçme ve bakma şansı (kendin seç-al yönteminin yeğlenmesi), sürekli müşteri peşinde koşan bir tezgâhtar olmadan rahatça dolaşma ve özgürce seçme, değiştirme olanağı ve deneme şansı, yüksek kaliteli ve daha sağlıklı ürünler, boş zaman değerlendirme, arkadaş toplantılarının yapılabilirdiği bu tür yerleri tercih etme nedeni olabilmektedir¹⁵⁵.

Artık bankaların sınırsızca dağıttıkları kredi kartları, büyük alışveriş merkezlerinde yapılan harcamalar için daha yüksek avantajlar sağlamaktadır. Esnaftan değil çok katlı alışveriş merkezinden alışveriş yap, daha çok taksit, daha çok "bonus" kazan denilmek suretiyle tüketiciler alışveriş merkezlerine yönlendirilmektedir¹⁵⁶. Değişime uyum sağlayamayan esnafta, genelde "Ne üretilirse satırım" düşüncesi hakim

¹⁵⁴İzmir Esnaf ve Sanatkârlar Odalar Birliği & İzmir Ticaret Odası, "Büyük Mağazaların Ekonomik ve Sosyal Yaşama Etkileri Paneli Sonuç Bildirgesi", <

http://www.iesob.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=520&Itemid=117>, (4.01.2008).

¹⁵⁵Bknz.; Selda Akçalı İÇİN, "Kırsaldan Kente Türkiye'de Kadın ve alışveriş ilişkisi: Pazar Kültüründen Süpermarkete Geçiş (Manisa Şehri Örneği)", İletişim Çalışmaları Dergisi, Bahar 2006, s.136-137; Cemal YÜKSELEN, S. OFLAZOĞLU, E. M. APAYDIN, "Tüketicileri Alışverişte Süpermarket ve Bakkallara Yönelten Faktörler, Antakya'da İki Araştırmanın Sonuçları Işığında Bir Değerlendirme", Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Dergisi, C:4, S:7, Y:2007, s.61-81.

¹⁵⁶ Müfit A. EGELİ, Metin MUTAF, "Merkezin Dönüşümü, Büyük Mağazalar, Esnafın, Çiftçinin ve KOBİ'lerin Durumu", CHP Yerel Yönetimler Dergisi, Aralık 2006 13, s.145.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ve “kar, sağlık, güvenlik, evre, hijyen endişesi, tüketici mutluluğu”nın çok önünde durmayı sürdürmektedir.

Büyük mağazalarda, sürekli düzenlenen promosyon günleri ve indirimler, küçük alışverişlerini bile taksitlendirmek amacıyla kredi kartı kullanımı olması, mağaza kartları, ürün çeşitliliği, mağaza içi kupon uygulaması, özel markalı ürünler (private brand), ilgili ürünlerin bir arada yerleştirilmesiyle oluşan düzenli raflar ve rahat bir alışveriş ortamının sunulması, ürün gruplarının yerleşim düzeni, ışıklandırma, müzik, temizlik ve raf düzeni alışveriş yapılan ortamın tercih edilebilirliğini, dolayısıyla müşteri memnuniyetini etkilemektedir. Öte yandan hizmet veren elemanların davranışları, kasalardaki bekleme süresi, alışveriş paketlerinin ücretsiz ve dayanıklı olması, fiyat etiketlerinin doğruluğu, alışveriş arabalarının ve sepetlerinin ergonomik olması, aynı ürün grubunda farklı markalara yer verilmesi gibi belli başlı faktörler de müşterilerin marketten mutlu ayrılmasını sağlamaktadır. Bunların dışında marketler ile bu marketlere ürün veren firmaların ortak hareket etmesi gereken bazı konular da vardır. Son kullanma tarihi geçen ürünlerin raflardan kaldırılması, stok durumlarının zamanında üretici firmaya iletilmesi için gerekli teknolojik sistemin sağlanması ve böylelikle müşterinin mağdur edilmemesi, üretici firmaların promosyon çalışmalarını marketle uyum içinde sürdürmesi, hem birbirlerinin markalarına zarar vermemeleri hem de müşteriyi memnun etmeleri açısından önemli unsurlardır. Tüm bunların dışında unutulmaması gereken bir nokta da hem marketlere mal veren firmalar hem de marketler kendi başına birer markadır¹⁵⁷.

Türkiye’de hızlı tüketim malları (HTM) perakendeciliği sektörü bir süredir geleneksel kesimi oluşturan bakkalların yerini modern kesimdeki zincir süper/hipermarketlerin aldığı bir dönüşüme sahne olmaktadır. Bu dönüşüm, sektöre ürün sağlayan başta gıda ve temizlik üreticileri olmak üzere; kırtasiye ve mobilyanın da dahil olduğu birçok sektöre modernleşme baskısı yapmaktadır. Ayrıca, perakendecilikteki dönüşüme

¹⁵⁷ Aslıhan NASIR, “Müşterileri Mutlu Eden Faktörler”, <<http://www.etietieti.com/EtiDunyasi/iletisim1.asp>>, (5.01.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

koşut olarak gelişen modern lojistik sistemleri üretici sektörlerdeki stok maliyetlerini azaltmakta, üretim süreçlerini bölünerek verimliliğın artırılmasını sağlamaktadır. Türkiye Avrupa ülkeleri arasında modern kesimin pazar payının en düşük olduğu ülke konumundadır¹⁵⁸.

Perakende alışveriş kesiminde iş hacmi 137 milyar dolar, 2007'de 150 milyar dolar olarak (2010 yılında 199 milyar dolara ulaşacağı öngörölüyor) gerçekleşmiştir. Bu piyasada, geleneksel perakendecilerin (bakkalların, esnafın) payı yüzde 62, modern perakendecilerin (marketlerin, büyük mağazaların) payı yüzde 38 olmuştur. Perakendecilik, eskiden "esnaf"ın hâkim olduğu bir sektördü. Bakkallar, hırdavatçılar, ayakkabıcılar, oyuncakçılar, gelinlikçiler, incikçiler ve boncukçular bu sektörü oluşturuyordu. Günümüzde "modern perakendeciler"ın ortaya çıkmasıyla birlikte marketler, çok sayıda bakkalın, esnafın yaptığı işi tek başına yapmaya başlamıştır. Alışveriş merkezleri çok sayıda mağazanın kapanmasına neden olmuştur. Perakendecilik sektörünün gelişimine paralel olarak, tüketicilerin alışveriş alışkanlıkları ve satın alma davranışları da değişmektedir. Tüketiciler alışverişlerinde önceleri bakkalları veya küçük marketleri¹⁵⁹ tercih ederlerken, artık perakendeciliğın hızlı

¹⁵⁸ DPT, Sanayi Politikaları, Ankara: Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara, 2007, s.130-131.

¹⁵⁹-"Nielsen"ın her yıl gerçekleştirdiğı Perakendeci Sayıları Tespit Çalışması'na göre 1998'de 2 bin 135 olan hiper, süper ve zincir market sayısı 2007 itibarıyla 7 bin 221'e (2008'de 8 bin 252) ulaşmıştır. 9 yılda yaklaşık 5 bin market açılırken, aynı zaman zarfında da bakkalların sayısı 167 binden 130 bine kadar düşmüştür. Bu durumda, son 10 yılda süpermarketlerin sayısı 4 kat artarken, bakkal ve orta marketlerin yüzde 22'si kapanmak zorunda kalmıştır. Bu da herhangi bir noktada açılan süpermarketin çevresindeki bakkal sayısını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Özel marketler diğeri bir tanımlamayla uzman perakendeciler ise rekabette rakiplerine göre avantajlı konumdadır. Bu hızlı değişim tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarını derinden etkilemektedir. Araştırmaya göre, Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren özellikle ürün dağıtım ağıının şekil değiştirmesi ile birlikte (toptancılıktan-distribütörlüğe) hızlı bir süpermarketleşme sürecine girmiştir. Öte yandan AB ülkelerinde her bir milyon nüfusa ortalama 15 hipermarket ve 150 süpermarket düşerken, bu rakam Türkiye'de henüz 4 hipermarket ve 12 süpermarket civarındadır... 'Impulse' denilen yani planlı olmayan, alındığı zaman kullanılmaya başlanan kategorilerin ayakta tuttuğı mağaza formatları grubunda yer alan benzin istasyonu marketleri ve büfelerin sayısı ise 10 yılda yaklaşık 55 binden 66 bine çıkmıştır. Süpermarketlerin sigara hariç tüm hızlı tüketim ticaretinden aldığı pay ise 2007 yılında 1998'e göre 26 puan artarak yüzde 54'e

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

gelişiminin sonucu olarak ortaya çıkan süpermarketleri, hipermarketleri ve alışveriş merkezlerini daha çok tercih etmektedir. Günümüzün rekabet koşulları da; çeşitli, kaliteli ve uygun fiyatlı ürün seçenekleri sunması gibi bazı nedenlerden dolayı tercih edilen bu işletmeleri, tüketici odaklı olmaya, potansiyel tüketicilerinin profilini tanımaya ve onları değişen ihtiyaç ve isteklerini sürekli olarak izlemeye zorlamaktadır¹⁶⁰.

Türkiye'de satış alanlarının büyüklüğü 400 metrekarenin üzerinde bulunan ve sayıları 5 bine ulaşan büyük marketler*, bünyelerinde terziden, ayakkabıcıya, tuhafiyeciden, pastacıya kadar birçok hizmeti kapsamaları nedeniyle küçük esnafın gelişimi önlemektedir. Özellikle bakkallar, sayıları her geçen gün giderek artan hiper ve grosmarketler nedeniyle pazar payı % 60'larda olmasına rağmen tek tek kepenk kapatıyorlar. Büyük mağazaların perakendecilik sektöründeki ağırlıkları, esnafı yok etmek pahasına hızla artmaktadır. Bunun yanında aralarında

yükselirken, orta market ve bakkalların payı ise 26 puan düşüşle 36'ya geriledi. Geleneksel formattaki perakendeciye ayakta tutan en önemli tüketim maddesi ise sigaradır. Bir süpermarket kaç bakkal ediyor?

1 adet 2500 metrekare süpermarket = 217 bakkal

1 adet 1000-2500 metrekare süpermarket = 86 bakkal

1 adet 400-1000 metrekare süpermarket = 37 bakkal

1 adet 400 metrekare süpermarket = 15 bakkal

Referans, "Süpermarketlerin vurduğu bakkalı sigara ayakta tuttu", <http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=65431&KTG_KOD=208&ForArsiv=1>, 23.04.2007).

Esnaf ve Sanatkâr Sicil Gazetesi'nin yanı sıra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı e-esnaf ve sanatkâr veri tabanına göre 2003-2007 döneminde, kapanan her 77 bakkala karşılık 100 yeni bakkal açılmıştır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Rakamlarla Esnaf ve Sanatkârlarımız,

<https://www.sanayi.gov.tr/download/esnaf_sanatlar_hizmetler.pdf>.

1998

yılında yaklaşık 167 bin olan bakkal ve orta market sayısı yüzde 23 azalarak 2008 yılında 128 bine geriledi. Son 10 yılda bakkal sayısı 155 binden 113 bine geriledi.

¹⁶⁰ Ömer AKAT, Ç. TAŞKIN, A. ÖZDEMİR, "Uluslararası Alışveriş Merkezi Tüketicilerinin Satın Alma Davranışı: Bursa İlinde Bir Uygulama", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, N:11, 2006, s.14.

* Carrefour Express, DiaSa, Kipa Express, Şok gibi 400 metrekareden küçük apartman altı zincir süperetlerin (küçük süpermarket-kolaylık mağazaları) oluşturdukları "rekabet" ve "pazara nüfuz stratejileri" gereği ardı ardına açmaya ve pazarlarda yeni konumlarını almaya başlamaları da küçük esnaf ve sanatkârın önünde önemli rekabet baskısına yol açmaktadır (Ömer Baybars TEK, "Yeni Bir Oluşum: Süperetlerin Gelişimi", ARASTA, Sayı:39, Kasım-Aralık 2007, s.48-49).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

tuhafiyeci, pastacı, çilingir, kasaplarında bulunduğu birçok iş alanı büyük marketlerin faaliyetlerinden olumsuz olarak etkilenmektedir. Ülkemizde giderek perakendecilik sektöründe ağırlıklarını artıran yabancı marka ve perakendecilik şirketleri açtıkları büyük alışveriş merkezlerinde sadece esnafı değil, yerli büyük markalara bile yer vermeyebilmektedir.

Yaşanan sosyo-ekonomik süreçte “küçük esnaf ve sanatkârın” işi oldukça zorlaşmaktadır. Hâlbuki önceleri piyasada “mal kıtlığından” dolayı kral “esnaf-sanatkâr” şimdi ise artık “müşteri” kraldır. Bu süreç gelişmiş ülkelerde “yıllar önce” yaşanmıştır. Bizde de ise şiddetli bir biçimde yaşanmaktadır. Bütün bunlardan da anlaşılacağı gibi “geleneksel ticari anlayışımız” hızla değişmektedir.

Toptan ve perakende ticaret hizmetlerine yönelik yapılacak düzenlemelerde, sektörün tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü analiz edilmesi önemlidir. Bu kapsamda, bir yandan kayıt dışılığın önlenmesine, verimlilik ve kalitenin artırılmasına ve hijyen kurallarına uyulmasına yönelik önlemlerin alınması, diğer yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkâr ağırlıklı yapısının ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesinin desteklenmesi önemlidir¹⁶¹.

Ülkemizde esnaf ve sanatkârlar ile küçük işletmelerin sorunları incelendiğinde öncelikle sosyal, ekonomik, siyasal, yasal, rekabet unsuru, teknolojik gelişim, bölgesel farklılıklar, v.b. kendi kontrolleri dışında oluşan şartlardan fazlasıyla etkilendikleri görülmektedir¹⁶².

Küçük işletmeler, oturmuş bir yönetim mekanizmaları da bulunmadığından modern işletmecilik anlayışından uzak bir biçimde faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Diğer taraftan maliyetin yanı sıra rekabeti etkileyen ambalaj, satış sonrası hizmetler, malın kalitesi ve fiyat faktörleriyle birlikte, bunları

¹⁶¹ < http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2008_programi.pdf >.

¹⁶² DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkârlara Götürülen Hizmetler, Ankara: DPT Yayın No:2653-ÖİK:658, 2001, s. 87.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

tamamlayıcı bir unsur olan satış artırıcı faaliyetlerin de tam olarak yerine getirilememesi esnaf, sanatkârlar ve küçük işletmelerin pazardaki konumlarını etkileyici bir rol oynamaktadır. Yurtiçi pazarlardaki pazarlama faaliyetlerinde bu gibi sorunlarla karşılaşan küçük işletmeler bunların bir uzantısı olarak sonuçta ihracat faaliyetlerinde de istenilen düzeyde başarılı olamamaktadırlar. Dolayısıyla esnaf, sanatkârlar ve küçük işletmelerin karşılaştıkları sorunların çözülmesi, onlara işletme planlaması, teknolojik kaynaklara erişim ve bunların işletimi özellikle bilgi teknolojisi ile uluslararası ağlara erişim, eğitim, pazarlama ve benzeri konularda destek verilmesi çok önemli konulardır.

Çok hızlı bir şekilde farklılaşan müşteri talepleri, ihtiyaçları, iş-görme sistemleri gibi çevresel koşullara ve teknolojinin hızlı gelişimine uyum sağlayabilmede esnaf ve sanatkârların tarihsel süreçte ahilik kültürüyle edindikleri temel altyapılarını geliştirerek profesyonel bir iş kültürü oluşturmaları gereği önemlidir. Esnaf ve sanatkârların değişimlere uyum sağlayabildikleri ölçüde hızla farklılaşan çevre koşullarına göre iş yapma olanağı bulabileceklerdir.

Türk toplumunda sanayi devrimi öncesi geçerli olan ahilik kültürünün sanayileşmiş bir toplum için gerekli olan girişimcilik kültürüne dönüştürülmesinin ve geliştirilip tamamlanmasının veya başkaca modeller oluşturulmasının yolları aranmalıdır. Dolayısıyla, sanayileşme sürecine girmiş bulunan Türk toplumunun ahilik sisteminden hangi alanlarda yararlanabileceği konusu günümüzde önemle üzerinde durulması ve araştırılması gerekmektedir¹⁶³. Ahiliğın tarihte Anadolu'da oynadığı misyonun gereğine ulaşılabilir ise; bir başka ifadeyle ahiliğın evrensel kültüre sağlayabilecek nitelikteki değeri hükümleri belirlenebilir ve bu saptanan değeri hükümleri çerçevesinde yaşadığımızın anın sosyo-

¹⁶³ Bknz.; Tamer MÜFTÜOĞLU, "Ticaret Kültürü ve Girişimcilik Üzerindeki Etkileri", Esnaf-Sanatkâr ve Kültür, Ankara: TES-AR Yayını, 1993, s.14; Acar TUNCER, Ruh, Örf, Hedef ve İlkeler TESK Işığında Esnaf ve Sanatkârlar, İzmir:Metro Matbaacılık, 2002, s.11.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ekonomik yaşamdaki sorunları yeniden sorgulanabilir ise bundan büyük yararlar sağlanabilir¹⁶⁴.

JF. Nietzsche'nin "Derisini değiştirmeyen yılan ölür" ve J. F. Welch'nin "Dışımızdaki dünya bizden daha hızlı değişip, gelişiyorsa, sonumuz yakındır" sözleriyle ifade ettikleri esnaf ve sanatkârların durumuna çok uymaktadır.

Türkiye'de bilinmesi gereken şey, bakkallar başta olmak üzere küçük esnaf, tüketicilere para, zaman ve enerji tasarrufu sağlayabildikleri ölçüde var olabileceklerdir. Bir kere kimin kalıp, kimin gideceğine devlet değil ekonomik kurallar belirleyecektir. Küçüklerden kuruluş yeri iyi olanlar, sosyal iletişim noktası özelliği sürdürenler, bireysel karizma yaratabilenler ve işi bilimsel yapan, toplam kalite, verimlilik, müşteri odaklılık üzerinde duran kültürlü esnaflar ayakta kalabileceklerdir¹⁶⁵.

4.Sosyal Güven Sorunu

Bireylerin diğer bireylere güveni giderek azalmaktadır. En önemlisi devlet kurumlarına olan güvenin sarsılması¹⁶⁶ yanında kuşku da oluşmaya

¹⁶⁴ Kadir ARICI, "Ahilik ve Çalışma Hayatımız; Ahilik Kültürünün Günümüzde Uygulanabilirliği Meselesi", Esnaf-Sanatkâr ve Kültür, Ankara: TES-AR Yayını, 1993, s.23.

¹⁶⁵ Ömer Baybars TEK, " Türkiye'de Perakendecilik Çağı ve Büyük Ölçekli Perakendeci Mağazaların Gelişimi", Perşembe Konferansları, Ankara: Rekabet Kurumu Yayını, 2001, s.16.

¹⁶⁶Türkiye'deki ekonomik bunalım ve siyasal temsil sorunu, toplumda derin bir güven bunalımıyla birlikte yaşamakta ve bu güven bunalımı öncelikle devlete karşı güvensizlikte odaklanmaktadır. Devlete ve kamu kuruluşlarına karşı güvensizliğin en önemli iki boyutu, yolsuzlukların yaygınlığı ve yurttaş hukukunun güvence altında olmadığı, yargının da adaleti sağlayamadığı kanaatidir. ...Toplumun genel olarak kamu kurumlarına duyduğu güven zayıftır. Görüşülen kişilerin yarıdan çoğu genel olarak kamu kuruluşlarına "orta" derecede bile güvenmemektedir. Halen kamu kesiminde çalışanlar arasında bu oran ancak beşte ikiye, kamudan emekli olmuş kişiler arasında ise yarının biraz altına inmektedir... Devletin güvenilmezliği yargısının derinliği, güvensizlik duygusunun alanını bütün toplumu içine alacak biçimde genişletmektedir. Kural koyucu ve uygulayıcı, adaleti sağlayıcı ve arabulucu olarak devletin işlevlerini yerine getirmedeği inancı, topluma bütününüyle kurlsızlığın egemen olduğu algılamasını beslemektedir... Yolsuzlukların yaygınlığı konusundaki kanaat, kamu varlığının

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

başlamıştır. The World Values Surveys tarafından yapılan bir araştırmaya göre bireylerin aile dışındaki yabancılara güvenip güvenmediği sorusuna verilen cevaplara göre, 1997 yılında en yüksek güvenin olduğu Norveç'te oran % 61,2 iken 2007'de % 68'e yükselmişken ülkemizde bu oran 1997 yılında % 10'lar düzeyindeyken 2007'de % 5'lere düşmüştür. Yani, insanlarımızın sadece % 5'i yabancılara güvendiğini söylemektedir. *Birbirine güvenmeyen ve güvenemeyen insanlar neyi başarabilir ki? Nasıl bir arada yaşayabilirler? Nasıl mutlu olabilirler?*¹⁶⁷.

Yanlış yapılanmalar ve ölçekler, değişen devranın da baskısıyla ortadan kalkmaktadır. 1970'lerin modası 'küçük güzeldir' idi. Şimdi ise küresel rekabetin ezici yükünün altından sadece birleşerek, gücün bereketini ve sinerjisini yakalayabilenler kalkabiliyor. Ancak dikkat etmek lazım ki, büyükler, küçüklerin esnek tepki verme kapasitesini de ihmal etmeyip, buna uygun organizasyon yapılarını da ikame ediyor. Dev dünya şirketleri Çin'de, Tayland'da, Vietnam'da 'tedarik zincirleri' kurmaktadırlar. Tedarikçilik veya fasonculuk yaparak ülkede büyük şirketlerin çevresinde kümelenmelere gitmektedirler.

Sorun çok açık, 'paranın pulun lafı mı olur' diye tam güven esasına göre yola çıkan insanlar, kısa bir zaman sonra aralarında 'hangisinin daha hırsız olduğunun' kavgasını veriyorsa, bunun önemli bir nedeni ortaklık yapmasını bilmiyor olmalarıdır. Bunu fark etmeyen işadami burnundan kıl aldırıyor, bilime, bilgiye, danışmana ve gezip görmeye prim vermiyor. Bir de "Bin bir çile ile buraya getirdim, ortak alıp 'ben yiyemedim, sen ye' mi diyeceğim?" diye vahim bir yanılgı var. Tek başına bir kazanırken, birleşip on kazanmak yerine, 'küçük olsun benim olsun' mantığında direterek azman balıklara yem olacağını görmüyor.

yaygın biçimde gasp" hırsızlık" tehdidi altında olduğu ve bu tehdide karşı korunamadığı izlenimini yansıtmaktadır. Sonuç olarak yurttaşın gözünde Türkiye'de "mülk" de "adalet" de güvence altında değildir (TÜSİAD, Kamu Reformu Araştırması, TÜSİAD –T/2002-12/335, İstanbul, 2002, s.15, 29, 154).

¹⁶⁷"Türkiye'de ortaklıklar yürümüyor. Her yüz ortaklıktan 63'ü bozuluyor ve ortaklık şekil değiştiriyor. Yüzde 18'i ortaklığı terk ediyor. Yüzde 7'si şirketi kapatıyor. Sorunsuz yürüeyebilen ortaklık oranı sadece yüzde 12 (Prometheus Turkey, "Ortak Olmak", <<http://www.prometheus.com.tr/seminer.asp?seminer=40>>, (10.07.2003)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İhtiyaç fazlası esnaf, ortaklık kültürü oluşmadığından bir araya gelip birleşemediği için¹⁶⁸ de kan ağlıyor. “Örneğın; 100 işadama KİPA'yı kurdu. Bizde 150 bin bakkal 50'şer YTL koyarak bir araya gelemedi. Suçu hükümetlerde aramamak lazım. Kendimizi eleştirip, çözüm bulmalıyız. Esnaf birbirinin gözünü oyuyor. Sabahtan akşama kadar işlerinin önünde tavlâ oynayan esnaf, 10 dakikasını ayırarak 'nasıl birlik oluruz' sorununun yanıtını aramalı. Acilen birleşmemiz lazım”¹⁶⁹. Esnaf ve sanatkârlar gerek kendi aralarında, gerekse meslek kuruluşlarıyla ilişki kurma ve işbirliği yapmada bir kurumsal düzenleme oluşturulamamıştır.

5. Çalışma Koşulları

Esnaf ve sanatkârların iş ve iş dışında geçirdikleri zaman arasında belirsiz bir çizgi söz konusudur. Yüksek düzeyde kişisel fedakârlık gerektiren esnaf ve sanatkârların iş ve özel yaşamın birbiri ile iç içe olması nedeniyle de çalışma saatleri uzayabilmektedir. Sabit bir gelirin olmaması, gelir düşüklüğü, belirsizlik, işsizlik/emeklilik kaygısı, güvencesizlik, yalnız ve aşırı çalışma, izolasyon etkisi, çalışma zamanlarını istedikleri gibi belirleyememeleri, nitelik ve sorumluluk gereği üzerlerinde çok yük vardır¹⁷⁰.

6. Kayıtdışılık

Esnaf ve sanatkârlar özellikle kayıt dışı ve işportadan kaynaklanan haksız rekabetle karşı karşıyadırlar. Bütün çaba ve gayretlere rağmen

¹⁶⁸1838 Ticaret Anlaşmasıyla rekabete açılan iç pazarda esnaf ve sanatkârlar piyasadan çekilmek zorunda kalmışlardır. 1860 yılında yerli sanayinin korunması ve kurtarılması için kurulan İslah-ı Sanayi Komisyonu'nun tüzük ve çalışma programında “... esnafın eskisi gibi ayrı ve dağınık olarak sanatlarını icra etmelerinde yarar yoktur. Aralarında sermaye toplayarak bir şirket kurmaları ve birlikte çalışmaları gerekmektedir” denilmektedir (Hilal KARAVAR, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmit Çuha Fabrikası (1844-1920), Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi kültür Yayınları, 2007, s.29). İslah-ı Sanayi çalışmalarıyla küçük atölyelerin rekabet gücünü artırıcı önlemler karalaştırılmış ancak yeterince başarılı olunamamıştır.

¹⁶⁹ Selahaddin Hünü, “Esnaf Başkanından Esnafa Suçlama”,
< <http://www.milliyet.com.tr/2005/02/14/ege/eko01.html>>.

¹⁷⁰Özlem ÇAKIR, B. M. GÜLER, M. Y. TINAR, “Esnaf ve Sanatkârların Çalışma Koşulları”, 10. Ergonomi Kongresi (7-09 Ekim 2004), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2004, s.528-552.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kayıt dışı ekonomiyi¹⁷¹ kayıt içine almakta yeterince başarı sağlanamamaktadır. Bu durum, kayıt içindeki esnaf-sanatkârı da kayıt dışına itmektedir. Dükkânında satış yapamayan, ağır vergi yükü, sigorta primleri, kira parası altında ezilen esnaf ve sanatkârlar da işporta tezgâhlarını tercih etmek zorunda kalmaktadırlar.

7. Mesleki Eğitim

Teknolojik gelişmenin son dönemdeki kadar hızlı olmadığı dönemlerde işgücünün sayıca çokluğu büyük bir zenginlik olarak kabul ediliyordu. Bilgi çağında ise işgücünün sayısından çok eğitim ve nitelik düzeyine bakılmaktadır. 21. yüzyılın getirisi en yüksek yatırımı eğitim özellikle de “mesleki eğitim” yatırımıdır. Türkiye’de işgücünün toplam sayısı 25 milyon kişiye yaklaşmaktadır. Türkiye’de işgücünün eğitim ve nitelik düzeyi pek yüksek değildir. İşgücünün yüzde 70’i ilkökul ve ortaokul mezunlarından veya okuma yazma bilmeyenlerden oluşmakta olup, 25-59 yaş arasındaki işgücünün ortalama eğitim süresi, 7.7 yıldır. Esnaflıkta çağdaş anlamda işbölümünün bulunmaması, çalışanların işçi sıfatından çok çırak niteliğine sahip olmaları gibi nedenlerle mesleki eğitimde önemli sorunlar vardır.

Esnaf ve sanatkârlığı geleneksel ölçülerden, çağdaş ölçülere taşımak amacıyla kurulan eğitim merkezleri, altyapılarını tamamlayamamış ve hâlâ ilgili kesimin eğitim ihtiyaçlarını uyandırmaktan ve karşılamaktan uzak bir konumdadır. Geleneksel çırak-kalfa ve usta eğitiminin yapıyor olması yeni sistemlere geçişlerde yeterli esnekliği taşınamaması nedeniyle sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla esnaf ve sanatkârlara eğitim hizmetleri ya hiç sağlanamıyor ya da yetersiz bir şekilde sağlanmakta, İşletmeler Üstü Meslek Eğitimi Merkezleri yeterli kamu desteği sağlayamamaktadırlar. Çıraklık eğitimi için kurulan meslek eğitim merkezleri yaklaşık 20 yılda ihtiyaçlarla uyumlu bir gelişme gerçekleştirememiş, diğer örgün ve teknik okullar da alışlagelmiş meslek

¹⁷¹ Bknz.; Ahmet Fazıl ÖZSOYLU, Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi, Ankara: Bağlam Yayınları, 1996, s.1-122; A. F. ÖZSOYLU, Yer altı Ekonomisi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, s.1-47.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

alanları dışına çıkamadıkları gibi beceri yönüyle de ne usta ne de kalfa seviyesinde piyasalara dönük bir eğitim verememektedirler¹⁷². Birçok kişi herhangi bir eğitim almaksızın mesleğe girmekte, mesleklerini sınama-yanılma yoluyla öğrenmektedir. Örneğin; kasaplık mesleğine yönelik ciddi eğitim veren planlı ve programlı bir eğitimsel süreçten bahsetmek oldukça güçtür. Almanya'daki mesleki eğitim faaliyetleri kapsamındaki fırıncı, kasap v.b. birçok mesleğin Türkiye'deki mesleki eğitim kurumlarıyla herhangi bir ilişkisi ve tutarlılığı yoktur. Mesleki eğitimdeki ileri teknolojik değişimler yeni bilgi ve beceri gereksinimini ortaya çıkarırken, bu gereksinimleri sağlayabilecek eğitim kurumları yetersiz kalmaktadırlar¹⁷³. Ayrıca üniversiteye girişte alan-katsayı uygulamasından sonra mesleki eğitimin cazibesi azalmıştır¹⁷⁴.

B- Konjonktürel Sorunlar

1. Ekonomik Krizler

Küreselleşme, Avrupa Birliği entegrasyonu ve Uzak Doğu'dan gelen rekabet, '94 ve 2001 krizleri, küçük esnafı toplu bir çöküş yaratmış, kentlerdeki yoksulluğu katlayarak büyötmüştür. İşyerine kilit vuran küçük esnaf giderek işçileşmekte, yıkıma uğrayan zanaatçı-küçük esnafın geçim koşulları ağırlaşmaktadır. Kredi kartı hesaplarını ödeyemez duruma düşen, senetlerini işleme koyamayan, çekleri protesto olan esnaf ve sanatkârların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. 2007 yılı sonu itibariyle Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, 1 milyon 417 bin bağımsız çalışan ve esnaf-sanatkârın Bağ-Kur'a toplam borcu 23,4 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

¹⁷² MESOB, age, s.63, 74.

¹⁷³Mesleki eğitim konusunda Bknz.; Nuran SENAR, Z. KAYA, Esnaf ve Sanatkâr Meslek Kuruluşları İçin Ülke Örnekleri İle AB'de Mesleki Eğitim ve AB ve AB Mali Kaynakları Rehberi, Ankara: TŞOF Matbaası, 2006, s.43-55; Murat TUNCER, Mehmet TAŞPINAR, "Meslek Standartları ve Çeşitli Mesleki Sınıflama Sistemleri", Standart, Ekim 2004, s.40;

¹⁷⁴ İTO, İş Dünyamızın İhtiyaçları ve İşgücü Arzı Karşısında Mesleki Eğitimimiz-İş Dünyasının Mesleki Eğitime Bakışı Araştırması, İstanbul: İTO Yay. 2006-41, <<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/Dokuman/Kitaplar/2006-41.pdf>>, (23.06.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Buna göre, esnaf ve sanatkârın yaklaşık yüzde 60'ı Bağ-Kur'a borçlu durumdadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı e-esnaf ve sanatkâr veritabanında 2008 yılı şubat ayı sonu itibariyle kayıtlı 1 milyon 858 bin 076 esnaf ve sanatkâr bulunmaktadır. 2002-2007 döneminde 625.693 esnaf işyeri kapatırken, açılan esnaf işyeri sayısı 1 milyon 27 bin civarında gerçekleşmiştir. 2002-2007 yılları bütün olarak ele alındığında kapanan her 61 esnaf işyerine karşılık, 100 esnaf yeni işyeri açılmıştır¹⁷⁵.

Tablo 4:Açılan Kapanan Esnaf-Sanatkâr İşyeri Sayıları

YILLAR	AÇILAN	KAPANAN	KAPANANLARIN AÇILANLARA ORANI (%)
2002	123.393	117.600	96
2003	141.291	104.400	73
2004	146.095	92.700	63
2005	196.494	86.400	43
2006	249.265	105.817	43
2007	171.236	118.776	69
TOPLAM	1.027.774	625.693	61

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

<https://www.sanayi.gov.tr/download/esnaf_sanatlar_hizmetler.pdf>.

¹⁷⁵ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2008), Rakamlarla Esnaf ve Sanatkârlarımız, <https://www.sanayi.gov.tr/download/esnaf_sanatlar_hizmetler.pdf>, (12.02.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

2. Finansman

Finansman konusunda esnaf ve sanatkârlar finansman kaynaklarına ulaşmada ve kredi imkânlarından yararlanmada büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

KOBİ Destekleri Yönetmeliği'ndeki KOBİ tanımı içinde esnaf ve sanatkâra yer verilmemektedir. BASEL II kuralları tam olarak yürürlüğe konulduğunda kredi kefalet kooperatiflerinden de kredi almak güçleşebilecektir.

BASEL II* ile bankaların sermaye ihtiyacının kredi verilen firmanın riski dikkate alınarak hesaplanacak, kredinin sorunlu kredi olma olasılığı borçlunun kredisıyla ilişkilendirilecektir. BASEL II hükümlerinin uygulanmasıyla birlikte bugüne kadar kredi teminatı olarak kabul edilen müşteri çek senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletlerinin teminat değeri kalmayacaktır. BASEL II kuralları işlemeye başladığında esnaf ve sanatkârlara kullandırılan kredilerde pek çok kriter değışecek, kredi almak zorlaşacaktır. Kredi kefalet kooperatifleri derecelendirilecek, derecesi en iyi olan kooperatif ortağı her türlü imkânın en iyisine sahip olacaktır. Dolayısıyla bu süreçte daha güçlü bir yapıya kavuşturmak için kooperatiflere çok önemli görevler düşmektedir. BASEL II, "bankalar-kredi müşterisi-derecelendirme kuruluğu" üçgeni sistemini gerektirmekte, artık bankalar kredi müşterisinin nitel yönlerini ihmal ederek sadece nicel ve somut ölçütlere göre durumları değerlendirebileceklerdir. Esnaf ve sanatkârların daha ağırlıklı kayıt dışı işlemlerinin olması dolayısıyla muhasebe kayıtları gerçeğı tam olarak yansıtmayacak kredi maliyetleri artacaktır.

* BASEL Komitesi, 1974 yılında Uluslar arası Ödemeler Bankası (BIS-Bank for International Settlements) bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision) adı altında G-10 ülkeleri Merkez Bankaları tarafından kurulmuştur. Komitenin ilk düzenlemesi Basel I Sermaye Ulaşısı ile sermaye yeterlilik rasyosu % 8 belirlenmiştir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

3. Giderek Artan Mali Yükler

OECD verilerine göre Türkiye, OECD lkeleri içinde 1985-2001 döneminde ekonominin vergi yükünü en çok artıran ülke konumundadır. Vergi gelirlerinin milli gelire oranı 1985 yılında % 15.4 iken 2001'de % 35.8' çıkmıştır. Sosyal güvenlik primleri gibi parafiskal gelirler dâhil, Türk ekonomisinin vergi yükü 2001 yılında % 36'ya çıkararak Kanada, Avustralya, ABD, İrlanda ve Japonya gibi zengin ülkeleri geride bırakmış ve vergi yükünün yüksek olarak anıldığı Almanya ile aynı düzeye gelmiştir. Ayrıca, kayıt dışının ek yükü dâhil edildiğinde, kayıtlı ekonominin gerçek vergi yükünün milli gelirin % 50'lere ulaştığı hesaplanmaktadır.

Esnaf ve sanatkârların sosyal güvenlik alanında yaşadığı sorunlar ise, Bağ-Kur ile Emekli Sandığı ve SSK Uygulamaları arasındaki önemli farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ardı ardına yaşanan ekonomik krizler nedeniyle güçlükle ayakta durmaya çalışan esnaf ve sanatkârlarımızın mevcut sıkıntılarını bir ölçüde de olsa azaltmak, gerek çalışanın ve gerekse çalıştırmanın haklarını korumak bakımından, sosyal güvenlik primleri makul ve ödenebilir düzeyle indirilmelidir.

4. Yasalar

Ülkemizde, esnaf ve sanatkâr ile tacir ve sanayiciyi belirlemek amacıyla çeşitli hukuki düzenlemelerde yer alan tanım ve kriterler arasında tutarsızlıklar söz konusu olup, dolayısıyla sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini sağlayacak olan projelerin hazırlanarak uygulamaya konulmasında çok büyük güçlükler söz konusudur. Örneğin; esnaf ve sanatkârların tanımındaki farklılıklar günümüz gerçeklerinden uzak ve toplum yapısını yansıtmamaktadır. TESK, 5362 sayılı kanun çalışmalarında katkısının bulunmaması nedeniyle sorunların sürdüğünü belirterek esnaf tanımının ülke gelenekleriyle uyumlu olması, genel kabul görmesi ve Avrupa'daki kavramlarla uyumlu olması gerektiği görüşündedir.

T.T.K ve E.S.K'dan kaynaklanan sorunlardan ilki, "tacir" ve "esnaf" kavramlarının birbirinden ayırt eden kesin çizgilerin bulunmamasıdır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

T.T.K'da esnaf, "ister gezici olsun, ister bir dükkânda veya bir sokağın belli yerinde sabit bulunsunlar, ticareti sermayesi ile birlikte vücut çalışmalarına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan sanat ve ticaret sahipleri" şeklinde, tacir ise " bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseleri... kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimseye" denir. Bu tanımdaki esnaf tanımı, bugün sürekli üreten, satan, ihracat yapan esnaflarımız için yetersiz kalmaktadır. Ayrıca Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı olmayan işletmeler tacir olmanın avantajlarından yararlanamamakta, kamu ihalelerine katılamamakta ve ihraç ve ithal mallarından vergi iadesi alamamaktadır. E.S.K ise bu işletmelere Sanayi ve Ticaret odalarının kapılarını kapatmaktadır. Bu da esnafların en büyük mağduriyetlerinden biridir ve bu maddeler Anayasamızdaki eşitlik maddesine aykırı niteliktedir. Bu sorunun ortadan kaldırılması ise, ancak bu düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması ile mümkündür. Ayrıca, esnaf ve sanatkârların önünün açılması için, sadece gerçek kişi olarak değil, tüzel kişi olarak da kişilerin birleşip işletme kurmalarına izin verilmelidir.

Rekabetin korunması hakkındaki kanuna aykırı biçimde yapılan iskonto ve uygulamalar da esnafı maddi açıdan zor duruma düşürmektedir. Genelde hiper marketleri teşvik amacıyla yapılan bu ve benzeri uygulamalar esnafı daha da mağdur duruma düşürmektedir. Bu konuda Avrupa'da küçük esnaf ve sanatkârı koruyucu yasalar mevcuttur, ülkemizde de bu tür düzenlemelerin yapılmasının zamanı gelmiştir.

VI. AB İLE DIŞ İLİŞKİLER VE AB'YE TAM ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRK ESNAF VE SANATKÂRLARI

AB'nin eylem planları, genişleme stratejileri ve uygulanan politikaları kapsamında, ülkemizin katılabildiği AB programlarından esnaf ve sanatkârların en üst düzeyde yararlanabilmeleri ve uyum

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sağlayabilmeleri için teknik yardım temin etmek üzere Brüksel temsilciliği kanalıyla girişimler yapılmış ve çalışma programları oluşturulmuştur¹⁷⁶.

Ayrıca diğerk önemli bir konu da, esnaf ve sanatkârlar ile Sanayi ve Ticaret Odası mensupları arasında günümüze kadar gelen çiftte standart uygulamasıdır. Örneğın; ihracat yapan bir Sanayi ve Ticaret Odası üyesi vergi iadesi alabilirken, esnaf alamamakta ve yine esnaf ve sanatkârların devlet ihalelerine katılabilmesi için, Sanayi ve Ticaret Odasına üye olmaları gerekmektedir¹⁷⁷.

Yeni yüzyılda Türk sanayini büyük oranda, dünya ülkelerindeki eğilim ve değışimlerle AB ile olan yoğun ekonomik, ticari ve siyasi ilişkileri şekillendirecektir. Bu bağlamda, KOSGEB, yoğun rekabet ortamında mikro ve esnaf-sanatkâr işletmelerinin yok olmasını önlemek amacıyla ortak kullanım atölyeleri ve ortak kullanım laboratuvarları yönetmeliğini uygulamaya koymuştur.

AB üyesi tüm ülkelerde kullanılan tanımlar önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Toplamda 20 milyonun üzerinde çalışanı olan sanatkâr işletmelerin ekonomi ve istihdamdaki rolü oldukça büyüktür. AB içinde sanatkâr faaliyetleri unutulmaya yüz tutmuş, marjinal faaliyetleri ve düşük teknoloji kullanan işleri kapsamaktadır. Ayrıca sanatkârın işleri tekrarlı değildir, tüm yetkiler tek kişidedir, müşteri ile yakın ilişki vardır, uzman bir örgüt üyeliğı yoktur, kısa vadeli ve sezgisel idare anlayışı vardır ve devlet yardımlarına sıkça ihtiyaç duyulur. Çok küçük işletme gruplarına dâhil edilen sanatkâr işletmeler bir araya gelerek oluşturdukları, hyppogrular ile küreselleşmeden yararlanma ve aralarında koordinasyon sağlanabilecektir.

AB'ye entegrasyon sürecinde Türk esnaf ve sanatkârları gerekli standartlara uyumu sağlamadıkları takdirde büyük bir pazar payı kaybına uğrayacaklardır. Ayrıca ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalan sektöre giren AB işletmelerinin yaratacağı yoğun rekabet, sektör için büyük

¹⁷⁶ TESK (www.tesk.org.tr)

¹⁷⁷ Erdem, Kıran, agm, s. 14.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kayıplara neden olabilecektir. Türkiye'nin AB'nin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmesi için, Türk esnaf ve sanatkârları yenilenmeli ve AB standartlarına uyum sağlamalıdır. Bu da etkin bir örgütlenme ve dünya pazarı ile yerel pazar, küresel olanla yerel arasındaki dengenin sağlanması ile başarılabılır.

A. Esnaf Ve Sanatkârlara Yönelik AB Programları

Avrupa Birliği esnaf ve sanatkârlara büyük önem vermektedir. Bu çerçevede; mesleki eğitim, teknoloji geliştirme, girişimciliğin özendirilmesi, gençlere ve kadın girişimcilere yönelik programlar kapsamında proje bazında küçük işletmeleri ve meslek kuruluşlarını desteklemektedir. Esnaf ve sanatkârlara yönelik AB programları¹⁷⁸:

(i) Leonarda da Vinci Programı (Mesleki Eğitim Programı)

Araştırma ve Teknolojik Gelişme Programları

Çok Yıllı İşletmeler Programı (KOBİ, Sanayi ve İşletme politikalarının geliştirilmesi)

(ii) AR-GE Programları (RTD)

(iii) Bankacılar ve KOBİ'ler Yuvarlak Masa Süreci (Round Table of Bankers and SMEs)

(iv) İşletmeler için One-Stop-Shop (One-Stop-Shop for Business, One-Stop-Internet-Shop for Business)

(v) Avrupa Enformasyon Merkezleri (Euro Info Centres)

(vi) BC-NET ve BRE İşletme Destek Ağları

(vii) Az Gelişmiş Bölgelerin Gelişmesini Destekleme Programı (EUROPARTNERIAT)

¹⁷⁸ TESK, TESK ve Alt Teşkilatı İçin Hizmet İçerik Eğitim El Kitabı/AB ve Dış İlişkiler, <http://www.tesk.org.tr/Yayinlar/TESK_Yayinlari>, (21.06.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

(viii) Avrupa Ortak Girişim Programı (JEV European Joint Venture)

Bu programların yanı sıra Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu'nun da KOBİ'lere yönelik fonları ve programları bulunmaktadır.

1. AB ile İlişkiler Çerçevesinde Esnaf ve Sanatkârlara Yeni İmkânlar Yaratacak Girişimler

Ülkemize yönelik AB programları kapsamında, projeler hazırlanmakta ve seçilen konularda esnaf ve sanatkârlara dünyadaki gelişmeler ve yeni yöntemler hakkında bilgi sunularak, yeni imkânlar hazırlanması amaçlanmaktadır. AB MEDA Fonu çerçevesinde; Kadın Girişimciliği Destekleme, TESK Ayakkabıcılık Enstitüsü ve Türkiye'de mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projelerinin finans anlaşmaları taraflarca imzalanmış ve AB prosedürü çerçevesinde uygulamalar sürdürölmektedir.

2. AB İçinde Mesleki Eğitimin Boyutu

AB içinde mesleki eğitim son derece önemlidir. Meslek kuruluşları bu konuya büyük bir hassasiyetle eğilmektedir. Yasalar ile de mesleki eğitime sahip olmayan ve sertifika sahibi olmayan sanatkârlar işlerini icra edememektedir. Ayrıca hizmet sektörünün bir bölümünü oluşturan esnaf-sanatkârların yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest dolaşımı için sertifika sahibi olmak zorunludur. Ülkemizin AB'ye üyeliği çalışmaları kapsamında, mesleki eğitim mevzuatı ve uygulamalarına uyum hususu da ilgili taraflarca değerlendirilmekte ve ülkemizin koşullarının dikkate alınmasına özen gösterilmektedir.

3. Esnaf-Sanatkârların Dışa Açılmalarına İmkân Sağlayan ve Destekleyen AB Uygulamaları

Proje bazında yürütölen çalışmalara ek olarak AB'nin Partenariat Programı kapsamında yurt dışında düzenlenen fuarlara esnaf-sanatkârların katılmasına imkân tanınmaktadır. Bu program 31 Temmuz 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 97/6 sayılı "Pazar Araştırması

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Desteği Hakkında Tebliğ" çerçevesinde teşvik kapsamındadır. Program ile ayrıca işletmeler arasında iş görüşmeleri organize edilmekte ve işletmeleri tanıtıcı kataloglar hazırlanmaktadır.

AB EUROMED projesi ile de üyesi bulunduğumuz UEAPME organizatörlüğünde EUROMEDA Web sayfası hazırlanmıştır. İsteyen esnaf ve sanatkârlar bu sayfaya kayıt yaptırarak elektronik ortamda Avrupa ve Akdeniz ülkeleri esnaf ve sanatkârları ile işbirliği imkânları yaratabilecektir.

4. Yurt Dışına İncelemede Bulunmak ve Ticari Amaçla Gitmek İsteyen Teşkilat Yöneticileri ve Esnaf- Sanatkârların Uyacakları Prosedür

Konfederasyona yabancı ulusal veya uluslararası kuruluşlar tarafından resmi olarak yapılan davetlere TESK adına katılacak temsilciler için gereken vize ve rezervasyon işlemleri yapılmaktadır. Bunun haricinde, kendi imkânları ile yurt dışına gitmek isteyen teşkilat yöneticileri ve esnaf-sanatkârların, bağlı bulundukları birlikten üye olduklarını belirten yazı ve ekindeki esnaf sicil belgesi, vergi levhası, mesleki faaliyet belgesi, pasaport (6 ay geçerliliği olan), resim (4 adet) ve gitmek istedikleri ülkeden gelmiş olan resmi veya özel davet yazısı ile Konfederasyona başvurmaları halinde elçilik vize başvuru formu doldurulmasında kendilerine yardımcı olunmaktadır¹⁷⁹.

B. Küçük İşletmelere Yönelik Avrupa Sözleşmesi Türkiye Raporu

Küçük işletmelere yönelik Avrupa Sözleşmesi'nin 2004 Türkiye Raporu'nda, girişimcilerin eğitimi ve yetiştirilmesi için ülkedeki durumun değerlendirilmesi ile başlayan ayrıntılı bir uygulama programı tanımlanmıştır. Buna göre Türkiye'de her 100 yetişkinden sadece 4,6'sı bir işletme kurmuştur ve bu rakam 29 ülkenin oldukça gerisinde kalmıştır (İrlanda için % 12, ABD için % 11,7). Ayrıca ülkedeki toplam serbest meslek sahibinin %10'unu kadınlar oluşturmaktadır. Genç girişimcilere ayrılan krediler yetersiz gibi görünmekle beraber, girişimcilik konusu

¹⁷⁹ TESK, TESK ve Alt Teşkilatı İçin Hizmet İçer Eğitim El Kitabı/AB ve Dış İlişkiler, <<http://www.tesk.org.tr/Yayınlar/ TESK Yayınları>>, (21.06.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

desteklenmektedir. Son yıllarda ÷lkede girişimciliğe verilen önemin artması ve bunun ÷lke ekonomisine yaptığı katkının fark edilmesiyle birlikte girişimcilere sağlanan destekler de arttırılmıştır. Ayrıca gençlerin bu kabiliyeti kazanabilmeleri için mühendislik ve idari bilimler bölümlerinde girişimciliğin önemini anlatan dersler verilmeye başlanmıştır. Mesleki Eğitim Merkezleri, esnaf, sanatkâr ve küçük sanayi girişimlerini desteklemek amacıyla küçük girişimlerde çalışan genç insanların mesleki anlamda eğitilmesi için kurulmuştur¹⁸⁰.

KOSGEB ise 2003-2004 akademik yılında 27 üniversitede Genç Girişimcilerin Gelişim Programı gerçekleştirmiş, 586 öğrenci başarıyla bu programı tamamlayabilmiştir. "Girişimcilik Merkezi"nin kurulması için yasal çerçeve Erzurum Atatürk Üniversitesinde tamamlanmış ve YÖK tarafından takip edilmektedir. Kısa zaman içerisinde üniversiteler bu konunun önemini kavramaya, aynı türden programlar ve kulüpler kurmaya başlamışlardır. KOSGEB, Dünya Bankası Kredileri ve Özelleştirme Sosyal Destek Projeleri altında, özelleştirme sonrası sayıları hızla artan kişiler ve girişimlere sunulan eğitim programları içinde, 8000€ makine ve ekipman kredisi ve 2000€ işletme sermayesi sağlamıştır.

İstanbul'da 5-7 Mayıs 2004'de düzenlenen kadın girişimciler üzerine OECD Konferansı'ndan, onları desteklemek ve STÖ'lerin nasıl destek programı geliştirdiğinin incelenmesi kararları çıkmıştır. 1999 Helsinki Zirvesi sonrası sağlanan destek ile Türkiye işgücü ihtiyacı ve mesleki ve teknik okullar konusundaki eksiklerini kapatmak amacıyla birçok proje ortaya koymuştur. Bununla ilgili ilk adım 2000'de AB ve Türkiye arasında imzalanan Mesleki Eğitime ve Eğitim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) olmuştur.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin kurulmasıyla bir işletme kurmanın maliyeti düşerken, ilgili birlikle ilişkiler kolaylaşmış ve formaliteler azalmıştır. Otomatik Ticaret Sicil Projesi de TOBB tarafından başlatılmıştır.

¹⁸⁰ European Charter For Small Enterprises, Turkey Report, 2004, s. 2.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Bir esnaf veya sanatkârın, Türkiye'de bir işletme kurabilmesi için kanuna uygun olarak şu gereklilikleri tamamlaması gerekir:

(i) İlk olarak, vergi mükellefi olabilmek için bir vergi numarası almak,

(ii)İkinci adımda bir iş yeri kurabilmek için Belediye'den lisans almak (MEB onaylı eğitim seviyesini gösteren ve 3308 sayılı kanun kapsamında olan ticari alandaki ana çalışma belgesinin doldurulması),

(iii)Esnaf ve Sanatkârlar Siciline kaydolmak. Esnaf ve sanatkârların kayıt için faaliyete başladıkları tarihten itibaren 30 gün içinde başvuru yapmaları gerekmektedir.

(iv)Ayrıca Esnaf ve Sanatkârlar mesleki faaliyetlerini sürdürebilmeleri için meslek odalarına kayıt olmak zorundadırlar. Oda yönetim kurulu odaya kayıt için yapılan başvuruları en geç bir ay içerisinde karara bağlamak zorundadır.

2004 raporuyla gündeme gelen bir diğerkonu da e-Devlet Projesi içinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından e-Esnaf Projesi'nin uygulamaya konulması ile tüm esnaflar on-line olarak kayıt işlemlerini yürütebileceklerdir. Bu on-line bağlantısı ayrıca, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu, Halk bank, Esnaf ve Sanatkârlar Sicil Dairesi ve Odalar Birliği Arasında da kurulacaktır.

e-Esnaf projesi amacı esnaf ve sanatkârların elektronik iletişim yöntemlerinin daha fazla kullanmaları, işlemlerinin çoğunu bu ortamda olarak yürütmelerini desteklemek ve bilgiye kolayca ulaşmalarını sağlamaktır. Bütün ÷lke, Odalar, Birlikler, Federasyonlar ve Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonları ile esnaf ve sanatkârlar hakkındaki tüm bilgiler e-Esnaf projesinde kayıt altına alınacaktır. Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu'nun Web sayfasında esnaf ve sanatkâr statüsünde işletmeyi kuran kişinin kimliği, doldurulacak belgeler hakkında

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

bilgiler ve başvuruların nerede yapılacağını gösteren bilgiler de mevcuttur.

Türkiye'de yeni bir işletme kurmak için yasal prosedürlerin maliyeti 750€ olarak hesaplanmıştır. Ancak bu rakam oldukça yüksektir. Küçük girişimcilere finansal yardım sağlamak amacıyla bazı formaliteler azaltılabilir, Tüketicici Koruma Fonu'na verilen depozito miktarı kısılabılır, birliği kayıt için ödenen ücretleri birlik tarafından toplanan hizmet bedelleri, hazırlanan belgelerin maliyetleri, tebliğ ücretleri düşürülebilir. Ancak esnafı tarafından yeni işletme kurmanın toplam maliyetini azaltacak herhangi bir değişiklik yapılamamıştır. Esnaf veya sanatkâr tarafından yeni bir işletme kurulurken, Odalar Birliği ve Esnaf ve Sanatkârlar Sicili tarafından alınan ücretler ise asgari ücrete endekslenmiştir. Yani asgari ücret artarsa bu harçlar da artmış olacaktır. Bu nedenle oda birlik ve benzeri birimlerin hizmetlerini sürdürmeleri için başka destekler düşünölmeli, aidat ve kayıt ücretlerinden alınan harçlar kaldırılmalıdır.

Kredi alırken gereken banka kredi mektuplarını ve kefaleti kaldıran ve ortakları için kredi olanaklarını genişleten Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri bölgelerde birlikler gibi örgütlenmişlerdir. 32 adet bölgesel Birlik mevcuttur. Bütün bu birlikler Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği altında toplanmıştır. Halk Bankası ise Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatiflerinin garantisine karşı Esnaf ve Sanatkârların kredi olanaklarını genişletmiştir. Halk Bankası 1953'ten beri mevduat toplamak ve bu fonları esnaf ve sanatkârlar ile KOBİ'lere kullanırmak amacıyla kurulmuştur.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu girişimcilerin en üst seviyedeki temsilcileridir. TOBB'a kayıtlı 1.300.000 girişimci mevcuttur. TESK'e kayıtlı 1.876.192 esnaf ve sanatkâr ise 13 Mesleki Federasyon, 82 Esnaf ve Sanatkâr Odaları Birliği ve 3151 Esnaf ve Sanatkârlar Odası tarafından temsil edilmektedir ve bu esnaf ve sanatkâr BAĞKUR' üyedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ YOLUNDA ESNAF VE SANATKÂRLAR ARAŞTIRMASI VE TÜKETİCİ GÖZÜYLE ESNAF VE SANATKÂRLAR

I. AVRUPA BİRLİĞİ YOLUNDA ESNAF VE SANATKÂRLAR ARAŞTIRMASI

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE PROBLEMİ

Araştırmanın amacı, esnaf ve sanatkârların, demografik ve sosyo-kültürel profillerini ortaya koyarak, AB süreci perspektifinde; ekonomik, yapısal ve sosyal sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin gerçekçi ve kalıcı çözümler ve öneriler sunmaktır.

“Esnaf ve sanatkârlarımız AB yolculuğunda nerede?” sorusu, araştırmanın temel problemi olarak ele alınmıştır.

B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırma 31 Mayıs 2007- 8 Ocak 2008 tarihleri arasında, Manisa'da, merkez ve 15 İlçesinde faaliyet gösteren Esnaf ve Sanatkârlara yönelik gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Anket Yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemi 634 kişiden oluşmaktadır.

C. SAYILARLA MANİSA İLİNDE ESNAF VE SANATKÂRLAR

Manisa İli'nde Haziran 2008 sonu itibariyle 96 adet Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı 48.227 aktif üye bulunmaktadır. İl ve ilçeler itibariyle üye sayılarının odalara dağılımı aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 5: Manisa İli'nde Esnaf ve Sanatkâr Odaları Üye Sayıları

	Oda Sayısı	Üye Sayısı
Ayakkabıcılar Odası	1	284
Bakkallar Odası	6	5416
Berberler Odası	6	1656
Demirciler Odası	2	778
Dericiler Odası	1	107
Dokumacılar Odası	1	141
Elektrik Teknisyenleri Odası	2	481
Elektrikçiler Odası	1	296
Elektronik Teknisyenleri Odası	1	180
Radyo Elektrikçi Odası	1	296
Esnaf ve Sanatkârlar Odası	15	12491
Fırıncılar Odası	1	142
Hurdacılar Odası	1	135
İnşaatçılar Odası	1	222
Kahveciler Odası	7	3285
Kunduracılar Odası	3	515
Lokantacılar, Köfteci, Kebapçı... Odası	5	1992
Madeni Sanatlar Odası	5	2829
Marangozlar Mobil. ve Keresteciler Odası	4	1114
Meyveci Sebzeçiler Odası	5	2222
Motorlu Araç Tamircileri Odası	1	442
Şoförler Otomobilciler Odası	16	9987
Terziler Konfeksiyoncular Odası	5	1523
Tenekeçiler Odası	2	337
Tuhafiyeci ve Manifaturacılar Odası	3	1356
TOPLAM	96	48.227

Kaynak: Manisa ESOB Verileri (23.06.2008 İtibariyle)

Manisa ilindeki esnaf ve sanatkârların ilçelere göre dağılımı ise aşağıdaki Tablo 6'da görölmektedir. Toplam üyelerin 11.183'ü Merkez İlçede yer alırken, Merkez İlçeyi sırasıyla Salihli (6306), Akhisar(5958), Turgutlu(5753), Alaşehir (4583)ve Soma (3235) ilçeleri izlemekte, Köprübaşı ilçesi 492 üye sayısıyl son sırada bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 6: Esnaf ve Sanatkârlar Odalarının İlçelere Dağılımı

İlçeler	Oda Sayısı	Üye Sayısı
Merkez	16	11183
Ahmetli	2	782
Akhisar	14	5958
Alaşehir	10	4583
Demirci	5	1418
Gölmarmara	2	652
Gördes	2	1034
Kırkağaç	3	1546
Köprübaşı	2	492
Kula	4	1994
Salihli	13	6306
Sangöl	3	1325
Saruhanlı	2	2110
Selendi	2	844
Soma	3	3235
Turgutlu	13	5753
TOPLAM	96	48227

Kaynak: Manisa ESOB Verileri (23.06.2008 İtibariyle)

D. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Esnaf ve Sanatkârlara uygulanan anketin birinci bölümünde cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı ve esnaf ve sanatkârların ilçelere göre dağılımı gibi değişkenler yer almıştır. Anketin ikinci bölümünde ise, esnaf ve sanatkârların finansman, vergi, üretim, pazarlama, teknoloji, Avrupa Birliği, üyesi bulundukları meslek odaları, üniversite, genel sosyal ve ekonomik sorunlar gibi başlıklara ilişkin soruların yanı sıra, sosyo-kültürel profillerini ortaya koymayı amaçlayan sorular da yer almıştır. Anketten elde edilen verilerin değerlendirilmeleri sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıda yer alan tablo ve grafiklerle gösterilmiştir.

Diğer taraftan, demografik değişkenlerle yukarıda söz ettiğimiz başlıklara ilişkin sorulara verilen yanıtların ilişkisi araştırılmış, anlamlı kabul edilen parametrik ve parametrik olmayan test sonuçları yüzde analizinin yapıldığı ilgili tablo veya grafiklerle birlikte yorumlanmıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

1.Demografik Değişkenler

Anketi yanıtlayanların %19,2'si Manisa Merkez İlçede faaliyetlerini sürdüren esnaf ve sanatkârlardan oluşmaktadır. Akhisar ilçesindeki esnaf ve sanatkârlar ise örneklemin %11,8'ini oluşturmakta, daha sonra %7,9'la Demirci ve Gördes ilçeleri gelmektedir. Kırkağaç ilçesinde anketi yanıtlayanların oranı %6,8 olarak gerçekleşirken, Soma ilçesinde bu oran %6,3, Salihli ilçesinde ise %5,7'dir. Anketörler tarafından Turgutlu ilçesinde %5,2, Kula'da, Selendi'de ve Gölarmarmara'da %3,9, Sarıgöl'de %3,8, Köprübaşı'nda %3,6, Ahmetli'de %3,2 ve Saruhanlı'da %2,7 oranında esnaf ve sanatkârlara ulaşılmıştır.

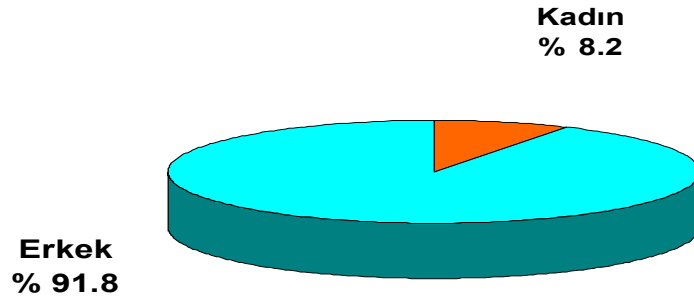
Tablo 7'de anketörler tarafından ulaşılan esnaf ve sanatkârların ilçelere göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 7: Esnaf ve Sanatkârların İlçelere Göre Frekans Dağılımı

<u>İlçe</u>	<u>Frekans Dağılımı</u>	<u>Yüzde (%)</u>
<u>Manisa-merkez</u>	<u>122</u>	<u>19.2</u>
<u>Ahmetli</u>	<u>20</u>	<u>3.2</u>
<u>Akhisar</u>	<u>75</u>	<u>11.8</u>
<u>Alaşehir</u>	<u>26</u>	<u>4.1</u>
<u>Demirci</u>	<u>50</u>	<u>7.9</u>
<u>Gölarmarmara</u>	<u>25</u>	<u>3.9</u>
<u>Gördes</u>	<u>50</u>	<u>7.9</u>
<u>Kırkağaç</u>	<u>43</u>	<u>6.8</u>
<u>Köprübaşı</u>	<u>23</u>	<u>3.6</u>
<u>Kula</u>	<u>25</u>	<u>3.9</u>
<u>Salihli</u>	<u>36</u>	<u>5.7</u>
<u>Sarıgöl</u>	<u>24</u>	<u>3.8</u>
<u>Saruhanlı</u>	<u>17</u>	<u>2.7</u>
<u>Selendi</u>	<u>25</u>	<u>3.9</u>
<u>Soma</u>	<u>40</u>	<u>6.3</u>
<u>Turgutlu</u>	<u>33</u>	<u>5.2</u>
<u>TOPLAM</u>	<u>634</u>	<u>100.0</u>

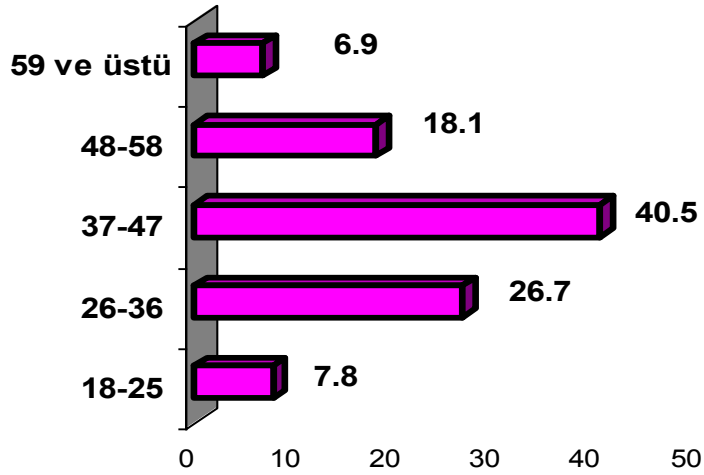
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 1: Esnaf ve Sanatkârların Cinsiyete Göre Dağılımı

Ankete katılan 634 esnaf ve sanatkârın cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %91,8'inin erkek %8,2'sinin kadın olduğu görülmektedir.

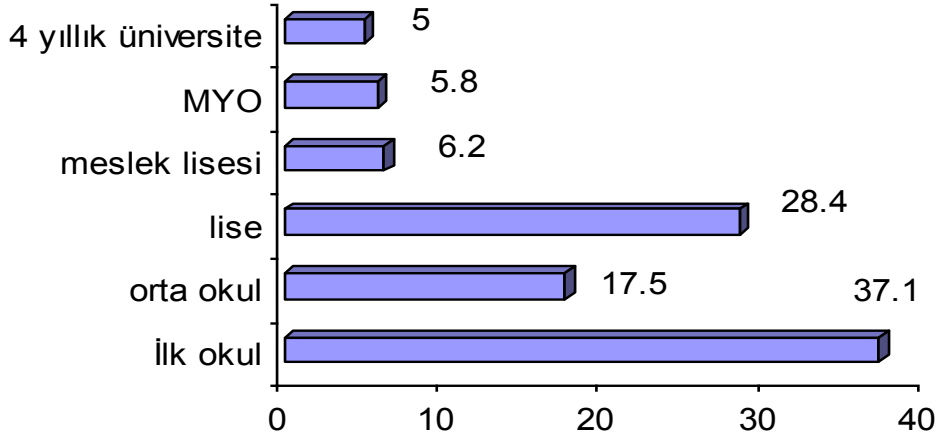
Grafik 2: Esnaf ve Sanatkârların Yaşa Göre Dağılımı

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 2'de göröleceği gibi ankete katılan esnaf ve sanatkârlar %40.5 oranında 37-47 yaşı grubunda yoğunlaşmaktadır. Bu durum orta yaşı grubunun daha çok risk aldığı ve bu nedenle bu gruptan daha çok müteşebbis çıktığı tezlerini destekler niteliktedir.

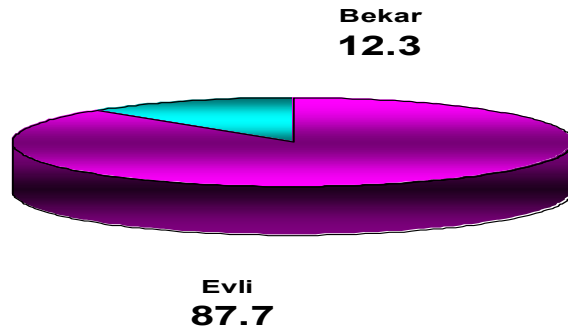
Grafik 3: Esnaf ve Sanatkârların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

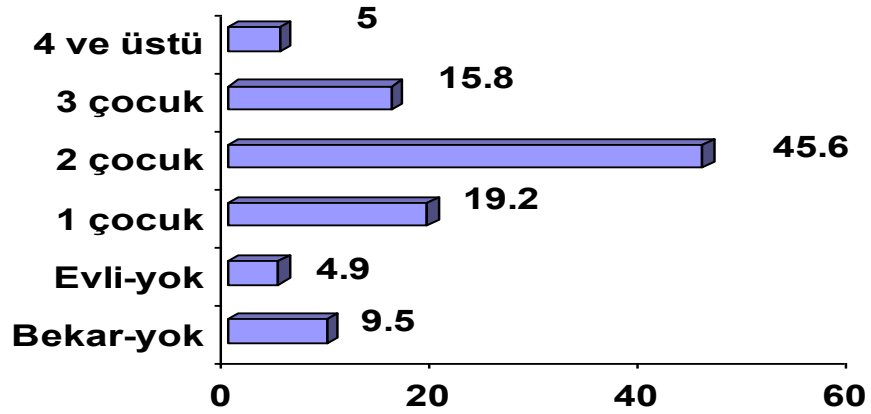
Esnaf ve sanatkârların çok büyük bir çoğunluğunun “lise ve altı okullar” mezunu olması beklentiler ile çalışmamaktadır. Üniversite mezunlarının oranı %5 iken, meslek yüksek okulu mezunları %5,8, meslek lisesi mezunu olanların oranı ise sadece yüzde 6,2'dir. Bununla birlikte örnekleme de yer alan esnaf ve sanatkârların üçte birinden fazlası ilköğretim mezunudur. Anketimizde yer almasına rağmen, “okur-yazar” seçeneği ile ilgili veri toplanmamıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 4: Esnaf ve Sanatkârların Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Grafik 5: Esnaf ve Sanatkârların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

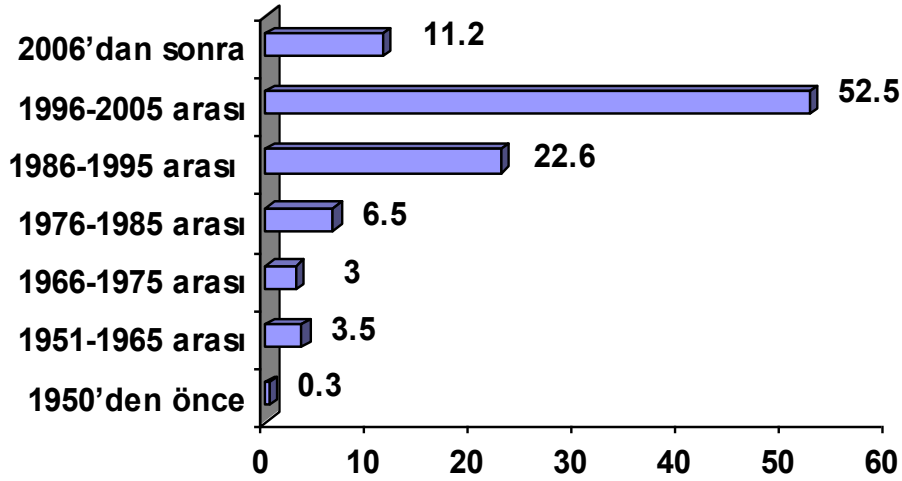
Grafik 4'te anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârların medeni durumlarına göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların %12.3'ü bekâr, %87.7'si evli olduklarını ifade etmişlerdir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 5'te de izlenebileceği gibi esnaf ve sanatkârların yarıya yakını (%45,6) 2 çocuğa sahiptir. Bu rakam ÷lkemizde çoğunluğun "ideal çocuk sayısı" olarak da ifade ettikleri rakamdır ve Türkiye ortalamasına yakındır.

2.Ankete Katılan Esnaf Ve Sanatkâr İşletmelerinin Özellikleri

Grafik 6: Esnaf ve Sanatkârların Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı

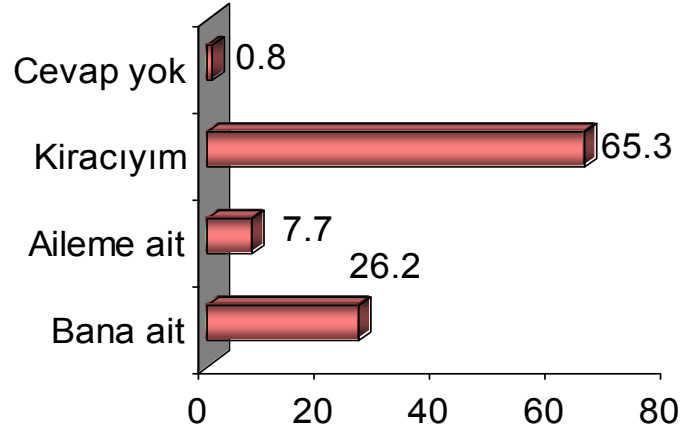

Grafik 6'ya göre esnaf ve sanatkârların yarısından fazlasının (%52,5) en fazla 12 yıllık olduğu gör÷lmektedir. 2 yıldan az bir süre içinde kurulanların oranı ise %11,2 olarak gerçekleşmiştir. 13–22 yıllık olanlar %22,6 ile temsil edilirken, 23 yıl ve daha önce kurulanlar ise toplam %13,3'tür.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Buradan hareketle esnaf ve sanatkâr işletmelerinin büyük bir çoğunluğunun geçmişinin 12 yıldan az olduğu söylenebilir.

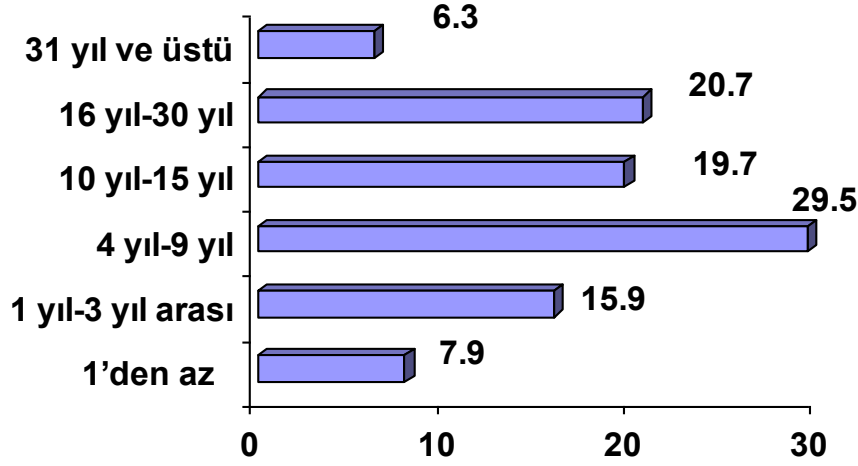
Grafik 7: Esnaf ve Sanatkârların İşyeri Mülkiyeti

Grafik 7'de görüldüğü gibi anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârın %65,3'ü işyerinin kira olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında sadece %26,2'sinin işyeri mülkiyetinin kendisine ait oluğu görülmektedir. Esnaf ve sanatkârın üçte ikisinin kiracı konumda olması, büyük çoğunluğun mesleğinin icrasını etkileyebilecek olan işyeri sorunuyla karşı karşıya bulunduğu anlamına gelebilir.

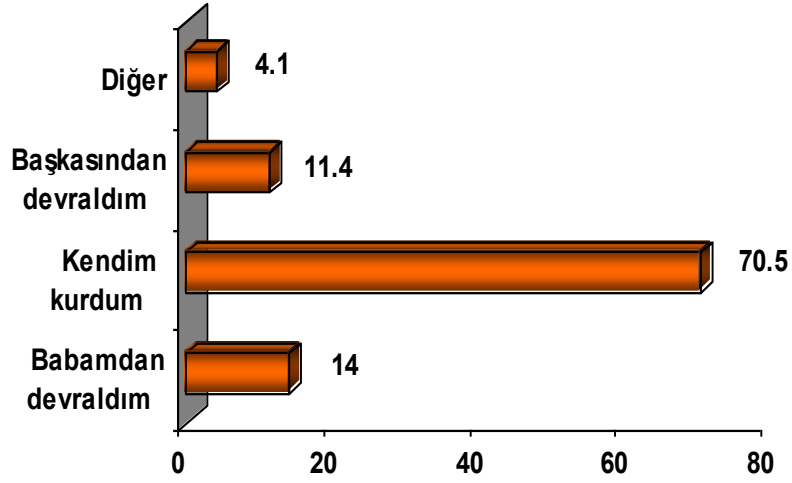
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 8: Esnaf ve Sanatkârların İşyerine Kaç Yıldır Sahip Olduklarının Dağılımı

Grafik 8'de ankete katılan 634 esnaf ve sanatkârın sadece %6,3'nün 30 yıldan daha fazla işletmelerine sahip oldukları görülmektedir. Yaşa göre dağılımına tekrar bakacak olursak (Grafik.2) ankete katılanların 59 ve üstü yaş grubunda %6,9 oranında bir dağılıma sahip oldukları görülebilir. Aynı zamanda benzer bir sonucu Grafik.6'da yer alan işletmelerin kuruluş yıllarına göre dağılımında da görebiliyoruz. Söz konusu grafikte 1975'ten önce kurulan işletme oranı %6,8 olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca, 30 yıldan fazla bir süreden beri faaliyet gösteren esnaf ve sanatkâr oranı %10'nu bile bulamamaktadır.

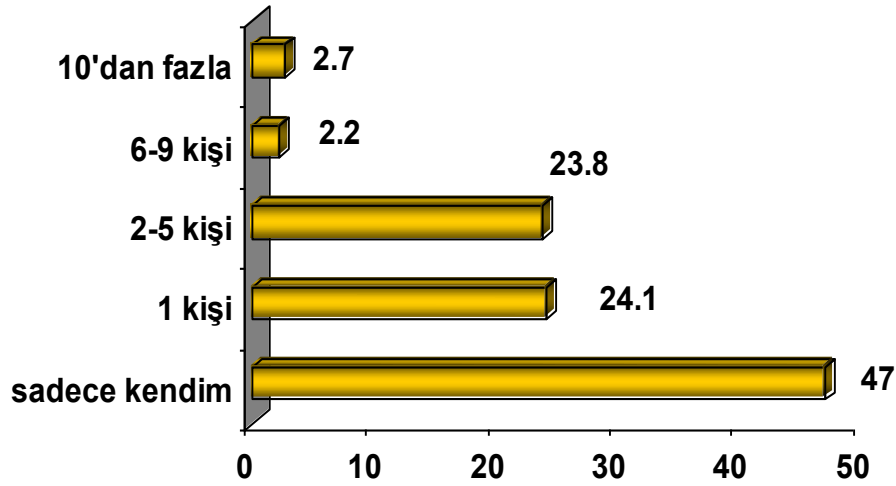
Grafik 9: İşyerlerine Nasıl Sahip Olduklarının Dağılımı

İlmuş

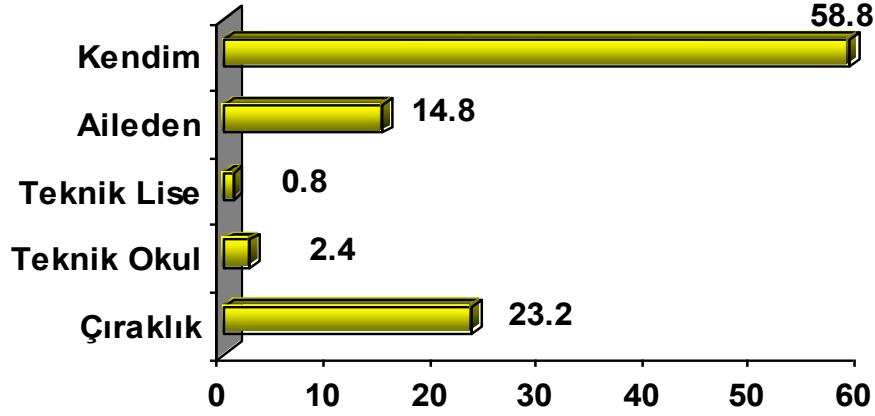
olması (bkz. Grafik 6) en azından bu grup için “baba mesleği” kavramının çok fazla anlam ifade etmediğini göstermektedir. Grafik.9’da görüleceği gibi, sadece yüzde 14’nünün işini babasından devraldığını söylemesi de bunun başka bir kanıtıdır. Yine Grafik 6’ya bakılacak olursa, % 60’ında son 10 yılda kurulduğu görülmektedir. Bu anlamda esnaf ve sanatkâr işletmeleri açısından çok ciddi devinim ve sirkülasyon olduğu açıktır. Bu sonuçlar esnaf ve sanatkâr işletmeleri açısından kurumsallaşma olmadığının ya da bunun zor olacağının çok açık bir ispatıdır.

Grafik10: İşyerlerinde Kendileri Hariç Kaç Kişinin Çalıştığının Dağılımı

Ankete katılan esnaf ve sanatkârların yarıya yakını (%47) işyerlerinde sadece kendilerinin olduğunu belirtmişlerdir. %24.1'lik bir oranda ise yanlarında kendilerinden başka 1 kişinin çalıştığı anlaşılmaktadır. 2-5 kişi çalıştıranların oranı ise %23.8 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârların sadece %2,7'si yanında 10 ve daha fazla kişi çalıştırmaktadır. Türkiye'de 2000 yılı verilerine göre MKBOİ içinde %95'lik bir paya sahip olan mikro işletmelerin Manisa ölçeğinde %47'sinin tek kişilik mikro işletme olması üzerinde durulması gereken bir husustur.

Grafik 11: Mesleği Hangi Yolla Öğrendiklerinin Dağılımı

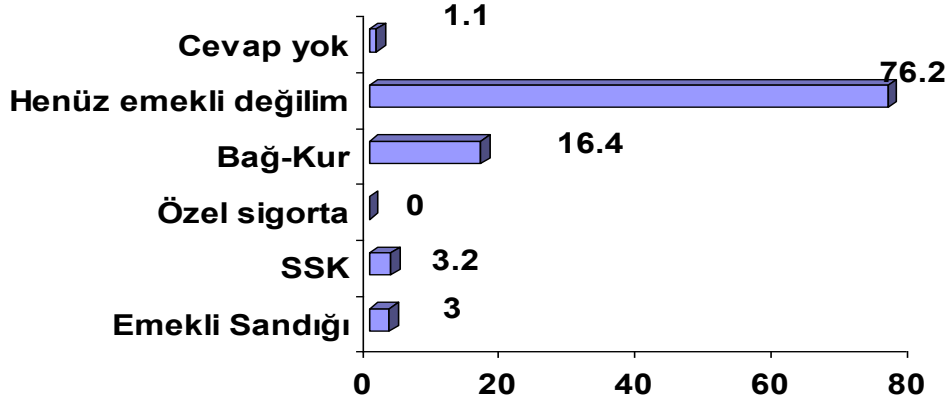

Anket sorularımızı yanıtlayan esnaf ve sanatkârların yarısından fazlası mesleklerini kendi kendilerine öğrendiklerini belirtmektedir. **“Aileden öğrendim”** diyenlerin oranı ise %14,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu da işyerimi **“babamdan devraldım”** cevabıyla (bkz. Grafik 9) örtüşmektedir. Çıraklık eğitiminden geçenlerin oranı ise %23,2’dir.

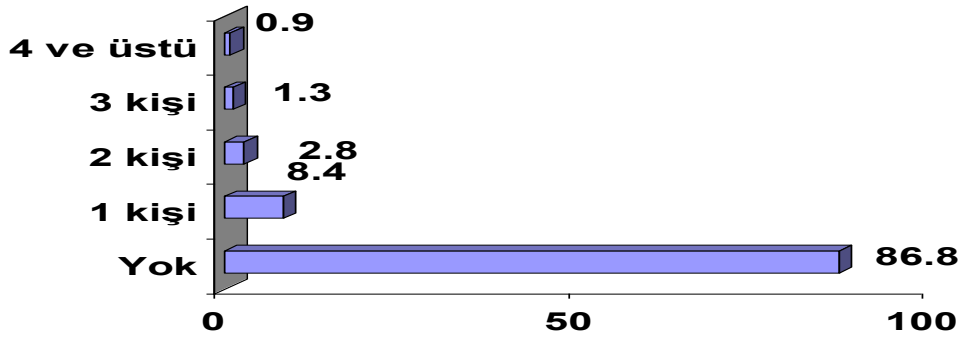
Aşağıda yer alan Grafik 12’ye göre ankete katılan esnaf ve sanatkârların 22,6’sının bir sosyal güvenlik kurumundan emekli olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da yaklaşık beşte birinin emekli aylığı gibi bir güvencesi olduğu, bununla birlikte bu kesimin **“emeklilik döneminde”** mal ve hizmet üretmeye devam ettikleri sonucunu çıkartabiliriz.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 12: Emeklilik Durumlarının Kurumlara Göre Dağılımı

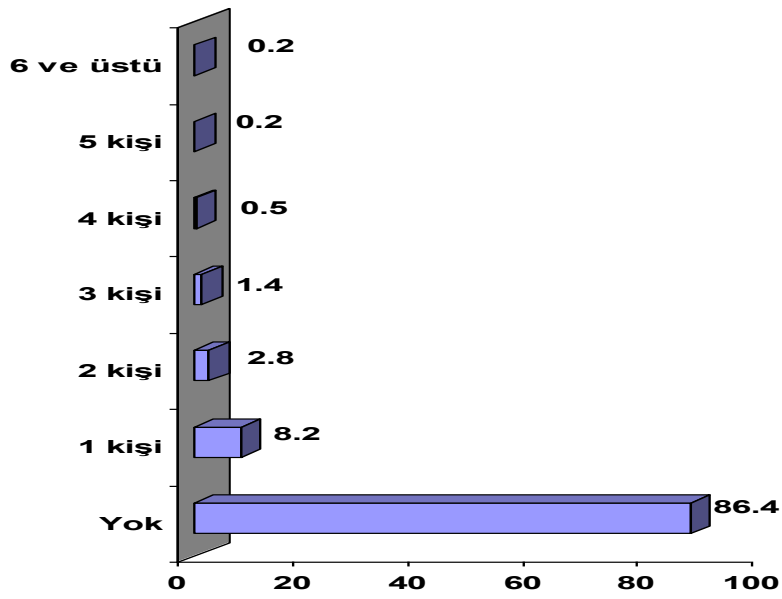
Grafik 13: İşyerlerinde Çalışan Usta Sayısına Göre Dağılımı

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İşyerinde çalışan usta sayısının dağılımı incelendiğinde yanında "usta" çalıştıran esnaf ve sanatkârın oranı sadece %13.2'dir.

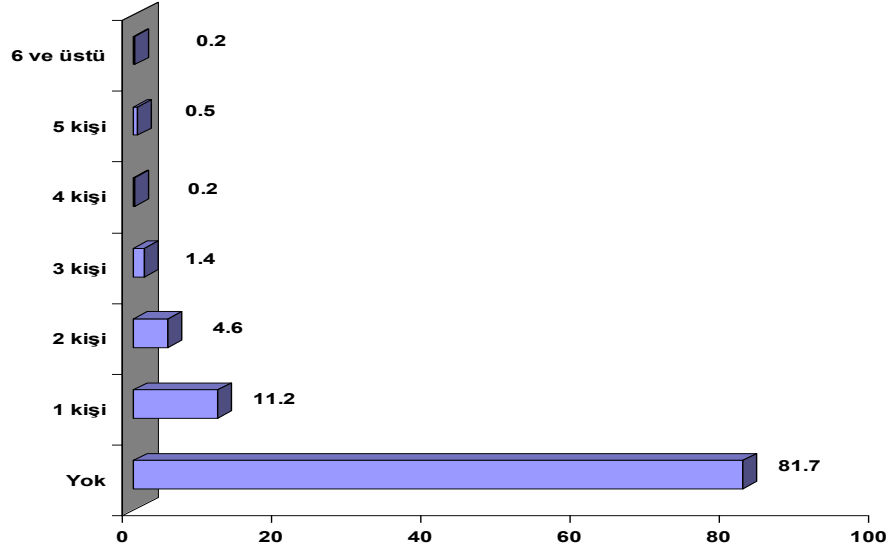
Grafik 14: İşyerlerinde Çalışan Kalfa Sayısına Göre Dağılımı

Usta sayısı gibi kalfa sayısının da düşüklüğü dikkati çekmektedir. Yanında usta çalıştırdığını söyleyen sanatkârların büyük bir kısmının çalıştırdığı usta sayısı ise sadece 1'dir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 15: İşyerlerinde Çalışan Çırak Sayısına Göre Dağılımı

İşletmelerin yüzde 80'inde çırak bulunmaması özellikle sanatkârlar için mesleğin devamı açısından gelecekte ciddi sıkıntılar doğuracağı açıktır.

Tablo 8: Usta-Çırak-Kalfalarıyla İlgili En Önemli Sorunların Sıralanması

1.sırada	Çırak ve kalfa bulamama
2.sırada	Kısa sürede işi bırakmaları
3.sırada	İş benimsenme ve öğrenmedeki isteksizlikleri
4.sırada	Çıraklığa başlama yılının geç olması

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

İşletmelerin yüzde 80 ve fazlasının çırak ve kalfa çalıştırmamasına rağmen bu husustaki en önemli sorunları olarak **“çırak ve kalfa bulunamaması”**nı 1. sıraya koymaları üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Çalıştırılan çırak ve kalfa sayısının azlığı bunlara ihtiyaç duyulmamasından değil de bulunamamasından kaynaklanıyorsa bu durumun ülkedeki eğitim politikaları ile çok yakından ilgili olduğu açıktır. Zira çırak ve kalfa bulmada çok zorluk çekildiği ve bulunanların ise yaşça büyük ve isteksiz oldukları tablodan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, ülkemizde mesleki, teknik ve üniversite eğitiminde ciddi politika değişikliklerine gidilmesi zorunluluğu açıktır. Bu durum hem esnaf ve sanatkârın hem de sanayicilerin aranan teknik ve ara eleman bulunamadığı hususundaki haykırışlarının bir göstergesidir. Bu haykırışa bir örnek olarak; ülkemizin önde gelen sanayici gruplarından birisinin TV reklâmlarındaki **“meslek lisesi memleket meselesi”** sloganı verilebilir.

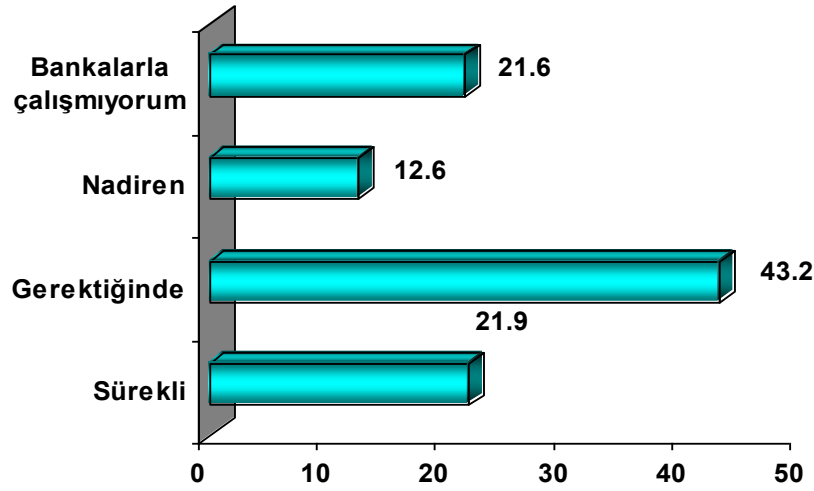
Tablo 9: İşle İlgili Planları Genelde Nelere Göre Yaptıklarının Dağılımı

1.sırada	Plan yapmam, günün getirdiklerine göre hareket ederim
2.sırada	Ekonomik, siyasi ulusal ve uluslararası gelişmeleri hesaba katarak yaparım
3.sırada	Sezgilerime dayalı yaparım
4.sırada	Devletin politikalarını dikkate alarak yaparım
5.sırada	İstatistiklere (rakamlara) dayalı tahminlerime göre yaparım

Esnaf ve sanatkârların günü birlik yaşadığı ve fazlaca plan yapmadığı yönündeki tezler bu sonuçlarla paralellik göstermektedir. Belki de esnaf sanatkârların sorunlarının temelinde bu plansızlık gelmektedir.

3.Finansman

Grafik 16: Bankalarla Çalışma Sıklıkları

Esnaf ve sanatkârların üçte biri bankalarla çalışmadığını ifade etmektedir. Bu azımsanmayacak bir miktar olarak düşünölmelidir. Bu gruptaki esnafın daha çok finansal sıkıntı çekmesi ya da kredi bulmakta zorluk çekmesi muhtemeldir. Diğer taraftan bankalarla **'sürekli'** çalıştığını söyleyenlerin oranı ise %21,9'dur. Başka bir deyişle sanatkârların sadece beşte birinin bankalarla düzenli bir biçimde çalıştığını söylenebilir. Ankete katılan sanatkârların %43,2 gibi yüksek sayılabilecek oranı ise bankalarla **'gerektiğinde'** çalıştıklarını ifade etmişlerdir. 'Nadiren' ifadesini tercih edenlerin oranı da %12,6 olarak gerçekleşmiştir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo10: Yaş Değişkenine Göre Bankalarla Çalışma Sıklığının İncelenmesi

Yaş	N	ortalama	std.sapma	F	p
18-36	219	2,2603	1,07123	3,931	,020
37-47	238	2,2731	,93963		
48 ve üstü	177	2,5254	1,13352		

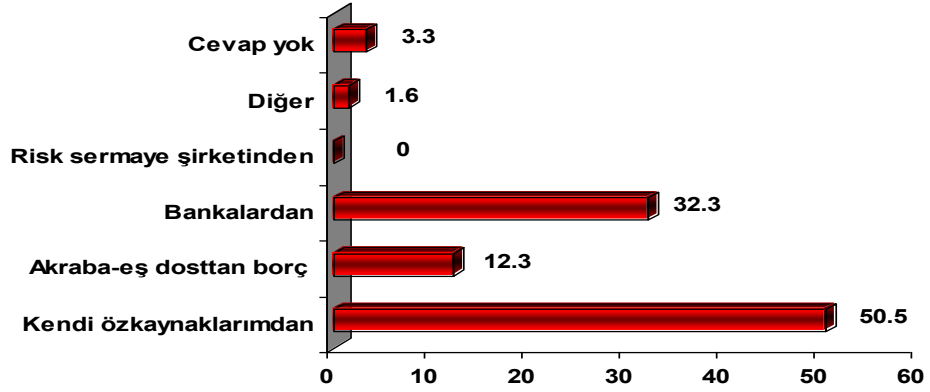
$p<0.05$

Bankalarla çalışma sıklığı ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde, ankete katılanların yaş değişkenine göre bankalarla çalışma sıklığı arasında farklılık tespit edilmiştir. Post Hoc testi sonucunda (Benfroni) 18-36 yaş ve 37-47 yaş grubunun bankalarla çalışma sıklığının daha çok **“gerektiğinde”** şeklinde ifade edildiği, 48 ve üstü yaş grubunun ise **“çok nadir”** olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle yaş arttıkça bankalarla çalışma sıklığı azalmaktadır denilebilir.

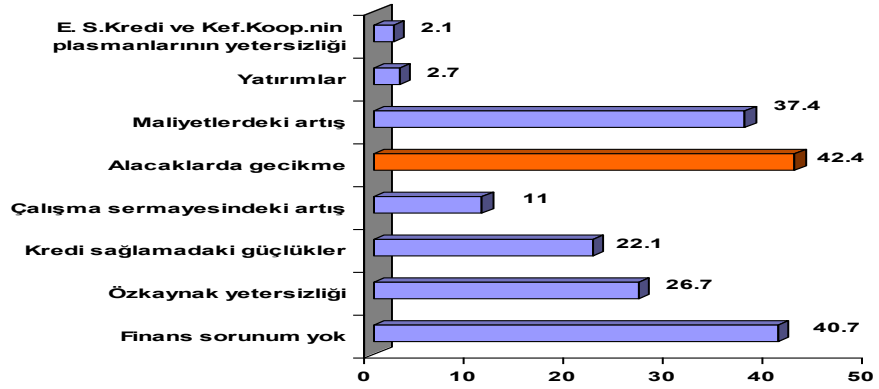
Diğer demografik değişkenlerle bankalarla çalışma sıklığı arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 17: Finansman İhtiyaçlarını En Fazla Nereden Sağladıkları

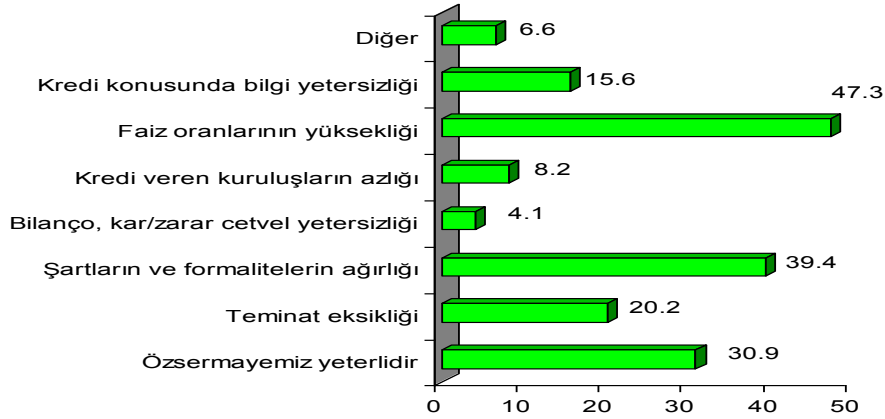
Grafik 18: Finansman Sorunu Yaşıyorlarsa Bunun Nedenleri? (Birden çok işaretlendi)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Yukarıdaki iki grafiğe göre esnafın üçte ikisinin finansman sorununu eş-dost ve kendi özkaynaklarından sağladığı görölmektedir. Esnafın finansman kaynağı olarak bankaları ve diğer finans kuruluşlarını az kullanmasının nedeni finansman kuruluşlarının esnafın finansman ihtiyaçlarına yeterince eğilmemesinden veya kredi almakta karşılaşılan sorunlardan (Grafik 19) kaynaklanabilir. Bu durum esnafın dışsal finansman kaynaklarına ihtiyaç duymamasından da kaynaklanabilir.

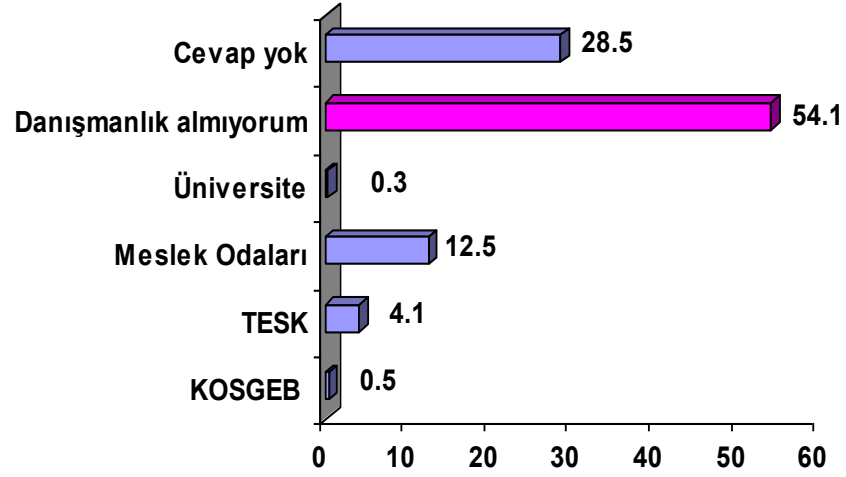
Grafik 19: Kredi Bulmakta Karşılaştıkları Sorunlar

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârın kredi bulmakta önemli zorluklarla karşılaştığı görölmektedir. Bunların en önemlileri olarak **faizlerin yüksekliği** ve **formalitelerin çokluğu** dikkati çekmektedir.

Grafik 20: En Çok Hangi Kurumdan Danışmanlık Aldıkları

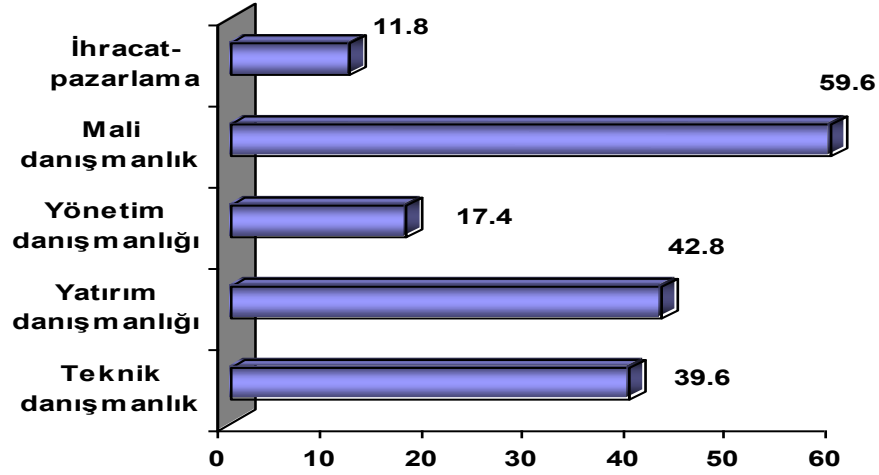

Esnaf ve sanatkârın yaklaşık yüzde 54,1'nin danışmanlık hizmeti almaması ya da esnaf ve sanatkârlara bu hizmetin götürülmemesi kendi kaderlerine terk edildiklerinin en iyi göstergesidir. Sadece yüzde 12,52'nin Meslek Odaları'ndan danışmanlık hizmeti alması üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. Bu durumun karşılıklı çabalarla çözölmesi gerekir. Tablo 9'da günöbirlik yaşadığını ifade eden esnaf ve sanatkârın zaten danışmanlık hizmeti talebi olması ise zayıf bir olasılık olarak düşünölebilir. Fakat aşğıda yer alan grafik 21'deki sonuçlar esnaf ve

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

sanatkârların danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyduklarını ve bunun da farkında olduklarını göstermektedir. Bu anlamda esnaf ve sanatkârlarla ilgili kuruluşlara daha fazla görev düştüşü açıktır.

Grafik 21: En Çok Hangi Alanda Danışmanlık Hizmeti Almak İstedikleri (Birden çok işaretlendi)

Esnaf ve sanatkârın en fazla, “mali”, “yatırım” ve “teknik” konularda danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. İhracat ve pazarlama alanında danışmanlık alma ihtiyacının %12’lerde kalması, Türk esnaf ve sanatkârının küreselleşmenin sağladığı fırsatların yeterince farkında olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

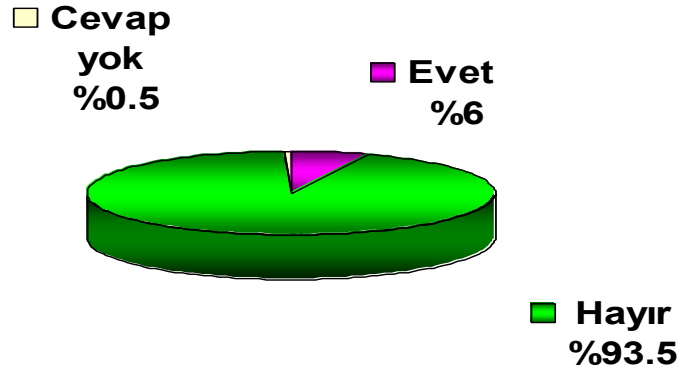
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 11: Kazançlarını Genelde Nasıl Değerlendirdikleri

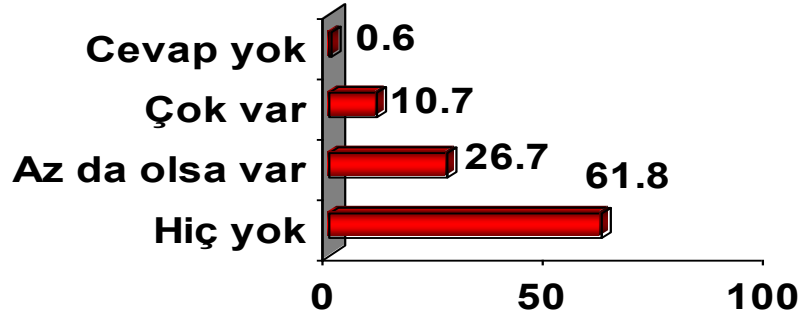
1.sıra	Sermayeye ekliyorum
2.sıra	Yeni yatırımlara giriyorum
3.sıra	Repo, hazine bonusu vb. yatırım araçlarında değerlendiriyorum
4.sıra	Gayrimenkul alıyorum

Esnafın g n birlik yaşadığı, çok fazla kar/ zarar hesabı yapmadığı, gelirlerinden harcamalarını yaptığı ve dönem sonunda elinde kalan parayla da işletmesinin devamı için yeni makine, teçhizat ve mallar aldığı bilinmektedir. Bu durum elde kalan belli bir dönemdeki gelirlerin sermayeye eklenmesi olarak algılanabilmektedir.

Grafik 22: Tefeciden En Az Bir Kez Para Aldınız mı?

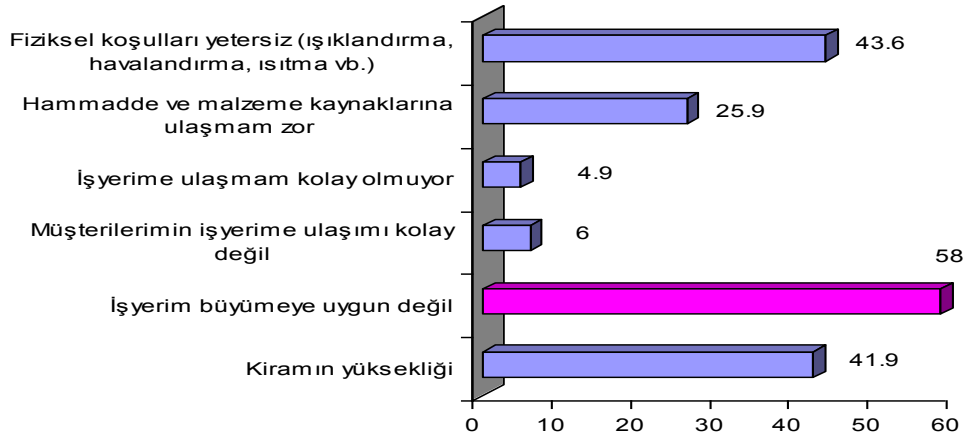
Grafik 23: Çevrelerinde Tefeciden Para Alan Var mı?

Grafik 22 ve Grafik 23 'teki sonuçlara göre esnafın en azından üçte ikisinin tefecilerle iş yapmadığı ve iş yapanı tanımadığı sonucu çıkarılabilir. Bu sonuçların esasında esnafın "tefecilerin kucağına düştü" tezine destek vermediği açıktır. Ancak soru "çevrenizde tefeciden para alan var mı?" şeklinde yöneltildiğinde, %10,7'si tefeciden para alanların çok olduğunu, %26,7'si de az da olsa var ifadesine katıldıklarını belirtmektedir. Diğer bir deyişle, bu sonuçlar tefecilerin "esnaf ve sanatkârlarla" bağıını! Kopartmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ankete katılanların yaşı ile tefeciden para alma arasındaki ilişki incelendiğinde, test sonucunda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. (*Pearson Chi-Square* =6,283) ve *P* (0.043) <0.05. Bu bulgular ışığında 37-48 yaş grubundaki esnaf ve sanatkârların tefeciden para alma oranlarının diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu söylenebilir.

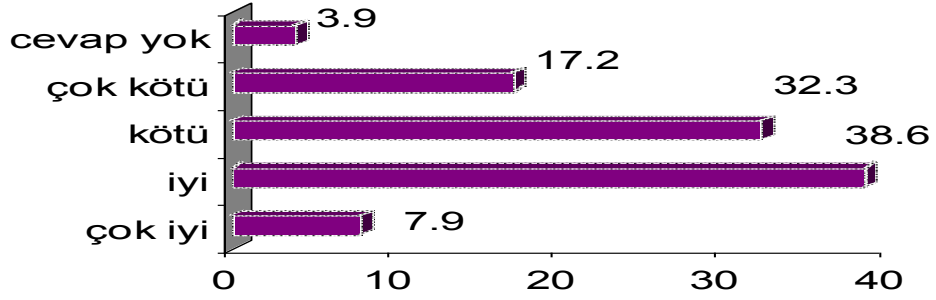
Grafik 24: İşyerleri İle İlgili Sorunları (Birden çok işaretlendi)

İşyerinizle ilgili en önemli probleminiz nedir? Sorusuna yüzde 60, işyerim büyümeye uygun değil yanıtı vermektedir. Bundan esnaf ve sanatkârın gerçekte daha büyük işletme için planı veya arzusu olabileceği sonucu çıkabilir. İşyeri ile ilgili diğer önemli sorunları sırasıyla fiziksel koşulların yetersizliği ve kiraların yüksekliğidir.

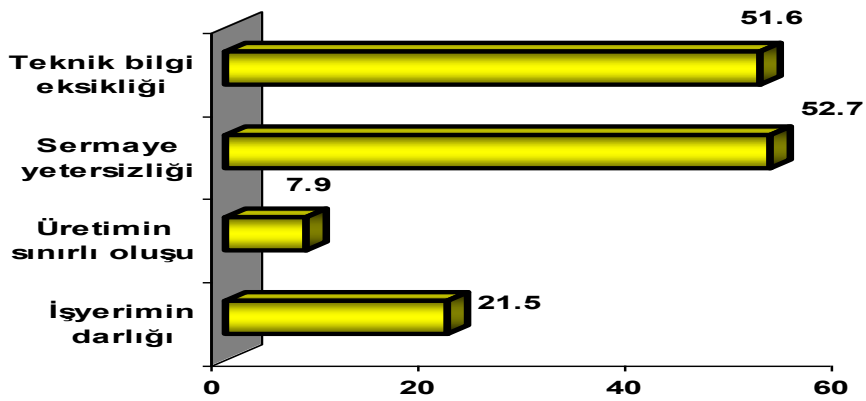
4.Teknoloji, Üretim Ve Rekabet

Grafik 25: Yeni Teknolojik Gelişmelerden Yararlanma Düzeyleri

Esnaf ve sanatkârın yarısından fazlası teknolojik gelişmelerden yeterince yararlanamadığını ifade etmektedir. Bunun nedeni olarak da teknik bilgi ve sermaye eksikliğini saymak mümkün olabilir. (Bkz. Grafik 26)

Grafik 26: Yeni Teknolojik Gelişmelerden Yeterince Yararlanmama Nedenleri (Birden çok işaretlenmiştir.)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 12: Üretimle İlgili Sorunları

1.sıra	Girdi maliyetlerinin yüksekliği
2.sıra	Kalifiye eleman sıkıntısı
3.sıra	Üretim teknolojisinin eksikliği
4.sıra	Hammadde tedarik süresinin uzunluğu
5.sıra	Hammadde yetersizliği
6.sıra	İstenen kalite standardını karşılayamama
7.sıra	Teslimatta gecikmeler

Tablo 12'den de izlenebileceği gibi, üretim yapan esnaf ve sanatkârların en önemli sorunlarının başında **“girdi maliyetlerinin yüksekliği”**, 2. sırada ise **“kalifiye elaman sıkıntısı”** gelmektedir. Buradan da tekrar su yüzüne çıktığı gibi, ara eleman, kalifiye eleman sıkıntısı ülkemizde ivedilikle çözülmesi gerek bir sorundur.

Tablo 13: Pazarlamayla İlgili Sorunları

1.sıra	Reklâm ve tanıtım olanaklarının yetersizliği
2.sıra	Markalaşamama
3.sıra	Dağıtım kanallarında karşılaştığım güçlükler
4.sıra	Satış sonrası hizmet olanaklarının yetersizliği

Tablo 13, esnaf ve sanatkârların **“reklâm ve tanıtım olanaklarının yetersizliği”** sorununu 1. sıraya yerleştirdiğini göstermektedir. Bu sonuç şu açıdan memnuniyet vericidir: modern işletmecilikte müşteriye ulaşmada

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

en etkin araçlardan birisi “**reklâm ve tanıtım**” faaliyetleri olarak kabul edilmektedir. Ankete katılanların bu sorunun “farkında” olması gelecek için ümit vericidir.

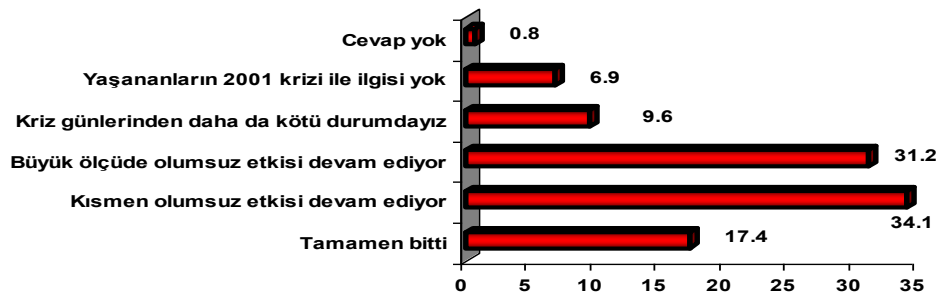
Tablo 14: Rekabet Konusunda En Önemli Sıkıntıları

1.sıra	Büyük firmalar
2.sıra	Kayıt dışı üretim yapanlar
3.sıra	Hiper-Super marketler
4.sıra	Güneydoğu Asya ülkelerinin malları (Çin, Malezya, Endonezya, Tayvan vb.)
5.sıra	Müşterinin ürettiğim ürünün bilinen markalarını tercih etmesi

Esnafın büyük firmalar ve hiper-süper marketlerin kendileri için oluşturduğu tehdidin farkında olduğu açıktır. İkinci sırada yer alan kayıt dışı üretimin de kayıtlı esnafa sıkıntılar doğurduğu bu tablodan açıkça görölmektedir.

5.Ekonomik Durum

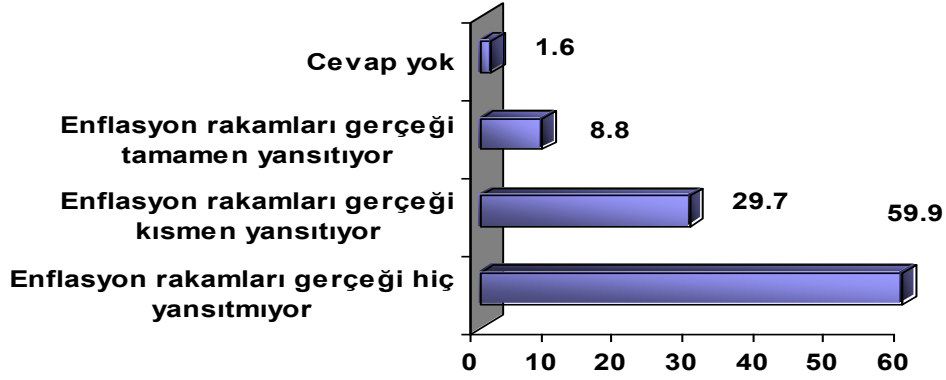
Grafik 27: 2001 Krizinin Etkisini Değerlendirmeleri

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârın üçte ikisi 2001 krizinin etkilerinin devam ettiğini düşünmektedir. Fakat esnafın çalışmanın 2.bölümde kapsamlı bir şekilde açıklandığı gibi ekonominin genel yapısından da kaynaklanan sorunları olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Grafik 28: Tek Haneli Enflasyonu Nasıl Değerlendirdikleri

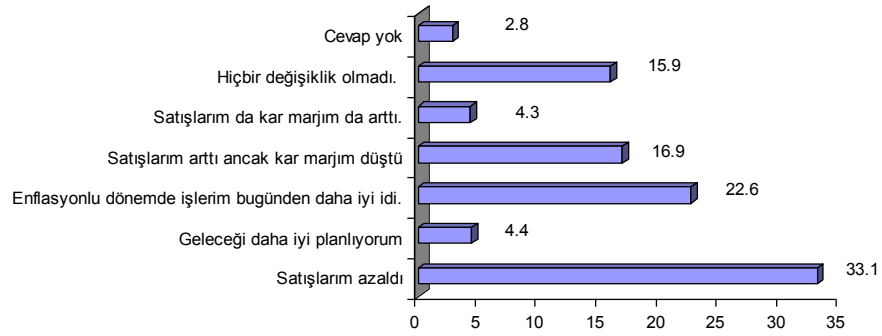

Esnaf ve sanatkârın yaklaşık %60'ı enflasyon rakamlarının gerçeği hiç yansıtmadığını düşünmektedir. Bunu esnafın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların derecesi ile açıklamak mümkündür. Bazen kişiler enflasyondaki düşmeyi fiyatların düşmesi olarak algılayabilmektedirler. Bazen de yüksek enflasyon dönemlerinde ciroların devamlı yüksek seyretmesi işlerin iyi gittiği ve düşük enflasyon dönemlerinde ciroların çok düşük oranlarda artması durgunluk olarak düşünölebilmektedir. Aşağıdaki Grafik 29'da da göröldüğu gibi esnaf ve sanatkârın yarısından

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

fazlasının satışlarının düşmesi nedeniyle düşük enflasyondan memnun olmaması bu tezi desteklemektedir.

Grafik 29: Tek Haneli Enflasyonun İşyerleri Üzerindeki Etkileri

Tablo 15: Mesleklerinin Geleceğini Tehdit Eden Gelişmeler

1.sıra	Ekonomik istikrarsızlıklar
2.sıra	Büyük sermaye (yerli/yabancı)
3.sıra	İşyeri fazlalığı
4.sıra	Marketler
5.sıra	Halkın değişen tercihleri

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

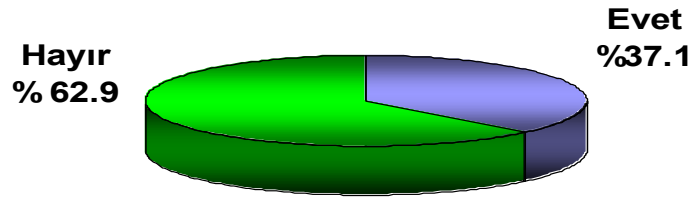
Esnaf ve sanatkârın geleceklere en büyük tehdit olarak büyük sermaye ve firmalar değil de ekonomik istikrarsızlığı görmeleri üzerinde durulması gereken bir noktadır. Kısa vadede ekonomik istikrarsızlık en büyük tehdit olsa da uzun vadede listede 2.sırada yer alan “büyük sermaye” nin esnaf ve sanatkâr için daha büyük tehdit olacağı düşünölmektedir. Diğer taraftan işyeri fazlalığının da esnaf ve sanatkârların geleceğinde “tehdit” olarak algılanması, bu konuda hükümet ve ilgili kurumların önlem almasına yönelik ciddi bir ‘uyarı’ olarak değerlendirilebilir.

6.Bilgi Teknolojileri

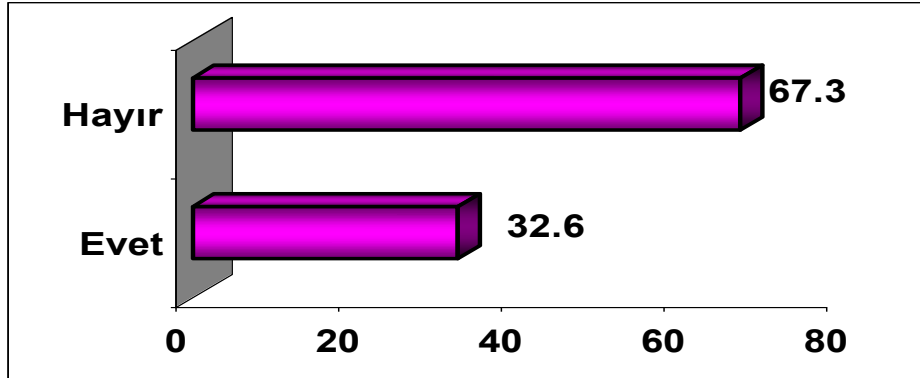
Grafik 30, 31 ve 32 ve Tablo15 birlikte değerlendirildiğinde;

Esnafın ancak üçte birinin işyerinde bilgisayar olduğunu, bu üçte birlik kesimin de yine sadece üçte birinin internete bağlı olduğunu, internete bağlı olanların da yalnız beşte birinde e-mail hesabına sahip olduğu görölmektedir. Bu bulgulara bakıldığında, “esnaf ve sanatkârların” iletişim teknolojilerinden “çok yetersiz” ölçüde faydalandığını söylemek mümkündür. İnterneti olanların da en fazla günlük haber okumak için interneti kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum teknolojik gelişmeleri izlemekte yetersiz olduklarının bir başka göstergesidir.

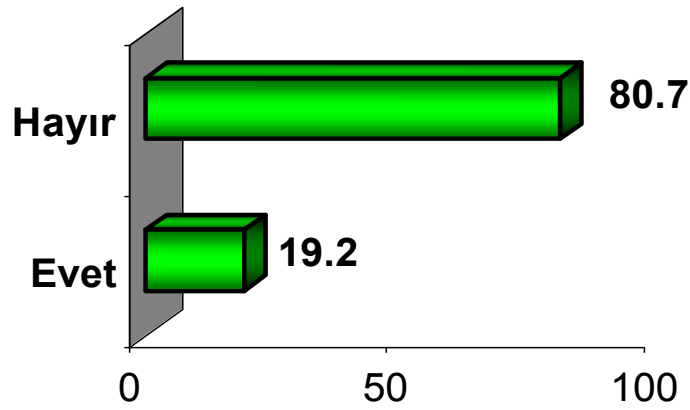
Grafik 30: İşyerlerinde Bilgisayar Kullanımı

Grafik 31: İşyerlerinde Bilgisayar Olanların İnternet Bağlantısı

Grafik 32: İşyerlerine Ait E-Mail Hesabı

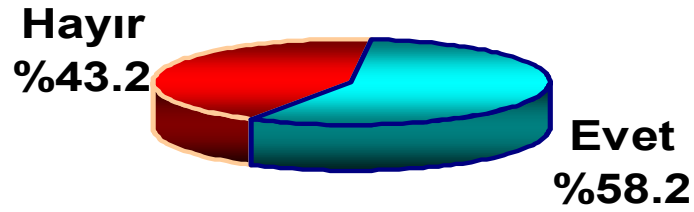
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 16: İnterneti En Çok Hangi Amaçla Kullandıkları

1.sıra	Haberleri takip etmek
2.sıra	İşimle ilgili gelişmeleri takip etmek
3.sıra	Genel bilgi edinmek
4.sıra	İşimle ilgili e-mail alma/gönderme
5.sıra	Kişisel olarak e-mail alma/gönderme
6.sıra	Oyun

7.Avrupa Birliği

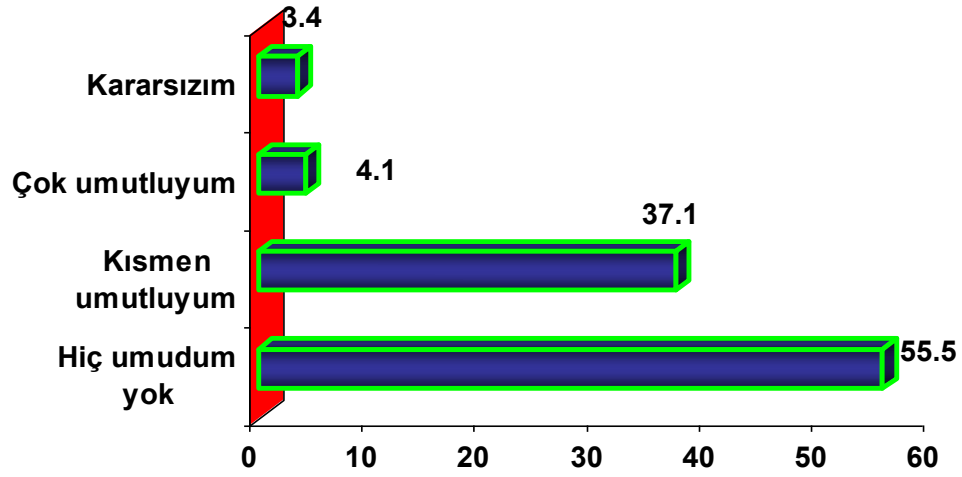
Grafik 33: Avrupa Birliği Üyesi Olmak İstiyorlar mı?

Anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârların %58,2'si Türkiye'nin AB üyesi olmasını istediklerini belirtmiş, %43,2'si ise bu üyeliği istemediğini ifade etmiştir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 34: Avrupa Birliği'ne Üye Olma Olasılığını Değerlendirmeleri

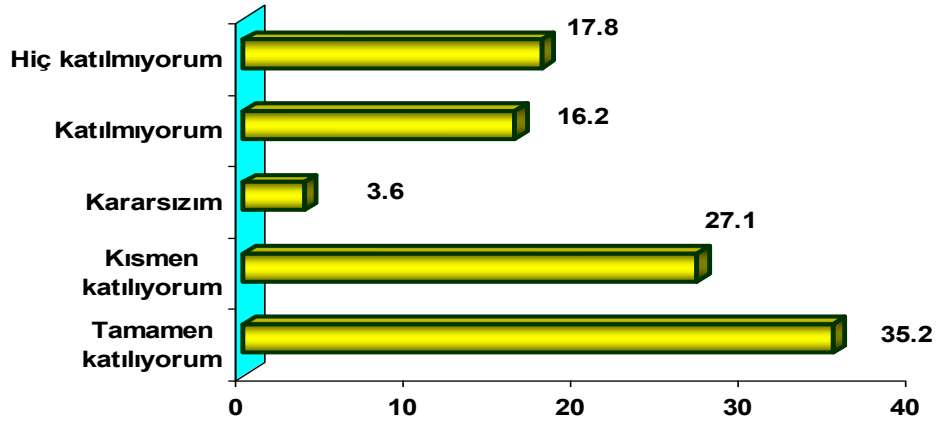

Esnafın yaklaşık yüzde 60'ı AB üyeliğini istemektedir. Son dönemlerde bu oranın tüm Türkiye için yüzde 50'nin de altına düştüğu düşünülürse oldukça yüksek bir oranı ifade etmektedir. Yine aynı oranda esnafın AB üyeliğinden umutlu olmadığını ifade yine tüm ülke açısından bulunan rakamlara benzemektedir.¹⁸¹ Başka bir deyişle, esnaf ve sanatkârların yarısından fazlası AB üyeliğini istemekle birlikte, yine yarısından fazlası bu konuda umudunu yitirmiş gözükmemektedir. 'Çok umutluyum' diyenlerin oranı ise sadece %4,1'dir.

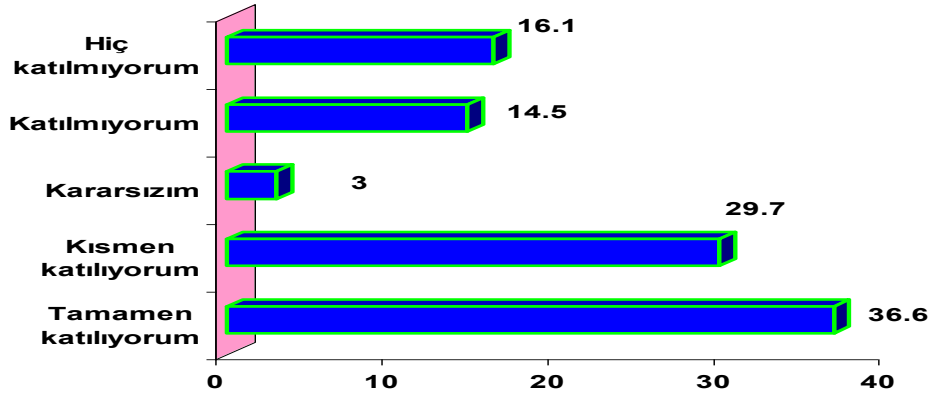
¹⁸¹Kaynak: Gökbunar, Ramazan, Halit Yanıkkaya ve Serkan Cura, (2008), "Avrupa Birliği'nin Türkiye'li Geleceği: Umutlar ve Korkular", Nobel Yayınevi, Ankara.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

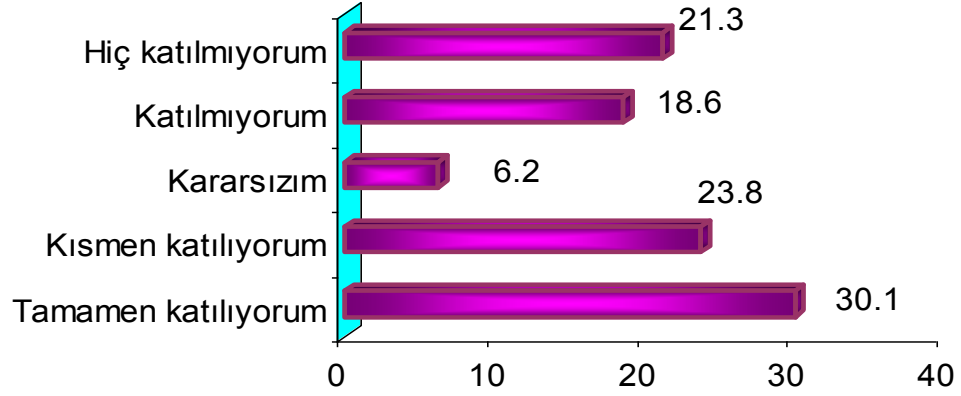
Grafik 35a: İnsan hakları ve demokrasinin gelişmesinde katkı sağlayacaktır.

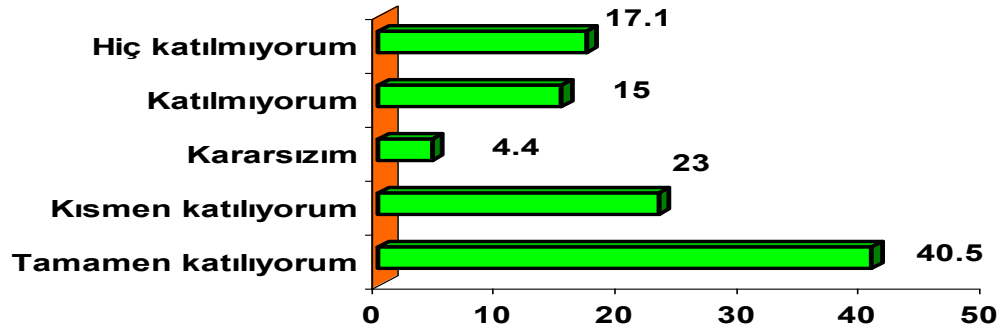
Grafik 35b: Ekonomik olarak gelişmemize katkı sağlayacaktır

Grafik 35c: İş Ahlakımızın Gelişmesine Katkıda Bulunacaktır.

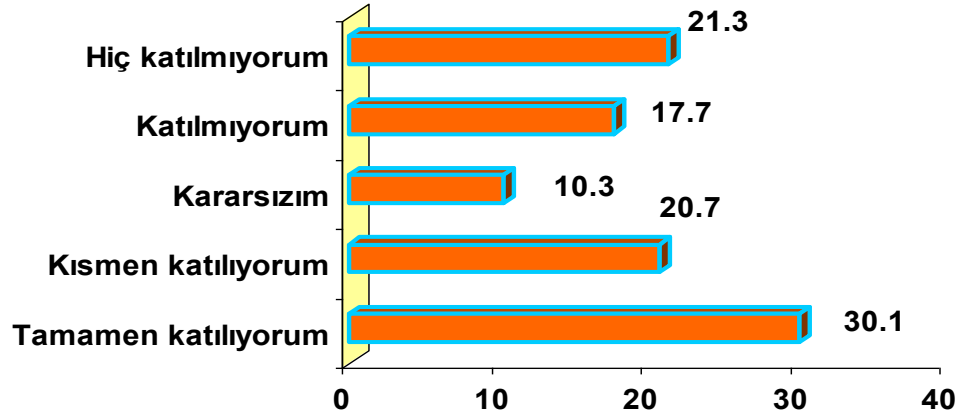

Grafik 35d: Çocuklarımızın geleceğinde katkı sağlayacaktır.

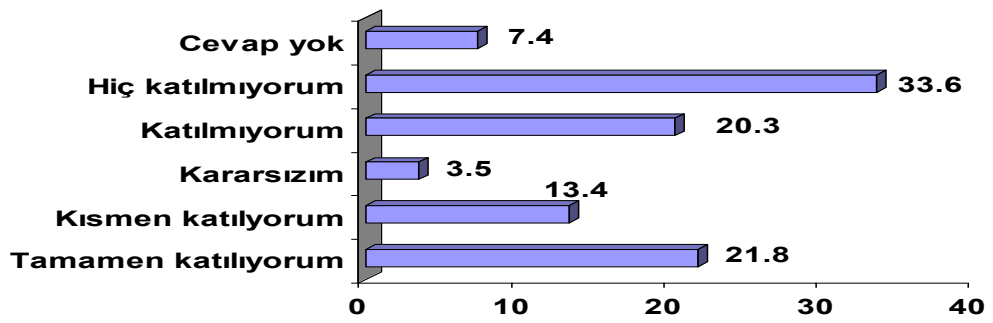

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 35e: Siyasi olarak güçlenmemizde katkı sağlayacaktır

Grafik 35f: Hiçbir alanda katkısı olmayacaktır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 35 **a,b,c,d** ve **e**'de, esnaf ve sanatkârların sunduğu görüşler Türkiye'de olan genel anlayışı yansıtmaktadır. Bu anlayışa göre AB'ye girmemiz halinde demokratik gelişme, insan hakları, ekonomik gelişme, iş ahlakı, mesleki standartlar vb konularda gelişme yaşanacağı düşünülmektedir. Halen AB üyeliği sürecinin bu konularda bir siyasi kaldıraç olarak kullanılması da AB üyeliği olmasa bile en azından yukarıda ifade edilen konularda gelişme sağlanması halinde ilgili süreçten karlı çıkılacağı düşünülmektedir. Bunun yanında "hiçbir alanda katkısı olmayacak" diyenlerin oranı ise %35,2 (13.4+21.8) olarak gerçekleşmiştir. (Bkz. Grafik 35f)

Anket formunda yer alan demografik değişkenlerle yukarıda ilgili grafiklerde yer alan ifadeler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının test edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

CİNSİYET

Tablo 17: Cinsiyete Göre Avrupa Birliği'ne Üye Olma Olasılığını Değerlendirmeleri

Cinsiyet	N	ortalama	std.sapma	t	p
Erkek	582	1,5326	0,70757	-2,225	0,024
Kadın	52	1,7692	0,89914		

$p<0.05$

Avrupa Birliği üyesi olma olasılığımızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
Sorusuna verilen cevapların, cinsiyete değişkenine göre yapılan "t" testi ($p<0.05$) sonucunda, kadınlar ve erkeklerin verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre kadın esnaf ve sanatkârlar erkeklere göre daha yüksek bir ortalamaya sahip olup, dolayısıyla AB'ye üye olmamız olasılığı konusunda erkeklerden daha fazla umut taşımaktadır.

Bununla birlikte AB ile ilgili sorulan diğer sorularla (bkz. Grafik 35 a,b,c,d, ve e)cinsiyet açısından yapılan farklılık testlerinde anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

MEDENİ HAL

AB'ne ilişkin sorulara verilen yanıtların 'medeni hal' değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmış (*t testi*), ancak ilgili sorulardan hiç birisi için anlamlı bir fark ($p<0.05$) tespit edilememiştir. Başka bir deyişle evli veya bekâr olma durumuna göre ilgili sorulara verilen cevaplar arasında fark yoktur.

YAŞ

AB ile ilgili sorularla elde edilen verilerin "yaş" değişkenine göre ortalamalar arasında fark olup olmadığı incelenmiş (ANOVA), ancak yaş grupları arasında anlamlı bir fark ($p<0.05$) tespit edilmemiştir. Diğer bir deyişle, AB'ne ilişkin verilen cevaplar ile yaş grupları arasında 0.05 önem düzeyinde fark yoktur.

EĞİTİM DÜZEYİ

AB'ne ilişkin verilen cevaplar ile eğitim düzeyi arasında 0.05 önem düzeyinde fark yoktur.

ÇOCUK SAYISI

Tablo 18: Çocuk Sayısı Değişkenine Göre AB'ne Girme Olasılığının İncelenmesi

Çocuk Sayısı	N	ortalama	std.sapma	F	p
Yok	91	1,7033	,80959	4,339	,013
1-2 tane	411	1,5620	,73113		
3 ve üstü	132	1,4167	,63054		

$p<0.05$

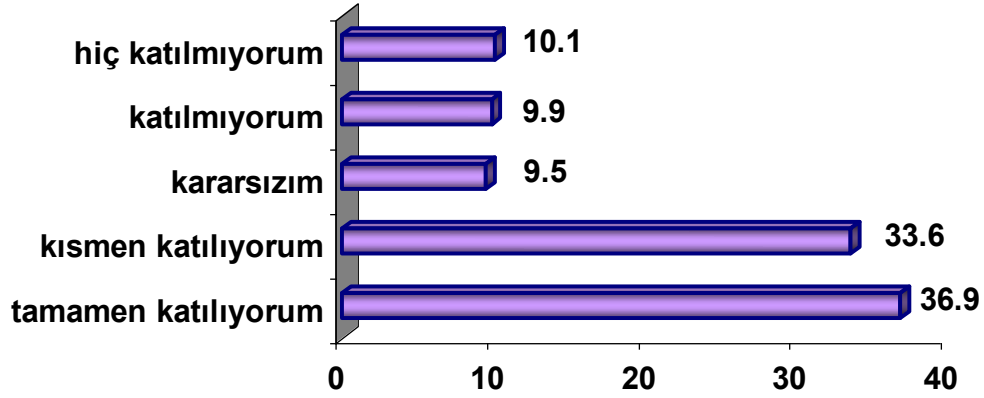
Tablo.18'den de görüleceği gibi, çocuk sayısı değişkenine göre AB üyesi olma olasılığı sorusuna verilen cevapların ortalamaları arasında fark tespit edilmiştir. Fark olan grupların belirlenebilmesi için yapılan Post

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Hoc testinde (Benfroni), 3 ve daha fazla çocuk sahibi olanların 1-2 çocuk sahibi olanlara göre AB üyesi olma konusunda daha az umutlu oldukları görölmektedir. Diğer taraftan çocuk sahibi olmayanlar ile olanlar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiş olsa da verdikleri cevapların ortalamalarına bakacak olursak, çocuksuz olanların bu konuda daha umutlu oldukları söylenebilir.

Bununla birlikte, AB'ne ilişkin diğer sorulara verilen yanıtların ortalamaları ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

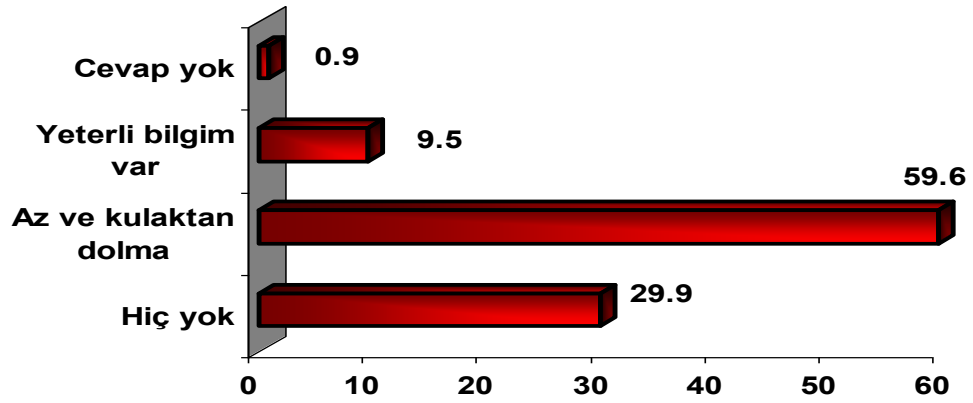
Grafik 36: AB üyeliği ile mesleğinize yönelik standartlara uymak çok önemli ve gereklidir

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârların Üçte ikisinin AB üyeliği ile birlikte mesleklerine yönelik standartlara uymalarının önemli ve gerekli olduğunu ifade ettikleri görölmektedir.

Grafik 37: AB üyeliği ile mesleğinize gelecek standartlar hakkında bilgin

Grafik 37, Muhtemel AB üyeliğinin kendilerine getireceği yükler noktasında çok fazla bilgileri olmadığını göstermektedir. Zaten toplumun genelinde olan bu zihin bulanıklığı kendini esnaflarda da göstermektedir.

8.Sosyo-Kültürel Özellikler

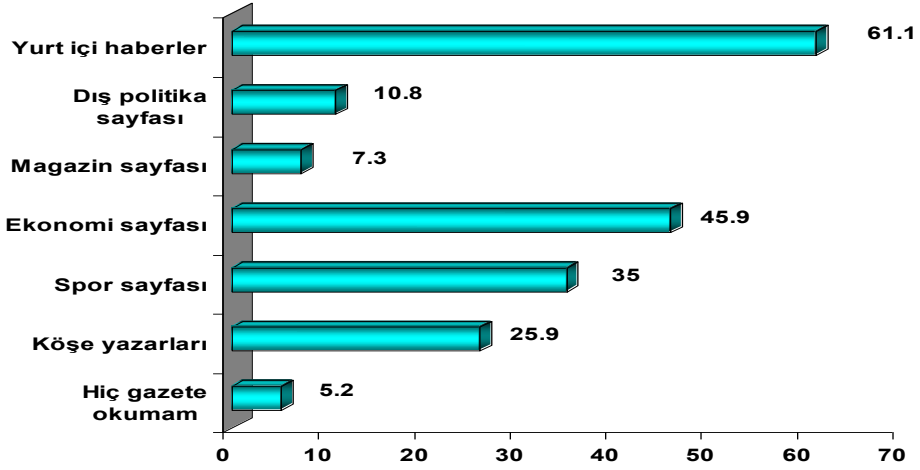
Tablo 19: En Çok İzledikleri TV Programları

1.sıra	Haber
2.sıra	Tartışma programları
3.sıra	Spor programları
4.sıra	Yerli dizi
5.sıra	Yarışma programları

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

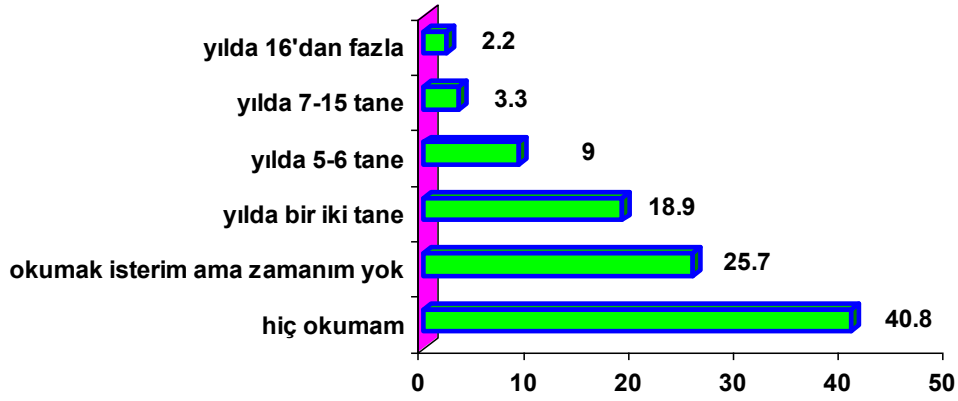
Tablo 19'da görüldüğü üzere, esnaf ve sanatkârların TV programları arasında en çok izledikleri programların başında **“haber”** bültenleri gelmektedir. **“Tartışma programları”** da 2.sırada yer almaktadır. **“Spor programları”** 3.sırada, **“yerli diziler”** ise 4. sıradadır. **“Yarışma programları”** ise 5. sırada tercih edilmiştir.

Grafik 38: Gazetelerdeki En Çok Okudukları Sayfalar (Birden çok işaretlenmiştir)

“Yurt içi Haberler” ağırlıklı olarak gazetelerdeki okunan sayfaların başında gelmektedir. **“Ekonomi”** sayfaları ise 2. sırada yer almaktadır. 3.sırada **“spor”** sayfaları yer alırken, **“köşe yazarları”**nın okunma tercihi ise 4.sırada gerçekleşmiştir. Bununla birlikte **“hiç gazete okumam”** diyenlerin oranı da %5,2'dir.

Grafik 39: Kitap Okuma Sıklıkları

Esnaf ve sanatkârların kitap okuma sıklıkları adeta Türkiye ortalamasını yansıtmaktadır.

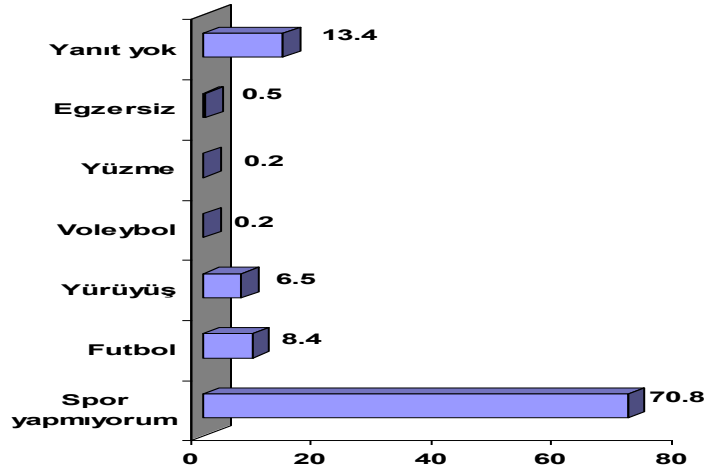
Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı Raporda, Türkiye ile gelişmiş ülkelerin, kitap okuma oranları da karşılaştırılarak, aradaki "derin uçuruma" dikkat çekilmektedir. Bir Japon yılda 25, İsveçli 10, Fransız 7 kitap okumaktadır. Oranlamaya göre Türkiye'de, 6 kişiye yılda 1 kitap düşmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarında önemli değişiklikler olmasına rağmen, kitap, gazete, dergi ile arasının iyi olmadığını, toplumumuzun okumayı alışkanlık ve hayat tarzı haline getirmediğini göstermektedir.¹⁸²

¹⁸² Kaynak:<http://blog.milliyet.com.tr/Üzeyir>

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Kitap okuma sıklıkları ile demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının araştırılması sonucunda, ankete katılanların sahip oldukları çocuk sayısı ile kitap okuma sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. (Pearson *Chi-Square* $Pearson=21,366$) ve $P (0.019)$

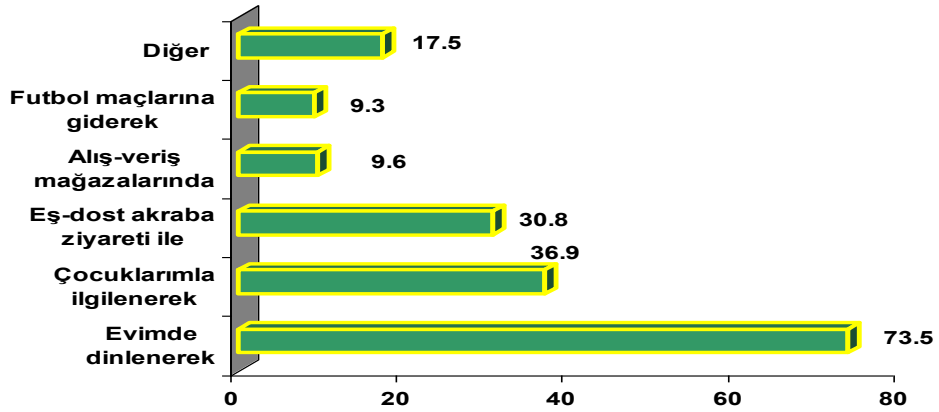
Grafik 40: Aktif Spor Yapma Durumları

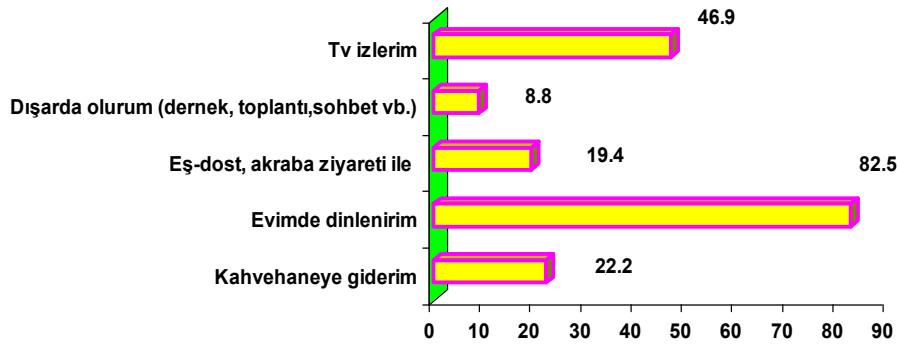
Grafik 40'a göre, esnaf ve sanatkârların büyük bir çoğunluğunun spor yapmadığı anlaşılmaktadır. "Futbol" aktif spor yapanların birinci tercihi olurken, "yürüyüş" yapmak ise 2.sırada gelmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 41: Hafta sonu tatilinizi daha çok nasıl değerlendirirsiniz? (Birden çok işaretlendi)

Grafik 42: Hafta içi Akşamları Genelde Ne yaptıkları (Birden Çok İşaretlendi)

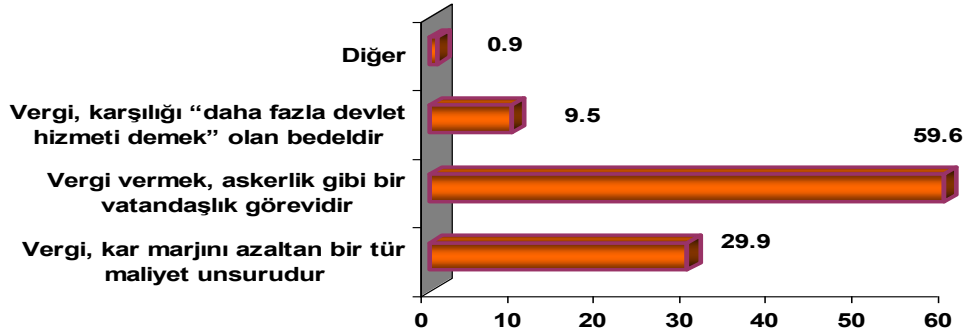
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Yukanda grafik 41'de yer alan hafta sonu tatili tercihlerine bakıldığında %73,5 gibi yüksek bir oranda **“evimde dinlenerek”** seçeneğinin işaretlendiği görölmektedir. **“Çocuklarımla ilgilenerek”** diyenlerin oranı ise %36,9. **“Eş-dost akraba ziyareti”** de tercihlerde üçüncü sırada karşımıza çıkmaktadır.

Yukanda grafik 42'de izleneceği gibi, esnaf ve sanatkârların hafta içi akşam vakit geçirme tercihlerine baktığımızda birinci sırayı **“dinlenme”**nin aldığı görölmektedir. **“TV izlemek”** 2. sırada gelirken, **“kahvehaneye giderim”** seçeneği 3.sırada en çok işaretlenen tercih olmuştur.

9.Vergi

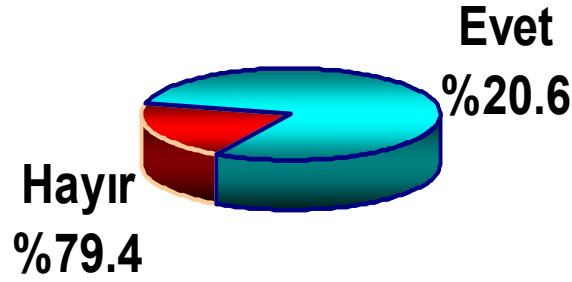
Grafik 43: Verginin bir tanımını yapsanız, aşağıdakilerden hangisini uygun bulursunuz?

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

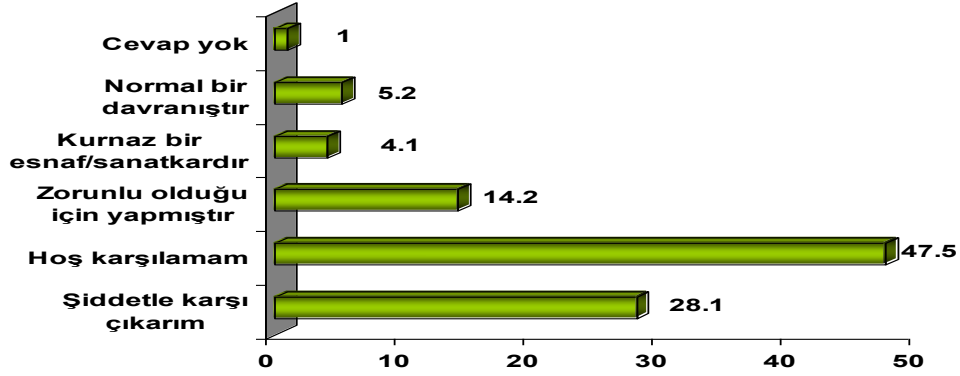
Esnaf ve sanatkârların yüzde 59.6'sı “verginin vatandaşlık görevi olduğunu” düşünmektedir. Ancak vergi bilincinin yüksekliği anlamına gelen “**vergi, karşılığı daha fazla devlet hizmeti demek**” olan seçenek sadece yüzde 9.5 oranında işaretlenmiştir. Bu da vergi bilincinin yeteri kadar oluşmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Grafik 44: Vergi kaçakçılığının önlenmesinde vergi cezalarının yeterince caydırıcı olduğuna inanıyor musunuz?

Anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârların büyük bir çoğunluğu vergi cezalarını yeterince caydırıcı bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 45: Vergi kaçırın bir meslektaşınızı nasıl değerdendirirsiniz?

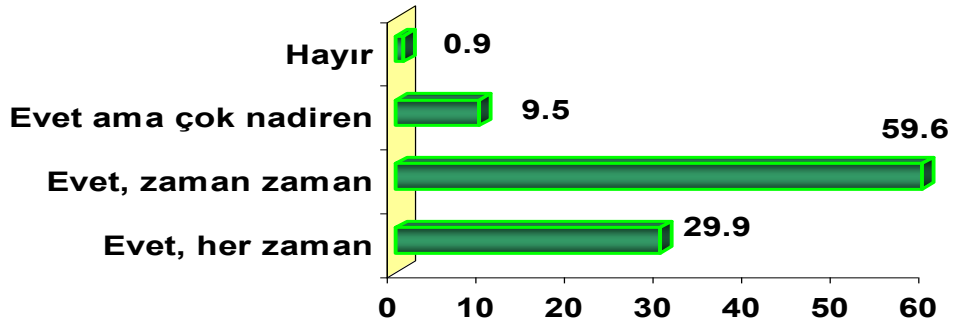
Anketi yanıtlayanların yarısına yakını (%47,5) kendisini vergi kaçırın meslektaşını “**hoş karşılamam**” şeklinde ifade etmiştir. “Zorunlu olduğu için yapmıştır” diyenlerin oranı ise %14,2 olarak gerçekleşmiştir. Vergi kaçırınmayı “**normal bir davranış**” olarak görenlerin oranı ise %5,2’dir.

Grafik 45’e göre esnaf ve sanatkârların yaklaşık yüzde 76’sı vergi kaçırınmayı doğru bulmadığını ifade etmişlerdir. Türkiye için yapılan bir ankette katılanların yüzde 92’si vergi kaçırmanın kesinlikle kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir.¹⁸³ Bu sonuçlar karşılaştırıldığında esnafın bu hususta daha “hoşgörülü!” olduğu söylenebilir.

¹⁸³ (Avrupa Değerler Anketi (2001) için bkz. Gökbunar, Ali Rıza, Sibel Selim ve Halit Yanıkkaya, (2007), “Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma”, Ekonomik Yaklaşım, 18(63), s. 69-94).

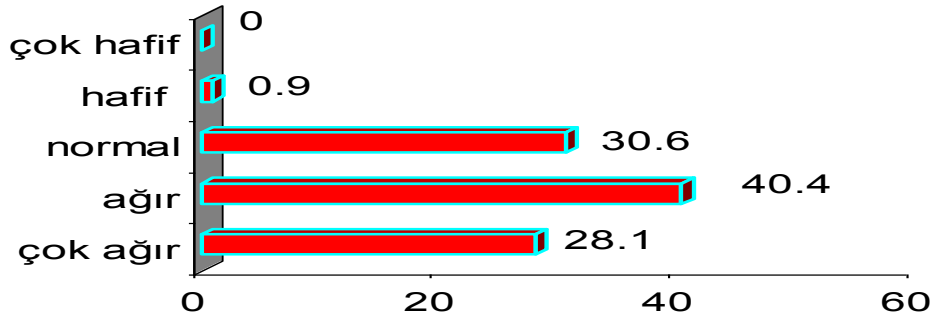
Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 46: Ödediğiniz vergi ile devletten sağladığınız hizmet arasında bir bağ kuruyor musunuz?

Ödedikleri vergi ile devletten elde ettikleri hizmet arasında **“her zaman”** bir bağ kuranların yüzdesi %29,9 olarak gerçekleşmesi, vergi bilincinin düşüklüğünü destekler mahiyettedir. **“Zaman zaman”** diyenlerin oranı ise %59,6'dır.

Grafik 47: Toplam Olarak Katlanmak Zorunda Olduğunuz Vergi Yükünü Nasıl Değerlendirdikleri

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârların toplam katlanmak zorunda oldukları veri yükü için “**ağır**” ve “**çok ağır**” ifadelerini kullananların oranı %68.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu yükü “**normal**” olarak niteleyenlerin oranı ise %30.6’dır.

10.Genel Sorunlar

Tablo 20: Türkiye'nin En Önemli Sorunları Sıralaması

1.sıra	Terör
2.sıra	Ekonomi
3.sıra	İşsizlik
4.sıra	Yoksulluk
5.sıra	Yolsuzluk
6.sıra	Sağlık
7.sıra	Eğitim

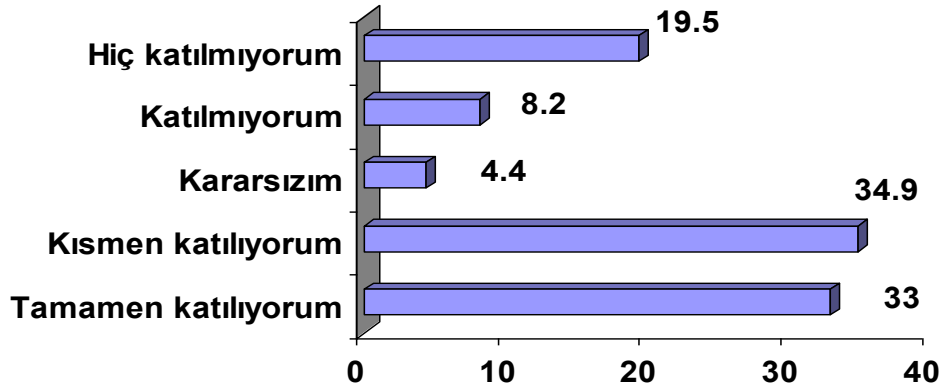
Esnaf ve sanatkârların Türkiye'nin en önemli sorunları sıralamasına bakıldığında 1. sırada “**terör**”, 2. sırada, “**ekonomi**”, 3.sırada ise “**işsizlik**” gelmektedir. Daha sonra ise “**yoksulluk**”, “**yolsuzluk**”, “**sağlık**” ve “**eğitim**” sorunları gelmektedir.

Vergi Denetmenleri Derneği'nce 2007 Nisan ayında yayınlanan yapılan ankete göre, Türkiye'nin en önemli sorunları sıralamasında “**işsizlik**” birinci sırada yer alırken, “**kayıt dışı ekonomi**” ikinci sırada, “**terör**” ise 3.sırada yer almıştır. ¹⁸⁴

¹⁸⁴ Kaynak:<http://www.vdd.org.tr>

11.Üniversite

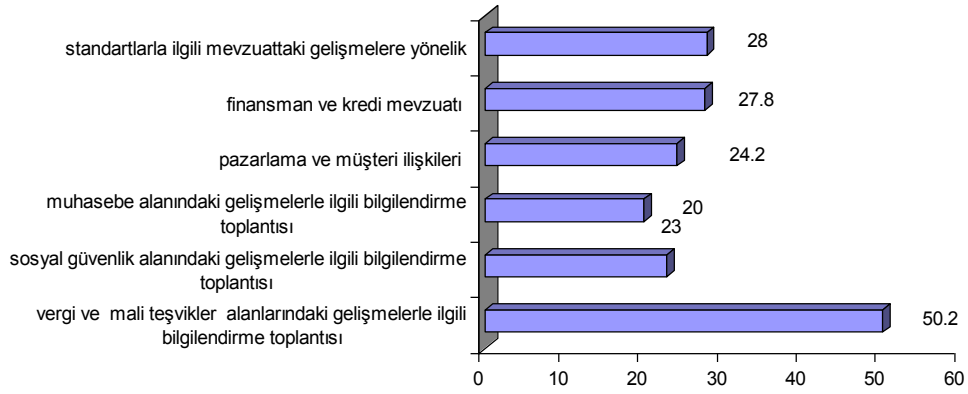
Grafik 48: Üniversitenin Personel ve Öğrencileri Bize Ekonomik Olarak Katkı Sağlamaktadır.

Anketi yanıtlayan esnaf ve sanatkârların %67,9 gibi yüksek sayılabilecek bir oranı üniversitenin kendilerine ekonomik olarak katkı sağladığını düşünmektedirler. Bu ifade katılmayanların oranı ise %27,7'dir. Yani katılımcıların üçte biri bu konuda olumsuz bir yargıya sahipken, üçte ikisi olumlu düşünceler taşımaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

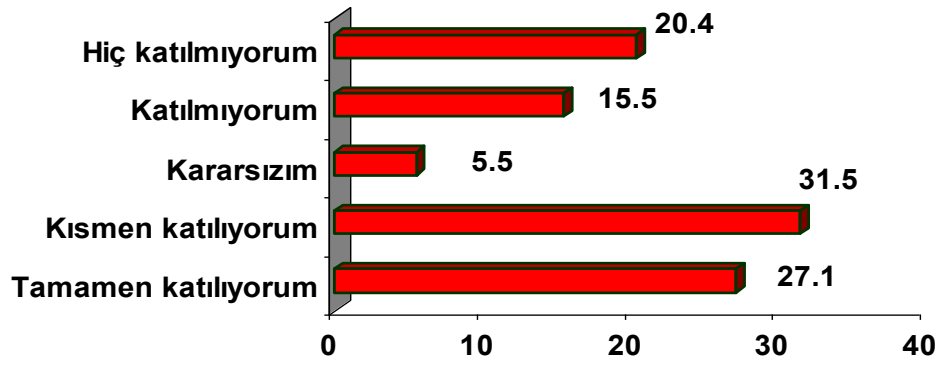
Grafik 49: Üniversitenin Hangi Alanlarda Katkısı Olabileceğini Düşünüyorsunuz? (Birden çok işaretlenmiştir.)

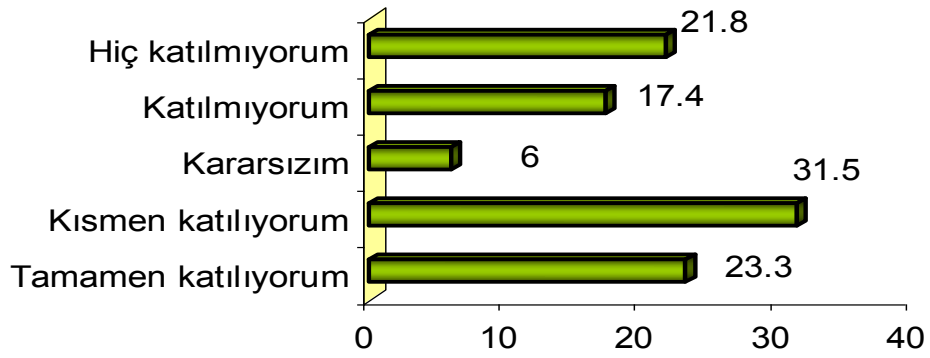
Anketi yanıtlayan katılımcıların yarısının Üniversiteden beklentilerinin “**vergi ve mali teşvikler alanlarındaki gelişmelerle ilgili**” bilgilendirilmeleri olduğu anlaşılmaktadır. “**Standartlarla ilgili mevzuattaki gelişmeler**” konusu %28 ile ikinci sırayı alırken, “**finansman ve kredi mevzuatı**” ise katılımcıların üçüncü sırada belirttikleri talep olarak karşımıza çıkmaktadır. “**Sosyal güvenlik**” konusunda bilgilenme talepleri ise %23 ile dördüncü sırada yer almaktadır.

12.Meslek Odaları

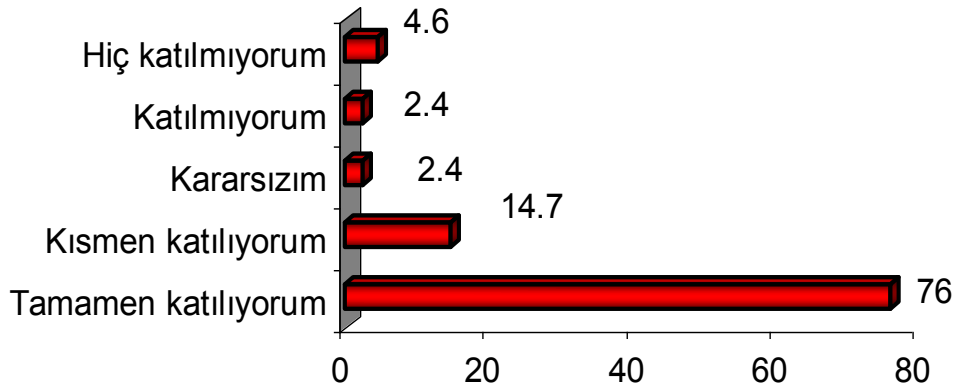
Grafik 50a: Örgütümle İlişkilerimden Memnunum

Grafik 50b: Örgütün faaliyetleri ile ilgili bilgiliyim

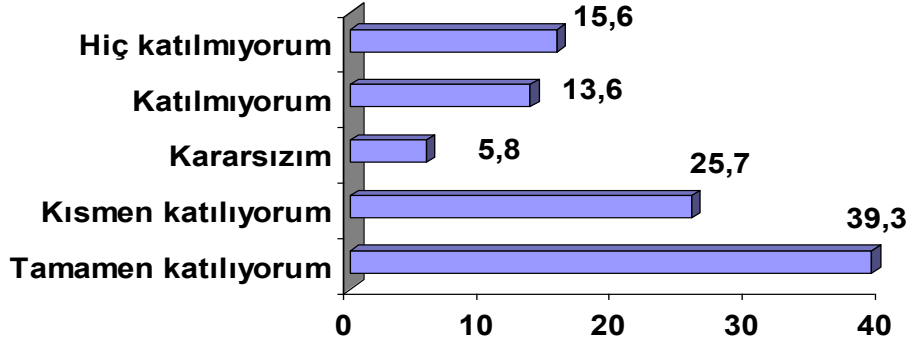
Grafik 50c: Örgütüme Karşı Ödevlerimi Eksiksiz Yaptığımı Düşünüyorum

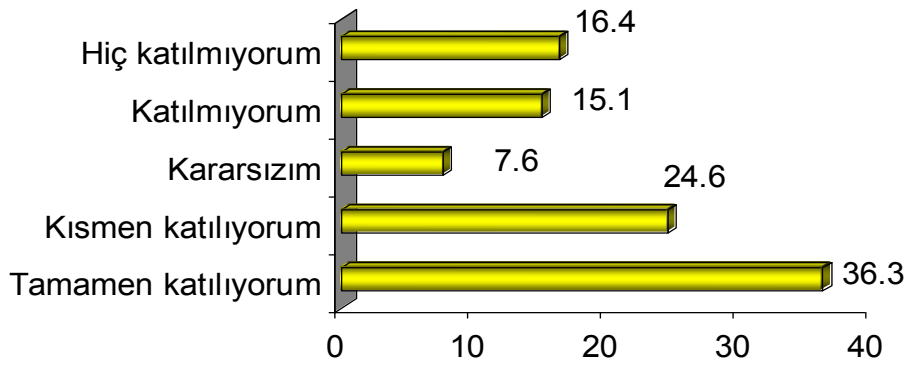
Ankete katılan esnaf ve sanatkârların %58,6'sı örgütüyle ilişkilerinden memnun görünmektedir. Örgütünün faaliyetlerinden bilgisi oranların oranı ise % 54,8'dir. Örgütlerine karşı bütün ödevlerini yerine getirdiğini belirtenlerin oranı %90,7 gibi yüksek bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 51a: Üyelerine Yeterince Ulaşmıyor

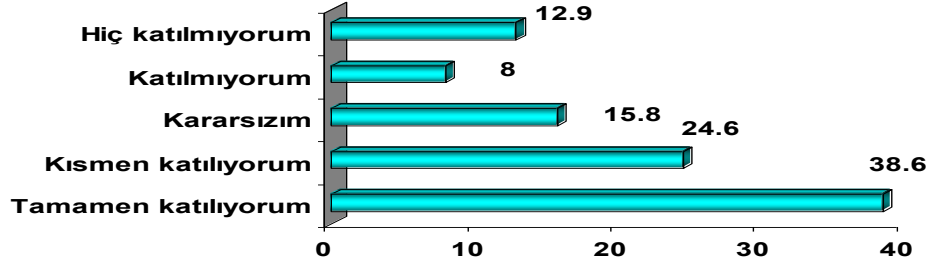

Grafik 51b: Sorunlarımızı Yeterince Dinlemiyor Ve Haklarımızı Yeterince Korumuyor

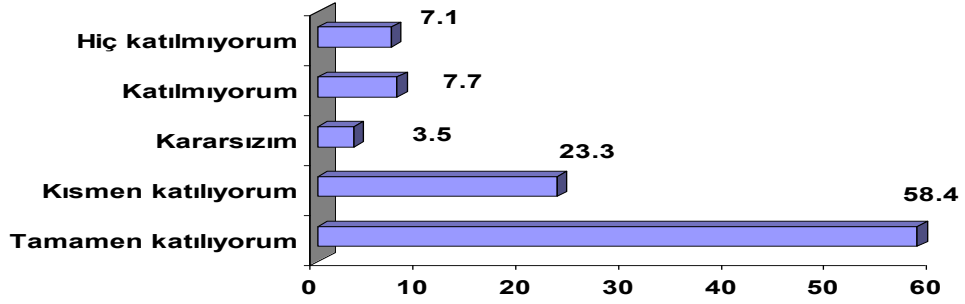

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 51c: Sadece evrak takibi yapan devlet dairesi gibi çalıştığını düşünüyorum

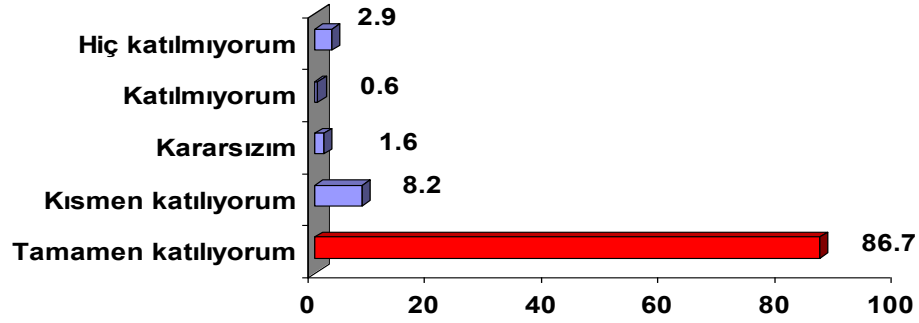

Grafik 51d: İş ahlakıyla ilgili ilkeler geliştiresin ve üyeleri uymaya zorlasın

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 51e: Ücretsiz sertifikalı eğitim programları düzenlesin

Esnaf ve sanatkârların meslek odalarına ilişkin değerlendirmelerini yorumlayacak olursak, (Grafik 51 a,b,c,d ve e) **“üyelerine yeterince ulaşmıyor”** diyenlerinin oranının %65 olduğu dikkati çekmektedir. **“Sorunlarımızı yeterince dinlemiyor ve haklarımızı yeterince korumuyor”** diyenlerin oranı ise % 60,9 olarak gerçekleşmiştir. **“Sadece evrak takibi yapan devlet dairesi gibi çalıştığını düşünüyorum”** seçeneğini tercih edenlerin oranına baktığımızda %63,2 gibi bir oranla karşılaşmaktayız.

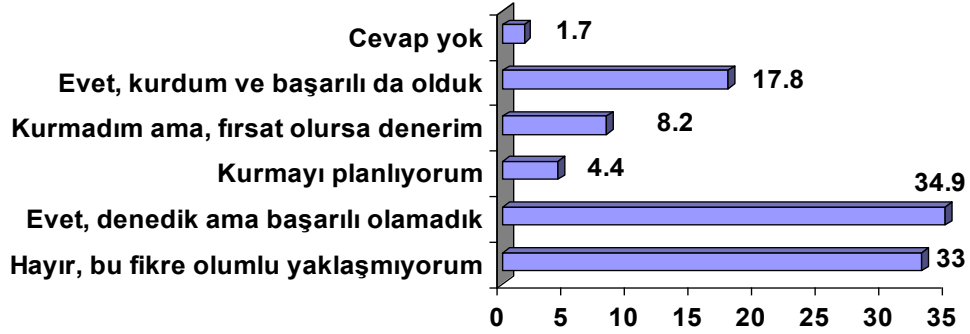
Diğer taraftan örgütlerinden **“iş ahlakıyla ilgili ilkeler geliştirsın ve üyeleri uymaya zorlasın”** talebi olan esnaf ve sanatkârların oranı %81,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu yüksek oran, bizi esnaf ve sanatkârların iş ahlakı konusunda oldukça “duyarlı” oldukları gibi bir sonuca götürmektedir.

“Ücretsiz sertifikalı eğitim programları düzenlesin” diyen katılımcıların oranı ise neredeyse %95'tir. Bu konuda çok net bir talebin olduğunu söyleyebiliriz.

Bütün bu rakamlar bize, esnaf ve sanatkârların örgütleriyle “iyi ilişkiler” geliştirdiğini, ama bu sonucun, onların örgütlerinden talepleri olmadığı anlamına gelmediğini göstermektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

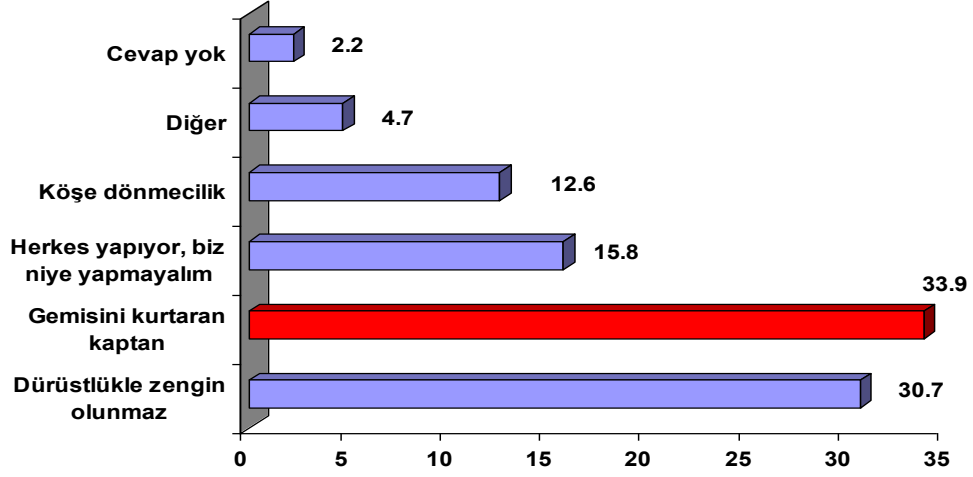
Grafik 52: Aynı meslek ve sanat grubundaki bir esnaf ve sanatkârla ortaklık kurmayı düşündünüz mü?

Esnafın üçte ikisinin ortaklık fikrine sıcak bakmadığı görülmektedir. Gelecek yıllarda esnafın ayakta kalabilmesi için ortaklıklara gitmesi gerektiği yönündeki öneriler ışığında düşünüldüğünde ortaklık kurmakta isteksiz olmaları ortaklıklar kurmanın bir çıkış yolu olmayacağını göstermektedir. Meslek odalarının ve ilgili kuruluşların bu noktalarda esnafa telkinlerde/önerilerde bulunması zorunluluğu olduğu düşünülmektedir. Prof. Dr. Yılmaz Esmer'in bir araştırmasına göre Türkiye'de "insanların çoğuna güvenilebilir" yargısına katılanların oranı 1997 %10 iken, 2007'de tekrarlanan araştırmada ise %5'e düştüğü vurgulanmaktadır. Bu skorla Türkiye Trinidad'tan sonra "dünyanın en güvensiz toplumu" unvanına kavuşmuştur. Bu oran örneğin, İsveç'te %68'dir. Bu bağlamda 'güvensizliğin' esnaf ve sanatkârların "ortaklık" kurmaya karşı olumsuz yaklaşımına yansıdığını söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 53: Benimsemesenez de sizce iş yaşamında son yıllarda en yaygın olan anlayış

Ankete katılanların iş yaşamında yaygın olan olumsuz anlayışlardan hangisini tercih ettikleri sorulduğunda, 1. sırada; **“gemisini kurtaran kaptan”** ifadesi yer alırken, hemen ardından **“dürüstlükle zengin olunmaz”** ifadesi %30.7 ile 2.sırayı almıştır. **“Herkes yapıyor, biz niye yapmayalım”** ifadesine katılım oranı ise %15.8 olarak gerçekleşmiştir.

II. TÜKETİCİ GÖZÜYLE ESNAF VE SANATKÂRLAR ARAŞTIRMASI

Araştırma Manisa İli merkezde 2008 yılında gerçekleşmiştir.

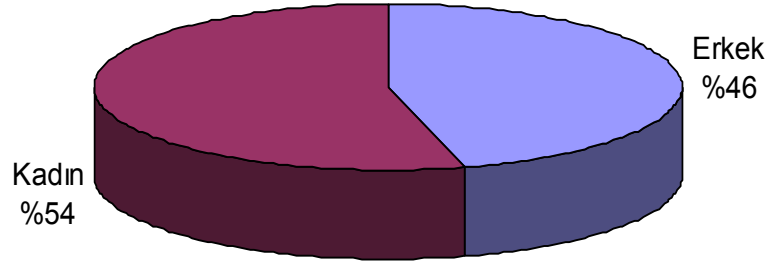
A-ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırma, Manisa merkezde yaşayan tüketicilerin esnaf ve sanatkârların tutum, davranış ve verdikleri hizmet kalitesine ilişkin değerlendirmelerini ve beklentilerini tespit etmektir. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tüketicilere ilişkin demografik değişkenler, ikinci bölümde ise tüketicilerin esnaf ve sanatkârları değerlendirdikleri sorular yer almaktadır. Araştırmada kolayda örneklem tekniği kullanılmış olup, örneklem sayısı 281'dir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 13.0 paket programıyla değerlendirilmiştir.

B- ARAŞTIRMA BULGULARI ve DEĞERLENDİRİLMESİ

1- Demografik Değişkenler

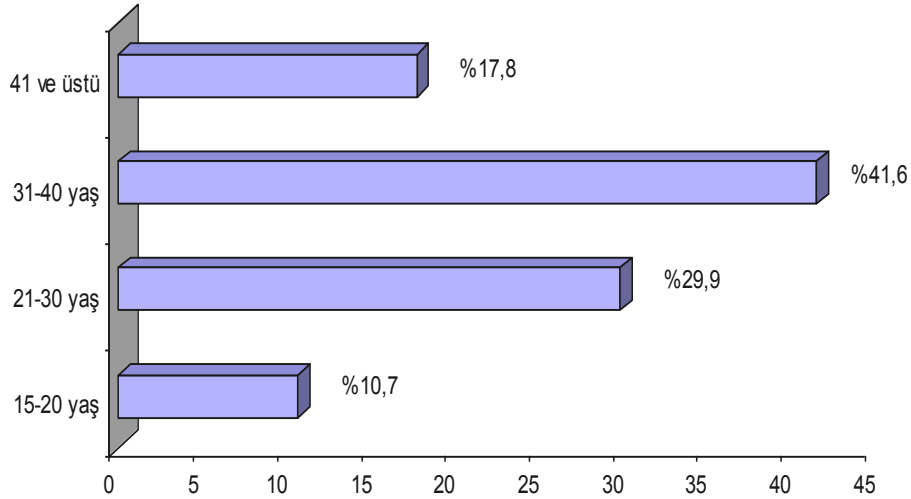
Grafik 54: Cinsiyete Göre Dağılım (%)

Ankete yanıt verenlerin cinsiyete göre dağılımı Grafik 54'den izlenebileceği gibi %54'ü kadın, %46'sı ise erkektir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 55: Yaşıa Göre Dağılım (%)

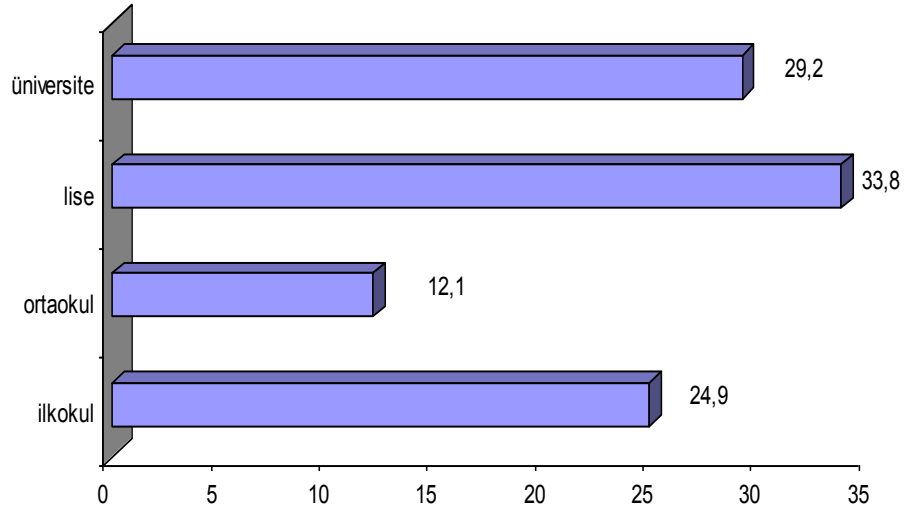

Anketi yanıtlayan tüketicilerin %41,6'sı 31–40 yaş grubundadır. 41 ve üstü yaş grubundakilerin oranı ise %17,8 olarak gerçekleşmiştir. 21–30 yaş grubu incelendiğinde ankete katılanların oranı %29,9'dur. Gençlerin oranı ise %10,7 olup, bu oranın daha çok lise öğrencilerinin oluşturduğu düşünülmektedir.

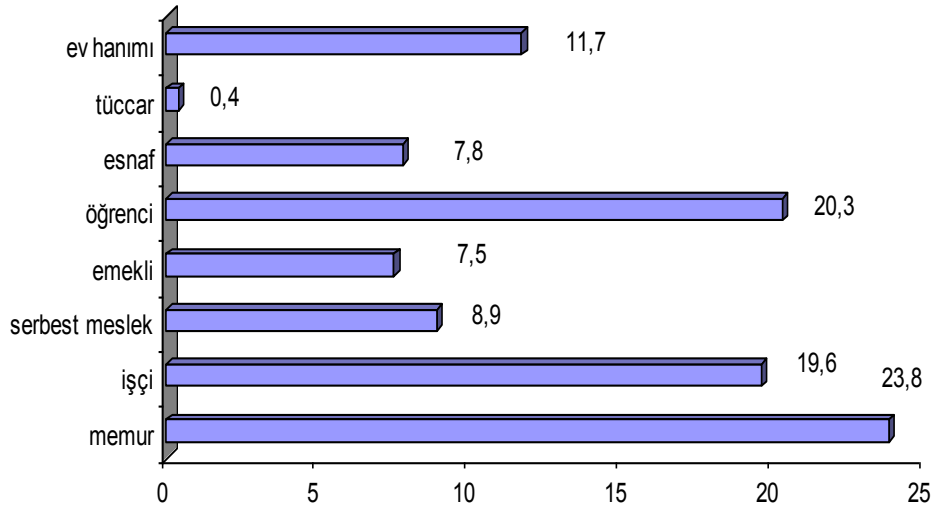
Aşağıda yer alan Grafik 56'da görülebileceği gibi ilkokul mezunu oranı %24,9 iken ortaokul mezunu oranı 12,1'dir. %33,8 oranında ise lise mezunları anketi yanıtlamışlardır. Üniversite mezunuyum diyenlerin oranı da %29,2'dir. Anket formunda yer almasına rağmen “okur-yazar” ve “lisans üstü eğitim” şıklarıyla ilgili veri toplanmamıştır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

Grafik 56: Eğitim Durumu (%)

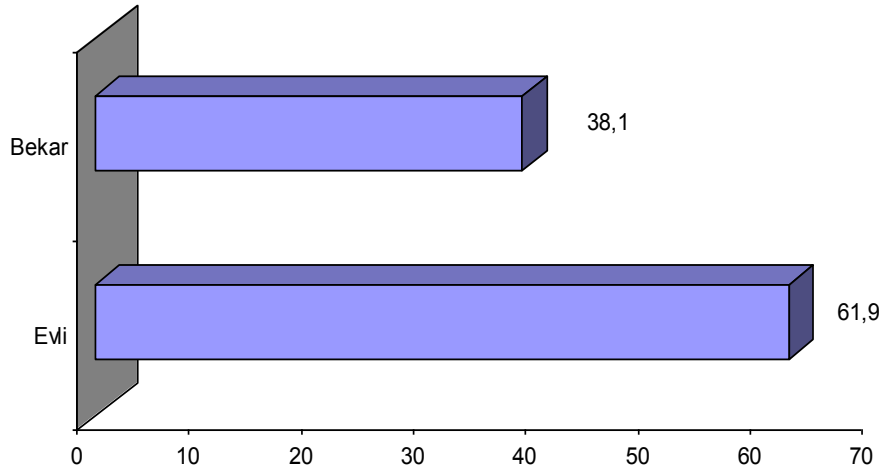
Grafik 57: Mesleklere Göre Dağılım (%)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Grafik 57'de görüldüğü gibi anketi yanıtlayan tüketicilerin mesleklere göre dağılımına baktığımızda "memurlar" %23,8 ile birinci sırada yer almaktadır. Bu grubun ardından %20,3 ile "öğrenciler" gelmektedir. Yaklaşık bir yüzdeyle de "işçiler" anketi yanıtlamışlardır. Ev hanımları ise %11,7'lik bir oranda örnekleme yer alırken, "esnaflar" %7,8, "emekliler" ise %7,5 oranında ankete katılmışlardır. "Serbest meslek" sahibi olanlar ise %8,9'dur. Anket formunda yer almasına rağmen "çiftçi" ve "işsiz" seçenekleri ile ilgili veri toplanmamıştır.

Grafik 58: Medeni Hali (%)

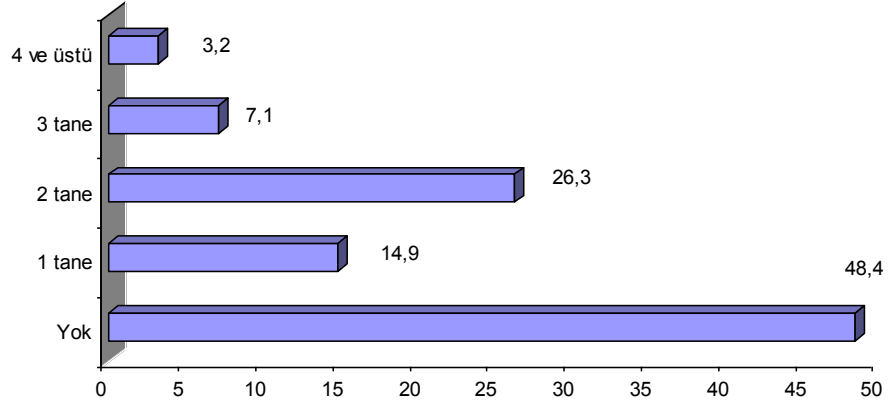

Grafik 58'de izlenebileceği gibi, anketi yanıtlayan tüketicilerin %61,9'u evli, %38,1 ise bekârdır. Öğrenci oranı (%20,3) ve yaş grupları dağılımında 21-30 yaş (%29,9) ve 15-20 yaş (%10,7) olduğu göz önünde

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

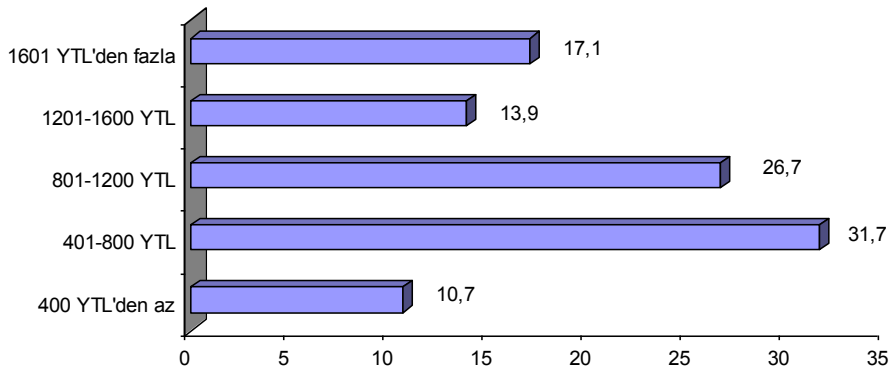
tutulursa “bekar”ların büyük bir çoğunluğunun bu gruplardan olması mümkündür.

Grafik 59: Çocuk Sayısı (%)

Çocuk sayısı dağılımına bakıldığında ankete katılanların %50'nin üzerinde bir veya daha fazla çocuk sahibi olduğu görölmektedir. İki tane çocuk sahibi olduğunu ifade eden tüketicilerin oranı ise %26,3'tür. Üç çocuk sahibi olanlar %7.1 iken, dört ve daha fazla çocuk sahibi olanların oranı ise %3.2'dir.

Grafik 60: Gelire Göre Dağılım (%)

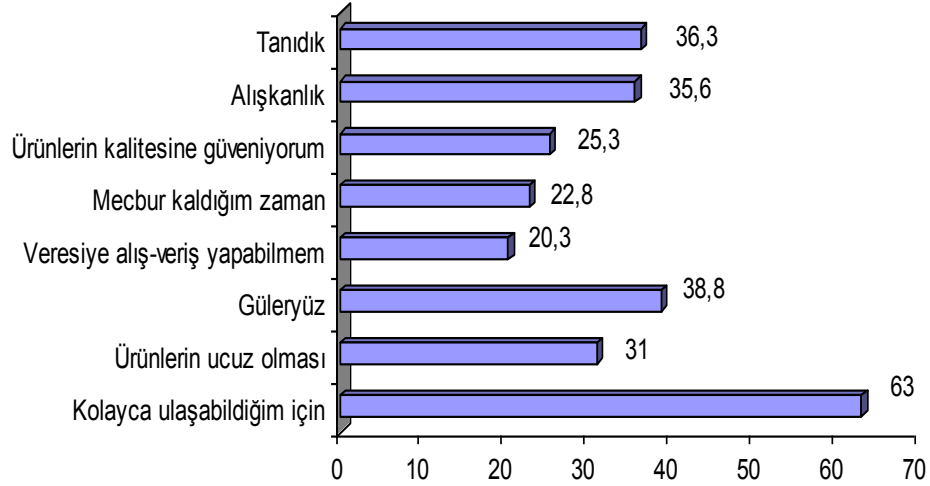

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Anketi yanıtlayan tüketicilerin gelir dağılımı Grafik 60'da yer almaktadır. 401-800 YTL geliri olduğunu ifade edenlerin oranı %31.7 iken, 400YTL'nin altında geliri olduğunu belirtenler %10.7'dir. 1201-1600 YTL aralığında oran %13.9 olarak gerçekleşirken, 1601YTL'den fazla olan gelir grubu ise %17.1 olarak gerçekleşmiştir.

2- Esnaf ve Sanatkârlara Yönelik Değerlendirmeler

Grafik 61: Esnaf'tan alış-veriş yapmalarının nedenleri (%) (Birden çok işaretlenmiştir)

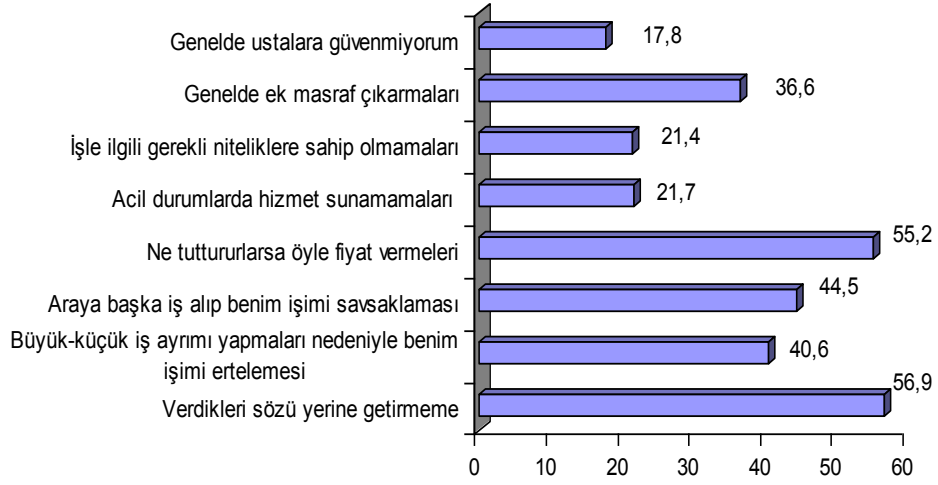

Anketi yanıtlayanlara yöneltilen esnaf'tan alış-veriş yapmalarının nedenleri sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen veriler incelendiğinde, birinci sırada (%63) '**kolayca ulaşabildiğim**' ifadesi gelmektedir. Buradan hareketle, kolayca ulaşılabilirliğin esnaflar için büyük bir avantaj olduğu söylenebilir. '**Güler yüz**' ise tüketicilerin esnaftan alış-veriş yapma nedenlerinde ikinci sırada yer almaktadır. Diğer seçenekler düşünüldüğünde örneğin, müşteri ilişkilerinde güler yüzün, ürünlerin '**ucuzluğu**'ndan bile önce gelmesi ne kadar önemli bir faktör olduğunu

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

ortaya koymaktadır. ‘**Tanıdık**’ seçeneği de üçüncü sırada yer alarak diğer önemli bir faktör olarak karşımız çıkmaktadır. ‘**Alışkanlık**’ ise tanıdık olmanın hemen arkasından gelmektedir. Buradan çıkarabilecek sonuç kanımızca; esnaf, tüketiciyle buluşmasında ‘kolay ulaşılabilir’ özelliğini çok iyi değerlendirerek, ‘**gülyüz**’le müşteri ilişkilerini iyileştirebilir ve tüketicilerde ‘**alışkanlık**’ yaratabilir. Takdir edileceği gibi esnaf açısından bu çabaların ne maddi ne de sosyal bir maliyeti vardır.

Grafik 62: Tamir veya imalat gibi alanlarda çalışan sanatkârlardan (ustalar vb.) yana aşağıdaki ifadelerden katıldıkları (%). (Birden çok işaretlenmiştir)

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tüketicilerin “**Tamir veya imalat gibi alanlarda çalışan sanatkârlarla (ustalar vb.)**” ilgili düşüncelerini anlamaya çalıştığımız ifadelerin yer aldığı soruya verdikleri yanıtların dağılımı yukarıda Grafik.8’de yer almaktadır. Tüketicilerin kendilerine yöneltilen olumsuz ifadelere katılma dereceleri incelendiğinde; birinci sırayı %59,9’la **‘verdikleri sözü yerine getirmeme’** almaktadır. İkinci sırada ise **‘ne tuttururlarsa öyle fiyat vermeleri’** gelirken, **‘araya başka bir iş alıp, benim işimi savsaklaması’** ifadesi %44,5 oranında tercih edilmiştir. Büyük-küçük iş ayrımı yapmaları %40,5 gibi bir oranla dördüncü sırada yer almıştır. Özellikle tamirci veya ustaların zaman konusunda oldukça esnek! çalıştıkları bilinmektedir. Verilen saatte olmayı taahhüt ettikleri yere gelmemeleri bir yana, bu hizmeti almayı bekleyen tüketiciye saatler süren gecikme için birçoğu haber dahi vermemektedir. Bu alanda hizmet sunanların bu açıdan iş ahlaklarına yönelik kendi içlerinde ciddi bir sorgulama yapmaları gereği açıktır. Bu sonuçlara rağmen, **‘ustalara genelde güvenmiyorum’** seçeneği %17,8’le en az tercih edilen ifade olmuştur. Tüketicilerin sanatkârlara karşı güveni olmasına rağmen yukarıda sözünü ettiğimiz şikâyet konularını dikkate almaları gerekmektedir.

Tablo 21: Alış-veriş yapacağınız esnaf ve sanatkârı seçerken aşağıdaki ifadelere katılma dereceniz. (%)

İfadeler (%) N=281	çok önemli	önemli	önemsiz
Vitrinin cazibesi	32,2	52,7	17,1
Temizlik	78,7	21,3	0,0
Aldatılmamak	82,2	14,3	3,6
Satış sonrası hizmet	59,5	38,4	2,9
Ürünlerin kalitesi	67,8	27,8	4,3
Ürünlerin ucuzluğu	65,2	30,2	4,6
Veresiye alabilmem	44,5	45,6	10,0
Aradığım ürünleri toplu halde bulabildiğim için	23,9	37,4	38,8

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Tablo 21’de tüketicilerin esnaf ve sanatkârları seçerken göz önünde bulundurdıkları kriterlerin onlar için önem derecesini ölçmeye çalışan ifadelere verilen yanıtların dağılımı yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, “Çok önemli” olarak derecelendirilen ifadelerin başında %82,2 ile ‘**aldatılmamak**’ gelmektedir. İkinci sırada yer alan ifade ise % 78.2 ile ‘**temizlik**’ tir. Anketi yanıtlayanların ‘**ürünlerin kalitesi**’ni çok önemli bulduklarını belirttikleri oran ise %67,8 olarak gerçekleşmiştir. Burada dikkat çeken nokta; tüketicilerin aldatmayan, temizliğe dikkat eden bir esnafı ürünlerin ucuzluğu veya kalitesi seçeneklerinden daha fazla önemsedikleri gerçeğidir. ‘**Vitrin**’ cazibesi ise çok önemli sıralamasında 7.sırada yer almasına rağmen, tüketiciler açısından “önemli”dir derecelemesinde birinci sırada yer almıştır. Diğer taraftan “**Veresiye alış-veriş yapabilmem**” seçeneği ise eskisi kadar çok önemli bir kriter olmadığının anlaşılabileceği bir orana sahip olmasına rağmen, “önemsiz” olarak da görülmemektedir.

Tablo 22: Sizce Manisa esnaf ve sanatkârının değişmesi gereken yönlerinden en önemli üç tanesini işaretleyniz.

İfadeler (N=281)	(%)
Vitrin güzelliğine önem vermiyorlar	24,2
Gülyüz göstermiyorlar	56,6
Sattıkları ürünü değiştirme veya geri alma konusunda kolaylık göstermiyorlar	56,9
Fiyatlar konusunda aldatıyorlar	55,5
Baştan yüksek fiyat veriyorlar,	57,9
Pazarlık yapmak zorunda kalıyorum	
Temizlik	39,5

Tablo 22’de izlenebileceği gibi, Manisalı tüketiciler esnaf ve sanatkârlar hangi yönlerde kendilerini değiştirmelidirler? Sorusuna şu yanıtları vermişlerdir;

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Esnaf ve sanatkârın baştan yüksek fiyat vermeleri ve tüketicilerin pazarlık yapmak zorunda kalmaları %57,9 ile birinci sırada yer almaktadır. Tüketicinin esnaf ve sanatkârdan değışmesi yönünde ikinci sıra yer alan beklentisi ise %56,9 ile **‘satıkları ürünü değıştirme veya geri alma konusunda kolaylık’** göstermemeleridir. Üçüncü sırada ise %56,6 ile **‘güler yüz’** gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, esnaf ve sanatkârların kendilerini bu yönlerden değıştirmek ve geliştirmek için harcayacakları çabanın kendileri için bir maliyeti yoktur. Diğer taraftan **‘fiyatlar konusunda aldatıyorlar’** ifadesi %55,5 ile dördüncü sırada yer almaktadır. Fiyat konusunda aldatılmadığından emin bir müşterinin aynı zamanda sadık bir müşteri olacağı, bu konuda güvenilen bir esnaf ve sanatkârın müşteri sayısını artırabileceği düşünülürse, “güvenilir” olmanın kısa vadede olmasa bile uzun vadede esnaf ve sanatkâr için ne kadar önemli olduğu açıktır.

Tablo 23: Büyük marketleri ve alış-veriş merkezlerini tercih etme nedeniniz?

İfadeler (%) N=281	çok önemli	önemli	önemsiz
Ucuz olması	55,5	36,3	8,2
Markalı ürünlerin bulunması	42,9	43,4	13,6
Alış-verişimi özgürce ve rahatça yapabiliyorum	59,8	31,7	8,5
Alış-verişin yanında eğlenme ve dinlenme imkanlarının olması	32,7	44,5	22,2
Promosyon ve indirim hizmetlerinin olması	50,9	39,5	9,6
Park sorunu olmaması	39,9	33,8	26,4
Taksit imkanı sunmaları	41	40,6	18,5
Müşteri hizmetleri (özel kartlarının olması, satış sonrası hizmetin gelişmiş olması vb.)	43,1	38,1	18,9

Tüketicilerin alış-veriş yaparken büyük marketleri tercih etme nedenlerinin kendileri için ne kadar önemli olduğunu belirttikleri soruya verilen yanıtlar Tablo.3'te yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, tüketiciler büyük marketlerden alış-veriş yapma nedenlerinden “çok

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

önemli" olarak değerlendirdikleri seçenekler içinde, birinci sırada '**alış-verişimi özgürce ve rahatça yapabiliyorum**' (%59,8) gelmektedir. Buradan tüketiciler için alış-veriş sırasında bu duygunun oldukça önemli olduğu sonucu çıkarılabilir. İkinci sırada "çok önemli" olarak değerlendirilen kriter ise %55.5 ile '**ucuz olması**' gelmektedir. Diğer bir deyişle büyük marketlerin tercih edilme nedenlerinin başında sundukları 'özgürce alış-veriş yapabilme" fırsatı ve 'ucuz olma', tüketici nezdinde "çok önemli" kriterlerin başında gelmektedir. "**Promosyon ve indirimler**" de "çok önemli" olarak değerlendirilen kriterlerde üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer taraftan "önemli" olarak değerlendirilen kriterlere baktığımızda %44.5 ile "**alış-verişin yanında eğlenme ve dinlenme imkanlarının olması**" seçeneği birinci sırada yer alırken, "önemsiz" olarak nitelendirilen kriterlerden "**park sorunu olmaması**" %26,4 ile birinci sırayı almaktadır.

Tablo 24: Sizce Esnaf ve Sanatkârların toplumdaki imajını en çok hangisi ifade etmektedir?

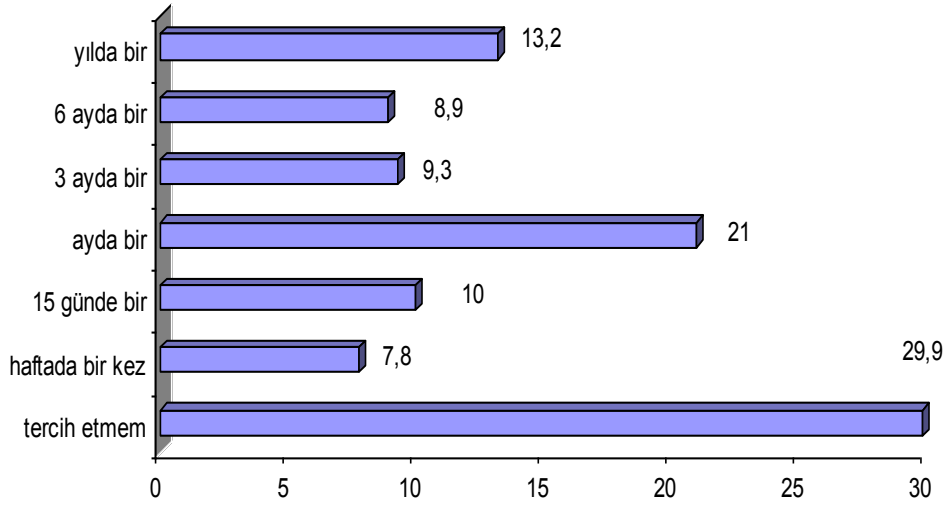
İfade	(%)
N=281	
Ahlaki açıdan diğer kesimlere göre daha az bozulmuş	14,2
Genel kültür seviyesi ortanın altında	19,6
"Esnaf kan ağlıyor, piyasa berbat, kimse iş yapmıyor diye hep yakınan bir kesim"	66,2

Tüketicilere esnaf ve sanatkârların toplumdaki imajına ilişkin kendilerine yöneltilen bir tane olumlu iki tane de olumsuz yargı içeren 3 ifadeden bir tanesini tercih etmeleri istenmiş ve elde edilen bulgulara Tablo.4'te yer verilmiştir. Buna göre, "**Esnaf kan ağlıyor, piyasa berbat, kimse iş yapmıyor diye hep yakınan bir kesim**" diyenlerin oranı %66.2 dir. Olumlu ifade olarak yer alan "**ahlaki açıdan diğer kesimlere göre daha az bozulmuş**" seçeneği ise %14.2 gibi düşük bir oranla tercih edilmiştir. Esnaf ve sanatkârların toplumdaki imajına yönelik elde ettiğimiz bu

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

bulgular ilgili kesimler için hiç de i açıcı görünmemektedir ve bir uyarıcı olarak kabul edilmelidir.

Grafik 63: Toplu alış-verişlerinizde İzmir'i tercih etme sıklığınız?

İzmir ve Manisa Türkiye'nin birbirine en yakın iki şehir merkezlerinden birisidir. Manisa'da yaşayan halk otobüsle yarım saatte İzmir'e varabilmektedir. Bu durumun Manisa'lılar için avantajları olduğu gibi dezavantajları da mevcuttur. Büyük şehir imkânlarından yararlanmak onlar için çok daha kolay olurken, Manisa'da faaliyet gösteren çoğu işyeri alış-veriş açısından bundan olumsuz etkilenmektedir. Manisa'da yaşayan tüketicilerin İzmir'e alış-veriş için gitme sıklığını ölçmeye çalıştığımız soruya verilen cevaplar Grafik.9'da grlmektedir. Anketi yanıtlayan 281 kişinin %29,9'u alış-veriş için İzmir'i tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Bu oranın içinde elbette ki, ekonomik durumlarından dolayı gidemeyenler de yer alabilir. Diğer taraftan en sık gitme aralığında birinci sırayı %21 ile **“ayda bir”** almaktadır. Ardından %13,2 ile **“yilda bir”**

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

seçeneği gelmekte, **“15 günde bir”** diyenler de üçüncü sırayı almaktadır. %7.8'lik bir kesim ise “her hafta” gittiğini belirtmiştir. Başka bir deyişle, Manisa merkezde yaşayan tüketicilerin üçte birinden fazlası ($\%7.8 + \%10 + 21 = \%38.8$) alış-verişlerini ayda en az bir kez İzmir'den yapmaktadırlar.

Sonuç olarak, yukarıda sunulan araştırma bulguları toplu olarak değerlendirildiğinde tüketici gözüyle esnaf ve sanatkârlar için şunları söyleyebiliriz;

- Tüketici esnaf ve sanatkârdan daha çok **“kolayca ulaşabildiği için”** alış-veriş yapmaktadır.
- Tüketicilerin sanatkârlardan yana en önemli sıkıntısı **“verdikleri sözü zamanında yerine getirmemeleri ”** dir.
- Tüketiciler esnaf ve sanatkâr seçimlerinde göz önünde bulundurdıkları ve ‘çok önemli’ olarak derecelendirdikleri kriterlerin başında **“aldatılmamak”** gelmektedir.
- **“Baştan yüksek fiyat veriyorlar, pazarlık yapmak zorunda kalıyorum”** ifadesi tüketicilerin Manisa esnaf ve sanatkârından değişmelerini bekledikleri yönlerin başında gelmektedir.
- Manisa'lı tüketicilerin büyük marketlerden alış-veriş yapma nedenlerinden çok önemli olarak nitelendirdikleri kriterlerin başında **“alış-verişimi özgürce ve rahatça yapabiliyorum”** seçeneği gelmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi esnaf ve sanatkârların tüketicilerin memnuniyetlerini artırmak için yapmaları gerekenlere baktığımızda, kısacası tüketiciler bizden ne istiyor? Sorusuna cevap aradıklarında görünen o ki, ön sıralarda kendileri için mali külfet getirecek herhangi bir beklenti yoktur. Öncelikle yapmaları gereken düşünce yapılarını değiştirmek olmalıdır. Çünkü tüketici daha çok;

“ALDATMAYAN, KENDİSİNİ PAZARLIK YAPMA DURUMUNDA BIRAKMAYAN VE ALIŞ-VERİŞ SIRASINDA DA KENDİSİNİ ÖZGÜR VE RAHAT HİSSETTİREN” esnaf ve sanatkâr özlemini dile getirmektedir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Küreselleşme sürecinin esnaf ve sanatkârlara yönelik fırsat ve tehditleri karşısında başta esnaf olmak üzere, meslek odalarına hükümete ve Üniversitelere önemli sorumluluklar düşmektedir.

■ Esnaf ve Sanatkârın Sorumluluğu

Anket sonuçlarının da ortaya koyduğu esnaf ve sanatkârın sosyo-kültürel profili olumlu özellikleri yeteri kadar yansıtmamaktadır.

Ağırlıklı olarak okumayan, spor yapmayan, iletişim teknolojilerinden yeterince yararlanmayan, kendisini sorgulamayan, sorunları önceden görme ve çözme yeteneğini geliştirme yönünde çaba göstermeyen, öncelikle kendim neler yapabilirim ve yapmalıyım sorusunu sormayan ve dolayısıyla yaşadığı sıkıntılar nedeniyle öncelikle hükümetleri sorumlu tutan ve çözümü sadece onlardan bekleyen bir esnaf ve sanatkâr profili söz konusudur.

Elbette kendisinin üstesinden gelemeyeceği yapısal ve konjonktürel sorunlar vardır. Ama kendi başına yapması gerekenler de vardır. Örneğin; konfeksiyon sektörünün gelişmesi ve tüketicinin değişen tercihleri karşısında bir terzi, mesleğinin geleceğini sorgulamalı ve ona göre tavır almayı bilebilmelidir.

Nitekim esnaf ve sanatkâr kesimi içinde sosyo-kültürel profili daha yüksek olanların esnaflıktan tacirliğe, sanatkârlıktan sanayiciliğe geçme konusunda başarılı olabildiklerini görmek mümkündür.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

■ Meslek Odalarının Sorumluluğu

Meslek odaları Anayasamızın 135. maddesine göre belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları üyeleri tarafından seçilen kamu tüzel kişilikleridir.

Ülkemizde meslek odaları, meslek mensuplarının menfaatlerini koruma ve sorunlarını ilgili makamlara iletme ve çözüm üretme konularında daha aktif olabilirler. Oysa meslek odalarının meslek mensuplarının sorunlarına ve çözümlere odaklanmaktan ziyade genel siyasete daha ilgili oldukları gözlenmektedir.

Esnaf ve sanatkâr odaları ve üst yönetimleri açısından konuya bakıldığında şöyle bir tespitte bulunmak mümkündür. Bu odaların, esnaf ve sanatkârların ahiliğin çöküşüyle birlikte Osmanlı'da başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden yapısal sorunlarından ziyade konjonktürel sorunları üzerinde durdukları görölmektedir. Ekonominin kriz içine girdiği dönemlerde ve buna bağlı olarak uygulanan İMF İstikrar Programları ile birlikte yaşanan talep daralmasının sonucunda satışların düşmesi ve kepenklerin kapatılması bağlamında sorunlar ele alınmaktadır. Oysa esnaf ve sanatkâr kesiminin karşı karşıya bulunduğu sorunların kökleri daha derinlerdedir.

Esnafın sadece oy potansiyeli kullanılarak devlet desteği, teşviki ve korumasıyla ayakta tutulamayacağı aşikârdır. Dünyadaki değişimin yönünü ki bunun dışında kalınamaz, iyi okumak ve önceden politika ve projeler geliştirerek, bu önemli kesimin değişime uyum yeteneğinin artırılması yönünde öncülük etmek konularında meslek odalarının ciddi eksiklerinin olduğu söylenebilir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

■ Hükümetlerin Sorumluluğu

Hükümetlerin esnaf ve sanatkârın sorunlarındaki sorumluluklarını anlamak için hükümet programlarına ve kalkınma planlarına bakmak yeterlidir.

Esnaf ve sanatkâr kavramları ilk olarak I. Bayar Hükümeti Programı'nda finansman ihtiyaçlarının karşılanması kapsamında yer almıştır. İzleyen hükümet programlarında esnaf ve sanatkârlarla ilgili politikaların, finansman, vergi, küçük sanayi siteleri ve sosyal güvenlik gibi konularla sınırlı olduğu görölmektedir.

Ülkenin temel politikalarını belirlemek ve uygulamaktan birinci derecede sorumlu olan hükümetlerin orta ve uzun vadeli gelişme stratejisi içinde esnaf ve sanatkâr politikaları neredeyse hiç olmamış, kalkınma planlarında kapsamlı ve uzun vadeli esnaf ve sanatkâr politikaları geliştirilmemiştir.

Örneğin; AB serüvenine 1960'lı yılların başında başlayan ülkemizde, hükümetlerin AB perspektifinden esnaf ve sanatkâr politikaları geliştirdiklerini söylemek mümkün değildir. AB ile müzakere süreci başladıktan sonra, kendi inisiyatifimizle değil, AB'nin bir anlamda zorlamasıyla, gerekli değişikliklerin yapılması gündeme gelmektedir. Hükümetler, olayların ve gelişmelerin önünden değil arkasından gitmişlerdir.

Hükümetlerin bir diğer önemli eksikliği ki planlı kalkınmaya geçilen 1960 sonrası dönemde de değişmemiştir, insan kaynakları planlaması yaparak konuyu bir bütün içinde ele almamaları ve eğitim politikalarını bu doğrultuda oluşturmamalarıdır.

■ Belediyelerin Sorumluluğu

Bir şehrin tarihi ve sosyal dokusunun korunması ve geliştirilmesi esnaf ve sanatkâr kesiminin yaşatılması ile mümkündür. Ancak

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

belediyelerin görevleri kapsamında ne ölçüde esnaf ve sanatkâra öncelik veren bir anlayış içinde oldukları tartışmaya açık bir husustur.

Esnaf ve sanatkârların sorunlarının çözümüne yönelik olarak “meslek odalarına, hükümete, üniversitelere, yerel yönetimlere yönelik stratejik önerilerimiz şunlardır:

■ Üniversitelerin Sorumluluğu

Toplumun hiçbir kurumu ve kesimi, sosyal sirayet kanunu gereği mevcut yapı ve zihniyetin dışında değildir. Ancak toplumda zihniyet değişikliğine öncülük etmesi gereken kurumların başında üniversiteler gelmektedir.

Üniversiteler, kendileri dışında birçok nedeni olmakla birlikte, başta sanayi olmak üzere diğer sosyo-ekonomik kesimlerle etkin işbirliği modellerini niçin yeterince geliştiremedikleri konusunda bir özeleştiri yapmak durumundadırlar.

Bilim insanları çalışmalarının ne ölçüde toplumun ve çeşitli kesimlerin sorunlarına yoğunlaştığı, yurt dışında geliştirilen teorilerin ve çözüm önerilerinin bu toplumun gerçekleriyle örtüşüp örtüşmediğini hesaba katmadan aktarma konularında kendilerini sorgulamalıdırlar.

Mesleki teknik eğitim fakülteleri ve meslek yüksekokulları da eleştirel bir bakış açısıyla ele alınması gereken bir konudur. Esnaf ve sanatkârlarımızın gelişen teknolojiye uyum sağlayabilmesi, kendilerini yenileyebilmeleri için üniversitelere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Meslek Odalarına Yönelik Stratejik Öneriler

- Meslek odaları üzerindeki idari vesayet denetiminin kapsamı daraltılarak özerklik alanları genişletilmeli ve yetkileri artırılmalı,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, TESK ve TOBB ortaklığıyla her meslek gurubu için *etik kurallar (kodlar)* belirlenmeli; bu kuralların uygulanması Esnaf ve Sanatkâr Odaları Birliği bünyesinde

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

oluşturulacak “Mesleki Etik Kurulu” tarafından denetlenmelidir. Bu Mesleki Etik Kurulu; odalardan, yerel yönetimlerden, üniversitelerden, ilgili sivil toplum kuruluşlarından üyelere oluşmalı.

- Ortaklık ve girişimcilik kültürünün geliştirilmesine yönelik etkin eğitim seminerleri düzenlenmeli, bu seminerlere ortaklık ve girişimcilikte başarılı olmuş kişiler davet edilmeli,
- Deneyim ve paylaşma grupları oluşturulmalı, koçluk ve mentorluk hizmetleri sunulmalı,
- Meslek odaları bünyesinde tüketici ilişkileri birimi kurulmalı,
- İşyeri açma, işyeri devamı ve kapanışı sürecinde istenen belgeler ESÖB'lar tarafından “tek durak ofis” şeklinde düzenlenmeli,
- Yeni iş fikirleri olanlara; proje, finansal ve teknik bilgilendirme/danışmanlık hizmetleri sunulmalı,
- Oda web sayfaları;
 - Esnaf ve sanatkârı yönlendirecek,
 - Ortaklıkları teşvik edecek,
 - Yeni iş imkânlarını duyuracak şekilde yeniden düzenlenmeli,
- Gerçekçi ve akılcı kararlar alabilmek için meslek odaları kendi üyeleri ve faaliyetlerine ilişkin istatistikî verileri düzenli olarak tutmalı,
- Yaşayan ve kaybolmakta olan el sanatlarına ilişkin envanter çalışmalarına daha fazla destek vermeli,
- AB standartları, yatırım, Basel II, Kredi Garanti Fonu, finans yönetimi, iş fikirleri ve iş planları hazırlanması, girişimcilik, ortak

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Üretim, yönetim v.b. konularda danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunmalıdır.

Hükümete Yönelik Stratejik Öneriler

- Reaktif olmaktan çok proaktif olmalıdır.
- Sorunların çözümünde kamu sektörünün liderliği ve öncülüğünde özel sektör ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının dâhil olduğu bir “milli ortaklık modeli” oluşturulmalıdır.¹⁸⁵
- AB’de olduğu gibi mikro işletmelere yönelik politika, zayıf işletmeler için bir koruma ve teşvik politikası olmayıp, aksine kendine yardım etmek isteyenlere, yardım anlamında devlet tarafından uygulanan bir yapılandırma politikası şeklinde olmalıdır. Esnaf ve sanatkârların aşma durumunda oldukları birçok engel olmasına rağmen önemli olan zihni tembelliği yenip, kendi mesleği ile ilgili yeterli bilgi ve beceriye sahip olacak destekleri sağlamaktır.
- Genel ve mesleki/teknik eğitim, DPT’nin mesleklerle ilgili ihtiyaca yönelik yapacağı orta ve uzun vadeli projeksiyonlara göre düzenlenmeli ve programlanmalıdır.

Bu projeksiyonlar, optimum işyeri sayısı ve aynı meslekteki işyerlerinin birbirine uzaklığının belirlenmesinde temel oluşturmalıdır.

- Meslek odalarının kuruluş amaçlarına uygun hizmet verebilmeleri için odalar uygun büyüklüğe kavuşturulmalı ve yeterli mali destek verilmeli,
- Yasal düzenlemelerde “önce küçük esnaf ve sanatkârı” düşünmeli,

¹⁸⁵ Bknz. Mustafa Pala, Türkiye’nin Esnaf ve Sanatkar Meselesi, Manisa: MESOB, Temmuz 2008, s. 20-21.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Özellikle kùltür mirasımızın önemli bir taşıyıcısı durumunda olan sanatkârları koruyacak önlemler almalı,
- 2000'nin altındaki nüfusa sahip yerleşim yerlerindeki küçük esnaf ve sanatkâra vergi muafiyeti getirilmelidir.

Diğer esnaf ve sanatkârlar ise asgari ücret esas alınarak kademelendirilip vergi yerine harç alınmalıdır.

- Meslek tanımları ve standartları konusunda ulusal birlik sağlanmalı, ticari nitelikteki mesleki faaliyet de dâhil olmak üzere her türlü mesleki faaliyet eğitimle ilişkilendirilmelidir.
- 3308 sayılı kanunda belirtilen bir meslek kolundaki mikro işletmelerde mesleki eğitimini devam ettiren kalfaların sigorta primleri devlet tarafından karşılanmalıdır.
- Esnaf ve sanatkârlar işsizlik sigortası kapsamına dâhil edilmelidir.
- Kendi işini kurmak isteyen ve belli bir beceri ve deneyime sahip olan esnaf ve sanatkârlara verilen mali destekler proje ve sektör bazında seçici bir yaklaşımla uygulanmalıdır.
- KOSGEB ile TESK arasındaki işbirliği arttırılmalıdır. Bu amaçla özellikle esnaf ve sanatkârların yapısı ve niteliği dikkate alınarak destekleme modelleri geliştirilmelidir.
- Kùltürel mirasımızın gelecek nesillere aktarılmasında ve turizmde önemli bir yere sahip olan sanatkârlara yönelik destekler arttırılmalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha çok yararlanmaları için ucuz bilgisayar ve internet bağlantısı desteği sağlanmalıdır.

Üniversitelere Yönelik Stratejik Öneriler

ESNAF VE SANATKÂRLAR ARAŞTIRMA MERKEZİ kurulmalı.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Bu merkez, yörenin esnaf ve sanatkârının gelişmesi ile değişmesi yönünde ihtiyaç duydukları:

- Finansman, vergi, girişimcilik, mevzuat, AB standartları, pazarlama, müşteri ilişkileri gibi alanlarda,
- Sosyo-kültürel gelişimlerini destekleyecek, stres yönetimi, zaman yönetimi, insan ilişkileri, aile içi iletişim vb. konularda eğitici, bilgilendirici seminerler düzenlemeli,
- Mühendislik fakülteleri, iktisadi ve idari bilimler fakülteleri ve meslek yüksekokulları müfredatına "girişimcilik dersi" konulmalı,
- Esnaf ve sanatkârların sorunlarına yönelik lisansüstü çalışmaların yapılmasında yönlendirici olmalıdır.

Yerel Yönetimlere Yönelik Stratejik Öneriler

- Şehir imar planlarında ihtisas çarşılarına yer vermelidir.
- Geleneksel çarşıların canlandırılması için projeler geliştirmelidir.
- Özellikle belediyeler, büyük sermayenin şehirlere girmesinde esnaf ve sanatkâra olan yıkıcı etkisini göz önünde bulundurarak daha fazla teşvik edici olmamalıdır.

Küresel pazarda yer almak, dünya ile bütünleşmek, küresel rekabetin beraberinde getirdiği iş yapma biçimleri ve alışkanlıklarına geleceğın mikro işletmeleri olan esnaf ve sanatkârların uyumu önemli bir zorunluluktur. Avrupa Birliği standartlarına göre çalışmayı başarabilmiş üretici ve organize perakendecilerin faaliyetlerini güçleştirerek veya durdurarak esnaf ve sanatkârları korumaya yönelmek bir destek değil, değişime uyum sağlayamayan kesime hoş görünmek için sadece bir teselli olabilecektir. Bu girişimler, esnaf ve sanatkârların yapısal sorunlarını çözemediği gibi, bu ciddi sorunun çözümünü geciktirip daha da güçleştirebilecektir. Esnaf ve sanatkârların tüketicilere farklı değer katan, yenilik-hız-para-zaman-enerji kazandırabilen ve keyif verebilenleri ayakta

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

kalabileceklerdir. Önemli olan esnaf ve sanatkârların daima başkalarından destek talep eder statüsünden kurtarılıp kendi ayakları üzerinde durmalarını, bilinçli ve seçici davranan yeni tüketicilere bakış açılarında da yeni bir davranış ve strateji geliştirmeyi sağlayacak çabalar gösterilmesidir. Bu kesime yönelik yapılacak kamusal desteklerin sosyal boyutu kuşkusuz önemlidir. Ancak bu boyut, ekonomik verimlilikle eşanlı olarak ele alınmalı, kıt kamusal kaynakların israf edilmemesi için kısa dönemde bile ayakta kalma olasılığı bulunmayan ve /veya giderek yok olan, faaliyet dalının artık dönemini bitirdiği esnaf ve sanatkâr işyerlerinin ayakta kalması yerine daha akılcıca bu iş yerlerinin değışen ve gelişen küresel koşullara uyum sağlayabilecek yeni alanlara yönlendirilmeleri özendirmek için ayrılmalıdır. Yoksa gündemimizden “Esnafa aidat affı gün sayıyor... kredizde esnafa ödeme için son şans” haberleri eksik olmayacaktır. Esnaf ve sanatkârlara hoş görünmek uğruna, bütün hepsinin kurtulacağını ileri sürmek yanlıştır. Bir taraftan tüketiciyi korumak ile diğler taraftan esnaf ve sanatkârı korumak arasındaki hassas denge sağlanmalıdır.

Sonuç olarak; 21. yüzyılın esnaf ve sanatkârı:

- ✓ Değışime açık olmalı,
- ✓ Bilgi-işlem teknolojilerini kullanmalı,
- ✓ Yeniliklere ve öğrenmeye açık olmalı,
- ✓ Dürüst ve şeffaf olmalı,
- ✓ Tüketicilere farklı değerler (yenilik, özel üretim, hız, enerji, keyif, estetik, güven v.b.) katmalı,
- ✓ Müşteri ilişkilerini iyi yönetmeli,
- ✓ İnsan ve çevre merkezli düşünmeli,
- ✓ Ortaklık ve birleşme kültürünü benimsemelidir.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

KAYNAKÇA

- Abdullah, M., A.; Beal, T. (2003), "The Strategic Contributions of Small and Medium Enterprises to the Economies of Japan and Malaysia: Some Comparative Lessons for Malaysian SMEs",
< www.victoria.ac.nz/smib/research/publications/2003.aspx - 21k >.
- Acs, ZJ ve DB Audretsch (1990), "Small Firms in the 1990s", The Economics of Small Firms: A European Challenge, edited by Acs, ZJ ve DB Audretsch, The Netherlands, s. 1-22.
- Acs, Z., J., Preston, L. (1997), "Small and Medium-Sized Enterprises, Technology, and Globalization: Introduction to a Special Issue on Small and Medium-Sized Enterprises in the Global Economy", Small Business Economics 9, 1-6.
- Acs ZJ, R. Morck, JM. Shaver ve B. Yeung (2003), "The internationalization of Small and Medium-Sized Enterprises: A Policy Perspective" SMEs in the Age of Globalization, edited by DB. Audretsch, Cheltenham, UK, s. 477-490.
- Aharoni, Yair (1994), "How Small Firms Can Achieve Competitive Advantage in an Interdependen World", Small Firms in Global Competition, edited by Agmon, T. ve R. Drobnick, New York, s. 9-18.
- Akat, Ömer; Ç. TAŞKIN; A. ÖZDEMİR (2006), "Uluslararası Alışveriş Merkezi Tüketicilerinin Satın Alma Davranışı: Bursa İlinde Bir Uygulama", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, N:11.
- Anadol, Cemal (2001), Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kùltürü ve Fütüvvetnâmeler, Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Anderson, D. (1982), "Small Industry in Developing Countries: A discussion of the Issues", World Development 10, No. 11.
- Apan, A. (2007), "Türkiye'de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu", (http://www.icisleri.gov.tr/_icisleri/TurklidareDergisi/UpLoadedFiles/Ahmet_Apan_193-217.doc).
- Arıcı, Kadir (1993), "Ahilik ve Çalışma Hayatımız: Ahilik Kùltürünün Günümüzde Uygulanabilirliği Meselesi", Esnaf-Sanatkâr ve Kùltür, Ankara:TES-AR Yayını.
- Barney, J. B. (1991), 'Firm Resources and Sustained Competitive Advantage', Journal of Management 17 (1), 99-120.
- Başmanav,H., S. (2001), AB Terminolojisinde KOBİ'lerle İlgili Sözcük ve Kavramlar, KOSGEB.
- Bayır, Önder (2003), "XVIII. Yüzyılda Manisa'da Esnaf Teşekkùllerinin Kurdukları Vakıflar", Osmanlı Öncesi İle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri (9-10 Mayıs 2002), İstanbul: İÜ Edebiyat Fakùltesi Tarih Araştırma Merkezi Yayını.
- Becker, G. S., (1964), Human Capital, New York, New York: National Bureau of Economic Research.
- Berger, A., N., Udell, G., F. (2006), "A more complete conceptual framework for SME Finance", Journal of Banking & Finance, 30.
- Bilgi, Necdet (1999), "Manisa'da Ahilik ve Esnaf Teşkilatı", II. Uluslararası Ahilik Kùltürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59.
- Bodur, Hüsnü E. (1999), "Ahilik ve Türk Girişimcilik Kùltürünün Oluşumuna Katkıları", II. Uluslararası Ahilik Kùltürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Boyle, D. (2000), CODA Craft Conference & Survey.
- Brainard, Lael (2007), "U.S.Trade Policy and Small Business", House Comitee On Small Business.
- Bridge, S., O'Neill, K., Cromie, S. (2003), "Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business", Second Edition, Palgrave Macmillan.
- Bush, G. (2006), "The President's Small Business Agenda: Helping Entrepreneurs Prosper", White House News.
- Çakır, Özlem; Güler, B. M.; Tınar M. Y. (2004), "Esnaf ve Sanatkârların Çalışma Koşulları", 10. Ergonomi Kongresi (7-09 Ekim 2004), Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Chapados, L. (2003), "Profile and Development Strategy for Craft in Canada", The Canadian Crafts Federation, Peartree Solutions Inc.
- Coopers & Lybrand (1994), "The Employment and Economic Significance of the Cultural Industries in Ireland, report published for the Arts Council of Ireland.
- Cowling, K., Tomlinson, P., R. (2000), "The Japanese Crisis- A Case of Strategic Failure?", The Economic Journal, 110, Blackwell Publisher, F358-381, USA.
- Daniels, L., Donald, C., M. (1998), "The Contribution of Small Enterprises to Household and National Income in Kenya", The University of Chicago.
- Davies, S., P., Mead, D., C., Seale, J., L. (1992), " Small Manufacturing Enterprises in Egypt", Jr. Economic Development And Cultural Change, Vol. 40, No. 2.
- Demir, Galip (2001) DEMİR, "Ahilik ve Yükselen Değerler", Görüş, S:46, s.76-82, <<http://www.tusiad.org/yayinlar.nsf/frame1?openframeset>>, (26.06.2008).
- Demirci, R., Akpınar, A., Çevik, İ. (2001), "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği.
- Dholakia, R., R., Kshetri, N. (2004), "Factors Impacting the Adoption of the Internet among SMEs", Small Business Economics 23.
- Diyarbakırlıoğlu, M. Ali (2007), "Plastik, Çömllekçiliği Tahtından İndirdi-Bir Meslek Daha Tarih Olmak Üzere", İTOVİZYON, Ekim 2007.
- Diyarbakırlıoğlu, M. Ali (2007), "Sepetçilik ve Küfecilik", İTOVİZYON, Eylül 2007.
- Diyarbakırlıoğlu, M. Ali (2007), "Mutfaklardan Kovulan Bakırcılar Turizmle Yaşıyor" İTOVİZYON, Haziran.
- Diyarbakırlıoğlu, M. Ali (2008), "Kaliteli Deri ve Plastik Ayakkabılara Yenilen Meslek: Yemenicilik", İTOVİZYON, Mart.
- DPT (2008), 2008 Yılı Programı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2008_programi.pdf>.
- DPT (2007), Sanayi Politikaları, Ankara: Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013.
- DPT (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Esnaf ve Sanatkârlara Götürülen Hizmetler, Ankara: DPT Yayın No:2653-ÖİK:658.
- DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu:523.
- DPT (2006), Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Edmiston, Kelly D., (2007) "The Role of Small and Large Businesses in Economic Development" Federal Reserve Bank of Kansas City, Economic Review, 92(2).
- Egeli, Müfit A.; Metin MUTAF (2006), "Merkezin Dönüşümü, Büyük Mağazalar, Esnafın, Çiftçinin ve KOBİ'lerin Durumu", CHP Yerel Yönetimler Dergisi, Aralık 2006, 13.
- Elias, P., Birch, M., (1994), Establishment of Community-Wide Occupational Statistics, ISCO 88 (COM) A Guide for Users, IER.
- Ekinci, Mehmet (2003), Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, İstanbul: ASKON.
- Erdem, Ü., Taşkıran, N. (2000), "Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türk Esnaf Ve Sanatkârlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu", İzmir:Gülermat.
- Erari, Ferhat (1999), "Ahilik ve Ahilik Kültürünün İktisadi Hayatımızdaki Anlam ve Önemi", II. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (13-14 Ekim 1999-Kırşehir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No: 2350/288/59.
- Ersöz, Halis Yunus (2007), Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları, İstanbul: İTO Yayınları 2007-36
- European Charter For Small Enterprises, 2004, Turkey Report.
- European Observatory for SMEs (2000), "Position of the Craft Trades and the Social Economy", Sixth Report, Italy.
- European Commission (2006), The New Definition of SMEs", <http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf>, (17.02.2008).
- European Commission (2001), "Proposal for the Development of a Methodology for the Collecting Grouping of Statistical Data on Small Craft Bussinesses in Europe", <ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-studies/documents/study-methodology-en.pdf>.
- European Commission (2002), Observatory of European SMEs, EIM, Luxembourg.
- European Commission (2006), European Charter for Small Enterprises , Good Practice Selection.
- European Council (2006), "European Policy for Crafts and SMEs: Now it's time for concrete actions", UEAPME's SME policy message to the European Council, Brussels.
- Evren, Burçak (1999), Osmanlı Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap.
- Fariselli, P., Oughton, C., Picory, C., Sugden, R. (1999), "Electronic Commerce and the Future For SMEs in a Global Market-Place: Networking and Public Policies ", Small Business Economics 12.
- Faroqhi, Suraiya (2003), Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak (Çevirenler:Gül Ç. GÜVEN, Özgür TÜRESAY), Yaşamak, İstanbul:YKY Yayınları, 2003
- Fillis, I. (2002), "Barriers to Internationalisation An Investigation Of The Craft Micro Enterprises", European Journal of Marketing, Vol. 36 No. 7/8.
- Gavcar, E., Uçma, T., Köroğlu Ç. (2006), "Seyyar Pazar Esnafının Sorunları ve Çözüm Önerileri (Muğla İli Örneği)", İstanbul Ticaret Üniversitesi SB Dergisi, Yıl:5, Sayı:9, Bahar.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkarlar

- Gelderen, M., Sluis, L., Jansen, P. (2005), "Learning Opportunities and Learning Behaviours of Small Business Starters: Relations with Goal Achievement, Skill Development and Satisfaction", Small Business Economics 25.
- Genç, Mehmet (2007), "Osmanlı Esnafı ve Devlet", Loncadan Odaya, İstanbul: İTO Yayınları.
- Gray, A., McGuigan, J. (1993), Studying Culture An Introductory Reader, London: Edward Arnold.
- Gökbunar, A. Rıza (2007), Türk Maliye Tarihinde Âyanlık Kurumu Rantiyer Bir Sınıfın Oluşum Mücadelesi, Bursa: Ekin Yayınları.
- Güllülü, Sabahattin (1992), Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürsu, Sadık (1985), "Ahilik Kurumu ve Lonca'nın Son Çağlardaki Düşüşü-Yükselişi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Esnaf Meselesinin Gelişmesine Giriş", Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu (13-15 Eylül 1985/Kırşehir).
- Haan, H.C., Turin (2001), "Training for Work in The Informal Sector: Evidence from Kenya, Tanzania and Uganda", International Training Centre of the ILO, Chapter 3.
- Hollenstein, H. (2005), "Determinants of International Activities: Are SMEs Different?", Small Business Economics, 24.
- İlhan; Süleyman (2006), "KOBİ'ler: Sosyo-Ekonomik Bir Perspektif", FÜ Sosyal Bilimler Dergisi, S:2.
- International Finance Corporation (2006), Outcomes, Business News, Trends, and Results from Emerging Economies.
- International Finance Corporation (2006), Small and Medium Enterprise Department Background Note on Micro, Small and Medium Enterprise Database, <[http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/\\$FILE/09278291.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sme.nsf/AttachmentsByTitle/Background+Note+MSME+Data/$FILE/09278291.pdf)>.
- International Labour Organization (2006), "Sri Lanka's Handicraft Industry Comes Into Its Own".
- İçin, Selda Akçalı (2006), "Kırsaldan Kente Türkiye'de Kadın ve Alışveriş İlişkisi: Pazar Kültüründen Süpermarkete Geçiş (Manisa Şehri Örneği)", İletişim Çalışmaları Dergisi, Bahar.
- İESOB (1999), 17. -20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Esnaf, İstanbul: İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yayını.
- İTO (2007), Yeni Müşteri, İstanbul: İTO Yayınları-2007-41.
- İTO (2006), İş Dünyamızın İhtiyaçları ve İşgücü Arzı Karşısında Mesleki Eğitimimiz-İş Dünyasının Mesleki Eğitime Bakışı Araştırması, İstanbul: İTO Yay. 2006-41, <<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/Dokuman/Kitaplar/2006-41.pdf>>, (23.06.2008).
- İTO (2006), AB Mesleki Eğitim Programı Leonardo Da Vinci İçin Proje Hazırlama Teknikleri, İstanbul: İTO Yayın No:2006-2.
- İTO (2004), İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri ve Siteleri, İstanbul: İTO Yayın No: 67.
- İTO (2002), Küreselleşme ve Türkiye'deki KOBİ'lere Etkileri, İstanbul: İTO Yayın No:13.
- İTO (2001), KOBİ'lerde Bilgisayar Teknolojileri Uygulamaları, İstanbul: İTO Yayın No: 26.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Jayaraman, R., Lanjouw, P., F. (2004), "Small-Scale Industry, Environmental Regulation and Poverty: The Case of Brazil ", The World Bank Economic Review Volume 18, Number 3.
- Jensen, M. C. and W. Meckling (1976), 'The Theory of the Firm: Management Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure', Journal of Financial Economics 3, 305–360.
- Kalfaoğlu, Halil İ.(2000), "21. Yüzyıla Girenken Esnaf ve Sanatkârların Problemleri ve Çözüm Önerileri", Osmanlı-Cumhuriyet Çizgisinde Eğitim-Öğretim ve Esnaf-Sanatkârların 21. Yüzyıl Açısından Geleceği, Trabzon: TESOB Yayını.
- Koçu, Reşad (2002), Tarihte İstanbul Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap.
- KOSGEB (2002), "Strengthening of Small and Medium-sized Enterprises Facing Globalisation and Liberalisation", Journal of Economic cooperation 23.
- La Croix, Summer J. (2006), "Globalization and SMEs: A Comment on Three Asian Experiences", Department of Economics, Population Studies Program University of Hawai'i-Manoa.
- Leidholm, Carl and Mead, Donald (1987), "Small scale industries in developing countries: Empirical evidence and policy implications", MSU International Development Papers, Paper No.9.
- Leke, D. (1994), Audit of the Craft Sector in Northern Ireland, completed for Craftworks NI (Ltd).
- Manisa Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği (2005), Manisa'nın Değişim Öncüleri, Manisa: MESOB Yayını.
- Manisa Valiliği (2007), Manisa 2007, Manisa: MV Yayınları.
- Manolva, T.S. ve I. M. Manev (2004), "Internatonalization and the Performance of the Small Firm: A Review of the Empirical Literature between 1996 and 2001", Emerging Paradigms in International Entrepreneurship, edited by Jones M. V. Ve P. Dimitratos, Cheltenham, UK, s. 37–63.
- McFall, T., others, (2003), Craft International Trade Action Plan.
- Mead, Donald C. and Liedholm, Carl (1998), "The Dynamics of Micro and Small Enterprises in Developing Countries", World Development, 26 (1).
- Megginson, D. (1996), "Planned and Emergent Learning", Management Learning, 27(4).
- Mengistae, T. (2006), "Competition and Entrepreneurs' Human Capital in Small Business Longevity and Growth", Journal of Development Studies, vol.42, no. 5.
- Metcalf, B. (1997), "Craft and art, culture and biology", in Dormer, P. (Ed.), The Culture of Craft-Status and Future, Manchester University Press, Manchester.
- Meyer, J. W. and B. Rowan (1977), 'Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony', American Journal of Sociology 83, 340–363.
- Muse, L.A., Rutherford, M.W., Oswald, S.L., Raymond, J.E. (2005), "Commitment to Employees: Does It Help or Hinder Small Business Performance?", Small Business Economics, 24.
- Müftüoğlu, Tamer (1993), "Ticaret Kültürü ve Girişimcilik Üzerindeki Etkileri", Esnaf-Sanatkâr ve Kültür, Ankara: TES-AR Yayını.
- Nolo.com, "Ten Tips for New Small Businesses", <<http://www.nolo.com/article.cfm/objectId/E6166BB8-CFD7-4A19-B8A435BE137AB595/111/228/289/CHK/>>, (21.06.2008).

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- NOVARTIS (2005), Yaşayan Çarşılar, İstanbul: Novartis Kültür Yayınları No: 17..
- OECD (2004), "Small and Medium-sized Enterprises in Turkey", Issues and Policies, Chapter 1, Main Features of the Small and Medium-sized Enterprise Sector in Turkey.
- OECD (2005), OECD SME and Entrepreneurship Outlook, Paris: OECD Publishing.
- Öneş, Edhem R. (1985), Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Esnaf, İstanbul: Esnaf ve Sanatkârlar Derneği Yayını.
- Özburun, Serkan (2006), Kaybolan Meslekler, İstanbul: Kuveyt Türk Yayını.
- Özdemir, Nurullah (1999), "Ahilik Örgütü ve Toplam Kalite Yönetimi", Standart, Şubat.
- Özsoylu, Ahmet F. (2006), Çin: Bir Devlin Doğuş, Adana: Nobel Yayınları.
- Özsoylu, Ahmet F. (1999), Yer altı Ekonomisi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özsoylu, Ahmet F. (1996), Ahmet Fazıl ÖZSOYLU, Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi, Ankara:Bağlam Yayınları.
- Pala, Mustafa (Temmuz 2008), Türkiye'nin Esnaf ve Sanatkâr Meselesi, Manisa ESOB. Yayını
- Pala, Mustafa (2008), Türkiye'nin İşsizlik Sorunu Yoktur, Manisa ESOB. Yayını
- Pala, Mustafa (2007), Küreselleşme Sürecinde Esnaf ve Sanatkârlar (Dünü-Bugünü-Geleceği), Manisa ESOB Yayını.
- Referans (2008), "Fırın sayısı sabitlenirse ekmek zammından vazgeçeriz", <http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=94470>, (10.04.2008).
- Referans (2007), "Süpermarketlerin vurduğu bakkalı sigara ayakta tuttu", <http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=65431&KTG_KOD=208&ForArsiv=1>, (23.04.2007).
- Renata Lèbre La Rovere (1998), "Small and Medium-Sized Enterprises and IT Diffusion Policies in Europe", Small Business Economics 11.
- Reynolds, Paul D. (2002), "New And Small Firms in Expanding Markets", Small and Medium-Sized Enterprises in the Global Economy (Edited by Z. J. Acs and B. Yeung), Michigan, s. 15-23.
- Romijn, Henny (2002), "Small Enterprise Development in Developing Countries: Innovation or Acquisition of Technological Capability", Innovation and Small Enterprises in the third World (Edited by van Dijk M. P. Ve H. Sandee), Cheltenham, UK, s. 15-47.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2008), Rakamlarla Esnaf ve Sanatkârlarımız, <https://www.sanayi.gov.tr/download/esnaf_sanatlar_hizmetler.pdf>, (12.02.2008).
- Schneider, Friedrich (2005), Shadow Economies of 145 Countries all over the World: Estimation Results over the Period 1999 to 2003, Johannes Kepler University of Linz, Department of Economics, Austria, unpublished manuscript.
- Schreyer, Paul and Michelle Chavoix-Mannato (1995), Quantitative Information on SMEs: OECD Approach, Data Collection and Examples of Analysis. OECD Industry Committee Working Party on Small and Medium Enterprises High-Level Workshop on "SMEs: Employment, Innovation and Growth", Washington, DC.
- SIDO (1987), "Institutional Support for Small and Medium Sized Manufacturing Enterprises in Turkey", Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries 8.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- Silvente, Francisco Requena (2005), "Changing Export Status and Firm Performance: Evidence From UK Small Firms", Applied Economics Letters, 12.
- Smallbone, D., D. North ve I. Vickers (2003), "The Role of Characteristics of SMEs in Innovation", Regional Innovation Policy for Small-Medium Enterprises (Edited by Asheim, B.T., A. Isaksen, C. Nauwelaers ve F. Tödtling), Cheltenham, UK. 3,-20.
- Soykut, Refik H. (1978), Esnaf Kimdir, Ankara: Esnaf Araştırma-Eğitim Merkezi.
- Sümer, Özkan (2008) Esnaf Kürsüsü, Yeniasır Gazetesi, <<http://www.yeniasir.com.tr/yazarlar>>.
- Şen, F. (2006), "Almanya ve Avrupa Birliği'ndeki Türk Girişimcilerin Boyutu-Avrupalı Yeni Orta Sınıf?", Türk Haber Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Sayı:2.
- Tabakoğlu, Ahmet vdğ. (1997), İstanbul Esnaf Tarihi 1, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını.
- Taymaz, Erol (2005), "Are Small Firms Really Less Productive?", Small Business Economics (2005) 25.
- Taymaz, E. (2001), "Small and Medium sized Enterprises in Turkish manufacturing industries", Journal of Economic Cooperation 22.
- Tek, Ömer Baybars (2007), "Yeni Bir Oluşum: Süperetlerin Gelişimi", ARASTA, Sayı:39, Kasım-Aralık 2007.
- Tek, Ömer Baybars (2006) , "Esnaf Nasıl Kurtulur?", Arasta, Kasım-Aralık 2006.
- Tek, Ömer Baybars (2001), "Türkiye'de Perakendecilik Çağı ve Büyük Ölçekli Perakendeci Mağazaların Gelişimi", Perşembe Konferansları, Ankara: Rekabet Kurumu Yayını.
- TESK (2007), Lizbon 2000 Sürecinde Mesleki Eğitim-Öğretim ve Meslek Kuruluşları Uluslararası Konferansı (21-22 Haziran 2007-Nevşehir), Ankara: TESK Yayını.
- TESK (2007), TESK ve Alt Teşkilatı İçin Hizmet İçerisi Eğitim El Kitabı/ AB ve Dış İlişkiler, <<http://www.tesk.org.tr/Yayinlar/ TESK Yayinlari/>>, (26.06.2008).
- TESK (2001), Türk Esnaf ve Sanatkârları İle KOBİ'lerinin Finansman, Kredi, Teminat ve Teşvik Sorunları; AB ve Üye Ülkeler Uygulamaları İle Karşılaştırma, Ankara: TESK Yayını.
- TESK (1998), 21. Yüzyıl Türkiyesinde Çıraklık eğitimi, Ankara: TESK Yayını, 1998.
- TESK (1994), 2. Esnaf ve Sanatkârlar Şurası (18-19 Kasım 1994), Ankara: TESK Yayınları.
- TESK (1990), Türkiye Birinci Esnaf ve Sanatkârlar Şûrası (3-5 Aralık 1990), Ankara: TESK Yayınları.
- TESK (1973), Esnaf ve Sanatkâr, Ankara: TESK Yayınları.
- Thurik, Roy (1995), Small Firms, Large Firms, and Economic Growth. OECD Industry Committee Working Party on Small and Medium Enterprises High-Level Workshop on " SMEs: Employment, Innovation and Growth", Washington, DC.
- Tuncer, Murat; Taşpınar (2004), "Meslek Standartları ve Çeşitli Mesleki Sınıflama Sistemleri", Standart, Ekim.
- Tuncer, Murat; Taşpınar, M. (2004), "Meslek Standartları ve Çeşitli Mesleki Sınıflama Sistemleri", Standart, Ekim.
- Tuncer, Acar (2002), Ruh, Örf, Hedef ve İlkeler TESK Işığında Esnaf ve Sanatkârlar, İzmir: Metro Matbaacılık.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

- UEAPME, Annual Report (2005), Published By Hans-Werner Müller Edited By Francesco Longu And Guido Lena Layout By Melle Hofman.
- USAID's Microenterprise Initiative 1994-1997.
- Wan, Henry (2002), "SMEs in the Globalized Developing Economies: Some Asia-Pacific Examples", Globalisation and SMEs in East Asia, edited by Harvie, C ve BC Lee, Cheltenham, UK, s. 43-60.
- World Bank Group (2007), Knowledge Pack: Rural Institutions, Indigenous Knowledge Program for Development.
- WB (2007), World Bank Doing Business View Custom Report 2007, 2.
- Yaralıoğlu, Kaan (2005), "Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakere Süreci Esnaf ve Sanatkârın Durumu", Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakere Sürecinde Esnaf ve Sanatkârların İstihdam sorunları ve Mesleki Eğitim Uluslararası Sempozyum (23.11.2005), İzmir: İESOB Yayını.
- Yanıkaya, Halit (2008), "Kürresel Ekonomide Küçük İşletmelerin Yeri ve Önemi", Kent Esnaf ve Zanaatkârlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara: Kent Araştırma Merkezi.
- Yazman, İrfan-Aişe Akpınar (2001), Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı (Türkiye ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamaları), Ankara: TESKOMB Yayını.
- Yörük, Nevin; Ban, Ü. (2005), KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Ankara: Gazi Yayınları.
- Yükselen, Cemal; Oflazoğlu S.; Apaydın, E. M. (2007), "Tüketicileri Alışverişte Süpermarket ve Bakkallara Yönelten Faktörler, Antakya'da İki Araştırmanın Sonuçları Işığında Bir Değerlendirme", Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Dergisi, C:4, S:7, Y:2007.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ

Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü Başkanı olan ÇELEBİ, 1958 Manisa doğumludur.

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat-Maliye Bölümünde; Yüksek Lisansını, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE Maliye Teorisi Ana Bilim Dalında; Doktorasını, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE Ana Bilim Dalında tamamladı.

Akademik hayatına 1984 yılında, Dokuz Eylül Üniversitesi Manisa Maliye Muhasebe Yüksekokulu Maliye Bölümünde “Araştırma Görevlisi” olarak başladı. 1993 yılında Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümünde “Yardımcı Doçent Doktor” 1998 yılında “Doçent” ve 2004 yılında “Profesör” oldu.

Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisinin Editörlüğünü de yapan ÇELEBİ'nin, “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Dışsal Yapısal Nedenleri ve İstikrar Politikaları”, “Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu” ve ortak yazarlı “Kamu Maliyesi” isimli üç kitabı, ayrıca ulusal hakemli dergilerde 15 makalesi, iki uluslar arası tebliği yayınlandı.

“Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması” ve “Manisa Organize Sanayi Bölgesindeki İşletmelerin Sosyo Ekonomik Problemleri ve Çözüm Önerileri Araştırması” projelerinde çalıştı.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Doç. Dr. Ramazan GÖKBUNAR

Celal Bayar Üniversitesi Tütün Ekserliği Yüksek Okulu Müdürlüğü görevi yanında, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Kurulu Üyeliği, Fakülte Kurulu Üyeliği; CBÜ İhale Komisyonu, Mevzuat Komisyonu, Stratejik Plan Komisyonu üyeliği ve Kütüphane Koordinatörlüğü görevlerini de sürdüren GÖKBUNAR, 1968 Afyon-Sandıklı doğumludur.

Lisans eğitimini, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde; Yüksek lisansını, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Teorisi Anabilim Dalı'nda; Doktorasını, DEÜ, İİBF, Maliye Ana Bilim Dalı'nda tamamladı.

Akademik hayatına 1992 yılında CBÜ, İİBF, Maliye Bölümü, Maliye Teorisi Ana Bilim Dalında "Araştırma Görevlisi" olarak başladı. 1998 yılında "Yardımcı Doçent", 2006 yılında "Doçent" ünvanını aldı.

Akademik yönü kadar zengin bir idari hayatı olan GÖKBUNAR, CBÜ'nin Akhisar ve Kula MYO'larında Yönetim Kurulu üyeliği; Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı; Bütçe ve Mali Planlama ile Mali Hukuk Ana Bilim Dallarının Başkanlıklarında bulundu.

Maliye Teorisi ve Kamu Sektöründe İyi Yönetişim-Kurumsal Strateji alanında uzmanlaşan GÖKBUNAR'ın, yayınlanmış üç kitabı, 47 makalesi, Konferans, sempozyum ve panellerde sunulmuş altı tebliği, katıldığı inceleme ve araştırma yarışmalarından aldığı üç mansiyon, üç üçüncülük, iki ikincilik ve iki birincilik ödülü bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Doç. Dr. Halit YANIKKAYA

Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Öğretim Üyesi olan YANIKKAYA, 1973 Çankırı-Orta doğumludur.

Lisans eğitimini, Ankara Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi' nde; yüksek lisansını Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Department of Economics, University of Delaware'de; doktorasını, University of Delaware, College of Business and Administration, Department of Economics'de tamamladı.

1995 yılında University of Delaware, İktisat Bölümünde “Öğretim Görevlisi” olarak başladığı akademik hayatında, aynı kolejde “Araştırma Görevlisi”, 2001 yılında CBÜ, İİBF, İktisat Bölümünde “Araştırma Görevlisi”, askerlik görevi sonrasında CBÜ Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu'nda “Yardımcı Doçent” ve “Doçent” ünvanını aldı.

Avrupa Birliği'nin Türkiyeli Geleceği; Umutlar ve Korkular, Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme isimlerinde iki ortak kitapta imzası bulunan YANIKKAYA'nın ulusal ve uluslararası dergilerde 21 makalesi, üç tebliği bulunmakta ve ikisi Türkiye diğerkleri yabancı olmak üzere 13 süreli yayında hakemlik yapmakta olup biri yerli, beşi yabancı altı konferans ve sempozyumda konuşmacı ve sempozyumcu olarak katıldı. Yedi ayrı konuda araştırmalar yaptı.

Avrupa Birliği'nin Türkiyeli Geleceği konulu ortak incelemeden Milliyet Gazetesi'nin 2005 yılı inceleme ödölüne; Türkiye Bilimler Akademisi'nin 2007 yılında Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödölüne; 2008 yılında gerçekleştirdiği, “Kent Esnaf ve Sanatkârlarının Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri” konulu çalışma sebebiyle de Kent Araştırmaları Merkezi'nin mansiyon ödölüne layık görüldü.

Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar

Yrd. Doç. Dr. Asena ALTIN GÜLOVA

Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bölümü Öğretim Üyesi olan GÜLOVA, 1970 Manisa doğumludur.

Lisans eğitimini 1994 yılında Uludağ Üniversitesi İİBF İşletme Bölümünde, 1997 yılında yüksek lisansını ve 2005 yılında doktorasını Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı.

Akademik hayatına 1995 yılında, CBÜ, SBE, İşletme Ana Bilim Dalında "Araştırma Görevlisi" olarak başladı. 2007 yılından beri CBÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalında yardımcı doçent olarak çalışma yaşamını sürdürmektedir.

Örgüt Kuramı, Örgütlere Postmodern Yaklaşımlar, Örgütsel Davranış, Davranış Bilimleri alanında uzmanlaşan GÜLOVA'nın, meslektaşlarıyla birlikte "İşletmecilikte Çağdaş Yaklaşımlar" adlı bir kitapta bölüm yazarlığı, "Kobi'lerde Sorunlar ve Çözüm Önerileri : Manisa Organize Sanayii'nde Bir Araştırma" adlı ortak bir proje çalışması, makaleleri ve yurt içi ve yurt dışında sunulmuş çeşitli bildirileri bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda Etnaf ve Sanatkârlar

MESOB Genel Koord. Mustafa PALA

Araştırma Grubunun Kolaylaştırıcısı, Manisa Etnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliğinin Genel Koordinatörü olan PALA, 1952 Kayseri - Bünyan doğumludur.

Lisans eğitimi Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Makine Ressamlığı Bölümünde tamamladı.

İş hayatına Kayseri Hava İkmal Bakım Merkezinde, makine tasarımı işçisi olarak başladı.

Endüstri Meslek Liselerinde; teknik öğretmen, atölye şefi ve idarecilik; Manisa ve İzmir Milli Eğitim Müdürlüklerinde, müdür yardımcılığı ve Halk Eğitimi Başkanlığı görevlerini yürüttü.

Manisa'da halk eğitimi ve meslek eğitiminin gelişmesine öncülük etti, 23 adet örgün ve yaygın mesleki eğitim binasının yapımını sağladı.

Eğitimde Milli Ortaklık, Eğitimde Yeni Gerçekler, Türkiye'nin İstihdam Sorunu, Refah Kenti Manisa, Bilgi Toplumunda Belediyecilik, Etnaf ve Sanatkârların Sorunları ve Çözüm Önerileri, Öğrenen Kentler, Bir İnsanlık Projesi Ahilik, Yaşama Sanatı, Küreselleşme Sürecinde Etnaf ve Sanatkârlar, Değişimin Odağındaki Türkiye... gibi proje ve araştırmaları olan PALA'nın yayınlanmış üç kitabı ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Yolunda ESNAF ve SANATKÂRLAR

Kendi adına çalışan, bir kısım geleneksel tekniklerle becerisini geliştirmek suretiyle emek yoğun eşya ve hizmet üreterek sokağa, mahalleye hitap eden, tamir ve ısmarlama ile varlığını sürdüren esnaf ve sanatkârlık, 18. yüzyılda başlayan ve 19.yüzyılda tamamlanan Sanayi Devrimiyle birlikte ciddi sorunlarla karşılaştı. 20. yüzyılın sonlarında oluşan bilgi ağırlıklı, teknoloji tabanlı endüstriyel, ticari, küresel yapı ve sistemler ise, bu tür esnaf ve sanatkârlığı bitirme noktasına getirdi.

Toplumun ihtiyaçlarını karşılama, istihdam sağlama, katma değeri üretme, iş ve meslek eğitimi gibi çok değışik alanlardaki katkılarının yanında, birlik ve beraberliğimizin sağlanmasında aileden sonra gelen esnaf ve sanatkârlık müessesesinin çökmesine seyirci kalmak, ülkemize ve halkımıza yapılabilecek en büyük kötölüklerden biridir.

Bu önemli kitlenin, eski usul ve alışkanlıklardan sıyrılıp yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ihtiyaçlara cevap veren değışim ve dönüşümü yaşaması, esnaf ve sanatkârlar kadar ülkemizin ve halkımızın da yararınadır.

İşte bu nedenlerle ülkemizin bütün sistemlerinin gözden geçirilmesine sebep olan Avrupa Birliği sürecini fırsat bilip ülkemizin ve dünyanın her yerine mal ve hizmet sunan esnaf ve sanatkâr modelini geliştirmek politikası, plan, program ve proje oluşturmak, bunun için mesai sarf etmek, katkı sağlamak; esnaf ve sanatkârlar ve onların meslek örgütleriyle birlikte özel ve resmi kurum ve kuruluşlar ile hükümetlerin milli vazifesidir.

ISBN : 978-975-7914-29-7